



ЖОРЖ САНД

**МЕДУЗА**

# ЖОРЖ САНД ИНДИАНА

Превод: Пенка Пройкова

[chitanka.info](http://chitanka.info)

# ЛЮДМИЛА СТЕФАНОВА

## ЖОРЖ САНД

### ПРЕДГОВОР КЪМ „ИНДИАНА“

Жорж Санд е една от най-ярките, най-колоритните фигури на литературната сцена във Франция през периода между 1830 и 1876 г. Тази изключителна колоритност на писателката, предизвикала още на времето интереса и възхищението на едни и укорите и презрението на други, се дължи, от една страна, на необикновената биография на Жорж Санд, на външната странност на нейния характер и от друга, на дързостта, с която тя защитава своя литературен и човешки идеал чрез едно богато и разностранно творчество.

За живота на Амандин Ороп Люсил Дюпен могат да се напишат стотици страници. Това е един живот, преминал изцяло в борба за самоосъществяване на личността на писателката, самоосъществяване, реализирано чрез скъсване с предразсъдъците на класата, към която тя принадлежи, чрез открито предизвикателство към обществото с неговите склерозирани нравствени норми, чрез активно участие във водовъртежа от политически и социални теории и движения и накрая, безсъмнено най-силното — чрез едно изключително по своята дълбочина и трайност безрезервно отдаване на литературен труд.

Родена през 1804 година, дете от неравен брак между офицер от аристократически произход и второстепенна актриса, тя твърде рано добива представа за съществуването на два непримирими свята — спокойния и охолан свят на потомствената аристокрация и бурния, но гладен свят на бохемата. Не би било преувеличено да се каже, че тези два свята воюват за нея: конфликтът между нейната майка и семейството на бащата съпътствува цялата ѝ младост. В основата на този конфликт е самата тя: двете страни си оспорват правото да я отгледат и възпитат. Външно победата бива спечелена от аристокрацията, но тържеството на икономически и социално по-силния е само привидна. Психологическата победа принадлежи на

майката. И не е трудно в избора, който по-късно младата, самостоятелна вече жена ще направи, да открием тласъка, даден на времето от тази семейна драма.

Последвалата втора драма, в която Орор Дюпен е активно действащо лице, ще реши окончателно въпроса за класовото ориентиране на бъдещата писателка: женитбата с барон Дюдеван ще ѝ разкрие нравствения упадък на дегенериращата аристокрация и ще я доведе до решението да скъса с тази среда. Началото на бунта е осъзнаването на безсмислието на жертвата в името на банкрутиралото вече семейство. Първата смела крачка на баронеса Дюдеван към търсенето на себе си е напускането на замъка Ноан, символ на сигурност и „почтеност“, но и наред с това символ на обиден конформизъм, водещ до пълно обезличаване.

В началото на 1831 г. двадесет и седем годишната млада жена пристига в Париж, за да се сблъска с бурите на своята епоха и в тях да намери себе си. През 1831 г. в Париж ще умре Орор Дюпен Дюдеван, за да се роди и остане безсмъртна писателката Жорж Санд.

Продължението на бунта е открито изразеното презрение към еснафския морал. Самостоятелна, със солидна външна броня срещу всякакви упреци и обиди, с изумителна психологическа устойчивост тя сама определя начина си на живот: смело, дори демонстративно, показва решението си да следва своите желания и чувства, без да се съобразява с общоприетото. Появяването ѝ в театри и кафенета, в клубове и литературни салони, облечена в мъжки костюм, с цигара или лула в ръка (в домашна обстановка често пуши наргиле), дава повод не само за клюки, но и за легенди с твърде съмнителен подтекст. Спокойствието и увереността, с които писателката защитава себе си, предизвикват очаквани реакции. Но колкото и наивна театралност да откриваме в начина ѝ на обличане и външно поведение, не можем да не се възхитим на упоритостта, с която Жорж Санд иска да открие себе си, да подчертае личността си и по този начин да унищожи конвенционалната представа за жената, покорно подчинена на нормите на поведение, изковани от един дребнобуржоазен, мъжки свят.

Обикновено такъв вид държане събужда в съзнанието ни представата за силна, физически здрава, снажна жена. В случая се натъкваме на обратното. Описанията, оставени ни от нейните съвременници, спомагат да се изгради образът на слаба, крехка,

некрасива жена, с матово лице, чудесна коса и очарователни очи. Същество, което се движи безшумно, говори без жестове, мълчалива, съсредоточена, замечтана. Не са ли това белези за една изключителна морална сила и устойчивост? От портретите, направени от Каламата, Томас Кутюр и Дьолакроа, ни гледа млада жена със сериозно изразително лице и замислен поглед на тъмни големи очи с тежки клепачи. За нея Балзак казва, че „цялата ѝ физиономия е в очите“, а големият писател Гюстав Флобер сравнява тези очи с очите на сфинкс.

И именно тази нежна и крехка жена ще намери в себе си смелостта да изживее сантименталния си живот по своему. В търсенето на една абсолютна по своята дълбочина и сила любов, любов-нежност и любов-страст, любов-състрадание и любов-безумие, тя ще премине през бурни увлечения, през по-дълги и по-кратки любовни връзки, ще преживее дълбоки психологически кризи, ще изпита малко радости и много разочарования. Жюл Сандо, Алфред дьо Мюсе, Мишел дьо Бурж и Шопен не са единствените, прекосили нейния любовен път.

С настървение някои от нейните биографи са се ровили в интимния ѝ живот, търсели са да установят точния брой на любовниците ѝ, силата на взаимното сексуално привличане, други пък, псевдопазители на „нравствеността“, са я провъзгласявали за Месалина на XIX в., а трети иронично са търсели връзка между броя на романите и броя на любовните ѝ приключения. Злонамереността на този вид критики е очевидна. Желанието да се постави ударението не на място е подплатено от намерението да се принизи писателката, да се разгледа в неблагоприятна оскърбителна светлина, като по този начин се обезцени творчеството ѝ.

И все пак погрешно би било цялата ексцентричност, театралност и открита изява на хипертрофия на любовното чувство на писателката да се обясняват само с нейната непокорна, бунтовна природа, само с желанието ѝ да предизвика обществото. Не бива нито за миг да се забравя, че появяването на Жорж Санд в Париж съвпада с шумното разливане на вълната на романтизма във всички сфери на човешката дейност. И в своите странности писателката в голяма степен повтаря най-ярките черти на героите от романтичните поеми и романа: изявяване на една неповторима индивидуалност в непримирим конфликт с ограничеността и пошлостта на едно неприемливо

общество, безкомпромисност, антиконформизъм, търсене на абсолютното, чувство на безпределна самота сред тълпата и накрая — приемане на любовта като повеля, като форма на съществуване, като смисъл на живота. Натъкваме се следователно на един много любопитен факт: още преди да напише своите романи в чист романтичен стил, авторката заживява живота на романтична героиня.

Обстановката в Париж в годините, последвали Юлската революция от 1830 година, способствува за това. Френската интелигенция по своему реагира на настъпилото, но бързо овладяно разочарование от тази революция, измамила и този път надеждите на френския народ. Надигащата се нова революционна вълна, която през заговори и атентати, през метежи и въстания ще доведе до Февруарската революция от 1848 г., ще увлече голяма част от писателите, поетите, художниците, музикантите. Революционният кипез ще се изрази, от една страна, чрез дръзко предизвикателно поведение на хората на изкуството, от друга — чрез своеобразна творческа треска. „Всеки ден се раждат нови системи на управление, нова философска метода, нова безпогрешна рецепта, която да доведе до всеобщото щастие, нов, непознат начин за създаване на шедьоври“ — пише един френски историк на литературата.

Виктор Юго, издал своите „Източни поеми“, е започнал вече прочутата битка с драмата „Ернани“ и подготвя „Парижката Света Богородица“ със загадъчната Есмемалда и странния Квазимодо, Алфред дьо Мюсе е написал своите романтични „Испански и италиански разкази“, Ламартин — „Поетически и религиозни размишления“ и „Хармонии“, Алфред дьо Вини повестта „Стелло“ и „Поеми“. Имената на художниците Де Ларош и Дьолакроа, на композиторите Алеви, Берлиоз, Гуно, Шопен, Лист, прибавени към споменатите по-горе поети-романтици, могат да дадат ясна представа за кипежа, настъпил в областта на изкуството. Не случайно този кипез увлича и творци от другите европейски страни. Мицкевич, Хайне и Тургенев ще намерят във Франция така необходимите за едно творческо вдъхновение революционна дързост и вяра в бъдещето.

В такава обстановка тръгва по своя дълъг творчески път Жорж Санд. Дълъг, защото в продължение на половин век тя ще пише, за да живее, и ще живее, за да пише. Събраните ѝ съчинения включват 109 романа, 4 тома автобиография и 6 тома кореспонденция.

Съпоставянето на броя на творбите с времето, за което са написани, предизвиква изумление. Наистина Жорж Санд е изключително плодовита писателка. И за да бъдем справедливи, трябва да поставим наред с познатите легенди за изключителната работоспособност на Балзак, сведенията, които имаме за упоритата работа на Жорж Санд: тя пише от полунощ до 6 часа сутринта, покрива с едрия си наивен почерк по 10–12 страници ежедневно. Пословичен е станал навикът ѝ веднага след написването на една творба в същата нощ да започва нова. Странно ли е това, че в края на живота си тя ще изрази съжалението си, загдето няма да има време да напише „няколкостотинте романа, които ферментират в главата ѝ“.

Но тази изключителна продуктивност, естествено, поставя въпроса за начина ѝ на писане. Това е писател, чието перо върви „с отпуснати юзди“, т.е. спокойно и гладко. Нейното признание в това отношение е твърде интересно: „Разбрах — пише тя в «История на моя живот» по повод на една от ранните си творби, — че пиша бързо, лесно, дълго, без да се изморявам, че мислите ми, вцепенени в мозъка ми, се събуждат и се подреждат чрез дедукция при движението на перото ми върху хартията.“ За Санд е непознат, чужд, мъчителният труд, който се състои в търсенето на най-подходящата дума, на най-точния израз, спъванията, връщанията, недоволството от написаното. В писмата си до Флобер с непресторена скромност се обвинява, че не страда като него от несъвършенството на написаното, не прекарва безсънни нощи поради натрупването на един и същ предлог в една фраза, а че пише както може, както идват мислите ѝ, без да зачерква, без да се спира. А самия Флобер, когото високо цени, сравнява с бедняк, който има пълнен със злато дюшек и затова го съветва „да разрови дюшека си и да започне да яде златото си“. Непозната за Жорж Санд е и необходимостта от натрупване на предварителна документация, исторически сведения и проучвания, основа за бъдещата творба. При нея главното е въображението, чувството и някаква изключителна спонтанност на израза. Бихме казали, че тя излива чувството си още горещо в литературна форма, като по този начин се освобождава от него.

В известно отношение тя напомня старите френски романисти, разказвачите на рицарски подвизи и наивни легенди. Всички същества, за които те говорят, са велики и славни, всички неща са добре

направени и всичко е хубаво. „Сравняват я — пише Р. Думик — с тези реки, чиято вода тече обилно, бистра и спокойна между цъфнали брегове и оазиси от зеленина, в които човек обича да се спира, за да мечтае на воля.“ Родена разказвач, тя измисля първите си хубави истории в ранното си детство. За тези първи измислени истории на 5–6-годишна възраст тя пише: „Имаше много малко лоши същества и никога големи нещастия. Всичко се уреждаше по силата на една бодра, оптимистична идея.“ Не е ли това характеристика и за романите ѝ от зрялата възраст?

Жорж Санд не се стреми да блесне с оригиналност на изразите, със свежо остроумие. Тя пише, защото има какво да каже.

Наистина няма идея, вълнуваща умовете на прогресивните хора на времето, която да не е намерила място в творбите на Жорж Санд. Не случайно Ернест Ренан я нарича „Еолийската арфа на нашето време“, а Белински — „Жана Д’Арк на нашата епоха“. Ръоне Думик счита, че ако творчеството на Балзак е наречено репертоар на човешки документи, то творчеството на Санд трябва да бъде определено като репертоар на идеи.

Всички нейни романи представляват опит за намиране отговор на най-важните въпроси, поставени за разрешение пред хората от нейната епоха: свободата на личността, смисъла на човешкото съществуване, целенасочеността в поведението на човека, справедливата организация на обществото, реализиране на мечтаното от векове щастие за цялото човечество.

Наивно би било да се смята, че отговорите, намерени от писателката, са само нейни. Това са всъщност отговорите, дадени от многобройните теории на реформисти, социалисти-утописти и християнсоциалисти, изпълнили така плътно периода, в който живее и твори Жорж Санд. Отражението на всички тези теории в творчеството на Жорж Санд фактически говори за силата на този мощен поток от хуманитарни, демократически и социалистически идеи, проникнали дълбоко в обществото и литературата, в периода между 1830 и 1870 г.

Отворена за новите търсения в областта на науката за обществото, писателката се запознава последователно с учението на сенсимонизма, фуриеризма, с християнския хуманизъм на Ламне, със социалистическите теории на Пиер Льору и Луи Блан, с утопическия комунизъм на Кабе. Разбира се, не може да се говори за някаква



системност и стройност при усвояването на тези теории — при нея те често се преплитат, довеждат я до противоречие, понякога до объркване. Тя става социалистка от типа на своето време: възприема един кротък, чувствителен, декламативен и малко мистичен социализъм. Сенсимонизмът ни дава основната идея за развитието на човешкото общество и неговата класова структура, но и подсказва невярното решение за отстраняване на класовите противоречия чрез създаването на неясно трудово общество, чиято цел е мирната експлоатация на световните богатства. Под влияние на неговите теории тя ще постави пред героите от утопично-социалните си романи задачата да построят едно безкласово общество, в което да няма експлоатация и социално неравенство, а само задължителен за всички труд. Сенсимонизмът ще ѝ внуши и идеята за социалното изравняване на двата пола и освобождаването на жената от всякакви робски зависимости. Разработвайки тази идея, тя ще стигне до убеждението за месианската роля на жената: жената носи любовта на човечеството, тя има мисията да умиротворява, да освобождава, да утешава и да учи на добро хората, мисли Жорж Санд. На тази идея подчинява тя и своите първи романи.

Учението на Фурие помага на Жорж Санд да погледне критично на съвременното общество, да разбере започналите дегенеративни процеси, да почувствува жестокия конфликт между двете основни класи. Но фуриеризмът довежда писателката само до идеята за фаланстера като единствено средство за изправяне на социалните злини. В романа си „Грехът на господин Антоан“ Жорж Санд ще посочи разрешение на социалния въпрос именно в духа на това учение — трудовото общество, което героите и организират, е всъщност тип фаланстер.

От Ламне Жорж Санд заема евангелския принцип за любовта към ближния, като основа на социалистическото верую. Под негово влияние тя изгражда своята теория за преобразуване на обществото, което ще настъпи в резултат на превъзпитанието на хората чрез насаждане в сърцата им любов към ближния.

Идеята за обществената солидарност, станала основен мотив в по-голямата част на творбите ѝ, тя дължи на Пиер Льору. „Ако умовете бяха разбрали истината, че човек се ражда солидарен с всички хора, те щяха да бъдат в състояние да изработят план за по-справедливо и по-

човешко общество... човек не е създаден да живее сам, още по-малко, за да живее в борба с подобните си...“ — пише тя. Именно съзнанието ѝ за човешка солидарност събужда у нея интерес към борбите на работническата класа, особено силни в този период. И като естествен резултат от този интерес тя първа ще въведе във френската литература работника като персонаж.

Източникът на друг постоянен мотив в творчеството ѝ — мотива за непрекъснатия социален прогрес на човечеството — също трябва да се търси в утопическото учение на Лъору: „Прогресът зависи от добрата воля на човека.“

От Луи Блан писателката възприема идеята за борба за всеобщо гласоподаване, чийто естествен резултат може да бъде мирното превръщане на капиталистическото общество в социалистическо: чрез победа в изборите народът предава в ръцете на държавата банки, мини, железници, крупни предприятия. Утопичният комунизъм на Кабе я насочва към борба срещу частната собственост като източник за социални несправди и подтисничество, без обаче да я доведе до революционните методи на комунистите от типа Бланки. Нейният комунизъм е всъщност комунионизъм, т.е. идея за съюз на класите в обществото, като единствено средство за отстраняване на неравенството и експлоатацията.

Тези утопични идеи определят и по-нататъшното гражданско поведение на писателката. Жорж Санд сътрудничи в прогресивни списания, участва в организациите на републиканците, на събрания защитава своите политически идеали, пламенно издига лозунгите „Да се измете всичко, което съдържа еснафски дух“. „Да хвърлим ръкавицата на всички абсолютни монархии“. Вярна на себе си, горда в своята защита на републиканските идеи, тя ще откаже да получи „Почетния легион“, предложен и по-късно от Наполеон III, с думите: „Виждате ли ме с тази панделка на гърдите. Бих имала вид на гостилничарка.“

На основата на тази смесица от утопични възгледи тя създава своите хуманистични социални романи, в които с много чувство и плам защитава своята мечта за един златен век, видян в бъдещето, установен чрез добра воля, чрез равенство и братство и чрез сливане на класите. Трудният проблем за това сливане тя често решава с една доста наивна лекота — чрез любовта: един хубав и умен млад човек,

работник или селянин, обича красива и съвършена госпожица, много благородна и, разбира се, богата; те се оженват и класовата хармония се постига. Усмивваме се на този наивен социализъм, но едновременно с това се вълнуваме от искреността на добрите ѝ намерения, от верността ѝ към този своеобразен апостолски идеал. Можем да разберем нейния мечтателен социализъм, който я довежда до открито обожание на народа. Жорж Санд идеализира света на унижените и оскърбените. За нея е достатъчно човек да бъде от народа, за да притежава благородна душа. В духа на оптимистическия романтизъм тя изгражда образите на хората от народа — те не само са хубави и преливат от добродетели, но са изключително нежни, чувствителни, деликатни.

Впрочем обяснението за този вид идеализация намираме у самата нея. В уводната бележка към романа си „Калфата на обиколка из Франция“ тя защитава своята позиция, като в измислен разговор с Балзак излага становището си за романа: „Обвиняват ме — пише тя, — че поставям народа в привлекателна светлина и че искам да го разхубавя. Защо пък да не нарисувам най-хубавия и възможно най-сериозния портрет на работника, за да поискат всички добри и умни работници да му заприличат. Откога романът е станал задължително изображение на това, което съществува — грубата и сурова действителност на съвременните хора и предмети. Вие (отнася се до Балзак) написахте «Човешка комедия». Заглавието е скромно, бихте могли да кажете драмата на човека, трагедията на човека... От своя страна, ми отговори Балзак, вие пък пишете епопея, епопея на човечеството. Не, заглавието е много претенциозно, аз бих искала да създам еклога, поема за човека, роман за човека. Вие искате и умеете да рисувате човека такъв, какъвто той е пред погледа ви. Добре! Аз пък се чувствавам склонна да го изобразявам такъв, какъвто желая той да бъде, такъв, какъвто мисля, че трябва да бъде.“

Признанието на писателката доказва, че не само по силата на своя художествен талант, но и поради едно съзнателно усилие към идеализация тя изобразява своите герои с по-благородни характери и по-възвишени чувства и намерения, отколкото би могло да се предполага. Вярна на романтичния принцип при изграждане на образите, тя рязко противопоставя положителните на отрицателните. При отрицателните, естествено, идеализацията е с обратен знак.

Докато първите са надарени с най-добрите възможни качества и добродетели, вторите са душевно осакатени, зли и порочни.

Този подход към литературата, начинът, по който изобразява живота в своето творчество, не може да бъде отделен от мисията, с която писателката се чувства натоварена от своята епоха. Проецирайки върху действителността света на своето идилично въображение, като трансформира и пречиства действителността през филтъра на своите възгледи, тя всъщност иска да внуши у хората най-големите добродетели: кураж, справедливост, себеотрицание, солидарност и отговорност към хората и човечеството. Нейният девиз като писател е „Да очарова, да вълнува, да утешава!“ В нейно писмо до Флобер четем: „Ти правиш по-тъжни хората, които те четат, аз бих искала да ги направя по-малко нещастни!“ Бихме могли да добавим — Жорж Санд пише с желанието да издигне хората над самите тях.

Днес можем снизходително да поседнем на такава декларация, особено като имаме предвид някои от несъвършенствата на нейните творби: известна декларативност, реторика, патетика, тезисност и елементарност при изграждане на характерите и ситуацияите, но не би трябвало нито за миг да забравяме повелите на това романтично и объркано време, ярък изразител на което се явява писателката. Не можем да не се възхитим на вярата ѝ в своята висока мисия на писател, вяра, която тя брани с такава сила и скромност.

Вкусът към периодизация на творчеството на писателите, наложил се настойчиво в литературната история и критика от края на XIX век насам, се намеси и при разглеждането на богатото литературно наследство на Жорж Санд. Споровете около наличието на два, три или четири периода в творчеството ѝ все още продължават. Всъщност независимо от различните теми и мотиви, които доминират в едни или други нейни творби, писани в определено време, единството в цялото ѝ творчество е налице и всичките ѝ романи са плод на една и съща творческа концепция, на една обща литературна програма.

Ранните ѝ романи „Индиана“, „Валентин“, „Жак“, „Андре“ имат подчертано изповеден характер. В много голяма степен те съдържат алюзии за собствения ѝ живот и включват личните ѝ сантиментални проблеми, като трудно скриват желанието на писателката да оправдае своя бунт срещу семейството, морала и обществото. Това, разбира се,

не трябва да учудва. Един от императивите на романтизма е: писателят да изложи собствения си живот, да пише за най-интимните си радости и страдания, да прави литература със своите емоции. На упрека на Флобер, че „човек не бива да прави книгите си със своето сърце“, Жорж Санд чистосърдечно отговаря: „Не ви разбирам. Съвсем нищо не разбирам.“ И трябва да ѝ повярваме.

Тези първи романи, в които героите воюват за правото си да обичат без принуда, да се свързват при наличието на истинско, дълбоко чувство и да се разделят при разлюбването, далеч не са обаче само любовни романи. Героините, романтично уголемени, живеят все пак в една конкретна социална среда. Те са обкръжени от политици, търговци, аферисти от периода на Реставрацията и Юлската монархия. Чрез тях, дори в рамките на романи за нравите, се чувства присъствието на дълбокия обществен конфликт. Това са романи със социален заряд, тъй като борбата за еманципиране на жената е едновременно борба срещу обществените предразсъдъци и законите на едно общество, което превръща жената в малоценно и онеправдано създание.

Наистина тези първи романи трудно могат да развълнуват и трогнат съвременния читател, от една страна, защото поставените проблеми са в значителна степен разрешени в нашия век и, от друга, защото начинът, по който са поставени от писателката, е в много отношения подчинен на литературната мода на времето. За разлика от днешния читател читателите от времето, за което говорим, търсят в романа екстравагантни истории и необикновени персонажи, фатални страсти, изключителен декор и неочаквана развръзка.

Постепенно Жорж Санд еволюира, отдалечава се от този вкус на века и в по-късните си романи се насочва към епическия характер на сюжетите и благородна простота на стила. Утопично-социалните ѝ романи, както и селските пасторални романи, са замислени и написани като народни романи, които заемат сюжет, характери, ситуации от живота на работниците и селяните. За съжаление обаче, както пише Лансон, „макар че изходната ѝ точка е винаги действителността, тя не се стреми да я следва чрез разгръщане на ситуацията и характерите, а просто се отдалечава от нея“.

Жорж Санд подчинява действителността на своите предварително уточнени възгледи по въпросите, около които изгражда

своите романи, а това безспорно намалява художествената стойност на творбите ѝ. Между социалните романи трябва да се отбележат най-добрите: „Калфата на обиколка из Франция“, „Мелничарят от Анжибо“, „Грехът на господин Антоан“, „Орас“, „Консуело“, а от селските — „Дяволското блато“, „Малката Фадет“, „Незаконороденият Франсоа“.

В предлагания том са включени първият роман на писателката „Индиана“, написан в 1832 г., и пасторалните — „Дяволското блато“ — 1845 г. и „Малката Фадет“ — 1849 г. По този начин читателят ще има възможност да се запознае с два аспекта от многообразното творчество на писателката и едновременно с това да почувствува нейната писателска еволюция.

„Индиана“ е първата романизирана изповед във френската литература. Интересът към този роман идва от това, че той заема изключително важно място в романтичната литература. Романът прелива от страсти и притежава всички недостатъци на един темперамент, който не може да обуздае своето въображение. Господството на болезнена чувствителност, екзалтация на чувствата, недоверие към света, бягство от поквареното цивилизовано общество, копнеж за живот сред природата — всички характерни за романтичната литература моменти са силно застъпени в романа. Трудно бихме се съгласили с писателката, която в писмо до Емил Рено пише: „Романът е точно така прост, естествен и положителен, какъвто вие бихте желали той да бъде. Не е нито романтичен, нито мозаичен, нито френетичен. Това е обикновеният живот... Страхувам се да не отегчавам често така, както ни отегчава животът. И все пак какво по-интересно от историята на сърцето при положение, че разказаната история е вярна. Касае се за това да я направя вярна — ето това е трудното.“ Романът не е прост, нито правдоподобен, нито верен. Написан е в стила на романите на Бернарден дьо Сен-Пиер и в много отношения напомня „Пол и Виржини“ и „Индийската колиба“. Той е тропически роман не само поради мястото, е което завършва действието — остров Бурбон. Тропически е по температурата на своята поезия, на лиризма си. „Индиана“ подхваща темата за омъжената за нелюбим стар мъж млада жена, която среща любовта в лицето на млад и красив човек. Тема, твърде често третирана в поезията на всички народи. Но декорът, в който ще се развие

действието, поляризираното противопоставяне на персонажите, фаталността, която тегне над главните действащи лица, бягствата, романтичният бунт, всичко това идва да опровергае оценката на самата писателка. На съвременния читател може дори да се стори, че в този роман зад идилията прозира черният роман и дори романът на ужаса: атмосферата в началната сцена е злокобна — изолиран замък, болезнено бледа жена, жесток мъж, който стреля, за да убие човек, удавяне на изоставената прислужница, любов и отчаяние, обиди и унижения, търсене на смъртта, възхвала на самоубийството и неочакван щастлив край. Подтискащата атмосфера в романа Жорж Санд създава чрез преплитането на два типа образи-лайтмотиви — едните, свързани с робството и изтезанията, другите — с темата за водата, носителка на смъртта. Идеята за подчинението и изтезанията е реализирана чрез противопоставянето на две ярко разграничени групи: палачи-мъже, жертви-жени. Палачите са Делмар и Реймон, жертвите — Нун и Индиана. Читателят не е изненадан от грубостта на Делмар към Индиана. Още началната ситуация подсказва неговото бъдещо поведение. Реймон от своя страна е по-малко брутален, но по-жесток от Делмар. Жестокостта му е психологична, тъй като довежда двете жени до отчаяние и смърт. Този персонаж, който, третиран в духа на романтизма, би трябвало да има ореол от очарование поради младостта и красотата си, твърде бързо се превръща в чудовище. Поведението на палачите е обусловено от техния произход и класова принадлежност. Поведението на жертвите — от отчуждението им от европейската действителност. Не случайно Санд избира за героини жени от тропическите острови — безхитростни и беззащитни, те стават идеални жертви. Индиана е двойно поробена от своя съпруг и от своя любим. Романтична героиня, бледа, крехка, с лошо здраве, тя като че ли е обречена на тази роля. На робинята, която познава безизходицата от бунта, остава само смъртта, и то най-пасивната — удавянето. Смъртта на Нун в началото на романа тежи върху цялата творба и подсказва развързката. Обсесията за смъртта се свързва с темата за водата. Тази тема се преплита ясно с първата тема за насието и робството, но придобива и по-широко значение: в началото водата само загатва идеята за меланхолия; шепотът на водата, която тече, хармонира с поетическото мечтание, водата става другар в самотата, но по-късно от синоним на живота тя се превръща в синоним

на смъртта, играе ролята на трагичен свидетел на страшни сцени, действа като притегателно огледало, в което героините виждат картината на своя лишен от щастие живот.

И все пак въпреки изобилието от твърде познати романтични похвати, настроения и образи, романът „Индиана“ има своите достойнства. Феминистичен роман, той представлява обвинителна реч срещу обществото, което дава права и свобода само на мъжа.

Колкото и странно да изглежда, цялото действие в това произведение се води, и то твърде енергично, от жертвата, в чийто образ Жорж Санд въплъщава не само свои черти, но и черти на типичната модерна за времето жена. „Индиана — пише тя — е типичната жена, слаба и силна, уморена от тежестта на въздуха, но в състояние да носи небето. Плаха в живота, смела в дните на битките, сръчна и проникателна, за да улови развързаните нишки на съвместния нещастен живот, тя е наивна и глупава и не може да разбере истинската същност на своето щастие; тя се подиграва на целия свят, а се оставя да бъде измамена от един човек; без честолюбие за себе си, изпълнена е с честолюбие за обекта на своята любов; презира суетата на века за себе си, а се оставя да бъде прелъстена от човека, който е събрал в себе си цялата земна суета. Ето това е, аз мисля, жената, една невероятна смесица от слабост и енергия, величие и плахост — същество, съставено от две противоположни натури, възвишена и мизерна, умела в лъжата и лесна да бъде лъгана.“ Не ни учудва фактът, че този именно образ е бил особено привлекателен за тогавашния читател. Доказателство за това е присъствието във френския роман в продължение на повече от двадесет години на тъжната, носталгична героиня, принцеса в заточение, неразбрана самотна жена.

Сравнени с „Индиана“, селските романи „Дяволското бласто“ и „Малката Фадет“, които Емил Фаге нарича „френските георгики“, представляват романи-идилии, с изчистена сюжетна линия, със стройна композиция и изключително дълбоко искрено чувство на симпатии и любов към простите хора от френското село. Шедьоври на пасторалния роман с идеализирани селяни и селянки, с приказния тон на повествованието, те напомнят стари, красиви легенди. Наистина това не е действителността. А по-скоро една поетична визия, която трансформира тази действителност по особен начин. И в двата малки романа се чувства единство на тона, хармония на кадъра с



персонажите, на чувствата с простите приключения. Завладява ни поезията на полето, на селото. Поезията, която идва от природата, от свежестта на въздуха, от парфюма на ливадите, и поезията, която се крие в простотата и искреността на чувствата и в чудесната наивност на персонажите, слисани пред величествените гледки на природата. Чрез тези две творби Жорж Санд показва в каква степен добротата е присъща на човека. Жермен и Мари от „Дяволското блато“, Ландри и Фадет от „Малката Фадет“ са привлекателни именно защото са непосредствени и чисти. Далеч от покварата на цивилизованото общество, освободени от всякакви принуди, те осъществяват себе си и намират лесно щастие. Чрез тези персонажи писателката отново ни връща към милата, неприемлива утопия за златния век, за всеобщото щастие, настъпила в резултат на незнайно по какъв път освобождаване на човека от всякакви принуди — икономически, политически и дори от принудите на традицията.

Обикновено тълкуват насочването на Жорж Санд към тези пасторални теми като бягство от проблемите на деня, като израз на разочарование от несполучливите социални движения на века. Но „Дяволското блато“ е написано преди Февруарската революция, в която активно участва писателката. Именно този възторг пред чистотата на народа, който я вдъхнови, за да напише селските си романи, ще ѝ позволи по време на първите дни след революцията да пише: „Видях народа, велик, възвишен, наивен, великодушен, най-прекрасния народ. Прекарах много нощи, без да спя, много дни, без да седна. Луди сме, пияни, щастливи, че сме заспали в калта и сме се събудили в небесата!“

Наистина разочарованието ще дойде по-късно, но то никога няма да откъсне писателката от народа, никога няма да я доведе до изолиране, до търсене щастие в отрицанието, до отказ да служи на човека и човечеството.

Думите на Виктор Юго, произнесени при нейното погребение, изразяват най-точно отношението на прогресивните умове на Франция и оценката, която „добрата дама от Ноан“ получи за своето човешко и литературно дело: „Оплаквам една мъртва и поздравявам една безсмъртна. Обичах я, възхищавах ѝ се, обожавах я. Но загубили ли сме я? Не! Големите личности си отиват, но никога не изчезват. Би могло да се каже, че те всъщност се реализират... Поздравявам Жорж

Санд за великото, което тя направи, и ѝ благодаря за доброто, което стори.“

# ИНДИАНА

# **ПЪРВА ЧАСТ**

## I

През една прохладна и дъждовна есенна вечер трима души седяха замислени в малък замък в Бри, загледани в разпилените главни на камината, в бавно отмерващата часовете стрелка на стенния часовник. Двамата сякаш мълчаливо се подчиняваха на скуката и пустотата, тегнеци над тях: но третият явно се дразнеше: въртеше се на стола, едва сподавяше отегчените си прозявки, разбъркваше с машата жаравата, сякаш се бореше срещу някакъв общ враг.

Този човек, много по-възрастен от другите двама, беше господарят на къщата — полковник Делмар, стар храбър воин в оставка, бивш красавец, сега натежал, с оплешивяло чело, с посивели мустаци и застрашителен поглед; господар в пълния смисъл на думата, пред когото трепереше всичко живо — жена, прислуга, коне и кучета.

Най-сетне той не издържа и стана от стола си — омръзнало му беше да се чуди как да наруши мълчанието; Закрачи тежко из всекидневната със стегната стойка на бивш военен, изпъчен; отиваше донякъде, после се обръщаше изведнъж кръгом, с онова особено самодоволство, типично за човек, който обича да се показва — чудесен образец на офицер.

Но минали бяха дните на славата, когато лейтенант Делмар се опиваше от победите по бойните полета; висш офицер в оставка, забравен сега от неблагодарното отечество, той трябваше да понася брачните несгоди. Беше женен за млада, красива жена, притежаваше хубав замък с всичките му пристройки, освен това работите му във фабриката вървяха добре; обаче беше винаги в лошо настроение, а тази вечер повече от когато и да било; защото времето беше влажно, а полковникът страдеше от ревматизъм.

Той обхождаше важно своя стар салон, мебелиран в стил Луи XV, като от време на време се спираше ту пред една врата с фрески, над която голи амури обкичваха с гирлянди от цветя кротки кошути и миролюбиви глигани, ту пред едно пиано, претоварено с бездарни и нескопосани изображения, чиито криволици и безкрайни плетеници уморяваха очите. Но това моментално отвличане на вниманието не

пречеше на полковника при всяка обиколка да хвърля дълбок и прозорлив поглед към останалите двама мълчаливи мъж и жена; той следеше внимателно ту единия, ту другия; така вече цели три години бдеше над своето крехко и скъпо съкровище — жена си.

Защото тя беше деветнадесетгодишна и ако можехте да я зърнете до тази огромна бяла мраморна камина, украсена с позлатени инкрустации, ако можехте да я зърнете тъй тъничка, бледа, тъжна, опряла лакът на коляното си, сред този стар дом, до този стар мъж, подобна на зимно цвете, разцъфнало в старинна ваза, вие бихте съжалили жената на полковник Делмар, а може би самия полковник повече и от жена му.

Третият обитател на този уединен дом седеше от другата страна на пламтящата камина. Той беше мъж в силата и разцвета на младостта, с блестящ тен, с буйна руса коса и гъсти бакембарди — пълна противоположност на посивелите коси, на повехналото и сурово лице на господаря на къщата; но дори човек с не кой знае колко голям художествен усет би предпочел суровото и строго изражение на господин Делмар пред правилните, неизразителни черти на младия мъж. Подпухналото лице, открояващо се върху чугунената плоча на камината, втренченият в пламтящите дърва поглед бяха по-оцветени от руменото лице на светлокосия млад човек. Впрочем със стройното си и силно тяло, с чистата линия на тъмните вежди, с гладката белота на челото, със спокойните ясни очи, с красивите си ръце и дори със строгата елегантност на ловджийския си костюм той би минал за красавец в очите на всяка жена, придържаща се към тъй наречените *философски* вкусове на миналия век. Но младата и стеснителна жена на господин Делмар може би никога не беше поглеждала по такъв начин мъж; може би между тази крехка и болнава жена и този мъж, който обичаше да си поспива и да си похапва, нямаше нищо общо. Напразно домашният аргус се мъчеше да улови някой поглед, въздишка или трепетно влечение между тези две толкова различни същества. След като не намери повод за ревност, той стана още по-мрачен и с рязко движение пхна ръцете си дълбоко в джобовете.

Единственото щастливо гальовно същество в тази компания беше едно красиво ловджийско куче от породата грифони, отпуснало глава върху коленете на седналия мъж. То имаше дълго тяло, огромни мъхести лапи, заострена като на лисица муцуна и умно изражение, а

сред разрошената козина две големи златисти очи блестяха като топази. Очите на ловджийското куче, кръвясали и страшни в разгара на лова, сега бяха изпълнени със спокойствие и безкрайна нежност. И когато господарят, предмет на тази инстинктивна любов, понякога много по-силна от разумните човешки чувства, прокарваше пръсти в сребристата копринена козина на красивото куче, очите на животното искряха от удоволствие, то размахваше дългата си опашка и докосваше камината, разпръсквайки пепел по паркета.

Може би тази домашна сцена, полуосветена от пламъците на камината, би могла да послужи за сюжет на картина от Рембранд. Бяла светлина за миг озаряваше стаята и лицата, а после преливаше в червените отблясъци на жаравата и гаснеше; тогава потъваше в мрак и обширната всекидневна. Всеки път, когато минаваше пред огъня, господин Делмар изникваше като сянка, а после внезапно изчезваше в тайнствения здрач на салона. Върху овалните рамки, украсени с цветчета, върху медальоните и панделките на резбите, върху абаносовите мебели с медни инкрустации, върху корнизите над дървената ламперия тук-таме играеха златни ивици светлина. Когато една главня угаснеше в камината и отстъпеше блясъка си на друга, още неразпалена, доскоро осветените предмети потъваха в сянка и нови очертания се открояваха в мрака. Така се разкриваха постепенно всички подробности на картината — конзолата, поддържана от три големи позлатени тритона, рисуваният таван, изобразяващ небе с облаци и звезди, тежките драперии от тъмночервена дамаска с дълги ресни, в различни оттенъци, и широките дипли, които сякаш се раздвижваха, когато ги докоснеше колебливата светлина.

Човек би помислил, загледан в открояващите се на фона на камината неподвижни мъж и жена, че те се страхуват да не нарушат спокойствието на тази сцена; застинали и вкаменени като герои от приказка, те сякаш се бояха, че при най-малката дума, при най-малкото движение над тях ще се срутят стените на фантастичен град; а господарят на дома, сбърчил чело, единствен нарушаваше с равномерната си крачка тъмнината и мълчанието, подобно на вълшебник, който ги държи омагьосани.

Най-сетне кучето, улавяйки един благосклонен поглед на господаря си, отстъпи пред магнетичната власт, която имат очите на човека над умните животни. То изляя нежно и плахо и постави с

неподражаема гъвкавост и изящество двете си лапи върху раменете на своя обичан господар.

— Долу, Офелия! Долу!

И младият човек се скара строго на английски на послушното животно, което, засрамено и разкайващо се, се помъкна към госпожа Делмар, сякаш да я помоли за закрила. Госпожа Делмар обаче остана все така замечтана и позволи на Офелия да облегне глава върху белите ѝ, скръстени на коленете ръце, без дори да я погали.

— Това куче вече се настани като у дома си в салона! — каза полковникът, тайно доволен, че най-после е намерил причина за разправия, колкото да мине време. — Марш в колибата, Офелия! Вън, глупаво куче!

Ако някой можеше да види сега госпожа Делмар, той би отгатнал в тази незначителна и дребна случка от всекидневието печалната тайна на целия ѝ живот. Незабележима тръпка пробягна по тялото ѝ, а ръцете ѝ, с които, без да съзнава, поддържаха главата на любимото куче, се обвиха бързо около косматия му врат, сякаш за да задържат животно и да го предпазят. Господин Делмар измъкна ловджийския камшик от джоба на куртката си и се отправи заканително към нещастната Офелия, която легна в краката му, затвори очи и предварително изскимтя болезнено и страхливо. Госпожа Делмар пребледня още повече; гърдите ѝ се повдигаха конвулсивно, тя вдигна към мъжа си големите си сини очи, изпълнени с безкраен ужас, и помоли:

— Милост, господине, не я убивайте!

При тези думи полковникът трепна. Огорчение замени пристъпа на гняв.

— Ясно ми е за какво намеквате — каза той. — От деня, когато от яд убих вашето ловджийско куче, вие непрестанно ме укорявате. Да не е кой знае колко голяма загуба? Куче, което никога не спазваше правилата на лова и все се хвърляше върху дивеча. За какво ни беше? Освен това вие го обикнахте едва след смъртта му: докато беше живо, не му обръщайте толкова внимание; сега обаче, когато него го няма, това ви дава повод да ме упреквате...

— Нима някога съм ви упрекувала? — запита госпожа Делмар с тази кротост, която снизходително проявяваме към хората, които обичаме, или от уважение към себе си, ако имаме работа с хора, които не обичаме.



— Не исках да кажа това — възрази полковникът с полубащински, полусъпружески тон, — но в сълзите на някои жени се таят много по-жестоки укори, отколкото във всички проклетия на други. Дявол да го вземе, госпожо, знаете, че не обичам да плачат около мене...

— Мисля, че никога не сте ме виждали да плача.

— Ах, а да не би да не виждам постоянно зачервените ви очи! Боже мой, та това дори е по-лошо.

Докато траеше тази семейна разпра, младият човек стана и спокойно отпрати Офелия; после се върна, запали една свещ, постави я над камината и седна срещу госпожа Делмар.

Това всъщност незначително обстоятелство оказа неочаквано въздействие върху настроението на господин Делмар. Когато равната светлина на свещта замени трептящия блясък на огъня в камината, той изведнъж забеляза колко страдалчески и изнемощял вид има жена му тази вечер, видя уморената ѝ поза, дългите ѝ черни коси, падащи върху отслабналите ѝ бузи, тъмните сенки под помръкналите ѝ зачервени очи. Обиколи няколко пъти стаята, после се върна при жена си и рязко промени разговора.

— Как се чувствувате днес, Индиана? — запита той с непохватността на човек, чието сърце и характер рядко действуват съгласувано.

— Както обикновено, благодаря — отговори тя, без да проявява нито изненада, нито обида.

— Както обикновено не е отговор или по-скоро е чисто женски отговор, уклончив, който не означава нито „да“, нито „не“, нито добре, нито зле.

— Точно така, нито съм добре, нито съм зле.

— Нищо подобно — грубо възрази полковникът, — вие лъжете! Знаем, че не се чувствувате добре. Казали сте го на тук присъстващия сър Ралф. Да не би аз да лъжа? Кажете, господин Ралф, спомена ли ви тя такава нещо или не?

— Спомена ми — отговори флегматично сър Ралф, без да обръща внимание на укорителния поглед, който му хвърли Индиана.

В този миг в стаята влезе четвърто лице — домакинът на къщата, бивш сержант от полка на господин Делмар.

Той обясни с няколко думи на господин Делмар, че според него крадците на въглища са се промъкнали предишните нощи точно в този час в парка, ето защо му била необходима пушка, за да обиколи навсякъде, преди да затвори вратите. Господин Делмар, който съзря в това произшествие някакво войнствено приключение, взе веднага ловната си пушка, даде една и на Льолиевр и се нареди да излезе.

— Как? — ужасено извика госпожа Делмар. — Нима се готвите да убие някой беден селянин за няколко торби въглища?

— Ще убия като куче — отговори Делмар, разгневен, че му възразяват — всеки, който броди нощем в имението ми. Ако познавате закона, госпожо, щяхте да знаете, че той ми дава тази власт.

— Отвратителен закон — отговори разпалено Индиана.

После се овладя и добави по-спокойно:

— А ревматизмът ви? Забравяте, че вали и ако излезете тази вечер, утре ще легнете болен.

— Изглежда, много ви е страх, че ще бъдете задължена да се грижите за стария си мъж — отговори Делмар и рязко блъсна вратата.

После излезе, като продължаваше да мърмори срещу възрастта си и срещу жена си.

## II

Двете лица, които назовахме Индиана Делмар и сър Ралф, или ако предпочитате господин Родолф Браун, продължиха да седят един срещу друг така спокойни и студени, сякаш съпругът беше при тях. Англичанинът дори не помисли да се оправдава, а госпожа Делмар чувствуваше, че няма сериозна причина да го упрекне; той се бе намесил в разговора с добро намерение. Все пак накрая тя се насили да прекъсне мълчанието и се реши да го посъмври.

— Не беше красиво от ваша страна, драги Ралф — каза тя. — Нали ви бях забранила да повтаряте думите, изплъзнали ми се в момент на болка, а господин Делмар е последният човек, когото бих желала да осведомя за болестите си.

— Не ви разбирам, скъпа — отговори сър Ралф. — Вие сте болна, а не желаете да се лекувате. Наложил ми се да избирам между двете възможности: да ви загубя или да предупредя мъжа ви.

— Да — усмихна се тъжно госпожа Делмар, — и, разбира се предпочетохте да *предупредите върховната власт!*

— Грешите, наистина грешите, повярвайте ми, като се гневите така срещу полковника; Той е честен, достоен човек.

— Кой е казал обратното, сър Ралф?...

— Как кой? Вие самата, без да искате, Вашата тъга, болезненото ви състояние и, както сам той отбеляза, зачервените ви очи говорят на всички всеки миг, че не сте щастлива...

— Мълчете, сър Ралф! Отивате твърде далеч. Не съм ви разрешила да си позволявате толкова много.

— Виждам, че ви ядосвам, но какво да правя! Не умея. Не зная тънкостите на вашия език и освен това имам нещо много общо с мъжа ви, нямам представа, както и той, какво трябва да кажа на жените нито на английски, нито на френски, за да ги утеша. Друг някой би ви дал възможност да разберете без много приказки мисълта, която аз изразявам тъй непохватно, би намерил начин да спечели доверието ви, което се затваря пред мен. Не за пръв път откривам, във Франция

особено, че придават по-голямо значение на думите, отколкото на мислите. А жените предпочитат...

— О, вие страшно презирате жените, драги Ралф. Аз съм тук сама срещу двама; трябва да се примиря с мисълта, че никога няма да бъда права.

— Дай ни доказателство, че ние грешим, братовчедке, бъди като преди здрава, весела, свежа, жизнерадостна; припомни си остров Бурбон и нашето прелестно кътче Берника, и нашата дружба, на толкова години, на колкото си ти...

— Спомням си също и баща си... — подчерта тъжно Индиана, като подаде ръка на Ралф.

Двамата потънаха в дълбоко мълчание.

— Индиана — обади се след малко Ралф, — щастието винаги зависи от нас. Често трябва само да протегнем ръка, за да го уловим. Какво ти липсва? Имаш добро положение, което може би е за предпочитане пред богатството, чудесен съпруг, който те обича от цялото си сърце и, осмелявам се да добавя, искрен и предан приятел...

Госпожа Делмар леко стисна ръката на сър Ралф, но не промени позата си; остана със сведена глава, втреничила овлажнелите си очи във вълшебната игра на жаравата.

— Вашата тъга, скъпа приятелко — продължи сър Ралф, — се дължи на болезненото ви състояние; кой от нас може да избегне тъгата, сплина? Огледайте се, ще видите, че мнозина ви завидват и с право. Човекът е така устроен, винаги да се стреми към онова, което му липсва...

Ще спестя на читателя множеството банални умозаклучения, които добрият сър Ралф изреди с еднообразен и дотеглив като мислите му тон. И то не защото беше глупак, а защото не беше вещь по тези въпроси. Не му липсваха нито здрав разум, нито опит; но да утешава жена, беше, както сам той признаваше, извън възможностите му. Освен това той така малко разбираше мъката на другите, че дори при най-добро желание да намери лек, всъщност само подлютяваше раната. Чувствуваше добре колко е непохватен, затова рядко показваше, че забелязва огорченията на приятелите си; и в този случай трябваше да направи неимоверни усилия, за да изпълни това, което смяташе за най-мъчителния дълг на дружбата.

Като забеляза, че госпожа Делмар едва го слуша, той млъкна и сега в стаята се носеха хилядите гласчета, шепнещи в разгорилите се дърва, жалната песен на разпалената, запламтяла цепеница, пращането на кората, която се сгърчва, преди да разцъфне, и леките фосфоресциращи избухвания на дървесината, разпръскващи синкав пламък. От време на време кучешки вой се смесваше със слабото свистене на вятъра, промъкващ се през процепите на вратата, и с шума на дъжда, който шибаше стъклата. Може би това беше една от най-тъжните вечери на госпожа Делмар в малкия ѝ замък в Бри.

Пък и някакво смътно очакване тегнеше над тази впечатлителна душа, над тази жена, цяла изтъкана от нерви. Слабите същества живеят вечно обзети от страхове и предчувствия. Госпожа Делмар като всички креолки беше болезнено нервна, преследвана от суеверия; нощните съзвучия, промените в лунната светлина ѝ предвещаваха разни събития, предвещаваха близки нещастия, а нощта, изпълнена с тайни призраци, шепнеше на тази мечтателна и тъжна жена с глас, който само тя умееше да разбира и да тълкува според своите страхове и страдания.

— Може би ще ме помислите за луда — каза тя, като издърпа ръката си, която сър Ралф още държеше, — но чувствавам, че ни заплашва беда. Опасност е надвиснала над някого... сигурно над мене... разберете ме, Ралф, аз се вълнувам, струва ми се, че ще настъпи голяма промяна в съдбата ми... Страх ме е — потръпна тя, — лошо ми е.

Устните ѝ побеляха, както и бузите. Сър Ралф, уплашен не от предчувствията ѝ, на които гледаше като на признаци на голяма физическа слабост, а от смъртната ѝ бледост, дръпна бързо звънеца, за да извика някого на помощ. Никой не се отзова, а Индиана все повече отпаднаше; Ралф, изплашен, я премести по-далече от огъня, положи я върху един лежащ стол и се засуети, завика слугите, потърси вода, благовонни соли; не намери нищо, щеше да скъса звънците, загуби се из лабиринта на тъмните стаи, кършейки ръце от нетърпение и яд към самия себе си.

Най-сетне се сети да отвори остъклената врата към парка и да извика Льолиевр и креолката Нун, камериерката на госпожа Делмар.

Нун дотича скоро от една от най-тъмните алеи на парка и бързо запита дали госпожа Делмар се чувствава по-зле от обикновено.

— Много зле — отговори сър Браун.

Двамата влязоха в салона и се помъчиха да свестят припадналата госпожа Делмар — той, суетейки се неловко и непохватно, тя, със сръчността и уменията на предана жена.

Нун беше млечна сестра на госпожа Делмар; двете бяха израснали заедно и нежно се обичаха. Нун, висока и силна, пращяща от здраве, жизнена, подвижна, креолка с буйна, пламтяща кръв, затъмняваше с цъфтящата си хубост бледата, крехка красота на госпожа Делмар; но добротата и силната им привързаност една към друга унищожаваша помежду им всяка женска завист.

Първото нещо, което видя госпожа Делмар, когато дойде на себе си, бяха опънатите черти на камериерката, разбърканите ѝ влажни коси и тревогата ѝ.

— Успокой се, горкичката ми — каза ѝ тя с глас, изпълнен с доброта. — Моята болест ти се отразява по-лошо, отколкото на мене самата. Хайде, Нун, помисли за себе си: ти слабееш и плачеш, а трябва да живееш, миличка Нун, животът е пред тебе, тъй весел и красив!

Нун притисна пламенно ръката на госпожа Делмар до устните си и като обезумяла се огледа ужасено.

— Боже мой! — каза тя. — Госпожо, знаете ли защо е в парка господин Делмар?

— Защо? — повтори Индиана и слабата руменина, появила се по бузите ѝ, изчезна. — Чакай, не се сецам вече... Ти ме плашиш! Какво се е случило?

— Господин Делмар — обясни Нун, заеквайки — разправя, че имало крадци в парка. Той обикаля с Льолиевр и двамата са с пушки...

— И какво от това? — запита Индиана, която сякаш беше очаквала да чуе някаква ужасна новина.

— Как какво, госпожо? — закърши ръце като обезумяла Нун. — Не е ли ужасно да си помислиш само, че ще убият човек?...

— Да убият човек! — извика госпожа Делмар и стана ужасена като разтревожено дете, доверчиво заслушано в приказките на бавачката си.

— Ах, да, те ще го убият! — като сдържаше риданията си, изплака Нун.

„Тези две жени са луди — помисли сър Ралф, който гледаше удивен странната сцена. — Впрочем — добави той на себе си —

всички жени са луди.“

— Нун, какво приказваш? — поде госпожа Делмар. — Нима и ти вярваш, че има крадци?

— О, да бяха крадци! А то сигурно е някой беден селянин, дошъл да открадне наръч дърва за семейството си.

— Наистина би било ужасно! Но е малко вероятно. Толкова лесно е във Фонтенбло, в началото на гората да се откраднат дърва, че никой няма да се спусне да краде в парк, ограден със стени... Точно така! Господин Делмар няма да намери никого в парка. Успокой се...

Нун обаче не слушаше; тя сновеше от прозореца на салона до лежащия стол на господарката си, дебнеше и най-малкия шум, сякаш се чудеше дали да изтича след господин Делмар, или да остане при болната.

Безпокойството ѝ се стори така странно и неуместно на господин Браун, че той излезе от обичайното си спокойствие и като стисна силно ръката ѝ, каза:

— Да не сте си загубили ума? Не виждат ли, че плашите господарката си и вашите глупави страхове страшно я тревожат.

Нун не го чуваше; тя гледаше господарката си, която трепереше, сякаш беше засегната от електрически ток. Почти в същия миг пушечен изстрел разтърси стъклата на салона и Нун падна на колене.

— Що за глупави женски страхове! — възкликна отегчено сър Ралф. — Сигурно ей сега ще ви донесат победоносно някой убит из засада заек и тогава самите вие ще се надсмееете на себе си.

— Не, Ралф — каза госпожа Делмар, като се отправи с решителна крачка към вратата. — Убедена съм, че е пролята човешка кръв.

Нун нададе пронизителен писък и се строполи на пода. Тогава чуха гласа на Льолиевр, който викаше откъм парка:

— Улучен! Улучен! Добро попадение, господин полковник! Злосторникът е повален!

Сър Ралф започна да се безпокои. Той последва госпожа Делмар. Няколко мига по-късно донесоха под колоната на къщата окървавен човек, който не даваше признаци на живот.

— Без много шум! Без викове! — заповяда със сурова радост полковникът на слугите си, които се суетяха изплашени около ранения.

— Това е шега, пушката ми беше заредена със сачми. Мисля дори, че не го улучих; падна от страх.

— А тази кръв, господине? — запита госпожа Делмар и в гласа ѝ звучеше дълбок упрек. — От страх ли тече?

— Защо сте тук, госпожо? — извика господин Делмар. — Какво правите тук?

— Дойдох, за да поправа, както ми повелява дългът, злото, което вие сте причинили, господине — отговори тя студено.

И пристъпвайки към ранения със смелост, каквато никой от присъстващите не се бе решил да прояви, тя доближи до лицето му запалена свещ.

Тогава вместо очаквания бедняк в жалки дрипи всички видяха млад човек с благородно лице, грижливо облечен, в ловджийски костюм. Ръката му беше леко ранена; разкъсаните дрехи обаче и припадъкът му показваха, че е паднал лошо.

— Точно така! — каза Льолиевр. — Падна от двадесет фута височина. Прекрчваше стената, когато полковникът го улучи и няколко сачми или може би малко сол в дясната ръка му попречиха да се задържи. Видях го, като се строполи, и дори не се опита да избяга, горкият.

— Просто да не повярваш — забеляза една от прислужниците, — че човек може да се забавлява с кражби, след като е толкова хубаво издокаран!

— И джобовете му са пълни със злато! — добави друг прислужник, който беше разкопчал жилетката на мнимия крадец.

— Странно — учуди се и полковникът, който гледаше не без възмущение човека, проснат пред него. — Ако е мъртъв, не е моя грешката; прегледайте ръката му, госпожо, и ако намерите дори една сачма...

— Бих искала да ви вярвам, господине — отговори госпожа Делмар, която проверяваше внимателно, хладнокръвно, запазила присъствие на духа, за каквото никой не би я сметнал за способна, пулса и туптенето на шийните артерии. — Наистина — добави тя — той не е мъртъв и му е необходима бърза помощ. Този човек не прилича на крадец и заслужава може би грижи; а дори да не ги заслужава, нашият дълг на жени ни повелява да му ги окажем.



След това госпожа Делмар нареди да пренесат ранения в билиардната зала, която беше най-близо. Съединиха няколко пейки, постлаха върху тях дюшек и Индиана, подпомогната от своите прислужници, превърза болната ръка, докато сър Ралф, който разбираше от хирургия, му пусна кръв.

През това време полковникът, смутен, защото не знаеше как да се държи, се беше озовал в положението на човек, който се е показал лош, отколкото е имал намерение. Той чувствуваше нужда да се оправдае пред очите на другите или по-скоро да накара другите да го видят през неговите собствени очи. Остана под колонадата сред прислужниците си и взе участие в дългите разпалени, многословни и ненужни коментарии, каквито обикновено се правят в такива случаи. Льолиевр за двадесети път разказваше с най-големи подробности как е протекло всичко: изстрелът, падането и последиците; а полковникът, станал отново добродушен сред своите хора, както обикновено след като е излял яда си, приписваше грозни намерения на човека, който се беше промъкнал в частна собственост през нощта, прескачайки стените. Всички бяха на мнението на господаря, когато градинарят го дръпна настрана и му каза, че крадецът приличал *като две капки вода* на младия собственик, който току-що се бил настанил в съседство и когото той видял преди три дни да разговаря с госпожица Нун на селския празник в Рюбел.

Тези обяснения дадоха нова насока на мислите на господин Делмар. По широкото му лъскаво и плешиво чело изпъкна голяма вена, чиято поява при него беше предвестник на буря.

„Дявол да го вземе! — каза си той, като стисна юмруци. — Госпожа Делмар проявява твърде голямо внимание към този франт, който прескача стените, за да дойде у дома.“

И той влезе в билиардната блед и треперещ от гняв.

### III

— Успокойте се, господине — посрещна го Индиана, човекът, срещу когото сте стреляли, ще се съвземе след няколко дни, поне така се надяваме, макар че още не е дошъл на себе си...

— Работата не е в това, госпожо — отговори полковникът със сподавен глас, — но много бих желал да ми кажете името на този интересен пациент и защо е бил толкова разсеян, та е прескочил оградата на моя парк, за да тръгне по алеята към къщи.

— Нямам никаква представа как се казва — отговори госпожа Делмар така студено и гордо, че ядосаният ѝ съпруг за миг се обърка.

Но скоро, обзет отново от своите ревниви подозрения, той процеди полугласно:

— Ще го узная, госпожо, бъдете сигурна, че ще го узная.

Понеже госпожа Делмар се преструваше, че не забелязва гнева му, и продължи да се грижи за ранения, той излезе, за да не избухне пред прислужниците, и извика на градинаря:

— Как се казва онзи съсед, който приличал, както разправяш на нашия крадец?

— Господин дьо Рамиер. Той купи малката английска къща на господин дьо Серси.

— Що за човек е той? Благородник, конте, красавец?

— Много хубав господин, благородник, мисля.

— Сигурно е така — съгласи се надменно полковникът. — Господин дьо Рамиер! Кажете ми, Луи — добави той тихо, — никога ли не си го виждал да броди насам?

— Господине... миналата нощ... — смутено заекна Луи — видях наистина... може и да не е било това конте, не знам вече, но истината е, че беше мъж.

— Ти лично ли го видя?

— Както виждам вас, стоеше под прозорците на оранжерията.

— И ти не му удари един с дръжката на лопатата?

— Канех се да го сторя, господине, но изведнъж видях една жена в бяло, която излезе от оранжерията и се отправи към него. Тогава си

казах: „Може би на господина и госпожата е хрумнало да се поразходят, преди да се зазори“, и се прибрах да спя. Тази сутрин обаче, като чух Льолиевр да приказва за някакъв крадец, чиито следи открил в парка, си казах: „Тук се крие нещо нечисто.“

— Защо не ме предупреди веднага, тъпак такъв?

— Боже мой, господине, в живота има такива *деликатни положения*...

— Ти като че ли си позволяваш да изказваш подозрения! Що за глупак; ако още веднъж през ума ти мине такава безсрамна мисъл, ще ти откъсна ушите. Знам много добре кой е тоя мошеник и какво е търсил в градината ми. Зададох ти всички тези въпроси, за да разбере колко пазиш оранжерията. Помни, че там цъфтят редки растения, на които госпожата много държи, и че има наистина луди любители, готови да окрадат топлиците на съседите си; мене си видял миналата нощ при госпожа Делмар.

И нещастният полковник се отдалечи по-обезпокоен и по-раздразнен от преди, оставяйки своя градинар, не съвсем убеден, че съществуват такива запалени цветари, готови да се изложат на пушечни изстрели само и само да се сдобият с някой рядък разсад.

Господин Делмар влезе в билиардната зала и без да обръща внимание на ранения, който започваше да се свестява, започна да претърсва джобовете на дрехата му, захвърлена на стола; човекът протегна ръка и му каза със слаб глас:

— Вие желаете да узнаете кой съм, господине; не се мъчете да откриете. Ще ви кажа, когато останем насаме. А дотогава моля да ме избавите от неудобството да ви обяснявам кой съм, след като съм изпаднал в такова смешно и глупаво положение.

— Жалко наистина — отговори язвително полковникът, — но признавам ви, че това мен не ме засяга. Надявам се все пак да се срещнем двамата, така че ще отложа дотогава нашето запознанство. А сега бихте ли ми казали къде да ви пренесем?

— В кръчмата на най-близкото село, ако обичате.

— Но господинът е в такова състояние, че не бива да бъде пренасян — бързо се намеси госпожа Делмар, — не е ли така, Ралф?

— Състоянието на господина твърде много ви вълнува, госпожо — забеляза полковникът. — Вие излезте — нареди той на

прислужниците. — Господинът се чувства по-добре и сега ще има сили да ми обясни как така се е озовал в дома ми.

— Да, господине — отговори раненият, — и моля всички, които имаха добрината да се погрижат за мене, да изслушат признанието ми. Чувствувам колко важно е поведението ми да не бъде изтълкувано лошо, а и за мене е много важно да не се покажа такъв, какъвто всъщност не съм. Ето какво е провинението ми, ето как се озовах у вас. Вие, господине, сте построили с много прости средства, известни само на вас, фабрика, чиято работа и производство далеч надминават производството на всички подобни фабрики в този край. Брат ми притежава в Южна Франция подобно предприятие, чието поддържане поглъща огромни средства. Работите вървят все по-зле, а аз узнах за вашите успехи; ето защо си наумих да ви поискам съвет — великодушна услуга, която не би могла да навреди на вашите интереси, тъй като брат ми произвежда съвсем други продукти. Но вратата на вашата английска градина ми беше грубо затворена; и когато пожелах да се обърна към вас, казаха ми, че вие в никакъв случай няма да ми разрешите да посетя предприятието ви. Обезкуражен от този нелюбезен отказ, реших с риск на живота и на честта си да спася живота и честта на моя брат; промъкнах се у вас през нощта, прескачайки стените, и се опитах да проникна във фабриката ви, за да разгледам машинариите. Бях решил да се скрия в някой ъгъл, да подкупя работниците, да открадна вашата тайна, с една дума, да помогна на един честен човек, без да ви навредя. Такава е вината ми. А сега, господине, ако желаете и друго удовлетворение, ще го получите веднага щом бъда в състояние да ви го дам и може би дори сам ще ви го поискам.

— Мисля, че всичко е наред, господине — отговори полковникът, полууспокоен от една голяма тревога. — Всички вие сте свидетели на обяснението на господина. Аз съм предостатъчно отмъстен, дори да предположим, че има за какво да се отмъщава. Излезте сега и ни оставете да поговорим за моето печелещо предприятие.

Слугите излязоха, но това помирение заблуди само тях. Раненият, изгубил сили от дългата реч, не беше способен да прецени тона, с който бяха произнесени последните думи на полковника. Той падна в ръцете на госпожа Делмар и изгуби съзнание за втори път. Наведена

над него, тя не обръщаше никакво внимание на разгневения си мъж, а господин Делмар и господин Браун, единият с бледо и сгърчено от недоверие лице, други ят, спокоен и невъзмутим както обикновено, се гледаха мълчаливо и въпросително.

Господин Делмар нямаше защо да казва каквото и да било, за да бъде разбран. Все пак той дръпна Ралф настрана и му каза, като стисна до болка пръстите му:

— Приятелю, това е великолепно заплетена интрига. Аз съм доволен, извънредно доволен от хладнокръвието, с което този млад човек можа да запази честта ми пред хората. Но дявол да го вземе, той скъпо ще ми плати обидата, която нарани сърцето ми. А как се грижи тя за него и как се преструва, че не го познава! Ах, тези жени, хитростта наистина им е вродена!

Сър Ралф, поразен, обиколи три пъти, без да ускорява крачка, залата. При първата обиколка направи следното заключение: „Невероятно!“ При втората: „Невъзможно!“ При третата: „Доказано!“ После се върна при полковника с невъзмутимо лице и му посочи Нун, която стоеше права зад ранения, кършейки ръце, с блуждаещи очи, бледи бузи, застинала в отчаяние, ужас и уплаха.

Истината притежава такава сила и така бързо убеждава, че енергичният жест на сър Ралф направи много по-силно впечатление на полковника от каквито и да било красноречиви думи. Господин Браун без съмнение имаше и други доказателства, за да смята, че е на прав път. Той си припомни, че Нун беше дошла от парка, когато я потърси, косите ѝ бяха влажни, обувките ѝ мокри и кални, което издаваше някакво странно хрумване да се разхожда на дъжда — незначителни подробности, и той не им бе обърнал особено внимание по време на припадъка на госпожа Делмар, но сега те отново изплуваха в паметта му. Както и неразбираемият ѝ страх, и нервното треперене, и викът, изтръгнал се от устата ѝ, когато бе чула изстрела.

Господин Делмар всъщност не би трябвало да знае всичките тези подробности; достатъчно беше да прояви по-голяма прозорливост, защото нещата се отнасяха до него, за да прецени поведението на девойката и да установи, че е виновна. И все пак грижите, които жена му полагаше за героя на този галантен подвиг, започнаха да го дразнят все повече и повече.

— Индиана — каза той, — идете в стаята си. Вече е късно и вие не сте добре. Нун ще остане да бди над господина тази нощ, а утре, ако той се почувствува по-добре, ще се погрижим да го пренесат у дома му.

Нямаше, какво да се възрази срещу подобно неочаквано предложение. Госпожа Делмар, която умееше така добре да устоява на гнева на мъжа си, отстъпваше винаги, когато той се държеше любезно. Тя помоли сър Ралф да остане още малко при ранения и се оттегли в стаята си.

Полковникът уреди така нещата не без умисъл. Един час по-късно, когато всички си легнаха и къщата утихна, той тихо се промъкна в стаята, където лежеше господин дьо Рамиер и скрит зад една завеса, се убеди по държането на младия човек с камериерката, че са влюбени един в друг. Рядката красота на младата креолка правеше впечатление по всички селски празненства в околността. Ухажваха я мнозина, дори големци. Не един красив офицер-улан от гарнизона в Мьольон се беше опитвал да ѝ се понрави. Нун обаче беше влюбена за пръв път и едно-единствено внимание я беше поласкало — вниманието на господин дьо Рамиер.

Полковник Делмар не изпитваше никакво желание да проследи докъде е стигнала връзката им; той се оттегли, щом се увери, че жена му не се интересува никак от този местен Алмавива. Все пак чу достатъчно, за да разбере колко голяма е разликата между любовта на клетата Нун, която влагаше в нея цялото си пламенно сърце, и на младежа от добро семейство, отдаден на преходното увлечение, който не губи разсъдъка си и мисли за утрешния ден.

Когато госпожа Делмар се събуди, видя до леглото си смутената и тъжна Нун. Индиана обаче простодушно беше повярвала на обясненията на господин дьо Рамиер, още повече че не един търговец се мъчеше да узнае с хитрост или измама тайната на фабриката Делмар. Така че тя отдаде смущението на девойката на вълнението и умората от нощта, а Нун се успокои, като видя, че полковникът влезе в добро настроение в стаята на жена си и заговори за вечерната случка като за нещо съвсем естествено.

Още сутринта сър Ралф беше проверил какво е състоянието на болния. Макар че беше паднал лошо, нямаше нищо сериозно; раната на ръката се беше затворила; господин дьо Рамиер пожела веднага да

го отнесат в Мьолъон и раздаде всичките си пари на прислужниците, за да не говорят по тази случка — страхувал се, че майка му, която живеела на няколко левги, ще се разтревожи, ако научи. Така че приказките за тази случка се разнесоха много по-късно, и то в различни варианти. Сведенията за английската фабрика на господин дьо Рамиер, брата на тукашния, потвърдиха обясненията му, които така навреме му бяха хрумнали. Полковникът и сър Браун проявиха деликатност и запазиха тайната на Нун, така че дори тя не разбра нищо и семейство Делмар скоро изобщо престана да се занимава с това произшествие.

## IV

Мнозина от вас може би трудно ще повярват, че господин Реймон дьо Рамиер, блестящ и остроумен млад човек, надарен с различни таланти и големи качества, привикнал със светски успехи и галантни приключения, би могъл да изпита продължително чувство към една камериерка. Освен това господин дьо Рамиер не беше самодоволно конте, нито развратник. Вече казахме, че беше умен, тоест, че преценяваше какви са предимствата на благородния произход. Имаше известни принципи, когато размишляваше сериозно, но необузданите страсти го отвличаха често твърде далеч от тези негови принципи. Тогава той губеше способността си да разсъждава или по-право, избягваше да се представя пред съда на съвестта си; вършеше грешките си, като че ли без да иска, и човекът от вечерта се мъчеше да излъже човека от утрото. За нещастие, в него не надделяваха принципите — съвсем подобни на принципите на мнозина философи с бели ръкавици — и те го предпазваха от безразсъдните постъпки толкова, колкото и другите. Но принципите не задушаваша страстите му и това го правеше да се отличава в обществото, в което е толкова мъчно да бъдеш оригинален, без да станеш смешен. Реймон притежаваше дарбата дори когато е виновен, да не предизвиква омраза, да проявява странности, без да дразни, понякога дори съумяваше да събуди съчувствие у хора, които имаха всичкото основание да се оплакват от него. Съществуват такива щастливци, галени от всички, които имат допир с тях. Приятна външност и пламенно красноречие понякога заменят чувствителното сърце. Нямаме намерение да осъждаме сурово господин Реймон дьо Рамиер, нито да обрисоваме портрета му, преди да го накараме да се изяви с постъпките си. Сега го разглеждаме отстрани, както го гледа тълпата, край която минава.

Господин дьо Рамиер беше влюбен в младата креолка с големи черни очи, предизвикала възхищение на селския празник в Рюбел; но влюбен и нищо повече. Беше я заприказвал просто така, от нямане какво да прави, и успехът разпали желанията му; постигна повече, отколкото беше искал; в деня, в който покори това невинно сърце, той



се прибра в къщи уплашен от победата си и разтревожено си каза: „Дано само да не ме обикне.“

Едва след като получи всички доказателства за любовта ѝ, разбра колко силна е тя. Тогава се разкая, но беше късно; трябваше да се примири с бъдещето и всичките му последици или да отстъпи подло назад. Реймон не се поколеба: остави се да го обичат и продължи да обича от благодарност. Катереше се по стените на имението Делмар от любов към опасността; падна лошо поради собствената си неловкост и така се трогна от болката на младата си и красива любовница, че отсега нататък сам се оправда в собствените си очи, продължавайки да дълбае пропастта, в която Нун трябваше да падне.

Щом се възстанови, зимата престана да му се вижда студена, нощта — опасна, угризенията на съвестта изчезнаха, нямаше вече какво да го възпира да прекосява гората, за да се среща с креолката, да ѝ се кълне, че обича само нея, че я предпочита пред всички жени на света, да ѝ дава уверения, които винаги правят впечатление на клетите доверчиви девойки.

През януари госпожа Делмар замина за Париж с мъжа си; техният благороден съсед сър Ралф Браун се оттегли в земите си и Нун, останала стопанка в къщата на господарите си, можеше да изчезва под най-различни предлози. Това се оказа истинско нещастие за нея, тъй като лесните срещи с любовника ѝ съкратиха мимолетното щастие, което ѝ се беше паднало да изживее. Гората с нейната поезия, полилеите от скреж, лунните лъчи, тайнствената вратичка, бързото прокрадване сутрин, когато малките крачета на Нун оставяха следи по снега в парка, всички тези предпоставки, допълващи любовната игра, удължиха опиянението на господин дьо Рамиер. Нун, цяла в бяло, със спуснати черни коси, беше дама, кралица, фея; когато я съзреше как излиза от дома от червени тухли, тежка четвъртита сграда от времето на Регентството, в чиято архитектура имаше полуфеодални елементи, тя му се струваше като владетелка от Средновековието и в павилиона, пълен с екзотични цветя, където го опияняваше с чара на младостта и страстта си, съвсем леко забравяше всичко, над което щеше да се замисли по-късно.

Но когато, забравила всяка предпазливост и презряла на свой ред опасността, Нун идваше при него с бяла престилка и кокетна рокля, тя се превръщаше в камериерка, и то камериерка на красива дама, от

което, разбира се, прислужницата винаги губи. А Нун беше много красива; нали я беше видял облечена така първия път на селското празненство, където си проби път сред множеството ухажори, за да се доближи до нея, и където пожъна малката победа да я отнеме от двадесет съперници. Нун често му напомняше нежно този ден; горката девойка не знаеше, че любовта на Реймон съвсем не е започнала от такава далечна дата и че денят, с който тя се гордееше, за него всъщност беше само ден на удовлетворено тщеславие. Освен това смелостта, с която тя жертвуваше заради него доброто си име, смелост, която би трябвало да усили любовта му, не се нравеше на господин дьо Рамиер. Ако жената на някой пер на Франция се жертвуваше по този начин, това би било наистина ценна победа, но една камериерка! Това, което е прието да се смята за героизъм при едната, е безсрамие при другата. За първата ви завиждат множество ревниви съперници, за втората ви осъждат тълпа лакеи. Благородната дама жертвува за вас двадесетте си предишни любовници, камериерката един единствен — бъдещия си съпруг.

Какво да се прави! Реймон беше човек със светски нрави, живееше изискано, обичаше поетично. За него работничката не беше жена и Нун само благодарение на своята необикновена красота бе успяла да го привлече в онзи ден на народно веселие. Реймон не беше виновен за всичко това; бяха го възпитали за висшето общество, бяха направлявали всичките му мисли към една единствена цел, бяха го убедили, че е роден за царски живот, а горещата му кръв го бе увлякла в такава еснафска любов. Беше направил всичко по силите си, за да се задоволи с нея — не успя; как да постъпи тогава? Благородни и необикновени мисли му минаваха през ума в дните, когато беше най-силно влюбен в Нун; искаше му се да я издигне до себе си, да узакони тяхната връзка... Да, кълна се в честта си, той си го беше помислил! Но любовта, която оправдава всичко, започна да отслабва. Тя си отиваше заедно с опасностите от приключението и съблазънта от тайнствеността. Бракът вече му се струваше невъзможен и обърнете внимание: Реймон разсъждаваше много логично и уж все в интереса на любовницата си.

Ако действително бе я обичал, той би могъл, като пожертвува заради нея бъдещето, семейството и доброто си име, да бъде щастлив и следователно да направи и нея щастлива; защото любовта е също такъв

взаимен договор, както и бракът. Но какво бъдеще би могъл да създаде на тази жена, след като вече беше охладнял? Правилно ли беше да се ожени за нея, за да стои всеки ден мрачен, с оскърбени чувства, в тъжен дом? Да се ожени за нея, за да стане тя непоносима на семейството му, презряна от равните нему, смешна в очите на прислужницата му, да я въведе в общество, където не би се чувствувала на мястото си, където унижението би я убило, да я подложи на угризения на съвестта, като я накара да разбере всичките злини, които е причинила на любимия си.

Да, вие ще се съгласите с него, че не беше възможно, не беше благородно, никой не се бори така срещу обществото, този добродетелен героизъм прилича на героизма на Дон Кихот, който счупва копие то си в крилата на вятърната мелница; желязна смелост, която вятърът с един замах разпръсква, рицарство от миналия век, предизвикващо съжаление в наши дни.

След като претегли така всичко „за“ и „против“, господин дьо Рамиер разбра, че е по-добре да прекъсне тази злополучна връзка. Посещенията на Нун започнаха да го измъчват. Майка му, която беше отишла да прекара зимата в Париж, сигурно скоро щеше да научи за тази скандална история. Тя дори вече започваше да се чуди на честите му пътешествия до вилата им в Серси и на това, че прекарва по цели седмици там. Той я беше уверил, че има сериозна работа, която искал да завърши далеч от шумния град, но този предлог започваше да става неубедителен. Реймон не искаше да лъже добрата си майка, да я лишава толкова време от грижите си; какво още да прибавя? Той чисто и просто напусна Серси и не се върна вече там.

Нун плака, чака, изпадна в отчаяние и виждайки, че времето минава, най-сетне се реши да му пише. Горката девойка! Това беше последният удар. Писмо на една камериерка! Макар че взе от копринената хартия и благоуханния восък на госпожа Делмар, макар че писмото избликваше направо от сърцето й... какъв правопис! Знаете ли какво може да означава за чувствата употребата на една сричка повече или по-малко? Уви! Горката полуграмотна девойка от остров Бурбон не знаеше дори, че езикът има граматически правила. Тя мислеше, че пише и говори така добре, както господарката си, и като видя, че Реймон не идва, си каза: „Писмото ми е тъй хубаво написано, че ще ми го доведе.“

Реймон нема смелостта да прочете докрай това писмо. То може би беше шедьовър на наивната и прелестна страст; Виржини може би никога не е писала такива очарователни неща на Пол, когато е напуснала родината си... Но господин дьо Рамиер побърза да го хвърли в огъня, за да не е черви пред себе си. Още веднъж повтарям, какво искате? Това са предразсъдъците на възпитанието, а честолюбието в любовта е това, което е личният интерес в дружбата.

В обществото бяха забелязали отсъствието на господин дьо Рамиер, а това не е малко за един човек в свят, където всички си приличат. Можеш да бъдеш умен и да държиш на светския живот, както можеш да бъдеш глупав и да го презираш. Реймон го обичаше и имаше право — в обществото го търсеха, харесваха го. Към него тази тълпа от безразлични или насмешливи кукли отправяше внимателни погледи и любезни усмивки. Нещастниците могат да бъдат мизантропи, но хората, които всички обичат, рядко са неблагодарни; така поне мислеше Реймон. Той беше признателен за малките прояви на внимание, стремеше се да получи уважението на всички, беше горд с многото си приятели.

В обществото, където мненията са непрекословни и превзети, той плуваше чудесно, харесваха дори недостатъците му; и когато потърси причината за това доброжелателство, което винаги го беше закриляло, откри го в самия себе си, в стремежа си да се добере до него, в радостта, която изпитваше, и в постоянното неизчерпаемо благоразположение, което щедро раздаваше.

Дължеше успеха си също и на майка си, изключително умна, очарователна жена, притежаваща всички добродетели, необходими да я издигнат над другите. От нея беше наследил онези нравствени устои, които винаги го извеждаха на прав път и го предпазваха въпреки буйните му двадесет и пет години да загуби уважението на обществото. Наистина към него понякога се отнасяха по-снизходително, отколкото към другите, защото майка му притежаваше дарба да го извинява, като го укорява, да предизвиква снизхождение към него, като си даваше вид, че го порицава. Тя беше от тези жени, преминали през различни епохи, жени, чийто ум е станал гъвкав като съдбата им, които са се обогатили от изживените беди, които избягнаха ешафода през 1793 година, пороците на Директорията, суетата на

Империята, озлоблението на Реставрацията — изключителни жени, каквито все по-рядко и по-рядко се срещат.

След дълго отсъствие Реймон се яви на един бал у испанския посланик.

— Ако не се лъжа, това е господин дьо Рамиер, нали? — запита една хубава дама събеседницата си.

— Той е като комета. Появява се в неравни интервали — отговори другата. — Цяла вечност не сме чували нищо за този красавец.

Жената, която говореше така, беше чужденка и възрастна. Събеседницата ѝ леко се изчерви.

— Той е много мил — забеляза тя, — нали, госпожо?

— Честна дума, очарователен е — съгласи се старата сицилианка.

— Обзалагам се, че говорите — намеси се хубав полковник от националната гвардия — за героя на изисканите салони, тъмнокосия Реймон.

— Каква красива глава за етюд! — каза младата дама.

— И може би ще ви хареса още повече, защото е луда глава! — добави полковникът.

Младата жена беше неговата собствена съпруга.

— Защо луда глава? — запита чужденката.

— Южни страсти, госпожо, достойни за горещото слънце на Палермо.

Две-три млади дами доближиха красивите си главици, украсени с цветя, за да чуят по-добре какво говори полковникът.

— Той направи истински опустошения в гарнизона тази година — обясни полковникът. — Всички бяхме принудени да се изпокараме с него, за да ни освободи от присъствието си.

— Ако той е Лъвлес<sup>[1]</sup>, толкова по-зле — каза една млада личност с насмешливо изражение, — не мога да търпя хора, които всички обичат.

Италианската графиня почака полковникът да се отдалечи и като удари леко с ветрилото си пръстите на госпожица дьо Нанжи, каза:

— Не говорете така, вие не знаете как уважават в обществото мъж, който копнее да бъде обичан.

— Значи вие смятате, че от мъжете зависи дали да бъдат обичани или не? — запита девойката с продълговатите насмешливи очи.

— Госпожице — подкани я на танц полковникът, — внимавайте красивият Реймон да не ви чуе.

Госпожица дьо Нанжи се разсмя. Но през цялата вечер групата красиви жени, сред които беше и тя, не заговори вече за господин дьо Рамиер.

---

[1] Герой от романа на Ричардсън „Клариса Херлоу“. Тип на съблазнител. — Б.пр. ↑

## V

Господин дьо Рамиер плуваше без отвращение и без скука сред вълните на тази добре облечена тълпа.

И все пак не беше щастлив. Завръщайки се в този свят, изпитваше нещо като угризение на съвестта, своего рода срам за всичките безумни мисли, породени от недостойното му увлечение. Той гледаше жените, прелестни под блестящите полилеи, вслушваше се в изисканото им и остроумно бърбене, чуваше как превъзнасят дарбите им и сред всичките тези избрани красавици, в допир с почти царските тоалети, заслушан в изтънчените разговори, във всичко откриваше упрек, че е отишъл против себе си. Освен от срам Реймон се измъчваше и от едно по-реално угризение, защото беше чувствителен и деликатен и колкото и закоравяло да беше сърцето му, не можеше да понася женските сълзи.

Тази вечер една млада жена привличаше вниманието на всички; не знаеха името ѝ и понеже се появяваше за пръв път в обществото, всички погледи бяха обърнати към нея. Ненатруфената ѝ рокля се открояваше сред диамантите, перата и цветята на другите жени. Няколко реда перли, вплетени в черните ѝ коси, бяха единственото ѝ украшение. Масовата белота на огърлицата, на копринената ѝ рокля и на разголените ѝ рамене се преливаха и въпреки че в салона беше горещо, бузите ѝ бяха само леко поруменели — нежни като бенгалска роза, разцъфнала в снега. Тя беше дребничка, прелестна, тънка, феерично красива под ярката светлина на полилеите, красота, която би посърнала под слънчевите лъчи. Танцуваше тъй леко, сякаш един полъх би могъл да я отнесе; но в тази лекота нямаше нито жизнерадост, нито удоволствие. Когато седнеше, тя се прегърбваше, като че ли не може да държи изправено гъвкавото си тяло, а когато говореше и се усмихваше, усмивката ѝ беше тъжна. По това време фантастичните приказки имаха голям успех и любителите им сравняваха тази млада жена с възхитително видение, което, извикано с магическа пръчка, щом настъпи зората, ще избледнее и ще изчезне като мечта.

Докато очакваха този миг, мъжете я обсаждаха и я канеха на танц.

— Побързайте — говореше някакъв романтичен денди на своите приятели. — Ей сега ще пропеят петлите и крачетата на вашата партньорка ще престанат да докосват паркета. Обзалагам се, че не усещате вече ръката ѝ в ръката си.

— Погледнете колко мургаво и оригинално лице има господин дьо Рамиер — каза една художничка на събеседника си. — Не ви ли се струва, че до тази млада, бледа, крехка красавица неговата мъжественост подчертава изящството на дамата.

— Тази млада красавица — обясни една от дамите, която познаваше всички и изпълняваше на тези събрания едва ли не ролята на справочник — е дъщеря на онзи стар безумец дьо Карважал, който в желанието си да остане докрай жозефинист отиде да умре разорен на остров Бурбон. Това красиво екзотично цвете, мисля, е много глупаво омъжено, но леля ѝ е добре поставена в двора.

Реймон се беше приближил до красивата креолка. Странно възмущение го обхващаше всеки път, когато я погледнеше; той беше виждал вече това бледо и тъжно лице в един от своите сънища; затова сега очите му я обгръщаха с онази радост, която изпитваме, когато намерим отново едно прелестно видение, което сме смятали изгубено завинаги. Вниманието на Реймон смути тази, която беше го предизвикала; скромна и стеснителна, чужда на това общество, тя по-скоро се притесняваше от успеха си, отколкото да му се радва. Реймон обиколи салона, узна най-сетне, че тази жена се нарича госпожа Делмар, и я покани на танц.

— Вие не си спомняте за мене — каза ѝ той, когато останаха сами сред тълпата, — но аз не съм ви забравил, госпожо. Макар че ви видях само за миг, като през мъгла; но в този миг вие проявихте такава доброта към мен, бяхте тъй изпълнена със съчувствие...

Госпожа Делмар потрепери.

— Ах, да, господине — каза бързо тя. — Това сте вие!... Аз също ви познах.

Тя се изчерви и сякаш се уплаши, че е нарушила приличието. Огледа се наоколо си, като че ли да провери дали някой не я беше чул. Смуцението добавяше още по-голямо очарование към естествената ѝ прелест и Реймон се развълнува до дъното на душата си, от гласа ѝ,



малко приглушен и така нежен, сякаш създаден да изрича молитва или благословия.

— Страхувах се — каза той, — че никога няма да ми се удаде случай да ви благодаря. Не можех да дойда у вас, а знаех, че се явявате рядко в обществото. Боях се също, че ако се доближа до вас, ще трябва да се видя с господин Делмар, а отношенията ми с него са такива, че срещата ни не би могла да бъде приятна. Колко съм щастлив, че този миг ми позволява да изплатя задължението на моето сърце!

— За мен би било още по-приятно — каза тя, — ако господин Делмар беше тук, за да приеме също своята част от този дълг; ако го познавахте малко повече, щяхте да разберете, че въпреки избухливостта си той е добър. Щяхте да му простите, че едва не стана ваш убиец, тъй като в сърцето си той страдаше много повече, отколкото вие от раната си.

— Да не говорим за господин Делмар, госпожо, аз му прощавам всичко от цялото си сърце. Бях виновен пред него и понесох заслуженото наказание; остава ми само да забравя за това. Но вие, госпожо, вие ми подарихте толкова нежни и великодушни грижи, че искам да си спомням цял живот вашата любезност към мен, вашите тъй чисти черти, ангелската ви нежност и тези ръце, които изсипаха балсам върху раните ми и които аз дори не можах да целуна...

Докато говореше така, Реймон държеше ръката на госпожа Делмар, готвейки се да танцува кадрил с нея. Той стисна нежно ръката ѝ и всичката кръв на младата жена нахлу към сърцето ѝ.

Когато я отведе до мястото ѝ, госпожа дьо Карважал, лелята на госпожа Делмар, се беше отдалечила; танцуващите намаляха. Реймон седна до госпожа Делмар. Той се държеше непринудено, беше опитен в сърдечните работи; пламенните желания, устремът в любовта правят мъжете глупави пред жените. Мъжът с по-изхабени чувства бърза по-скоро да се понрави, отколкото да обича. И все пак господин дьо Рамиер се вълнуваше пред тази естествена и съвсем нова за него жена, вълнение, каквото не беше изпитвал никога досега. Може би причина за това бързо изникнало чувство беше споменът за нощта, прекарана край нея; тъй или иначе, истината е, че той ѝ говореше с жар, и това, което му беше на сърцето, беше и на устата му.

Навикът да говори пред жените придаваше на думите му онази убедителност и сила, на които неопитната Индиана се поддаваше, без

дори да подозира, че всичко това съвсем не е измислено за нея.

За повечето от жените е напълно ясно, че мъж, който говори умно за любовта, не е кой знае колко влюбен. Реймон беше изключение; той умееше да изрази чувствата си изкусно и ги преживяваше пламенно. Само че не страстта го правеше красноречив, а красноречието го правеше страстен. Когато харесваше някоя жена, той ставаше красноречив, за да я съблазни, и съблазнявайки я, се влюбваше в нея. Приличаше на адвокатите и проповедниците, които проливат горещи сълзи, докато се потят, за да развълнуват другите. Той срещаше, разбира се, достатъчно хитри жени, които не вярваха на пламенните му приказки; но в името на любовта беше готов да върши тъй наречените безумия; беше отвялякъл една девойка от добро семейство, беше компрометирал благородни дами, беше се бил на три шумни дуела, беше демонстрирал пред цяла тълпа, в зала, пълна с гости, обърканите си чувства и безумните си мисли. Мъж, който прави всичко това, без да се страхува, че ще го осмеят или прокълнат, и който съумява да не бъде нито смешен, нито прокълнат, е неуязвим; той може всичко да рискува и на всичко да се надява. Така че и най-изкусната съпротива отстъпваше пред Реймон, защото той знаеше как да убеди, че е искрено влюбен. В обществото мъж, способен на безумна любов, е твърде рядко явление, което жените не пренебрегват.

Не зная как му хрумна това, но придружавайки госпожа дьо Карважал и госпожа Делмар до колата им, той притисна устни до малката ръка на Индиана. Никога досега мъж не бе целувал така бързо и страстно пръстите на тази жена, макар че тя бе родена под пламтящ климат и беше деветнадесетгодишна, а деветнадесет години на остров Бурбон отговаря на двадесет и пет години в нашата страна.

Болнава и нервна, както беше, тя едва не извика при тази целувка и той трябваше да я подкрепи, докато се качваше в колата. Реймон никога досега не беше познавал толкова чувствителна жена. Креолката Нун беше здрава и силна, а парижанките не припадат, когато им целуват ръка. „Ако я видя още веднъж — каза си той, докато се отдалечаваше, — ще си загубя ума по нея.“

На другия ден напълно беше забравил Нун; спомняше си само, че тя е прислужница на госпожа Делмар. Бледата Индиана владееше всичките му мисли, изпълваше всичките му мечти. Когато Реймон чувствуваше, че ще се влюби, той имаше навик да се развлича не за да

задуши новата зараждаща се страст, а, напротив, за да не чува гласа на разума, който го съветваше да помисли за последиците. Жаден за наслади, преследваше целта си с жар. Не беше в негова власт да потуши страстта, която се надигаше в гърдите му, както не беше в негова власт да я разпали отново, когато тя започнеше да стихва и да гасне.

Още на другия ден успя да узнае, че господин Делмар е заминал за Брюксел във връзка с търговията си. На заминаване беше поверил жена си на госпожа дьо Карважал, не защото я обичаше особено, а защото тя беше единствената роднина на госпожа Делмар. Самият той, прост войник, произхождаше от невзрачно и бедно семейство, от което се червеше, макар винаги да повтаряше, че няма защо да се черви. И непрекъснато упрекваше жена си, че презира близките му, макар това да не беше вярно, а сам не я насърчаваше да се сближава с тези необразовани хора. Но при все че не обичаше госпожа дьо Карважал, той ѝ засвидетелствуваше голямо уважение по няколко причини.

Госпожа дьо Карважал произхождаше от знатно испанско семейство и беше от онези жени, които цял живот искат да играят някаква роля. По времето на Наполеон го превъзнасяше за славата му и заедно с мъжа си и с девера си беше от партията на жозефинистите; мъжът ѝ беше убит при падането на не особено дълголетната династия на завоевателя, а бащата на Индиана се беше оттеглил във френските колонии. Тогава госпожа дьо Карважал, ловка и енергична, замина за Париж, където чрез неизвестни спекулации на борсата си създаде ново състояние върху остатъците от миналото величие. Благодарение на ума си, на интригите и предаността си към Бурбоните тя успя да си извоюва разположението на двора и къщата ѝ, без да бъде блестяща, беше един от най-уважаваните домове, ползващи се с кралското благоволение.

Когато Индиана пристигна във Франция след смъртта на, баща си омъжена за полковник Делмар, госпожа дьо Карважал никак не беше възхитена от този посредствен брак. Но като видя, че господин Делмар преуспява въпреки оскъдните си средства и че практичността и енергията, които проявява в търговията, заместват липсата на състояние, тя купи на Индиана малкото имение в Лани и фабриката към него. За две години благодарение на техническите познания на господин Делмар и парите на сър Родолф Браун, братовчед на жена му,

работите на полковника тръгнаха блестящо, дълговете му намаляха и госпожа дьо Карважал, в чиито очи първата препоръка беше състоянието, започна да проявява обич към племенницата си и обеща да я направи своя наследница. Индиана не беше честолюбива, тя обграждаше леля си с грижи и внимание от признателност, а не от интерес; докато в чувствата на полковника към госпожа дьо Карважал тези две неща играеха еднаква роля. Полковникът беше непоколебим в политическите си убеждения; той не допускаше да се хвърля сянка върху неувяхващата слава на великия император и го защитаваше със сляпото упорство на шестдесетгодишно дете. Така че му беше необходимо наистина голямо търпение, за да се въздържа в салона на госпожа дьо Карважал, където възхваляваха само Реставрацията. Невъзможно е да се опише какви мъки беше изживял горкият Делмар сред пет-шест стари набожни лицемерки. Тези неприятности бяха донякъде причина за лошото настроение, в което той така често изпадаше пред жена си.

След всички тези обяснения да се върнем при господин дьо Рамиер. След три дни той вече знаеше всичките тези подробности, защото търсеше начин да се доближи до семейство Делмар. Разбра, че ако успее да спечели симпатиите на госпожа дьо Карважал, ще може да вижда Индиана. На третия ден вечерта се представи у нея.

В гостната седяха четири-пет неприятни личности, които играеха важно на карти, и двама-трима синове от добри семейства — истински кръгли нули, каквито се срещат само сред потомствените аристократи. Индиана търпеливо довършваше на гергефа ръкоделието на леля си. Тя се беше навела над везбата, погълната външно от това механично занимание и може би доволна, че по този начин не е принудена да участва в празното бърборене на гостите. Не знам дали скрита зад дългите си черни коси, които се спускаха над извезаните от нея цветя, тя не изживяваше отново онзи вълнуващ миг, който я беше приобщил към новото за нея съществуване, когато прислужникът съобщи за нови гости. Тя се изправи машинално, защото не беше чула имената, и едва вдигна очи от везбата, когато неочаквано един глас я прониза като електрически ток, трябваше да се облегне на работната масичка, за да не падне.

## VI

Реймон не беше очаквал да се озове в подобна мрачна гостна, сред такова немногочислено и скромно общество. Невъзможно беше да каже и една дума, без да го чуят във всички кътчета на стаята. Достопочтените дами, които играеха на карти, сякаш стояха там само за да пречат на разговорите на младите, и по застиналите им лица Реймон като че ли прочете тайното задоволство на старостта, която си отмъщава, като разваля удоволствието на другите. Той беше разчитал на по-приятна среща, на по-задушевен разговор от разговора на бала, а беше станало съвсем друго. Тази непредвидена мъчнотия засили още повече желанието му, вложи още повече пламък в погледите му, направи още по-остроумни и по-живи въпросите, с които косвено се обръщаше към госпожа Делмар. Тя, горкичката, беше съвсем новачка в този вид нападения. Не можеше да се защитава, защото не ѝ искаха нищо; но беше принудена да слуша как ѝ се предлага едно пламенно сърце, да узнае колко е обичана и да се остави да плетат около нея опасните козни на съблазънта, без да оказва съпротива. Колкото по-дързък ставаше Реймон, толкова повече се увеличаваше смущението ѝ. Госпожа дьо Карважал, която основателно се смяташе за умна и пред която бяха похвалили способностите на господин дьо Рамиер, изостави играта и поведе с него изискан спор за любовта, в който вложи много испанска страст и познания по немската философия. Реймон прие с готовност предизвикателството и под предлог, че отговаря на лелята, каза на племенницата всичко, което тя иначе би отказала да чуе. Клетата млада жена, лишена от защита, изложена от всички страни на бурно и ловко нападение не намери в себе си сили да се намеси в този опасен разговор. Напразно лелята, в желанието си да ѝ даде възможност да блесне, се мъчеше да я включи в различните изтънчени разсъждения и теории за чувствата; поруменявайки, Индиана призна, че няма никаква представа за всичко това и Реймон, опиянен от радост, като видя как пламват бузите ѝ, как развълнувано се повдига гръдта ѝ, се закле да се заеме с обучението ѝ.

Тази нощ Индиана спа по-малко, отколкото друг път; както вече казахме, тя още не беше обичала, а сърцето ѝ отдавна беше узряло за чувство, което никой от досега срещаните мъже не беше успял да събуди. Възпитана от баща със силен и странен характер, тя никога не беше познала щастието да бъде обичана от близък човек. Господин дьо Карважал, погълнат от политически страсти, измъчван от честолюбиви съжаления, беше се превърнал в колониите в груб плантатор и мрачен съсед; дъщеря му беше страдала жестоко от отвратителния му характер. Но виждайки постоянно какви злини нанася робството, измъчвана от самота и подчинение, тя умееше да проявява търпение, снизходителност и доброта към по-нискостоящите от нея, а в същото време притежаваше желязна воля, невероятна сила за съпротива срещу всяка заплаха за личната ѝ свобода. Като се ожени за Делмар, тя само смени господаря си; пристигайки в Лани, смени затвора и самотата. Не обикна мъжа си може би единствено по простата причина, че беше задължена да го обича и че да устои духовно на каквото и да било нравствено подтисничество, беше станало за нея втора природа, основно начало в поведението ѝ, вътрешен закон. Всъщност от нея никога не бяха искали друго освен сляпо покорство.

Възпитана в уединение, пренебрегвана от баща си, живееща сред роби, на които не можеше да помогне, които можеше да утеши само със съчувствието и сълзите си, тя беше свикнала да си казва: „Ще дойде ден, когато всичко в моя живот ще се измени и аз ще правя добро на хората; ден, в който ще ме обичат, в който ще дам цялото си сърце на този, който ми подари своето сърце; а дотогава ще страдам, ще мълча и ще запазя любовта си като награда за този, който ще ме освободи.“ Този освободител, този месия обаче не беше дошъл; Индиана все още го чакаше. Вярно е, че не се осмеляваше да го признае. Беше разбрала тук, под подкастрените храсти на Лани, че и мислите могат да бъдат оковани във вериги, като бяха оковани под девствените палмови гори на остров Бурбон: и когато се улавяше, че по навик все още си казва: „Ще дойде ден... ще се появи мъжът...“ — тя отблъсваше това дръзко пожелание дълбоко в душата си и добавяше: „Тогава ще ми остане само да угасна!“

И тя наистина гаснеше. Непозната болест подкопаваше младостта ѝ. Тя губеше сили и страдаше от безсъние. Лекарите напразно търсеха причината — нямаше причина, но целият ѝ

организъм отслабваше, всичките ѝ органи се увреждаха; пламенното ѝ сърце изтляваше, очите ѝ помръкваха, кръвта ѝ избиваше по страните само при нервни кризи: клетата пленница щеше скоро да умре. Но въпреки примирението, въпреки обезвереността си тя продължаваше да мечтае. Мълчаливото и разбито сърце все така зовеше друго младо и благородно сърце, което да го сгрее. Досега тя беше обичала от всички най-много Нун, веселата и смела другарка от тъжните си дни, и човека, който беше проявил най-голяма доброта към нея — флегматичния ѝ братовчед сър Ралф. Но нима тази храна можеше да утоли бурните ѝ мечтания — някаква бедна невежа девойка, безпомощна като нея, и един англичанин, увлечен само по лов на лисици!

Госпожа Делмар беше наистина нещастна и първия път, когато в обграждащата я ледена атмосфера проникна пламтящият дъх на един млад и буен мъж, първия път, когато нежна, ласкава дума погали ухото ѝ и тръпнеща уста като нажежено желязо дамгоса ръката ѝ, тя престана да мисли и за дълга, който ѝ бяха наложили, и за предпазливостта, която и бяха внушили, че трябва да проявява, и за печалното бъдеще, което ѝ бяха предсказали: спомни си само своето омразно минало, безкрайните си страдания, деспотичните си господари. Тя също така нито за миг не помисли, че този мъж би могъл да бъде лъжец и лекомислен. Видя го такъв, какъвто го желаше, какъвто беше мечтала да го види, и Реймон би могъл да я излъже, ако не беше искрен.

Но как би могъл да бъде неискрен той до такава красива и обична жена? Нима друга досега се беше разкривала пред него тъй чиста и невинна? Коя друга би могла да му предложи по-светло и по-сигурно бъдеще? Нима не беше родена, за да го обича тази робиня, която чакаше само един знак, за да скъса веригата; една дума, за да го последва? Несъмнено самото небе беше създадо за Реймон това тъжно дете на остров Бурбон, което никой не беше обичал и което щеше да умре без него.

И все пак ужас замени в сърцето на госпожа Делмар трескавото щастие, което я беше опиянило. Тя си спомни за своя сприхав, прозорлив и отмъстителен съпруг и се уплаши не за себе си — беше свикнала със заплахите му, но за човека, който щеше да започне борба на живот и смърт, с нейния тиранин. Тя едва познаваше обществото, за

нея животът беше трагичен роман; плаха по характер, тя не се осмеляваше да обича от страх да не изложи любимия на гибел, без да се замисля нито миг за грозящата я опасност.

В това се състоеше всъщност тайната причина на нейната съпротива, на нейната добродетел. На другия ден реши да избягва господин дьо Рамиер. Същата вечер един от най-богатите банкери на Париж даваше бал. Госпожа дьо Карважал, която обичаше да ходи на гости като всички стари жени без близки, искаше да заведе Индиана; но Реймон сигурно щеше да бъде там и Индиана се зарече да не отива. За да попречи на леля си да я убеждава, госпожа Делмар, която не умееше да оказва съпротива, ако няма сериозна причина, се престори, че приема предложението. Тя се приготви за бала, почака да се приготви и госпожа дьо Карважал; тогава облече пенъора си, настани се до камината и зачака изпълнена с решителност. Когато старата испанка, пристегната и издокарана като портрет от Ван Дайк, дойде да я вземе, Индиана заяви, че е болна и няма сили да излезе. Напразно леля ѝ се помъчи да я убеди.

— От сърце копнея да дойда, но виждате, че едва се държа на краката си. Днес само ще ви преча. Идете на бала без мен, мила лельо, толкова ще ми бъде приятно да се забавлявате.

— Да отида без тебе? — възкликна госпожа дьо Карважал, която щеше да умре от яд, че напразно е загубила толкова време да се облече и в същото време уплашена от мисълта, че ще трябва да прекара една самотна вечер. — Какво ще правя там аз, стара жена, която всички търсят само за да бъдат с тебе? Какво ще правя без хубавите очи на моята племенница, заради които всички ме ценят?

— Вашият ум ще замести моите очи, скъпа лельо — каза Индиана.

Маркиза дьо Карважал, която само чакаше да я убедят, най-сетне тръгна. Тогава Индиана скри лице в ръцете си и се разплака; беше направила голяма жертва и смяташе, че вече е разрушила вълшебния замък от предишната вечер.

Но Реймон съвсем не мислеше така. Първото нещо, което видя на бала, беше горделиво кацналата диадема на старата маркиза. Напразно потърси край нея бялата рокля и черните коси на Индиана. Тогава се приближи до маркизата точно когато тя обясняваше полугласно на друга една дама:



— Племенницата ми е болна. — А после, за да оправдае присъствието си на бала, добави: — Всъщност капризи на млада жена. Предпочете да остане сама с книга в ръка в стаята си, нали е мечтателка!

„Нима ме избягва?“ — помисли Реймон и веднага си тръгна. Пристигна у маркизата, мина, без да каже нито дума на портиера, и запита за госпожа Делмар първия прислужник, когото завари полузаспал в преддверието.

— Госпожа Делмар е болна.

— Зная. Госпожа дьо Карважал ме изпрати да проверя как се чувства.

— Ще предупредя госпожата...

— Няма нужда, госпожа Делмар ще ме приеме.

И Реймон влезе, без да чака да съобщят за него. Всички други прислужници си бяха легнали. Тъжна тишина цареше в опустелите стаи. Само една лампа, покрита с абажур от зелена тафта, осветяваше слабо големия салон. Индиана, потънала в широкия фотьойл, стоеше с гръб към вратата и гледаше тъжно пламтящите въглени, както вечерта, когато Реймон беше влязъл в Лани, прескачайки стените; сега дори беше по-тъжна от преди, защото към неясната болка, към безцелните желания се бяха примесили мимолетна радост и лъч на изгубено щастие.

Обут в бални обувки, Реймон се приближи безшумно по пухкавия мек килим. Видя я, че плаче, и когато тя обърна глава, той падна на колене пред нея и улови ръцете ѝ, които тя напразно се мъчеше да изтръгне. Тогава, признавам, с неизразима радост Индиана разбра, че нейният план за съпротива пропада. Почувствува, че обича страстно този мъж, който не се спираше пред никакви препятствия и идваше да ѝ подари щастие въпреки упорството ѝ. Благослови небето, което отхвърляше нейната жертва, и вместо да се разсърди на Реймон, беше готова да му благодари.

Той вече знаеше, че е обичан, не беше необходимо да съзре радостта, блеснала през сълзите ѝ, за да разбере, че е господар и може да се надява. Не ѝ даде време да го разпитва и отнемайки ѝ ролята, без да ѝ обясни неочакваната си поява, без да се извинява, заговори:

— Индиана, вие плачете... Защо плачете?... Искам да зная.

Тя потръпна, като чу името си, изречено от него, но в изненадата ѝ прозираше щастие от дързостта му.

— Защо ме питате? Не бива да ви кажа...

— Е, добре, аз зная защо, Индиана. Зная вашата повест, целия ваш живот. Всичко, което ви засяга, не ми е чуждо, защото всичко, което ви засяга, не ми е безразлично. Пожелал да узная коя сте, но не научих нищо повече от това, което бях отгатнал в онзи единствен миг, прекаран у вас, когато, облян в кръв, пребит ме донесоха във вашите нозе и когато мъжът ви се разгневи, като видя, че вие, така красива и добра, ме поддържате с нежните си ръце и прелестното ви дихание ме лекува като балсам. Ревнивец! О, аз го разбирам! На негово място и аз бих се държал така или по-скоро на негово място бих се самоубил; защото да бъда ваш съпруг, госпожо; да бъдете моя, да ви държа в обятията си и да не ви заслужавам, да не притежавам сърцето ви, това би означавало да бъда най-жалкият или най-подлият от всички мъже.

— Боже мой, млъкнете! — извика тя, като затвори устата му с ръка. — Млъкнете, защото ме карате да се чувствавам виновна! Защо ми говорите за него? Защо ме учите да го ненавиждам?... Ако можеше да ви чуе!... Но аз не съм казала нищо лошо за него; не съм ви разрешила да вършите това престъпление! Аз не го мразя, уважавам го, обичам го!...

— Кажете по-добре, че се боите ужасно от него; защото този деспот е разбил вашето сърце и откакто сте станали негова плячка, живеете във вечен страх. Вие, Индиана, във властта на този грубиян, чиято желязна ръка ви е превила и е обезличила живота ви! Бедно дете! Тъй млада, тъй красива, а вече толкова много изстрадала!... Защото вие не можете да ме излъжете, Индиана, мен, който ви гледам с други очи, не с очите на тълпата, аз знам всички тайни на вашата съдба и не си въобразявайте, че ще съумееете да се прикриете от мен. Нека тези, които се любуват на вашата красота, казват, като ви видят бледа, меланхолична: „Тя е болна...“ Тяхна работа! Но аз, който съм до вас с цялото си сърце, аз, чиято душа ви обгражда с внимание и любов, зная каква е вашата болест. Зная, че ако небето бе пожелало, ако бе ви предопределило за мене, за мене, нещастника, който би трябвало да пръсне черепа си, затова, че е дошъл твърде късно, вие нямаше да бъдете болна. Индиана, кълна се в живота си, щях толкова силно да ви обичам, че вие също бихте ме обикнали и тогава бихте благославяли

оковите си. Щях да ви нося на ръце, за да не нараните нозете си; щях да ги сгрявам с диханието си. Щях да ви притискам до сърцето си, за да ви предпазя от болката. Щях да дам всичката си кръв, за да направя вашата силна. И ако и тогава сънят бягаше от очите ви, щях да стоя край вас през нощта, за да ви нашепвам нежни думи, да ви се усмихвам и така да ви вдъхвам смелост, плачейки, че страдате. И когато най-сетне притихнете умиротворена, щях да докосна с устни прелестните ви мигли, за да ги затворя нежно, и щях да бдя над вас, на колене до леглото ви. Щях да принудя въздуха да ви гали леко, златните сънища да разпръсват пред вас цветя. Щях да целувам безмълвно сплетените ви коси, щях да съзерцавам сладостно трептенето на вашата гръд и при пробуждането си, Индиана, вие щяхте да ме намерите винаги там, в краката си, да ви пазя като ревнив владетел, да ви служа като роб, дебнейки вашата първа усмивка, завладявайки вашата първа мисъл, вашия пръв поглед, вашата първа целувка...

— Стига, стига! — извика Индиана, зашеметена и тръпнеща. — Причинявате ми болка!

И все пак, ако се умира от щастие, Индиана щеше да бъде мъртва в този миг.

— Не ми говорете така — помоли го тя. — Аз не бива да бъда щастлива. Не ми откривайте небето на земята, на мене, която съм обречена на смърт.

— Обречена на смърт! — извика Реймон, като я притисна силно в обятията си. — Ти да умреш, Индиана, да умреш, преди да си живяла, преди да си обичала!... Не, ти няма да умреш! Аз няма да те оставя да умреш, защото сега моят живот е свързан с твоя. Ти си жената на моите мечти, обожаваната чистота, вечно бягащата химера, ярката звезда, която блестеше пред мене и ми нашепваше: „Продължавай да вървиш в този жалък живот и небето ще ти изпрати един от ангелите си, за да те придружава.“ Още от рождение ти си била предопределена за мене. Твоята душа е била обречена на моята, Индиана. Хората и техните железни закони са се разполагали с тебе; те са ми отнели другарката, която небето би ми избрало, ако господ понякога не забравяше обещанията си. Но какво ни интересуват хората и законите, след като аз те обичам дори в обятията на друг, след като ти можеш да ме обичаш, прокълнат и нещастен, че съм те загубил!

Разбираш ли, Индиана, ти ми принадлежиш, ти си половината от моята душа, която дълго време се мъчи да се слее с другата половина. Когато си мечтала за приятел на остров Бурбон, ти си мечтала за мене; когато си мечтала за съпруг и нежна тръпка на боязън и надежда е докосвала душата ти, ти си мечтала аз да бъда твой съпруг. Не ме ли познаваш? Не ти ли се струва, че се срещаме след двадесет години? Не те ли познах, мой ангел, когато ти изтриваше кръвта ми с воала си, когато докосваше с ръка угасналото ми сърце, за да му възвърнеш топлината и живота... Ах, аз си спомням този миг. Когато отворих очи, казах си: „Ето я, такава ми се явяваше тя в сънищата, бяла, печална и нежна. Тя е моето съкровище, тя е предопределена да ми даде непознати блаженства.“ И дори възвръщането си към живота аз дължа на тебе. Защото, нали виждаш, необикновени обстоятелства ни свързаха; не беше нито проста случайност, нито прищявка, а съдбата, смъртта ми отвори вратите на този нов живот. Твоят мъж, твоят повелител, подчинявайки се на съдбата, ме донесе окървавен със собствените си ръце и ме захвърли в краката ти, като ти каза: „Вземете го, той е за вас!“ И сега нищо не може да ни раздели...

— Той може да ни раздели! — бързо го прекъсна госпожа Делмар, която слушаше прехласната любовните му думи. — Уви, вие не го познавате. Той е човек, който никога не прощава, който не може да бъде измамен. Реймон, той ще ви убие!...

И тя се сгуши до гърдите му, обляна в сълзи. Реймон я притисна страстно.

— Нека дойде — извика той, иска дойде да ми отнеме този миг на щастие! Не се боя! Остани така, Индиана, остани до сърцето ми. Тук е твоето убежище, твоят подслон. Обичай ме и аз ще бъда неуязвим. Ти сама знаеш, че този човек няма власт да ме убие; веднъж вече се изложих беззащитен на ударите му. Но ти, скъпи мой ангел, ти витаеше над мен, твоите криле ме закриляха. Не се страхувай от нищо; ще съумеем да устоим на гнева му; сега дори не ме е страх за тебе, защото аз съм тук. Ще те браня срещу този господар, срещу властта му. Ще те изтръгна, ако трябва, от жестокия му закон. Искаш ли да го убия? Кажи, че ме обичаш и аз ще стана негов убиец, ако ти го осъдиш на смърт...

— Мълчете, карате ме да треперя! Ако трябва да убиете някого, убийте мене; аз вече живях един ден и не искам нищо повече...

— Умри тогава, но умри от щастие! — възкликна Реймон, като притисна устни до устните на Индиана.

Но това беше твърде силна буря за такова крехко растение; Индиана пребледня и притискайки сърцето си с ръка, загуби свят.

Реймон си помисли отначало, че ласките му ще раздвижат кръвта в застиналите ѝ вени; но той напразно покриваше ръцете ѝ с целувки, напразно я зовеше с нежни имена. Това не беше престорен припадък, както често припадат другите жени. Госпожа Делмар, сериозно болна от дълго време, страдаше от нервни припадъци, които траеха по цели часове. Реймон, отчаян, трябваше да повика някого на помощ. Той позвъни; една камериерка дотича; но изведнъж тя изпусна шишенцето с амоняка, което носеше в ръка, и възкликна, като позна Реймон. Той се овладя начаса и пошепна на ухото ѝ:

— Тихо, Нун! Знаех, че си тук, и дойдох при тебе, мислех, че господарката ти не е в къщи, а на бал. Като влязох, я изплаших и тя припадна; внимавай, аз си отивам.

Реймон бързо се измъкна, оставяйки двете жени, всяка съхранила в себе си тайната, която би могла да разбие сърцето на другата.

## VII

На другия ден, когато се събуди, Реймон получи второ писмо от Нун. Този път той не го захвърли с презрение; напротив, разпечата го припряно; Нун може би му пишеше за госпожа Делмар. И тя наистина му пишеше, но в какво затруднение хвърляше Реймон това усложнение на интригата! Девојката не можела повече да крие тайната си. Страданието и страхът и без това ѝ се отразили зле, лицето ѝ посърнало; госпожа Делмар забелязала болезненото ѝ състояние, без да отгатва причината. Нун се страхувала от строгостта на полковника, но много повече се бояла от добротата на господарката си. Тя знаела добре, че ще получи прошката ѝ; но умираше от срам и мъка, че ще трябва да направи това признание. Какво щяло да стане с нея, ако Реймон не се погрижи да ѝ спести предстоящите унижения! Той трябвало да се погрижи за нея или тя щяла да се хвърли в краката на госпожа Делмар и да ѝ разкаже всичко.

Тази заплаха стресна господин дьо Рамиер. Първата му грижа беше да отдалечи Нун от господарката ѝ.

„Не приказвайте нищо, без да сте се съветвали с мене — отговори ѝ той. — Опитайте се да отидете в Лани тази вечер; аз ще бъда там.“

После замисли как да се държи. Нун беше достатъчно разумна, за да не разчита на невъзможно разрешение на въпроса. Тя никога не се беше осмелявала да произнесе думата „женитба“ и тъй като беше скромна и великодушна, Реймон не се чувствуваше виновен. Той си казваше, че никога не я е лъгал и Нун отдавна би трябвало да разбере какво я чака. За него не представляваше затруднение да предложи половината от състоянието си на бедната девојка. Беше готов да я осигури материално, да се погрижи за нея с необходимата деликатност. Най-мъчително щеше да бъде да ѝ признае, че не я обича вече; защото той не умееше да лъже. Макар в този момент да изглеждаше двуличен и вероломен, в сърцето си той винаги беше искрен. Беше обичал Нун с чувствена любов; сега обичаше госпожа Делмар с цялата си душа. Така че не беше лъгал нито едната, нито другата. Страхуваше се да не

му се наложи да лъже; той беше неспособен както да излъже горката Нун, така и да ѝ нанесе смъртен удар. Трябваше да избира между подлост и жестокост. Реймон беше много нещастен. Когато стигна до вратата на парка Лани, още не бе решил как да постъпи.

От своя страна Нун, която може би не бе очаквала да получи веднага отговор, пак започна да се надява.

„Той все още ме обича малко — казваше си тя — и не иска да ме напусне. Позабравил ме е, това е съвсем естествено: в Париж, сред толкова развлечения, обожаван сигурно от всички жени, не се е сещал за бедната креолка. Уви, коя съм аз, та да пожертвува той заради мене толкова истински дами, много по-красиви и по-богати от мене. А кой знае — мислеше си тя наивно, — дали и френската кралица не е влюбена в него.“

Като разсъждаваше така за съблазните, с които разкошът окръжаваше нейния любим, Нун измисли начин да му се хареса колкото може повече. Тя се премени с накитите на господарката си, запали голям огън в стаята на госпожа Делмар в Лани, украси камината с най-красивите цветя, които намери в зимната градина, пригответи плодове и най-фини вина, създаде, с една дума, необходимата обстановка за среща в будоар, за каквато по-рано никога не беше мислила; а когато се погледна в едно огледало, се убеди, че е по-хубава от всички цветя, които беше накъсала, за да се разкраси.

„Той често ми е повтарял — казваше си тя, — че нямам нужда от накити, за да бъда красива, и че в двора никоя дама, сред блясъка на всички диаманти, не струва колкото една единствена от моите усмивки. И все пак той се увлича сега по тези жени, на които по-рано не обръщаше внимание. По-добре да бъда весела, оживена, радостна; може би тази нощ ще успея да си възвърна любовта му.“

Реймон остави коня си в къщичката на един въглищар в гората и влезе в парка, от който имаше ключ. Този път нямаше опасност да го вземат за крадец, защото всички прислужници бяха с господарите си; градинарят беше посветен в тайната им, а Реймон познаваше всички кътчета на Лани както собственото си имение.

Нощта беше хладна; гъста мъгла забулваше дърветата на парка и Реймон едва различаваше техните черни стволове, загърнати в бели прозрачни наметки.

Той се повъртя из лъкатушните алеи, преди да намери вратата на павилиона, където го чакаше Нун. Тя го посрещна, загърната в наметало с вдигната качулка.

— Не можем да останем тук — каза Нун. — Много е студено. Последвайте ме и не говорете.

Реймон бе обзет от страшно отвращение при мисълта да влезе в къщата на госпожа Делмар като любовник на камериерката й. Но трябваше да отстъпи; Нун вървеше бързо пред него, тази среща трябваше да бъде решителна.

Тя го преведе през двора, успокои кучетата, отвори вратите безшумно и като го улови за ръка, го поведе мълчаливо през тъмните коридори; най-сетне влязоха в кръгла изящно и просто подредена стая, където разцъфнали портокали разпръсваха сладостно ухание; в свещници горяха восъчни свещи.

Нун беше осеяла паркета с листа от бенгалски рози, дивана с виолетки, прелестно ухание се носеше навред и кристалите блестяха на масата сред плодовете, красиво подредени върху зелен мъх в кошнички.

Заслепен поради внезапния преход от тъмнината в ярката светлина, Реймон остана няколко мига като зашеметен; много скоро обаче той разбра къде се намира. Изисканият вкус, целомъдрената простота на обстановката, книгите за пътешествия и любов, разпръснати по полиците от акажу, ръкоделието, красиво и недовършено, навяващо мисли за търпение и тъга, арфата, чиито струни сякаш още трептяха от песни, наситени с очакване и скръб, гравюрите, изобразяващи пасторалната любов на Пол и Виржини, хълмовете на остров Бурбон, сините заливи на Сен-Пол и най-вече малкото легло, полускрито под муселиновите завеси, бялото легло, непорочно като легло на девица, украсено при възглавницата със светена палмова клонка, донесена може би при отпътуването от отечеството, всичко му нашепваше за госпожа Делмар и Реймон потръпна от странно вълнение, като си представи, че тази жена, загърната в наметка, която го беше довела дотук, е може би самата Индиана. Необикновена мисъл, превърнала се сякаш в действителност, когато видя отсреща в огледалото отражението на една призрачна жена, облечена в бяло, с накити, жена, която се завръща от бал и захвърлила наметката си, се явява сияеща и полугола под искрящите



светлини. Но това беше само мимолетно видение; Индиана, разбира се, нямаше да се яви така... гръдта ѝ щеше да бъде скрита под троен воал; косите ѝ щяха да бъдат украсени с истински камелии, но нямаше да бъдат така предизвикателно разпръснати. Сигурно щеше да бъде обути със сатенени обувки, но роклята ѝ нямаше да бъде така прилепнала, че да подчертава изящните ѝ крака.

По-висока и по-едра от господарката си, Нун беше издокарана, а не пременена в нейните дрехи. Тя беше прелестна, но в прелестта ѝ нямаше благородство; беше красива като жена, но не като фея; предизвикваше желания, но не обещаваше блаженство.

Реймон, след като я съзерцава известно време в огледалото, без да се обръща, извърна поглед към окръжаващите го вещи, които биха могли да му възвърнат чистия образ на Индиана — към музикалните инструменти, рисунките, тясното девическо легло. Опияни го лекото ухание, останало от нейното присъствие в този олтар; потръпна от желание, като си помисли за деня, когато самата Индиана ще му отвори вратите на този рай; а Нун, скръстила ръце, права зад него, го наблюдаваше възторжено, въобразявайки си, че е възхитен от грижите, които тя беше положила, за да му се хареса. Най-сетне той наруши тишината, като каза:

— Благодаря ви за всички приготовления, които сте направили за мене; благодаря ви най-вече, задето ме въведохте тук, но достатъчно се насладих на тази прелестна изненада. Да излезем от тази стая. Тук не сме на мястото си; длъжен съм да уважавам госпожа Делмар дори когато тя отсъствува.

— Това е жестоко — възрази Нун, която не го разбираше, но виждаше, че е студен и недоволен. — Жестоко е, защото аз се надявах да ви харесам, а вие ме отблъсквате.

— Не, скъпа Нун, аз никога няма да ви отблъсна. Дойдох тук, за да говоря сериозно с вас и да ви засвидетелствувам чувството, което ви дължа. Признателен съм ви за желанието да ми харесате; но предпочитам да ви виждам украсена с вашата младост и с вашата естествена прелест, отколкото с тези взети назаем украшения.

Нун разбра само наполовина думите му и заплака.

— Колко съм нещастна! — каза тя. — Ненавиждам се, защото не ви харесвам вече... Трябваше да предвидя, че ще престанете да ме обичате, мене, бедната девойка без образование. Не ви укорявам. Знаех

много добре, че няма да се ожените за мене; но ако бяхте ме обичали винаги, щях да пожертвувам всичко без съжаление, да понеса всичко без оплакване. Уви! Аз съм загубена, опозорена!... Може би ще ме изпъдят отгук. Ще дам живот на едно същество, което ще бъде още по-нещастно от мене и никой няма да ме съжали... Всеки ще смята, че е в правото си да ме тъпче... бих приела всичко това с радост, ако знаех, че все още ме обичате.

Нун говори дълго така. Може би не изричаше точно тези думи, но изразяваше същите мисли, и то много по-добре, отколкото бих могла да го сторя аз. Къде се крие тайната на подобно красноречие, с каквото изведнъж може да заговори някой невеж и непросветен човек под напора на истинска страст и дълбока скръб?... Тогава думите добиват друг, по-различен смисъл; тогава обикновените слова стават възвишени поради чувството, което ги диктува, поради тона, с който са казани. Тогава дори и най-простата жена, обзета от вълнение, е много по-прочувствена и по-убедителна от всяка друга, която поради възпитанието си е свикнала да се въздържа и да се владее.

Реймон се почувствува поласкан, че е успял да внуши такава беззаветна любов и от признателност, състрадание, а може би и малко от тщеславие в сърцето му за миг припламна любов.

Нун се задушаваше от сълзи; тя захвърли цветята, с които се бе закичила, дългите ѝ коси се разпиляха по закръглените ѝ красиви рамене. Ако госпожа Делмар не го беше очаровала със своето страдание и покорство пред съдбата, в този миг Нун би я затъмнила с красотата си; тя беше великолепна в своята скръб и любов. Победен, Реймон я притисна в обятията си, накара я да седне до него на дивана, дръпна масичката, наля ѝ няколко глътки портокалов сок в позлатена чаша. Успокоена повече от вниманието му, отколкото от прохладното питие, Нун изтри сълзите си и се хвърли в краката на Реймон.

— Обичай ме както преди — молеше го тя, като целуваше страстно коленете му, — кажи ми, че ме обичаш още и аз ще оздравея, ще бъда спасена. Целуни ме както някога и тогава няма да съжалявам, че се погубих, за да ти подаря няколко часа наслада!

Тя го прегръщаше със свежите си мургави ръце, дългите ѝ коси го обвиваха, от големите ѝ черни очи се излъчваше палеца негa, жарката ѝ кръв пламтеше, тя трептеше от онази сякаш източна сладост, която властно покорява всяка воля и пред която разумът мълчи. Реймон

забрави всичко — и своите решения, и новата си любов, и мястото, където се намираше. Той отвърна на безумните ласки на Нун. Натопи устните си в същата чаша и опиващите вина пред тях на масата напълно замъглиха разсъдъка им.

Постепенно смътният далечен спомен за Индиана се примеси с опиянението на Реймон. Двете големи огледала, отразяващи образа на Нун, го размножиха до безкрайност и сякаш се населиха с хиляди призрци. Той дебнеше да открие в това двойно отражение един тъничък силует и изведнъж му се стори, че съзира в една от далечните неясни сенки на Нун изящната и стройна фигура на госпожа Делмар.

Нун, зашеметена от възбудителните напитки, на каквито не беше свикнала, не си даваше сметка за странните думи на своя любим. Ако не беше така пияна като него, щеше да разбере, че дори в най-безумното опиянение Реймон мисли за друга. Щеше да види, че той целува воала и панделките, които беше носила Индиана, че вдъхва парфюмите, които му напомняха за нея, че притиска пламенно плата, който беше покривал нейната гръд; но Нун приемаше всички тези страстни изблици за себе си, докато Реймон виждаше в нея само роклята на Индиана. Когато целуваше черните ѝ коси, той си представяше, че целува черните коси на Индиана. Индиана виждаше в изпаренията на пунша, който ръката на Нун беше запалила; нея зовеше, тя му се усмихваше зад белите муселинови завеси; за нея мечтаеше върху това скромно, неопетнено легло, когато, покорен от любовта и виното, привлече там своята креолка с разпилени коси.

Когато Реймон се събуди, денят беше настъпил, светлина проникваше през процепите на капаците; той полежа така неподвижен, без да съзнава нищо, загледан като насън в мястото, където се намираше, в леглото, на което беше спал. Всичко в стаята на госпожа Делмар беше подредено. Нун, заспала като господарка на това място, сутринта се беше събудила като камериерка. Тя беше отнесла цветята и останките от вечерята; мебелите бяха поставени на местата им, нищо не издаваше нощната любовна оргия и стаята на Индиана отново беше добила своя невинен и приличен вид.

Смазан от срам, Реймон стана и поиска да излезе, но видя, че е заключено; прозорецът беше висок тридесет стъпки и той беше принуден да остане в тази стая, изпълнен с угризения, както прикования към колелото Иксион<sup>[1]</sup>.

Тогава той падна на колене, с лице към измачканата и осквернена постеля, която го караше да се черви.

— О, Индиана — възкликна той, кършейки ръце, — как те оскърбих! Ще можеш ли някога да ми простиш това светотатство? Дори и ти да го сториш, аз никога няма да си простя. Не ми вярвай сега, нежна и доверчива Индиана, защото не знаеш на какъв подъл грубиян искаш да подариш съкровищата на своята невинност! Отблъсни ме, стъпчи ме с крака, мене, който не съумях да почета светилището на твоята чистота; мене, който се напих с твоите вина като лакей до прислужницата ти; мене, който измърсих роклята ти с прокълнатото си дихание и неопорочения плат, покриващ гърдите на друга, с безсрамните си целувки, мене, който не се побоях да отровя покоя на твоите самотни нощи и да омърся със съблазън и блудство леглото ти, което почита дори твоят съпруг! Как ще можеш да намериш ти отсега нататък спокойствие зад тези завеси, чиято тайна аз не се побоях да оскверня. Какви нечисти сънища, какви грешни, покварени мисли ще навестяват ума ти, за да го терзаят? Какви призраци на порока и безсрамието ще идват да витаят над девическото ти ложе? И кое целомъдрено божество ще пожелае сега да закриля твоя сън, чист като съня на дете? Не прогоних ли аз ангела, който пазеше твоята възглавница? Не отворих ли на демона на сладострастието дверите на твоя алков? Не му ли продадох душата ти? И безумната страст, изгаряща тялото на тази сладна креолка, няма ли да се впие като одеждата на Деянира<sup>[2]</sup>, за да разкъсва твоето тяло! О, аз съм нещастник, престъпник и нещастник! Защо не мога да измия с кръвта си срама, с който опетних твоето ложе!

И Реймон обля със сълзи леглото на Индиана. Точно в този миг влезе Нун с престилка; като видя Реймон коленичил, тя си помисли, че се моли. Не знаеше, че светските хора не се молят. Почака, права, мълчалива, той да я забележи.

Като я видя, Реймон се смути и се ядоса, но нямаше смелост да ѝ се скара, нито пък сили да ѝ каже една приятелска дума.

— Защо сте ме затворили тук? — запита той. — Не помислихте ли, че вече е съвсем светло и аз няма как да изляза, без да ви изложа.

— Няма защо да излизате — каза ласкаво Нун. — Къщата е пуста, никой няма да ви види; градинарят никога не идва в тази част на

замъка, чиито ключове пазя аз. Ще останете с мене и този ден, вие сте мой пленник.

Реймон се отчая от това предложение; той чувствуваше сега към любовницата си само отвращение, но трябваше да се подчини, а може би въпреки мъката, която изпитваше в тази стая, някакъв непреодолим чар все още го задържаше тук.

Когато Нун го остави и отиде да донесе закуска, той започна да разглежда на светло всичките тези мълчаливи свидетели на самотата на Индиана. Разгърна книгите ѝ, прелисти албумите ѝ, но бързо ги затвори; защото отново се уплаши да не оскърби със съприкосновението си тайните на тази жена. После закрачи из стаята и видя върху едно дървено пиано срещу леглото на госпожа Делмар голяма картина в разкошна рамка, покрита с двоен воал.

Може би това беше портретът на Индиана? Горящ от желание да го види, Реймон забрави всичките си добри намерения, покатери се на един стол, откопча иглите и разкри с изненада портрета на хубав млад човек в цял ръст.

---

[1] За обяда на Хера Иксион бил прикован на колело, обкръжено със змии. — Б.пр. ↑

[2] Наметало, което Деянира изпраща на мъжа си, Херакъл, желаейки да си възвърне любовта му, без да знае, че то е напоено с отрова. — Б.пр. ↑

## VIII

— Струва ми се, че съм виждал това лице — каза той на Нун, като се опита да си придаде безразличен вид.

— Ах, господине — каза девойката, като остави на масата закуската, която носеше, — не е красиво от ваша страна да се опитвате да проникнете в тайните на моята господарка.

При тези думи Реймон пребледня.

— Тайни ли! — възкликна той. — Ако има някаква тайна и ти я знаеш, Нун, ти си двойно по-виновна, че ме въведе в тази стая.

— О, не, няма никаква тайна — усмихна се Нун, — защото самият господин Делмар помогна да закачат портрета на сър Ралф в стаята. Нима госпожата би могла да има тайни от такъв ревнив съпруг?

— Сър Ралф ли казваш? Кой е този сър Ралф?

— Сър Родолф Браун, братовчедът на госпожата, нейният приятел от детинство. Бих могла да кажа и моят също; той е толкова добър!

Реймон разглеждаше портрета, изненадан и неспокоен. Вече споменахме, че сър Ралф въпреки безизразното си лице беше много красив, бял и румен, строен, с гъста коса, винаги изискано облечен и способен, ако не да завърти някоя романтична глава, то поне да задоволи изискванията на някоя положителна личност. Флегматичният барон беше в ловджийски костюм, почти същия, в какъвто го видяхме в първата глава на настоящата история, заобиколен от своите кучета начело с красивата Офелия, нарисувана на преден план заради сребристосивата ѝ козина, характерна за шотландската порода. Сър Ралф държеше в едната си ръка ловджийски рог, а в другата — юздата на великолепен сив петнист английски кон, изпълващ почти целия фон на портрета. Беше прекрасно изпълнена картина, истински семеен портрет, изписан грижливо с всички най-дребни подробности; портрет, пред който кръчмарката плаче, кучетата лаят и шивачът изпада във възторг. Най-неизразителното в него беше оригиналът.

Въпреки това той предизвика силен гняв у Реймон.

„Как! — каза си той. — Този млад и широкоплещест англичанин се ползува с привилегията да стои в най-свещеното място на госпожа Делмар! Неговият безцветен образ е винаги тук и той наблюдава хладно най-съкровените мигове от нейния живот! Бди над нея, пази я, следи всичките ѝ движения, притежава я непрекъснато! Нощем я вижда, като спи, и прониква в тайната на нейните сънища; сутрин, когато става, бяла и тръпнеща от леглото си, гледа как нежното ѝ голо краче стъпва върху килима; а когато се облича грижливо, когато дръпва пердетата на прозореца си, за да попречи дори на светлината да се докосне нескромно до нея, когато тя мисли, че е сама, скрита от света, това безсрамно лице стои тук и се насища на нейните чарове! Този мъж в ловджийски ботуши присъства на нейния тоалет!“

— Портретът винаги ли е покрит така? — попита той камериерката.

— Винаги, когато госпожата отсъства — отговори тя. — Не си правете труд да го покривате. Госпожата се връща след няколко дни.

— В такъв случай, Нун, ще направите много добре, ако ѝ кажете, че това лице има много безочливо изражение... На мястото на господин Делмар не бих се съгласил да го оставя тук, преди да му избода двете очи... Но това е то глупаво разбраната ревност на мъжете! Все си въобразяват разни неща, а не виждат това, което им е под носа.

— Какво не ви харесва в лицето на добрия господин Браун? — запита Нун, докато оправяше леглото на господарката си. — Той е чудесен господар! Не го обичах много по-рано, защото все чувах да го наричат егоист. Но откакто се погрижи така за вас...

— Вярно е — прекъсна я Реймон, — той ми помогна. Сега го познах... Но го направи, защото госпожа Делмар го помоли...

— Моята господарка е толкова добра! — каза горката Нун. — Кой не би станал добър край нея!

Когато Нун говореше за госпожа Делмар, Реймон я слушаше с внимание, което тя изобщо не би могла да отгатне.

Денят премина спокойно, без Нун да се осмели да заговори за главното, за което го беше извикала. Най-сетне вечерта тя направи последно усилие да предизвика обясненията му.

Реймон имаше едно единствено желание — да се освободи от един опасен свидетел и от една жена, която не обичаше вече. Но

искаше да осигури съдбата ѝ, затова разтреперан ѝ предложи да я възнагради щедро.

Това беше горчива обида за нещастната девойка; тя започна да скубе косите си и сигурно би разбила главата си о стената, ако Реймон не бе я задържал. Тогава, използвайки цялото си красноречие и съобразителност, с които природата го беше надарила, той я накара да повярва, че не заради нея, а заради детето, на което щеше да стане майка, иска да ѝ помогне.

— Това е мой дълг — каза той. — Ще ви дам парите като негово наследство и вие ще бъдете виновна пред него, ако от лъжлива деликатност откажете да ги приемете.

Нун се успокои и изтри очите си.

— Е, добре — каза тя, — ще ги приема, ако ми обещаете да ме обичате; защото, изпълнявайки дълга си към детето, вие не изпълнявате дълга си към майка му. Вашите пари ще му дадат възможност да живее; но вашето безразличие ще ме убие. Не можете ли да ме вземете при вас като прислужница? Нали виждате, искам ви толкова малко, не се стремя към нещо, което друга може би на мое място би съумяла да добие с хитрост. Но позволете ми да бъда ваша прислужница. Заведете ме при майка си. Тя ще бъде доволна от мене, кълна ви се, и дори вие да престанете да ме обичате, поне ще мога да ви виждам.

— Искате нещо невъзможно от мене, скъпа Нун. Вие сте в такова положение, че не можете дори да помислите да постъпите на работа някъде; а да излъжа майка си, да злоупотребя с нейното доверие, би било подлост, на която аз никога няма да се съглася. Идете в Лион или в Бордо; наемам се да се погрижа да не ви липсва нищо до момента, когато отново ще можете да се покажете пред света. Тогава ще ви настаня у някои мои познати, в Париж, ако искате... ако държите да бъдете по-близо до мене, но не е възможно да останем под един покрив...

— Невъзможно! — възкликна Нун, скръствайки скръбно ръце. — Виждам, че ме презирате, че се червите от мен... Е, добре, не, няма да замина, няма да си отида сама и унижена, да умра изоставена в някой далечен град, където ще ме забравите. Какво ме интересува доброто ми име! Аз исках да си запазя вашата любов!...



— Нун, ако се страхувате, че ви лъжа, елате с мене! Ще отидем заедно с колата там, където искате, само не в Париж и при майка ми; ще дойда с вас, ще ви осигуря грижите, които ви дължа...

— Да, за да ме изоставите като ненужен товар върху чужда земя още на другия ден, след като ме настаните! — усмихна се горчиво тя. — Не, господине, не, оставам тук: не искам да загубя всичко наведнъж. Бих пожертвувала, за да бъда с вас, тази, която обичах най-много на света, преди да ви познавам; но не се боя толкова от позора, та да пожертвувам едновременно и любовта, и приятелството. Ще се хвърля в краката на госпожа Делмар, ще ѝ кажа всичко и тя ще ми прости, знам това, защото е добра и ме обича. Ние сме родени почти в един и същи ден, тя е моя млечна сестра. Никога не сме се разделяли, тя няма да пожелае да я напусна; ще плаче с мен, ще се погрижи за мене, ще обича детето ми, моето клето дете! И кой знае? Може би тя, която няма щастието да бъде майка, ще го отгледа като свое!... Ах, безумна аз, как си помислих да я напусна! Тя е единственият човек на света, който ще се съжали над мене!

Това решение хвърли Реймон в ужасно смущение; точно в този миг в двора изтрополи кола. Нун изтича изплашена до прозореца.

— Госпожа Делмар — извика тя, — бягайте!

Ключът от тайната стълба изчезна безследно в бъркотията. Нун улови Реймон за ръка и бързо го вмъкна в коридора, но не бяха стигнали на половината път, когато чуха стъпки; гласът на госпожа Делмар прозвуча на десетина крачки и светлината на една свещ, носена от някакъв прислужник, затрептя по изплашените им лица. Нун успя да се върне веднага, без да изпуска Реймон, и се вмъкна с него в спалнята.

Тоалетната стая със стъклена врата можеше да му послужи за убежище за кратко време; от нея обаче нямаше изход, а госпожа Делмар би могла да влезе там, щом пристигне. За да спечели време, Реймон беше принуден да се скрие зад завесите на алкова. Малко вероятно беше госпожа Делмар да си легне веднага, а дотогава Нун все щеше да измисли нещо, за да го измъкне.

Индиана влезе бързо, хвърли шапката си на леглото и целуна Нун нежно като сестра. Стаята беше слабо осветена, затова тя не забеляза вълнението ѝ.

— Нима си ме чакала? — запита тя, като се приближи до огъня.  
— Откъде знаеше, че идвам?

И без да дочака отговора ѝ, добави:

— Господин Делмар ще си дойде утре. Щом получих писмото му, потеглих. Имам причина да го посрещна тук, а не в Париж. После ще ти обясня. Но кажи нещо! Ти като че ли не се радваш, както обикновено, че ме виждаш.

— Много ми е мъчно — каза Нун, като коленичи пред господарката си, за да я събуе. — Аз също имам да ви говоря, но ще го сторя по-късно, а сега елате във всекидневната.

— Какво говориш! Откъде ти дойде на ума! Там е ужасно студено!

— Не, там гори хубав огън.

— Ти бълнуваш ли? Ей сега минах през всекидневната.

— Но нали трябва да вечеряте?

— Не искам да вечерям. Пък и там сигурно нищо не е приготвено. Иди да ми донесеш кожата, забравих я в колата.

— След малко.

— Защо не веднага. Върви, върви!

Докато говореше, тя изтика Нун нервно, а Нун, като видя, че трябва да прояви смелост и хладнокръвие, реши да излезе за малко. Но щом тя напусна стаята, госпожа Делмар дръпна резето, свали шубата си и я хвърли до шапката си. Тя се доближи толкова до Реймон, че той неволно се отдръпна; леглото обаче беше на колелца, то се отмести и леко скръцна. Госпожа Делмар се изненада, но не се стресна, защото помисли, че тя е блъснала леглото; все пак разтвори завесите, надникна и при бледата светлина на горящата камина видя на стената сянката на мъжка глава.

Тя извика уплашено и се спусна към звънеца, за да извика за помощ. Реймон би предпочел още веднъж да мине за крадец, отколкото да го заварят в това положение. Ако не вземеше веднага решение, госпожа Делмар щеше да извика прислугата и сама тя да се изложи. Уверен в любовта, която беше ѝ вдъхнал, той се спусна към нея и успя да ѝ попречи да вика и да звъни, като ѝ каза полугласно от страх да не го чуе Нун, която несъмнено не беше далеч.

— Аз съм, Индиана, виж ме и ми прости! Индиана, простете на един нещастник, чийто разсъдък вие отнехте и който не можа да се

реши да ви върне на мъжа ви, преди да ви види още веднъж.

И точно когато той притисна Индиана в обятията си, колкото да я трогне, толкова и да я възпре да звъни, Нун тревожно почука на вратата. Госпожа Делмар се освободи, изтича да отвори и после се отпусна на един фотьойл.

Бледа и полумъртва, Нун се спусна към вратата, за да спре слугите, които сновяха в коридора, и да им попречи да присъствуват на тази странна сцена; по-бледа от господарката си, разтреперана, облегната на вратата, тя очакваше своята присъда.

Реймон почувствува, че с малко повече ловкост още може да излъже и двете жени.

— Госпожо — каза той, като коленичи пред Индиана, — моето присъствие тук сигурно ви се струва обидно; аз съм в краката ви, за да измоля прошката ви. Съгласете се да ме изслушате насаме и аз ще ви обясня...

— Млъкнете, господине, и излезте оттук — извика с достойнство госпожа Делмар, овладявайки се. — Излезте оттук открито. Нун, отворете тази врата и пуснете господина да мине. Нека всичките ми прислужници го видят и срамът от неговото поведение да падне върху него самия.

Нун, смятайки, че тайната ѝ е открита, се хвърли на колене до Реймон. Госпожа Делмар млъкеше и я гледаше изумена.

Реймон се опита да улови ръката на госпожа Делмар, но тя я дръпна с негодувание. Зачервена от гняв, стана и му посочи вратата.

— Излезте, казвам ви! Излезте, защото вашето поведение е отвратително. Такива са, значи, средствата, с които си служите! Скрили сте се в стаята ми като крадец! Изглежда, че сте свикнали да се промъквате така в чуждите семейства! Това ли е чистото чувство, в което ми се кълняхте вчера вечерта? Така ли смятате да ме закриляте, да ме уважавате, да ме защищавате! Ето го вашето обожание! Срещате жена, която ви оказва помощ, която, за да ви възвърне към живота, предизвиква гнева на мъжа си; проявявате пред нея престорена признателност, изигравате ролята на влюбен с любов, достойна за нея, и като награда за грижите ѝ, като награда за нейната доверчивост, искате да я изненадате в съня ѝ и да постигнете целта си с не знам каква подлост! Подкупвате камериерката ѝ, пъхвате се почти в леглото ѝ като неин любим; не се срамувате да посветите прислугата в близост,

която не съществува... Вървете си, господине, вие сам се погрижихте да се разочаровам от вас толкова бързо!... Излезте, казвам ви, не стойте нито миг повече тук!... А вие, жалка девойко, която уважавате толкова малко честта на господарката си, вие също заслужавате да ви изпъдя! Излезте от тази стая, заповядвам ви!...

Нун, полумъртва от изненада и отчаяние, беше впила в Реймон очи, за да узнае какво означава тази непонятна тайна. После като обезумяла, трепереща, тя се дотътри до Индиана, улови ръката ѝ силно и извика, стиснала зъби от яд:

— Какво казахте? Той ви обича?

— И вие несъмнено сте го знаели! — отговори госпожа Делмар, като я отблъсна силно и презрително. — Знаели сте твърде добре по какви причини един мъж може да се скрие зад завесите на леглото на една жена. Ах, Нун — добави тя, като видя колко отчаяна е девойката, — това е невероятна подлост, на каквато никога не бих те сметнала способна! Ти си искала да продадеш честта на тази, която толкова много ти е вярвала!...

И госпожа Делмар се разплака колкото от гняв, толкова и от мъка; Реймон никога не беше я виждал тъй красива, но едва се осмеляваше да я погледне, защото гордостта ѝ на оскърбена жена го принуждаваше да свежда очи. Той стоеше там убит, вледенен от присъствието на Нун. Ако би могъл да остане насаме с госпожа Делмар, сигурно би намерил начин да я умилостиви. Но изражението на Нун беше страшно; ярост и омраза бяха разкривили чертите ѝ.

На вратата се почука отново и тримата потрепериха. Нун се спусна пак, за да запази вратата; но госпожа Делмар я отблъсна решително и с повелителен жест накара Реймон да се оттегли в дъното на стаята. Тогава с хладнокръвието, на което беше способна в моменти на опасност, тя го покри с един шал, полуотвори сама вратата и запита прислужника, който беше почукал, какво желае.

— Господин Родолф Браун току-що дойде — отговори той, — пита дали госпожата ще го приеме.

— Кажете на господин Родолф, че съм очарована от посещението му и веднага ще сляза при него. Запалете камината в салона и наредете да приготвят вечеря. Един момент! Донесете ми ключа от малкия парк.

Прислужникът се отдалечи. Госпожа Делмар остана така, държейки все още вратата полуотворена; тя не желаше да слуша Нун и заповяда властно на Реймон да мълчи.

Три минути след това прислужникът се върна. Госпожа Делмар взе ключа, нареди да побързат с вечерята и щом се отдалечи, се обърна към Реймон:

— Посещението на братовчед ми сър Браун ви избавя от скандала, на който щяхте да се изложите; той е човек на честта и щеше горещо да се заеме с моята защита; но тъй като в никакъв случай не бих желала да изложа на опасност живота му заради вас, позволявам ви да се оттеглите безшумно. Нун, която ви е довела тук, ще съумее да ви изведе. Вървете си!

— Ние пак ще се видим, госпожо — отговори Реймон, мъчейки се да се покаже спокоен. — И колкото и да съм виновен, може би ще съжалите за строгостта, с която сте се държали сега.

— Надявам се, господине, че няма да се видим никога вече — отговори тя.

И все така права, държейки вратата, без да благоволи да отговори на поздрава му, го проследи, докато той излизаше с жалката си треперееща съучастница.

Останал сам с Нун в мрака на парка, Реймон очакваше тя да го укори; Нун не му каза нито дума. Заведе го до малката вратичка на парка и когато той се опита да улови ръката ѝ, тя беше вече изчезнала. Реймон я извика тихо, защото искаше да узнае присъдата си; но Нун не му отговори; а изведнъж появилият се градинар му каза:

— Хайде, господине, вървете си, госпожата се върна, могат да ви открият.

Реймон се отдалечи, отчаян до смърт; в своята болка, че е обидил госпожа Делмар, той почти беше забравил Нун и мислеше само как да измоли прощката на Индиана; защото той беше от тези хора, които обичат препятствията и винаги се стремят страстно към почти непостижими неща.

Вечерта, когато госпожа Делмар се оттегли в стаята си след мълчаливата вечеря със сър Ралф, Нун не дойде както обикновено да я съблече; тя напразно звъни и като помисли, че камериерката нарочно не идва, затвори вратата и си легна, но прекара ужасна нощ и щом настъпи денят, слезе в парка. Гореше от треска; имаше нужда от

прохлада, която да угаси огъня, разкъсващ гърдите ѝ. Едва предната вечер в същия час беше тъй щастлива, опиянена от своята нова любов; какви страшни разочарования само за едно денонощие. Преди всичко новината за завръщането на мъжа ѝ няколко дни по-рано, отколкото го очакваше; тя се беше надявала да прекара тези дни в Париж, представяше си живота, изпълнен с щастие, което никога няма да свърши, като любовен сън, след който нямаше да има пробуждане; но още на другата сутрин трябваше да се откаже от всичко това, да се подчини отново на семейното иго и да се върне при господаря си, за да не се срещне той с Реймон у госпожа дьо Карважал. Защото Индиана се страхуваше, че ще ѝ бъде невъзможно да излъже мъжа си, ако той я види в присъствието на Реймон. А след това Реймон, когото тя боготвореше, ѝ беше нанесъл такова подло оскърбление! И най-сетне нейната приятелка, тази млада креолка, която тя така обичаше, се беше оказала недостойна за доверието и уважението ѝ.

Госпожа Делмар беше плакала цялата нощ. Тя се отпусна на тревата, все още побеляла от утринната слана, край малката рекичка, течаща през парка. Беше край на март, природата започваше да се пробужда, утрото, макар и прохладно, беше прелестно. Мъглата все още се носеше като воал над водата и птичките се опитваха да изпеят своите първи пролетни песни, изпълнени с любов.

Индиана се поуспокои, благоговейно чувство обхвана душата ѝ.

„Господ е пожелал така — каза тя, — провидението ми изпрати строго изпитание, но за мене това е щастие. Този човек сигурно щеше да ме увлече по пътя на порока, щеше да ме погуби; а сега аз зная неговите низки подбуди и ще бъда защитена срещу тази бушуваща пагубна страст, разкъсваща гърдите му... Ще обичам мъжа си... Ще се опитам... или поне ще му се покорявам, ще го направя щастлив, като не му противореча никога. Ще избягвам всичко, което би могло да предизвика ревността му; защото сега знам каква е цената на лъжливото красноречие, което мъжете умеят да показват пред нас. А може би ще ми провърви, може би бог ще се смили над мъките ми и скоро ще ми изпрати смъртта...“

Зад върбите на другия бряг започваше да се чува шумът на мелницата, която привеждаше в движение машините на фабрика Делмар. Реката, нахлуваща върху шлюзите, понеже ги бяха отворили, се раздвижи; и докато госпожа Делмар следеше с тъжен поглед

забързаните води, тя видя между тръстиките някакви дрехи, които течението се мъчеше да избута. Тя стана, наведе се над водата и различи съвсем ясно дрехите на една жена, която твърде добре познаваше. Остана като закована от страх на мястото си, но водата продължаваше да тече, извличайки бавно един труп от тръстиките, където по-рано го беше задържала, и го понесе към госпожа Делмар...

Тя извика отчаяно, работниците от фабриката притичаха до реката — госпожа Делмар лежеше в несвяст на брега, а пред нея, в реката, плуваше трупът на Нун.

## **ВТОРА ЧАСТ**



## IX

Изминаха два месеца. Нищо не се беше изменило в Лани, в този дом, в който ви въведох една зимна вечер; само пролетта цъфтеше край червените стени, оградени със сини камъни, и край плочите, пожълтели от столетен мъх. Семейството се наслаждаваше на спокойствието и вечерните ухания, залязващото слънце позлатяваше стъклата и шумът от фабриката се смесваше с шума от чифлика. Господин Делмар, седнал на стъпалата пред входа с пушка в ръка, се упражняваше, като убиваше летящите лястовички. Индиана, седнала със своята везба до прозореца, се навеждаше от време на време, за да погледне тъжно в двора жестокото развлечение на полковника. Офелия скачаше, лаеше и негодуваше срещу необичайния за нея лов; сър Ралф, седнал на каменното перило на стълбата, пушеше пура и както обикновено безстрастно гледаше радостите и тъгите на другите.

— Индиана — извика полковникът, като остави пушката си, — оставете най-сетне ръкоделието си. Работите така, като че ли ви плащат на час.

— Още е съвсем светло — отговори госпожа Делмар.

— Няма значение, покажете се на прозореца, искам да ви кажа нещо.

Индиана се подчини; полковникът се приближи и ѝ каза със закачлив тон, присъщ на стар ревнив съпруг:

— Понеже днес работихте добре и бяхте послушна, ще ви кажа нещо, което ще ви достави удоволствие.

Госпожа Делмар се усмихна принудено. Такава усмивка би отчаяла всеки по-чувствителен от полковника човек.

— За да ви развлека — добави полковникът, — поканих на закуска утре един от вашите предани поклонници. Сигурно ще ме попитате, хитруша такава, кого от тях съм поканил, тъй като имате цяла колекция.

— Може би нашия добър свещеник — каза госпожа Делмар, която винаги се натъжаваше, когато мъжът ѝ беше в добро настроение.

— О, нищо подобно!

— Тогава сигурно кметът на Шайи или стария нотариус от Фонтенбло.

— Женски хитрости! Знаете много добре, че не става дума за тези хора. Хайде, Ралф, кажете на госпожата името, което ѝ е на устата, но не иска да го произнесе сама.

— Не са необходими толкова уговорки, за да ѝ съобщим, че ще дойде господин дьо Рамиер — каза спокойно сър Ралф, като захвърли пурата си. — Предполагам, че това ѝ е съвсем безразлично.

Госпожа Делмар почувствува как кръвта нахлува в главата ѝ, престори се, че търси нещо в кошничката си, а после, като успя да се овладее, каза треперейки:

— Надявам се, че това е шега.

— Напротив, съвсем сериозно. Ще бъде тук утре в единадесет часа.

— Как! Вие ще приемете този човек, който се промъква в дома ви, за да открие тайната на фабриката ви и когото щяхте да убиете като злосторник?... Изглежда, че и двамата сте много миролюбиви, щом можете да забравите подобни обиди!

— Вие ми дадохте пример за това, скъпа моя, като сте го приели любезно у леля си, където той ви посетил.

Индиана пребледня.

— Мисля, че не беше дошъл заради мене — възрази бързо тя, — и толкова малко съм поласкана от посещението му, че на ваше място не бих го приела.

— Всички жени са лъжливи и хитри по природа! Както ми казаха, вие сте танцували на един бал през цялата вечер с него!

— Излъгали са ви.

— Каза ми го самата ви леля. Впрочем не се защитавайте толкова; не виждам нищо лошо в това, още повече че леля ви е нямала нищо против и сама е подпомогнала да се сблизите. Господин дьо Рамиер отдавна се стреми да стане наш приятел. Той ми направи много деликатно и почти без сам да има полза от това, важни услуги за моето предприятие. И тъй като съвсем не съм толкова свиреп, колкото вие разправяте, не искам да се чувствавам задължен пред чужд човек и реших да му се отплатя.

— Как?

— Станахме приятели и тази сутрин ходихме в Серси със сър Ралф. Запознахме се с майката на господин дьо Рамиер, прекрасна майка и очарователна жена; домът им е изискан и богат без излишна пищност. В нищо не прозира високомерието на старите знатни семейства. Самият дьо Рамиер е чудесен млад човек, когото поканих у дома на закуска и ще го заведа да разгледа фабриката. Имам добри сведения за брат му и се убедих, че няма да загубя нищо, ако той използва моите методи на работа. Така че предпочитам това семейство повече от което и да е друго да се възползува от постиженията ми; пък и в края на краищата нищо не остава в тайна, така че и моята работа скоро ще стане обществена тайна, ако индустрията продължава да се развива в същите темпове.

— Аз, както знаете — каза сър Ралф, — никога не съм одобрявал, драги Делмар, това, че пазите в тайна работата си. Всяко откритие на един добър гражданин принадлежи колкото на него, толкова и на неговата страна...

— Дявол да го вземе, вие, сър Ралф, пак почвате с вашата практическа филантропия!... Ще ме накарате да помисля, че богатството ви не е ваше и ако утре нацията поиска да го вземе, сте готов да замените петдесетте си хиляди франка доход с торба и тояга! Много подхожда на господар като вас, влюбен в удобствата на живота като султан, да проповядва презрение към богатствата.

— Това, което казвам, съвсем не е филантропия — възрази сър Ралф, — а разумен егоизъм, който ни подтиква да правим добро на хората, за да ги възпрем те да ни причиняват зло. Аз съм егоист, всеизвестна истина е. Свикнах да не се стеснявам от това и анализирайки всички добродетели, стигнах до извода, че в основата им винаги можем да открием личната заинтересованост. Любовта и благочестието, които като че ли привидно са безкористни чувства, всъщност са най-егоистичните чувства на света. Също така и патриотизмът, мога да ви уверя в това. Аз не обичам особено много хората, но за нищо на света не бих им го показал, страхувам се от тях, макар много-много да не ги уважавам. Така че ние и двамата сме егоисти, но аз съзнавам това, а вие го отричате.

Те започнаха спор, в който, изтъквайки всички доводи на егоизма, всеки се стремеше да докаже егоизма на другия. Госпожа

Делмар се оттегли в стаята си, за да се отдаде на размислите, които неочакваната новина бе събудила в нея.

Би трябвало не само да проникнем в тайната на нейните мисли, но и да разкажем за хората, които малко или повече бяха засегнати от смъртта на Нун.

За читателя и за мене е съвсем ясно, че нещастната девойка се беше хвърлила в реката от отчаяние в един от онези мигове на силна нервна възбуда, когато човек лесно взема крайни решения. Но тя не се беше върнала в къщи, след като изпрати Реймон, никой не беше я видял и никой не би могъл да узнае намеренията ѝ.

Само двама души бяха убедени, че се е самоубила: господин дьо Рамиер и градинарят на Лани. Първият успя да скрие скръбта си, като се престори на болен; другият замълча от страх и от угризения на съвестта. Този човек, който от користни цели беше покровителствувал цяла зима срещите на двамата влюбени, единствен би могъл да отгатне тайната мъка на младата креолка. Страхувайки се с право от упрека на господарите си и от порицанието на другите прислужници, той замълча от егоизъм и когато господин Делмар, който знаеше за тази любовна интрижка, обзет от някои подозрения, го разпита дали е продължила в негово отсъствие, той отговори отрицателно. Неколцина местни жители (трябва да отбележим, че това място беше много пусто) бяха виждали Нун да отива към Серси късно вечер; но никой не я беше виждал с господин дьо Рамиер след края на януари, а тя беше умряла на 28 март. Следователно можеха да приемат, че смъртта ѝ се дължи на случайност; прекосявайки парка късно вечерта, тя сигурно се е заблудила в гъстата мъгла, която от няколко дни беше паднала над местността, и е паднала от малкия мост над тясната река със стръмни брегове, придошли от дъждовете.

Макар сър Ралф, много по-наблюдателен, отколкото другите можеха да си представят, да беше открил по неизвестно какви тайни пътища, че има сериозни причини да подозира господин дьо Рамиер, той не ги сподели с никого, като сметна за ненужно и жестоко да упреква човек, когото и без това сигурно измъчват по-тежки угризения на съвестта. Той дори успя да убеди полковника, който също имаше известни подозрения по този въпрос, че е по-добре да скрият от болезнено чувствителната госпожа Делмар възможните причини за самоубийство на нейната приятелка от детинство. Към смъртта на

нещастната Нун се отнесоха така, както и към нейната любов. По мълчаливо споразумение никой не заговори за това пред Индиана, а скоро въобще престанаха да споменават за нея.

Всички тези предпазни мерки обаче бяха безполезни, защото госпожа Делмар също си имаше причини да подозира част от истината. Горчивите упреци, които беше отправила към нещастната девойка в тази съдбоносна вечер, ѝ се струваха достатъчна причина за нейното внезапно решение. В ужасната минута, когато тя първа беше видяла плуващия във водата труп, на нейния и без това вече нарушен покой, на смутеното ѝ сърце бе нанесен последният удар; болестта ѝ, която се бе развивала бавно, сега се развихри и тази тъй млада и може би тъй силна жена, нежелаеща да оздравее и прикриваща болките си от непрозорливия си и твърде деликатен мъж, се оставяше да гасне под тежестта на мъката и отчаянието.

— Какво нещастие, какво нещастие! — възкликна тя, като влезе в стаята си, след като научи за предстоящото посещение на Реймон. — Да бъде проклет този човек, който дойде в нашия дом само за да донесе в него отчаянието и смъртта. Боже мой, защо позволявате той да застане между вас и мене, да се разпорежда с моята съдба, нали той ще ме завладее само като протегне ръка и каже: „Тя е моя, аз ще я накарам да загуби разсъдък, ще разбия живота ѝ и ако се помъчи да ми се съпротивява, ще посея смърт около нея, ще я принудя да се измъчва от угризения, съжаления и страх!“ Боже мой, не е справедливо да бъде преследвана така една нещастна жена!

И тя заплака горчиво; защото мисълта за Реймон я караше да си спомня с още по-голяма болка за Нун.

— Горкичката ми Нун! Бедната ми приятелка от детинство! Моята съотечественица, моята единствена другарка! — ридаеше горестно тя. — Този човек е твоят убиец! Нещастно дете! Той те погуби, както погуби и мене! Тебе, която толкова много ме обичаше, която единствена отгатваше моите мъки и умееше да ги уталожих с прелестната си жизнерадост! Какво нещастие да те загубя! Затова ли те доведох от толкова далеч тук? С какви хитрости този човек можа да спечели твоето доверие и да те накара да извършиш такава подлост? Ах, той сигурно те е излъгал ловко и ти разбра грешката си едва когато видя колко съм възмутена! Аз бях много строга, Нун, строга до жестокост; накарах те да стигнеш до отчаяние, подтикнах те към

смърт! Бедна моя! Защо не почака вятърът да отнесе като перушинка гнева ми срещу тебе! Защо не дойде да поплачеш в обятията ми и да ми кажеш: „Излъгаха ме, действах така, без да разбирам какво правя, но вие знаете колко ви уважавам, колко ви обичам!“ Тогава аз щях да те притисна в прегръдките си, ние щяхме да си поплачем заедно и ти нямаше да си мъртва! Умряла тъй млада, тъй красива, тъй жизнерадостна, умряла на деветнадесет години от такава ужасна смърт!

Оплаквайки така своята приятелка, Индиана оплакваше неволно и своите разбити мечти, продължили само три дни, трите най-хубави дни, единствените в живота ѝ, защото тя беше обичала през тези три дни Реймон с такава страст, каквато дори и най-самонадеяният мъж никога не би могъл да си представи. Но колкото по-доверчива и силна беше любовта ѝ, толкова по-силно бе почувствувала тя нанесеното ѝ оскърбление — първата любов на хора със сърца като нейното е винаги целомъдрена и нежна!

И все пак Индиана беше действувала по-скоро под влияние на срама и обидата, отколкото поради някакво обмислено решение. Не се съмнявам, че Реймон щеше да получи прошката ѝ, ако беше имал няколко мига, за да я измоли. Но съдбата беше изиграла любовта и умението му да запленява и госпожа Делмар искрено повярва, че отсега нататък ще го ненавижда.

Не от празно тщеславие, нито от уязвено самолюбие се стремеше Реймон сега повече от когато и да било да получи прошката и любовта на госпожа Делмар. Той смяташе, че това е невъзможно, затова му се струваше, че любовта на никоя друга жена и никое друго земно щастие не могат да се сравняват с любовта на Индиана. Такъв беше той. Неутолима жажда за нови чувства и вълнения разяждаше живота му. Той обичаше обществото с неговите закони и окови, защото то му поднасяше обширно поле за борба и съпротива; страхуваше се от сблъскванията и произвола само защото смяташе, че те ще направят насладите твърде леки и достъпни.

Не мислете все пак, че беше останал равнодушен пред гибелта на Нун. В първия миг така се отвори от себе си, че зареди пистолетите си с искреното намерение да си пръсне черепа; но едно достойно за похвала чувство го възпря. Какво щеше да стане с майка му... неговата възрастна немощна майка... тази клета жена, изтърпяла толкова

тревоги и мъка, която живееше само за него, за която той беше единствената радост и надежда? Можеше ли да разбие сърцето ѝ, да съкрати малкото дни, които ѝ остават? Разбира се, не. Най-добрият начин да изкупи своето престъпление беше да се посвети отсега нататък единствено на майка си; с това намерение той се върна в Париж и вложи всичките си сили да я накара да забрави, че беше я изоставил и пренебрегнал през по-голямата част от зимата.

Реймон оказваше необикновена власт над всички, с които имаше нещо общо; защото независимо от грешките и отклоненията на младостта стоеше над обкръжаващото го общество. Още не сме обяснили как се беше създало мнението, че е умен и талантлив човек, защото това няма нищо общо със събитията, които разказахме, но време е вече да кажем какъв беше с всичките си слабости Реймон, когото вие може би осъждате заради лекомислието му, тъй като той е от хората, оказали върху вас на времето си голямо влияние и въздействие, независимо от това какви са днес възгледите ви. Вие сте чели с увлечение политическите му брошури и преглеждайки вестниците от онова време, сте се увличали от непреодолимото очарование на неговия стил и изяществото на неговата куртоазна и светска логика.

Аз ви говоря за дни, които са вече далеч от нас, макар че днес времето не се измерва със столетия, нито с властвуване, а със смяната на министерства. Говоря ви сега за кабинета на Мартиняк, за този период на относителен покой и съмнения, който се появи в нашата политическа ера не като мирен договор, а като съглашение за примирие, за тези петнадесет месеца господство на онези доктрини, които така странно повлияха върху нашите принципи и нрави и които може би подготвиха неочаквания изход за нашата последна революция.

По това време именно разцъфнаха млади таланти, нещастни, че са родени в такива преходни и бездействени дни; защото те платиха своята дан за примирителните и колебливи настроения на епохата. Никога още, доколкото ми е известно, хората не са достигали до такова съвършенство на приказките, за да прикрият невежеството си или да изопачат нещата. Настъпило беше господството на умерената политика и аз не бих могла да кажа кои се възползуваха повече от това — йезуитите в къси раса или адвокатите в дълги тоги. Политическата съдържаност се пренесе в нравите като учтиво държане и в двата случая

вежливостта послужи за маска, под която прикриваха неприязънта си и която даваше възможност на хората да се борят без скандал и без шум. Трябва все пак да се каже за оправдание на младите хора от тази епоха, че тях често ги мъкнеха на буксир, както големи кораби влачат леки лодки, и те плуваха, без да знаят добре къде ги водят, весели и горди, че цепят вълните и издуват нови платна.

По рождение и богатство Реймон спадаше към привържениците на абсолютната монархия, но даде своята дан на новите идеи и стана горещ поклонник на Хартата; поне сам той мислеше така и се стремеше да го докаже по всякакъв начин. Но остарелите договори могат да се тълкуват различно и с Хартата на Луи XVIII стана това, което се случи с евангелието на Исус Христос: тя се превърна в текст, който всеки използваше да покаже красноречието си, и речите от това време нямаха по-голямо значение от черковните проповеди. В тази епоха на разкош и равнодушие цивилизацията като че ли беше задрямала на ръба на бездънна пропаст и всички жадуваха да се насладят на последните удоволствия.

По своите убеждения Реймон стоеше на тази междинна линия, между привържениците на неограничената власт и на свободата, подвижен терен, върху които добронамерените люде търсеха, макар и напразно, убежище срещу бурята, която се надигаше. Той, както и мнозина други неопитни умове, смяташе, че публицистът може да бъде добросъвестен в тези дни. Безспорно заблуждение във време, когато всички се преструваха, че отстъпват пред гласа на разума само за да го заглушат по някакъв начин. Реймон смяташе, че е човек безпристрастен и незаинтересуван политически, но това беше само-заблуда, защото общественият строй, организиран така, както беше, всъщност беше изгоден и благоприятен за него. Ако станеше преврат, неговото лично благосъстояние щеше да пострада, а пълната увереност в доброто положение влияе на мислите и прекрасно подпомага умерените възгледи. Къде е този неблагодарник, който би упрекнал провидението за нещастieto на другите, ако то е дарило самия него с усмивки и милости? Как биха могли да убедят младите привърженици на конституционната монархия, че конституцията вече е остаряла, че тя тежи на обществото и го уморява, когато на тях им се струва така лека и имат само полза от нея? Ситият на гладния не вярва.



Нищо не е по-лесно и по-просто, отколкото да лъжеш сам себе си, когато си умен и когато владееш тънкостите на речта. Нашата реч е продажна жена, която се издига или пропада в зависимост от ролята, която се явява в различни одеяния, кичи се, преструва се и се измъква; тя е ловка адвокатка, която има отговор за всичко, винаги всичко е предвидила и е готова да се извърти на деветдесет градуса, за да докаже, че е права. Най-честен човек е този, който мисли и действа по-добре от другите, но най-могъщ е онзи, който умее да пише и да говори по-добре от другите. Освободен от неудобството да пише за пари, Реймон пишеше за удоволствие и (както сам той казваше) „по призвание“. Рядката способност, която притежаваше да опровергава талантливо очевидната истина, го беше направила човек, ценен за правителството, на което той служеше по-добре със своята уж безпристрастна опозиция, отколкото някои други със сляпата си преданост; ценеше го също така и младото блестящо парижко общество, което отричаше смешните стари привилегии, но в същото време искаше да запази своите сегашни блага.

Така че необходим беше голям талант, за да задържаш все още това общество, готово да рухне в пропастта, и когато сам седиш над бездната, да се бориш спокойно и ловко срещу жестоката истина, готова да те погълне. Да успееш да си създадеш убеждение въпреки всяка очевидност и да го внушиш на хората, нямащи никакви убеждения, това е голямо изкуство, което надминава възможностите на един примитивен и необигран ум, несъумял да изучи как да изопачава истините.

Достатъчно беше Реймон да се върне в този свят, да навлезе пак в своята родна стихия, за да почувствува нейното живително и възбуждащо влияние. Дребните любовни интриги, които го бяха занимавали, се заличиха за миг пред по-широките и по-блестящи интереси. Той им се отдаде с присъщата си пламенност и смелост; и като видя, че го търси най-отбраното парижко общество, почувствува, че повече от всякога обича живота. Виновен ли беше, че забрави тайните угризения на съвестта, за да пожъне заслужени лаври за услугите, направени на отечеството? Той чувствуваше в младото си сърце, в дейния си ум, в цялото си изпълнено с жизненост и сила същество как животът напират и съдбата сама му дарява щастие; тогава искаше прошка от неспокойната сянка, която идваше понякога да

смущава сънищата му, затова че търси в любовта на живите хора подкрепа срещу ужасите на смъртта.

Скоро след като заживя както преди, той почувствува, че любовните мисли и мечтите за приключения отново започват да занимават мислите му наред с политическите наблюдения, с честолюбивите и философски блянове. Казах честолюбиви, но тук не става дума за почести и пари — те му бяха нужни по-скоро за успех и популярност сред аристокрацията.

Отначало той не се надяваше да види пак госпожа Делмар след трагичната развързка на двойствената му любовна интрига. Но колкото повече измерваше тежката загуба, колкото повече мислеше за изплъзналото му се съкровище, надеждата да го постигне отново пак се зараждаше, а заедно с надеждата — волята и увереността. Той пресметна пречките, които щеше да срещне, и разбра, че най-трудно ще преодолее съпротивата на самата Индиана; и реши да започне атаката с мъжа ѝ — не ново изобретение, но за това пък съвсем сигурно; ревнивите мъже са особено склонни да оказват подобни услуги.

Две седмици след като му хрумна тази мисъл, Реймон беше вече на път за Лани, където го чакаха за закуска. Надявам се, че няма да искате от мене да ви разказвам с какви хитри услуги бе успял да стане приятел на господин Делмар; мисля, че по-добре ще бъде да ви опиша характера на действащите лица на тази история и по-специално да ви обрисувам портрета на полковника.

Знаете ли кого наричат в провинцията *порядъчен човек*? Този, който не посяга незаконно на земята на своя съсед, не иска от длъжниците си нито су повече от това, което му дължат, сваля шапка на всеки, който го поздравява, не изнасилва девойките по пътищата, не пали чуждите хамбари, не пребърква джобовете на минаващите край неговия парк. При положение, че уважава и почита живота и кесията на съгражданите си, от него не се иска нищо друго, Той може да бие жена си, да тормози прислугата си, да разорява децата си, това никого не интересува. Обществото го осъжда само за некрасиви прояви вън от къщи; личният му живот не интересува никого.

Така разсъждаваше и господин Делмар. Той се подчиняваше само на един обществен договор: „Всеки е господар у дома си.“ Към всяко душевно преживяване се отнасяше като към детинщини и

излишна чувствителност. Човек не особено умен, нетактичен и без възпитание, той се ползуваше с много по-голямо уважение, отколкото заслужават далеч по-талантливи хора. Имаше широки рамене и силен юмрук; владееше превъзходно сабята и шпагата и освен това се отличаваше с мрачна докачливост. Понеже не всякога разбираше шегите, непрекъснато страдаше от манията, че му се подиграват. Неспособен да отговори на шегата, знаеше само едно средство за защита — със заплахи да застави шегаджията да млъкне. Любимите му анекдоти се въртяха винаги около побоища и дуели; ето защо в провинцията към името му винаги прибавяха епитета „храбър“, тъй като по мнението на мнозина широките плещи, буйните мустаци, силните ругатни и умелото боравене с шпагата и при най-малък повод олицетворяват военната храброст.

Пази боже някой да помисли, че военният живот превръща хората в скотове! Но вие ще ми разрешите да смятам, че е необходима голяма житейска мъдрост, за да не се превърнат в пасивна и груба власт придобитите навици. Ако сте служили във войската, знаете отлично кого войниците наричат „смелчага“ и ще се съгласите, че има мнозина такива смелчаци сред останките от старата Наполеонова армия. Тези хора, събрани заедно и направлявани от могъща ръка, извършиха чутовни подвизи, израснаха като гиганти сред дима на битките. Но върнали се в мирния живот, героите се превърнаха в дръзки и груби войници, които мислят и действуват като машини; добре поне че още не са започнали да се държат в обществото като в завоювана страна. И това не е тяхна грешка, а грешка на века, в който са живели. Наивни и простовати, те вярваха на ласкателствата, вярваха, че са славни воители и големи патриоти, щом са защищавали родината си, макар и някои от тях да го бяха сторили въпреки желанието си, а други за пари и почести. А как само защитиха родината си тези хиляди хора, които сляпо подкрепиха безумния план на един единствен човек и който, след като спасиха Франция, така ужасно я погубиха. И ако предаността на войниците към техния пълководец ви се струва велика и благородна, така да бъде; аз обаче наричам това вяръност, а не патриотизъм; поздравявам победителите от Испания, но не им благодаря. Колкото до честта на Франция, на мен съвсем не ми е ясно как е възможно по такъв начин нашите съседи да бъдат заставени да се отнасят с уважение към нея и трудно ми е да

повярвам, че генералите на императора са мислели за нея в тази тъжна епоха на нашата слава; зная обаче, че е забранено да се говори открито за тези неща, затова замлъквам, нека потомството ги съди.

Господин Делмар притежаваше всички достойнства и недостатъци на тези хора. Детински престоудушен по някои въпроси на честта, в останалите работи той прекрасно умееше да защитава интересите си, без да го е грижа дали причинява зло или добро на другите. Съвестта за него беше законът, а собственото право — моралът му. Той притежаваше тази педантична и непреклонна честност, която не позволява на хората да вземат заеми от страх, че ще трябва да връщат дълга си, но и не им позволява да дават заеми от страх, че може да не им върнат дълга. Беше порядъчен човек, който не взема и не дава нищо; по-скоро би умрял, отколкото да открадне вързоп съчки от кралските гори, но би ви убил, без да му мигне окото, за една клонка от собствената си гора. Не вредеше на никого, но беше полезен само на себе си. Не се бъркаше в работите на другите от страх да не бъде принуден да окаже някаква услуга на някого. Но когато смяташе, че е въпрос на чест да се отплати, никой не би могъл да направи това с по-голямо усърдие и с по-рицарско благородство. Едновременно доверчив като дете и подозрителен като деспот, той вярваше на лъжлива клетва и не се доверяваше на искрено обещание. В обикновения живот, както и във военната служба, за него всичко се свеждаше до формата. До такава степен се ръководеше от общоприетото мнение, че здравият смисъл и разумът не играеха никаква роля в решенията му и когато кажеше: „Така е прието“, смяташе, че това е неопровержим довод.

Така че по природа той беше пълна противоположност на жена си, неспособен да я разбере и оцени. Освен това подчинението беше породило в душата на тази жена сдържана и мълчалива неприязън към него, която всъщност не всякога беше справедлива. Госпожа Делмар не вярваше в доброто сърце на мъжа си; той беше само суров, а тя го смяташе жесток. В неговите избухвания имаше повече грубост отколкото злоба, в държанието му повече невъзпитание, отколкото безсрамие. По природа той не беше лош; имаше мигове, когато изпитваше жалост и се разкайваше, а когато се разкайваше, ставаше дори чувствителен. Но военният живот беше направил грубостта негово житейско правило. С друга, по-малко чувствителна и не тъй

нежна жена той би бил покорен като опитомен вълк; но Индиана, ненавиждайки своята съдба, не си даваше труд да я направи по-добра.

## Х

Когато слезе от колата си в Лани, Реймон почувствува как сърцето му замира. Ето че трябваше да влезе под този покрив, който му навяваше толкова ужасни спомени. Доводите на разума, които той оправдаваше със страстите си, можеха да му помогнат да овладее вълнението си, но не и да го потуши, и в този миг гласът на съвестта говореше в него така силно, както и гласът на желанието.

Първият човек, когото срещна, беше сър Ралф Браун; като го видя във вечния ловджийски костюм, заобиколен от кучетата си и важен като шотландски лорд, на Реймон му се стори, че той е слязъл от портрета, който беше видял в стаята на госпожа Делмар. Малко след това дойде и полковникът; поднесоха закуската, Индиана не се появи. Когато прекоси преддверието и мина край билиардната зала, когато разпозна всичките тези стаи, които бе виждал при толкова различни обстоятелства, Реймон се почувствува зле и почти забрави с каква цел беше дошъл сега.

— Нима госпожа Делмар наистина няма намерение да слезе? — запита полковникът недоволно своя верен служител Льолиевр.

— Госпожата е спала лошо — отговори Льолиевр — и госпожица Нун... извинявайте, все това проклето име ми се върти в ума, исках да кажа, госпожица Фани ми съобщи, че госпожата си почива.

— Едва ли е така, защото я видях на прозореца. Фани се е излъгала. Идете да предупредите госпожата, че масата е сложена... или по-добре, сър Ралф, скъпи братовчедо, ако обичате, качете се вие лично да проверите дали братовчедка ви е наистина толкова болна.

Когато прислужникът по навик спомена името на нещастната девойка, болезнена тръпка премина през тялото на Реймон, но нареждането на полковника предизвика в душата му странно чувство на гняв и ревност.

„Да отиде в стаята й! — помисли си той. — Не се задоволява само да закачи портрета му там, ами го праща и лично. Този

англичанин се ползува с такива права тук, каквито даже съпругът като че ли няма.“

Господин Делмар отгатна размишленията на Реймон.

— Не се учудвайте — обясни той, — господин Браун е нашият домашен лекар. Освен това той е наш братовчед, чудесен човек, когото всички ние много обичаме.

Ралф се върна след десет минути. Реймон беше разсеян, в лошо настроение. Той не ядеше, поглеждаше постоянно към вратата. Найсетне англичанинът се върна и каза:

— Индиана наистина не е добре. Посъветвах я да си легне.

Той седна спокойно на масата и започна да яде с голям апетит. Полковникът го последва.

„Разбира се — помисли Реймон, — това е само предлог, за да не ме види. Тези двама мъже не вярват на неразположението ѝ и съпругът е по-скоро недоволен, отколкото обезпокоен от състоянието на жена си. Чудесно, работите се нареждат много по-добре, отколкото предполагам.“

Препятствието усили желанието му за победа и образът на Нун се заличи от мрачните тапицерии, които в първия миг бяха смразили сърцето му. Скоро той започна да вижда сред тях само лекия силует на госпожа Делмар. Във всекидневната седна до ръкоделието ѝ, разгледа, (като през всичкото време разговаряше с деловит вид) извезаните от нея цветя, докосна копринените конци, вдъхна парфюма, който нейните нежни пръсти бяха оставили по тях. Той беше вече виждал тази везба в стаята на Индиана; тогава тя току-що беше започната, сега беше покрита с цветя, разтворили чашки под нейното трескаво дихание, напоявани всеки ден със сълзите ѝ. Реймон почувствува как и под неговите клепачи напират сълзи и под влияние на не знам каква мисъл тъжно отпрати поглед към хоризонта, който Индиана имаше навик меланхолично да съзерцава, и съзря в далечината белите стени на Серси, открояващи се на фона на тъмните поля.

Гласът на полковника го стресна.

— А сега, любезни съседе — каза той, — време е да ви се отплатя и да съдържа обещанието си. Фабриката работи с пълен капацитет и работниците до един са по местата си. Ето ви молив и лист, може би ще пожелаете да си вземете бележки.

Реймон последва полковника, разгледа фабриката с внимателен и заинтересуван вид, направи забележки, които доказваха, че е добре запознат както с химията, така и с механиката, с необяснимо търпение изслуша безконечните поучителни разсъждения на господин Делмар, съгласи се с някои негови мисли, възрази срещу други и през цялото време се държа така, като че ли страшно много се интересува от тези неща, докато всъщност те едва достигаха до съзнанието му и всичките му мисли бяха заети с госпожа Делмар.

Всъщност той имаше познания във всички области на науката и новите открития не му бяха безразлични; действително искаше да помогне на брат си, който беше вложил почти цялото си състояние в подобно предприятие, макар и много по-голямо. Специалните познания на господин Делмар, всъщност единственото му преимущество, дадоха възможност на Реймон да намери най-добрата тема за разговор.

Сър Ралф, лош търговец, но умен политик, правеше при разглеждането на фабриката наблюдения с много по-голяма икономическа стойност. Работниците, желаейки да покажат ловкостта си пред един познавач, се стремяха да проявяват своята схватливост и умение. Реймон гледаше всичко, слушаше всичко, отговаряше на всичко и мислеше само за любовта, която го беше довела на това място.

Когато разгледаха машините, заговориха за силата и скоростта на течащата вода. Те излязоха навън, изкачиха се до шлюза и помолиха надзирателя да пусне водата, за да проверят разликата в нивото на водата.

— Моля да ме извините, господине — каза работникът на господин Делмар, който обясняваше на присъстващите, че максималният уровень на водата е петнадесет фута, — но тази година водата достига до седемнадесет фута.

— Как така? Лъжете се — възрази полковникът.

— Извинявайте господине, но това стана в навечерието на вашето завръщане от Белгия; чакайте, ще ви кажа кога точно, през нощта, когато госпожица Нун се удави; доказателство за това е, че тялото е преминало над ей тази дига и се беше спряло точно тук, на това място, където стои господинът.



Докато говореше така оживено, работникът посочи мястото, което заемаше Реймон. Горкият млад човек пребледня като смъртник; той хвърли ужасен поглед към водата, която течеше в краката му; стори му се, съзирайки отражението на бледото си лице, че трупът все още плува пред него; обзе го шемет и сигурно щеше да падне в реката, ако господин Браун не го беше уловил под ръка и не го беше отвел настрана.

— Възможно е — съгласи се полковникът, който нищо не беше забелязал и толкова малко мислеше за Нун, че нито за миг не заподозря какво става в душата на Реймон. — Но това е изключителен случай, а средната сила на водата се равнява... Но дявол да го вземе, какво ви стана на вас двамата? — прекъсна мисълта си той изведнъж.

— Нищо особено — отговори сър Ралф, — направих една крачка назад и настъпих господина; неприятна работа, защото очевидно много го заболя.

Сър Ралф отговори с толкова спокоен и естествен тон, че дори Реймон му повярва, че казва истината. Дватама си размениха няколко учтиви думи и разговорът се възобнови.

Реймон напусна Лани няколко часа по-късно, без да види госпожа Делмар; така беше по-добре; той се страхуваше тя да не го посрещне безразлична и спокойна.

Не му провървя и при следващото посещение. Този път полковникът беше сам; за да го спечели, Реймон пусна в ход цялата си находчивост, прояви ловко отстъпчивост, похвали Наполеон, когото не обичаше, възмути се от равнодушието на правителството, което не се интересува и просто пренебрегва славните ветерани от великата армия, изказа опозиционни възгледи, доколкото му позволяваха принципите, и от многобройните си убеждения подбра именно тези, които биха могли да се понаравят на господин Делмар. За да спечели доверието му, той представи даже собствения си характер по-различен, отколкото беше. Обрисова се като бонвиван, веселяк и безгрижен безделник.

„Едва ли някога ще му се удаде да се хареса на жена ми“ — каза си полковникът, като гледаше след него.

После се засмя на себе си и си помисли, че Реймон е наистина „очарователен младеж“.

Госпожа дъо Рамиер беше по това време в Серси; Реймон похвали пред нея красотата и ума на госпожа Делмар и без да й

предлага да я посети, ловко я наведе на тази мисъл.

— Всъщност — каза майка му — аз не се познавам само с тази моя съседка. Понеже съм отскоро в този край, редно е аз да започна с посещенията. Другата седмица ще отидем заедно в Лани. Най-сетне денят дойде.

„Сега няма да може да ме избегне“ — помисли си Реймон.

Действително госпожа Делмар не можеше да не го приеме; като видя, че от колата слиза непозната възрастна дама, Индиана лично излезе да я посрещне на площадката пред замъка. В същия миг позна Реймон в мъжа, придружаващ дамата; досети се, че той е излъгал майка си, за да я доведе на гости, и недоволството, което изпита от тази негова постъпка, ѝ даде сила да се държи достойно и спокойно. Тя прие госпожа дьо Рамиер почтително и приветливо, но се държа така ледено студено с Реймон, че той не можа дълго да понесе това ѝ държане. Не беше привикнал на подобно незачитане и гордостта му се бунтуваше, когато не можеше с един поглед да победи тези, които иска. Давайки си вид, че е безразличен към прищевките ѝ, той поиска разрешение да потърси господин Делмар в парка и остави двете жени сами.

Малко по малко Индиана, победена от чара, излъчващ се от един тънък ум, съчетан с благородна и великодушна душа, който се проявяваше и в най-обикновено общение с хората, започна на свой ред да се държи любезно и сърдечно с госпожа дьо Рамиер и почти се развесели. Тя не помнеше майка си и госпожа дьо Карважал въпреки подаръците и комплиментите съвсем не можеше да ѝ я замести; именно за това изпита такова хубаво чувство към майката на Реймон.

Той се върна в стаята и когато се качваха в колата, видя как Индиана поднесе до устните си ръката на госпожа дьо Рамиер. Клетата Индиана изпитваше горещо желание да се привърже към някого. Всичко, което ѝ предлагаше надеждата за съпричастие и закрила в нейния самотен и нещастен живот, тя го приемаше пламенно; освен това си казваше, че госпожа дьо Рамиер може би ще я спаси от примката, която ѝ поставяше Реймон.

„Ще се хвърля в обятията на тази прекрасна жена — мислеше си тя вече — и ако се наложи, ще ѝ кажа всичко, ще я помоля да ме спаси от сина си и нейното благоразумие ще бди над мене.“

Реймон разсъждаваше по друг начин.

„Милата ми майка — казваше си той, като се връщаше с нея в Серси, — нейното очарование и доброта правят истински чудеса. Какво ли не дължа на нея! И възпитанието си, и успехите си в живота, и уважението на обществото. Остава ми само да ѝ дължа и щастието да покоря сърцето на жена като Индиана.“

Реймон, както се вижда, обичаше майка си заради нейните грижи и удобствата, с които тя го заобикаляше; всички деца обичат така майките си.

Няколко дни по-късно Реймон получи покана да прекара три дни в Белрив, великолепно имение между Серси и Лани, притежание на сър Ралф Браун; той го канеше заедно с най-добрите местни ловци да участва в изстребването на дивеча, опустошаващ горите и градините на имението. Реймон не обичаше нито сър Ралф, нито лова; но когато сър Ралф приемаше гости, обикновено госпожа Делмар изпълняваше ролята на домакиня в дома му и с надеждата да я срещне там, Реймон веднага прие поканата.

Всъщност сър Ралф този път не разчиташе на госпожа Делмар; тя се беше извинила, че не ѝ е добре. Но полковникът, който се ядосваше, когато му се струваше, че жена му търси развлечения, още повече се ядосваше, когато се отказваше от развлеченията, които той ѝ предлага.

— Да не би да искате всички съседни да си помислят, че ви държа под ключ? — каза той. — Карате ме да минавам за ревнивец. Това е смешна роля, която ми омръзна да играя. Как така не искате да проявите малко внимание към братовчед си? Нима ви е все едно, че на него и на приятелството му към нас дължим и успеха, и доброто име на фабриката, та не искате да му окажете такава дребна услуга? Вие сте му необходима, а се колебаете. Няма да се съглася с вашите прищевки. Всички хора, които не ми се харесват, са добре дошли при вас, а тези, които ми са приятни, имат нещастieto никога да не ви се нравят.

— Струва ми се, че това е съвсем неоснователен упрек — възрази госпожа Делмар. — Аз обичам братовчед си като брат и ние с него бяхме стари приятели, когато започна вашата дружба с него.

— Да, да, пак вашите хубави приказки. Но аз отлично зная, че вие го смятате, горкия човек, за недостатъчно чувствителен! Държите се с него като с егоист, защото не обича романите и не оплаква смъртта

на някое куче. Но аз не говоря само за него. Как посрещнахте господин дьо Рамиер? Чудесен млад човек, бога ми! Госпожа дьо Карважал ви го представя и вие го приемате с овации, но аз имах нещастieto да го харесам и вие веднага решихте, че той е непоносим, а когато ви идва на гости, си лягате да спите. Сигурно искате да минавам за човек, който не знае как да се държи. Време е тази история да свърши и вие да заживеете, както живее цял свят.

Реймон прецени, че е по-подходящо за неговите планове да не бърза много с ухажванията си; заплахата от безразличие води до успех почти при всички жени, които се мислят обичани. Но ловът беше започнал сутринта, когато той пристигна у сър Ралф. Госпожа Делмар трябваше да пристигне за обед. Докато я чакаше, той обмисляше как да се държи.

Трябваше по някакъв начин да се оправдае пред нея, защото решителната минута приближаваше. Имаше на разположение два дни и той разпредели времето така: в края на деня да я развълнува, на другия ден да я убеди, а на следващия да бъде вече щастлив. Той погледна дори часовника си и пресметна до минута шансовете за успех и поражение.

## XI

Бяха минали около два часа, откакто стоеше в гостната, когато чу в съседната стая нежния и малко приглушен глас на госпожа Делмар. Той така беше обмислил своя план за съблазън, че беше проникнал в него като автор в произведението си, като адвокат в защита на делото си и бихме могли да сравним вълнението, което изпита, като видя Индиана, с вълнението на актьор, вживял се в своята роля, който се среща с главната героиня на драмата и вече престава да различава изкуствените сценични положения от действителността. Индиана беше така изменена, че въпреки нервната възбуда Реймон почувствува в сърцето си искрена жалост към нея. Мъката и болестта бяха белязали с дълбоки следи лицето ѝ и тя дори не изглеждаше красива, така че сега победата можеше по-скоро да поласкае самолюбие, отколкото да му достави наслада... Но Реймон смяташе за свой дълг да възвърне на тази жена щастието на живота.

Като я видя бледа и тъжна, той прецени, че едва ли ще трябва да се бори срещу някаква силна воля. Нима такава крехка обвивка би могла да крие силна морална съпротива?

Размисли, че трябва най-напред да ѝ заговори за самата нея да я изплаши със здравето ѝ, с вида ѝ, а след това да пробуди в душата ѝ желанието и надеждата за по-красиво бъдеще.

— Индиана — каза ѝ той, прекрасно прикривайки своята самоувереност под дълбоко натъжен вид, — нима така трябваше да ви срещна пак? Не знаех, че този тъй дълго чакан, тъй страстно търсен миг ще ми причини такава ужасна болка!

Госпожа Делмар съвсем не обичаше такива думи; тя смяташе, че Реймон, чувствувайки се виновен, ще се държи смутено и притеснено пред нея; вместо да се извинява, той ѝ говори за своето разочарование и болка, той изпитваше само тъга и жалост към нея. Колко ли слаба и сломена изглежда тя, за да вдъхне съчувствие дори на този, който би трябвало да я умолява за нейното съчувствие.

Французойката, светската жена, не би оставила да ѝ завъртят главата в такова деликатно положение; но Индиана нямаше *опит*; тя не

притежаваше нито умението, нито фалшивото държане, необходимо да запази предимството си при дадени обстоятелства. Думите му ѝ припомниха всички страдания и в очите ѝ заблестяха сълзи, готови всеки миг да се отронят.

— Да, аз съм болна — каза тя, като се отпусна слаба и изнемощяла във фотьойла, който ѝ предложи Реймон. — Чувствувам се много зле и имам право да се оплача пред вас, господине.

Реймон не се надяваше на толкова бърз успех. Той се вкопчи, както се казва, здраво за щастливия случай и улавяйки сухата ѝ и студена ръка, възкликна:

— Индиана, не ми споменавайте, не ми казвайте, че аз съм причина за вашето страдание! Защото ще полудея от мъка и от радост!

— От радост! — повтори тя, отправяйки към него големите си сини очи, изпълнени с тъга и удивление.

— Би трябвало да кажа по-скоро надежда, защото, ако аз съм причина за вашите мъки, госпожо, може би ще бъда в състояние да ги излекувам. Кажете само една дума — добави той, като коленичи пред нея върху една от възглавниците, паднала от дивана — и аз съм готов да ви отдам кръвта си, живота си!...

— Ах, мълчете — прекъсна го горчиво Индиана, като издърпа ръката си, — вие така грозно изменихте на обещанията си; опитайте се само да поправите злото, което сторихте!

— Толкова искам да го поправа! — извика той, мъчейки се да улови пак ръката ѝ.

— Късно е вече — каза тя, — върнете ми моята приятелка, моята сестра, върнете ми Нун, моята единствена другарка.

Кръвта се вледени във вените на Реймон. Този път не беше необходимо да се преструва на развълнуван. Има такива чувства, които избликват могъщи и страшни без ловки преструвки.

„Тя знае всичко — помисли си той — и ме осъжда.“

Какво по-унизително за него от това да го упреква в престъпление тази, която беше негова невинна съучастница, какво по-горчиво от това Нун да бъде оплаквана от своята съперница.

— Да, господине — каза Индиана, като вдигна към него обляното си в сълзи лице, — вие сте причината...

Но тя замлъкна, като видя колко блед е Реймон. Наистина беше смъртно блед, защото никога не беше страдал така.

Тогава добротата, цялата неволна нежност, която изпитваше към този мъж, отново обзеха госпожа Делмар.

— Простете ми — каза тя уплашено, — причинявам ви болка, но аз толкова страдах! Седнете и да поговорим за друго.

Тази неочаквана сърдечност и великодушие развълнуваха още по-дълбоко Реймон; от гърдите му се изтръгнаха ридания. Той поднесе ръката на Индиана до устните си и я покри със сълзи и целувки. Плачеше за първи път след смъртта на Нун — на Индиана се бе паднало да свали от душата му този тежък товар.

— О, щом я оплаквате така — каза тя, — вие, който не я познавахте, щом съжалявате така силно за злото, което ми причинихте, няма повече да ви упреквам. Да я оплачем заедно, господине, и дано тя ни види горе от небето и ни прости.

Студена пот изби по челото на Реймон. Думите: „Вие, който не я познавахте“ го освободиха от една жестока тревога, но този зов към паметта на неговата жертва в устата на невинната Индиана го смрази със суеверен ужас. Той посърна, стана, нервно се отправи към един прозорец и седна на перваза, за да вдъхне чист въздух. Индиана остана мълчалива и дълбоко развълнувана. Виждайки, че Реймон плаче като дете и губи съзнание като жена, тя изпита тайна радост.

„Той е добър — мислеше си тя, — обича ме и сърцето му е пламенно и благородно. Извърши грешка, но разкаянието му я изкупва и аз трябваше още по-рано да му простя.“

Тя го гледаше разнежено и доверието ѝ в него се възвърна. Вземаше угризенията на виновника за разкаяние на влюбения.

— Не плачете — каза тя, като стана и се приближи до него, — аз я убих, аз единствена съм виновна. Това угризение ще тегне вечно над живота ми. Аз се поддадох на чувството на недоверие и гняв, аз я оскърбих, раних я дълбоко в сърцето, излях върху нея цялото озлобление, което изпитвах към вас; вие ме бяхте обидили, а аз наказах своята клета приятелка. Бях много строга към нея!...

— И към мене! — възкликна Реймон, като забрави изведнъж миналото и започна да мисли само за настоящето.

Госпожа Делмар поруменя.

— Може би не би трябвало да ви обвинявам за жестоката загуба, която претърпях през тази ужасна нощ — продължи тя, — но не мога да забравя вашето безразсъдно държане. Такава липса на деликатност

в един толкова романтичен и в същото време престъпен план, ме огорчи страшно много... Аз мислех тогава, че ме обичате, а вие дори не ме уважавахте!

Реймон си бе възвърнал силата, волята, любовта, надеждите; мрачното настроение, което го беше вледенило, се разсея като кошмар. Той се събуди от страшния сън млад, пламенен, изпълнен с желаниа, страст и мечти за бъдещето.

— Щом ме мразите, значи, съм виновен — каза той, като стремително се хвърли на колене пред нея, — но ако ме обичате, това означава, че не съм виновен и никога не съм бил виновен. Кажете, Индиана, обичате ли ме?

— А заслужавате ли да ви обичам? — запита го тя.

— Да, ако за да заслужа любовта ти, трябва да те обожавам...

— Слушайте — каза тя, като го остави да държи ръцете ѝ и го загледа с големите си влажни очи, където от време на време припламваше мрачен огън, — слушайте! Знаете ли какво означава да обичате жена като мене? Не, вие не знаете. Помислили сте си, че става дума за задоволяване на мимолетна прищявка. Преценявали сте моето сърце като преситените сърца, над които досега сте налагали своята краткотрайна власт. Вие не знаете, че аз още не съм обичала и че няма да дам чистото си и недокоснато сърце в замяна на повехнало и изхабено сърце, възторжената си любов в замяна на любов, лишена от пламък, целия си живот в замяна на един бързо отлитащ ден!

— Госпожо, обичам ви страстно, сърцето ми е младо и пламенно и дори да не е достойно за вашето, никое мъжко сърце никога няма да бъде достойно за вас. Знам как трябва да ви обичам; отдавна съм го разбрал. Не знам ли как е минал вашият живот досега? Не ви ли го разказах на бала още първия път, когато ви заговорих? Не прочетох ли повестта на вашето сърце още в първия ви поглед, отправен към мен? И в какво се влюбих веднага? Само във вашата красота ли? Ах, несъмнено тя е в състояние да разпали страстта дори и на по-малко пламенен и не тъй млад като мене мъж; но аз обожавам тази изящна и прелестна обвивка, защото тя обгръща чиста и божествена душа, защото я обгаря божествен пламък и защото във вас не виждам само жена, а и ангел.

— Зная, че притежавате дарба да ласкаете, но не се надявайте, че ще въздействувате на моето тщеславие. Аз нямам нужда от възхвали, а



от любов. Трябва да обичате само мене, без подялба, безвъзвратно, безгранично! Трябва да бъдете готов да ми посветите всичко, богатство, добро име, дълг, работа, убеждения, семейство; всичко господине. Защото аз ще поставя същата преданост на везните и искам двете блюда да бъдат равни. Сам разбирате, че не можете да ме обичате така.

Не за пръв път Реймон виждаше жена да взема любовта за сериозна работа, макар че тези примери, за щастие, бяха доста редки в обществото. Но той също така добре знаеше, че любовните клетви за щастие не заангажират с нищо честта. Много често дори жената, изтръгнала от него тържествени обещания, първа скъсваше връзките. Така че не се смути от прекалените изисквания на госпожа Делмар или по-скоро не се замисли нито за миналото, нито за бъдещето. Той беше увлечен от неотразимия чар на тази жена, тъй крехка и страстна, слаба физически, но с решително сърце и ум. Тя беше толкова хубава, така оживена, така възвишена, докато изричаше своите желания, че той стоеше като омагьосан в краката ѝ.

— Кълна ти се — каза той — да ти принадлежа тялом и духом, посвещавам ти живота си, отдавам ти кръвта си, отказвам се от собствената си воля. Вземи всичко, разполагай с всичко, със състоянието ми, с честта ми, със съвестта ми, с мислите ми, с цялото ми същество!

— Мълчете — каза бързо Индиана, — идва братовчед ми.

Действително в стаята влезе Ралф Браун, невъзмутим както обикновено; той се изненада и много се зарадва, като видя братовчедка си, на чието посещение не се надяваше. Поиска разрешение да я целуне от благодарност и навеждайки се към нея, бавно я целуна по устата, както е обичаят в тяхната родина.

Реймон пребледня от гняв и щом Ралф излезе да даде някакви нареждания, той се приближи до Индиана, за да заличи следите от тази безочлива целувка. Но госпожа Делмар спокойно го отблъсна.

— Помнете — каза му тя, — че са нужни много неща, за да изкупите вината си пред мене, ако искате да ви повярвам.

Реймон не разбра колко много деликатност имаше в този отказ. Той възприе само отказа и намрази сър Ралф. Малко по-късно забеляза, че когато Ралф говори тихо на Индиана, се обръща на „ти“ към нея и беше готов да приеме въздържаното му поведение пред другите като

предпазливост на щастлив любовник, но скоро се засрами от това свое оскърбително подозрение, като срещна чистия поглед на младата жена.

Вечерта Реймон прояви блестящо остроумие. Имаше много гости и всички го слушаха; той не можеше да не се възползува от дарбите си. Говореше умно и ако Индиана беше тщеславна, би вкусила за пръв път щастие, като слуша. Но тя бе разумна и простодушна и превъзходството на Реймон дори я уплаши. Опита се да се бори срещу вълшебната сила, която той разпръскваше около себе си, магнетичното влияние, с което небето или адът дарява някои хора, власт, не всеобхватна и мимолетна, но тъй действителна, че никой простосмъртен не може да ѝ устои, а в същото време тъй краткотрайна, че след тези хора не остава никаква следа и след смъртта им всички се чудят как е било възможно приживе да имат такъв необикновен и шумен успех.

От време на време Индиана се поддаваше очарована на този блясък, но миг след това си казваше тъжно, че на нея ѝ се иска не слава, а щастие. Тя се питаше с тревога дали ще може този човек, на когото животът се предлагаше тъй многолик, изпълнен с толкова привлекателни неща, да ѝ посвети цялата си душа, да пожертвува заради нея честолюбието си. И сега, когато той защищаваше крачка по крачка убедително и с умение, със страст и хладнокръвие своите чисто умозрителни теории и проблеми, напълно чужди на тяхната любов, тя се изплаши, че заема твърде малко място в живота му, докато той беше всичко в нейния живот. Казваше си уплашено, че за него тя е само кратка прищявка, докато той е за нея мечтата на целия ѝ живот.

Когато ѝ предложи ръката си, за да излязат от гостната, той ѝ прошепна няколко любезни думи, но тя му отговори тъжно:

— Вие сте много умен!

Реймон разбра този упрек и прекара целия следващ ден в краката на госпожа Делмар. Другите гости, заети с лова, ги оставиха напълно свободни.

Реймон беше красноречив. Индиана имаше толкова голяма нужда да вярва, че половината от красноречието му беше излишно. Французойки, вие не знаете какво представлява креолката! Вие, разбира се, по-мъчно бихте отстъпили, бихте се оставили да ви убеждават, защото не сте от тези, които някой може да подведе и излъже!

## XII

Когато сър Ралф се върна от лов и провери както обикновено пулса на госпожа Делмар, Реймон, който го наблюдаваше внимателно, видя, че по невъзмутимото му лице се прокраднаха незабележимо изненада и задоволство. А после, под влияние на не знам каква тайна мисъл, погледите на двамата мъже се кръстосаха и черните очи на Реймон неволно се сведоха под погледа на светлите очи на сър Ралф, вторачени в неговите като очите на кукумявка. През останалата част от деня в невъзмутимото държане на сър Ралф към госпожа Делмар прозираше особено внимание, нещо като съчувствие или грижа, ако лицето му изобщо би могло да изразява някакво определено чувство. Но Реймон напразно се помъчи да открие дали в мислите, които го вълнуват, се таят страх или надежда. Сър Ралф беше непроницаем.

Изведнъж Реймон, който стоеше на няколко крачки зад фотъйла на госпожа Делмар, чу как Ралф ѝ казва полугласно:

— Добре ще бъде, братовчедке, утре да пояздиш.

— Нали знаете — отговори тя, — че нямам кон.

— Ще ти намерим кон. Искаш ли да дойдеш с нас на лов? Госпожа Делмар се помъчи под различни предлози да отклони това предложение. Реймон разбра, че тя предпочита да остане с него, но в същото време забеляза, че братовчед ѝ особено много настоява тя да отиде. Той се приближи до нея и също я помоли да участвува в лова. Яд го беше на сър Ралф, на този незван опекун на госпожа Делмар, и реши да излъже неговата бдителност.

— Ако се съгласите да отидете на лов — каза той на Индиана, — ще ме насърчите, госпожо, да последвам вашия пример. Аз не обичам много лова, но за мене ще бъде голямо щастие да бъда ваш кавалер...

— В такъв случай, ще дойда — отговори непредпазливо Индиана.

Тя размени многозначителен поглед с Реймон, но колкото и бързо да се спогледаха, сър Ралф забеляза това и през цялата вечер Реймон не успя да погледне или каже една дума на Индиана, без господин Браун да не чуе и да не види. Неприязън, почти ревност обзе душата му. С

какво право този братовчед, този домашен приятел си присвояваше ролята на наставник на любимата му жена? Той се закле, че сър Ралф ще се разкайва за това и чакаше само случай да го ядоса, без да изложи госпожа Делмар, но това беше невъзможно. Сър Ралф се държеше към гостите си с достойна и хладна вежливост, която не даваше повод за насмешки и възражения.

На другия ден още преди да затръбят сбор на ловците, сър Ралф влезе тържествено при Реймон. Държеше се по-сериозно от обикновено и Реймон почувствува как сърцето му нетърпеливо заби от желание и надежда той да го предизвика. Но оказа се, че сър Ралф само се интересува от коня, с който Реймон беше дошъл в Белрив и за който беше казал, че има намерение да го продаде. Сключиха сделката за пет минути; сър Ралф никак не се пазари за цената, извади от джоба си златни монети и ги наброи на камината със странно хладнокръвие, без да обръща внимание на възраженията на Реймон, който не можа да разбере защо той бърза толкова много. После сър Ралф си тръгна, но се върна и запита:

— Конят е мой от днес, нали, господине?

Тогава Реймон реши, че сигурно иска да му попречи да участва в лова и заяви сухо, че няма как да отиде пеш с тях.

— Господине — отговори сър Ралф с лека отсянка на гняв, — аз зная твърде добре законите на гостоприемството.

И се оттегли.

Когато слезе на площадката пред входа, Реймон видя госпожа Делмар облечена като амазонка; тя си играеше вече с Офелия, която късаше батистената ѝ кърпичка. По бузите ѝ се беше появила лека руменина, очите ѝ блестяха с отдавна загубен блясък. Пак беше станала красива; черните ѝ къдрици се изплъзваха изпод малката ѝ шапка, тази прическа я правеше очарователна, а дрехата ѝ, закопчана от долу до горе, очертаваше изящната ѝ гъвкава талия. Главното очарование на креолките според мене се състои в необикновено изящните им черти и в детинската миловидност, която те запазват задълго. Засмяна и игрива, Индиана приличаше сега на четиринадесетгодишно момиченце.

Възхитен от нейната прелест, Реймон ликуваше в душата си, а ѝ отпрати най-изтърган комплимент за красотата ѝ.

— Нали се безпокояхте за здравето ми — тихо му каза тя, — виждате ли сега, че искам да живея?

Той ѝ отговори само с поглед, изпълнен с щастие и признателност. Сър Ралф доведе лично коня на братовчедка си; Реймон позна своя кон.

— Как — възкликна изненадано госпожа Делмар, която беше видяла вечерта Реймон с този кон в двора, — няма господин дьо Рамиер е готов да ми заеме своя кон?

— Нали се възхитихте вчера на красотата и кротостта на този кон — каза сър Ралф, — от днес той е ваш. Много съм огорчен, скъпа, че не можах да ви го подаря по-рано.

— Вие присмивате ли ми се, братовчедо — запита госпожа Делмар. — Нищо не разбирам от тази шега. На кого трябва да благодаря, на господин дьо Рамиер, който е съгласен да ми заеме коня си, или на вас, който сте го помолили за това?

— Трябва да благодариш на братовчед си — каза господин Делмар, — който купи този кон за теб и ти го подарява.

— Вярно ли е това, скъпи Ралф? — запита госпожа Делмар, галейки красивото животно, радостна като малко момиченце, което получава първия си накит.

— Нали се уговорихме аз да ти подаря един кон в замяна на покривката, която ти везеш за мене? Хайде, яхни го, не се страхувай, аз съм го огледал и дори го проверих тази сутрин.

Индиана се хвърли на врата на сър Ралф, а след това яхна коня на Реймон и направи кръг с него.

Тази семейна сцена се разигра в единия край на двора пред очите на Реймон. Той бе обзет от неприятно чувство, наблюдавайки простата и сърдечна привързаност на тези хора, мислейки си, че въпреки голямата си страст може би няма да прекара целия ден с Индиана.

— Колко съм щастлива! — каза му тя, като го извика до себе си, когато тръгнаха по алеята. — Изглежда, че добрият Ралф е отгатнал кой подарък ще ми бъде най-скъп. А вие, Реймон, не сте ли щастлив, като виждате, че вашият кон става мой? О, аз ще се грижа за него с нежна обич. Как се казва, кажете, не искам да сменям името, което вие сте му дали.

— Ако някой е щастлив тук — отговори Реймон, — то той е вашият братовчед, който ви прави подаръци и когото вие така мило

целувате.

— Нима ревнувате — засмя се тя — от нашата дружба и звънките целувки, които си разменяме?

— Да ревнувам? Може би, Индиана, не знам. Но когато този ваш млад и умен братовчед докосва с устни вашите, когато ви взема в обятията си, за да ви сложи на коня, който сам той ви е подарил и който аз ви продавам, признавам, че страдам. Не, госпожо, аз не съм щастлив, че вие ставате господарка на кон, който ми беше любимец. Съгласен съм, че този, който ви го подарява, е щастлив, но да изиграя ролята на търговец, за да осигуря средство на друг да ви бъде приятен, това е унижение, ловко измислено от сър Ралф. Само да бях уверен, че е направил това предумишлено, веднага бих му отмъстил.

— О, подобна ревност не ви подхожда! Как може да завиждате на нашата роднинска близост, вие, който сте за мен извън рамките на всекидневието и сте длъжен да ми създадете свят, изпълнен с очарование, единствено вие! Аз вече съм недоволна от вас, Реймон, струва ми се, че във вашата неприязън и в лошото ви отношение към горкия ми братовчед, съзирам наранено самолюбие. Нима ревнувате обикновеното приятелско чувство, което му засвидетелствувам открито, пред силното пламенно чувство, което изпитвам към друг тайно.

— Прости, прости ми, Индиана, аз не съм прав, не съм достоен за тебе, ангел, изпълнен с нежност и доброта, но признавам, страдам жестоко от правата, които този човек си присвоява над тебе.

— Присвоява! Той ли, Реймон! Вие не знаете каква свята привързаност изпитвам към него! Не знаете, че майка му беше сестра на моята майка. Ние сме родени в един и същи край; като юноша той закриляше моите първи детски години; той беше единствената ми подкрепа, единственият ми възпитател, единственият ми приятел на остров Бурбон; той ме е следвал навсякъде; напусна страната, когато аз я напуснах, за да се засели в страната, където аз дойдох да живея, с една дума, той е единственото същество, което ме обича и което се интересува от моя живот.

— Проклятие! Всичко, което ми казвате, Индиана, още повече подлютява раната ми. Значи, този англичанин ви обича. А знаете ли как ви обичам аз?

— Ах, да не сравняваме! Ако вие двамата ме обичахте с еднакво чувство и бяхте съперници, аз би трябвало да предпочета по-старото приятелство. Но не се страхувайте, Реймон аз никога няма да поискам от вас да ме обичате с такава любов, с каквата ме обича Ралф.

— Обяснете ми тогава що за човек е той, моля ви! Защото невъзможно е човек да проникне зад неговата каменна маска.

— Нима искате да ви описвам достойнствата на моя братовчед — засмя се тя. — Признавам, че ми е трудно да го опиша безпристрастно. Обичам го толкова много, че сигурно ще го прехваля. Такъв, какъвто е, смятам, че няма да ви се хареса. Опитайте се да ми помогнете. Кажете ми какво мислите за него?

— Лицето му (простете, ако ви обиждам) издава напълно незначителен човек, макар че, когато благоволи да говори, в думите му прозират и разум, и добро възпитание, но той така мъчително, така студено разсъждава за всичко, че никой не може да се възползува от познанията му, толкова начинът му да говори смразява и уморява събеседника. Освен това в мислите му има нещо банално и тежко, което ясните изрази не изкупват. Мисля, че той е надъхан с идеите, които са му внушили, и че е твърде апатичен и посредствен, за да има собствено мнение. Той е точно тип на човек, който в обществото минава за дълбокомислен. Главното му достойнство е важността, а безразличното отношение към всичко допълва останалото.

— Във вашия портрет има известна истина — отговори Индиана, — но има също така и предубеждение. Вие смело разрешавате всички съмнения, което аз не бих посмяла да направя, тъй като познавам Ралф, откакто съм родена. Вярно е, че голям негов недостатък е да гледа често през очите на другите. Но това не означава, че е ограничен, вината е във възпитанието му. Вие мислите, че без възпитанието си той би бил нищожество, а аз мисля, че без него той би бил много повече. Трябва да ви разкажа нещо за неговия живот, което ще ви обясни характера му. Той имаше за нещастие брат, когото родителите предпочитаха открито. Този брат притежаваше всички блестящи качества, липсващи нему. Учеше лесно, всички изкуства му се удаваха, беше много умен, лицето му, не така правилно като лицето на Ралф, беше много по-изразително. Той беше ласкав, приветлив, деен, с една дума, много привлекателен. А Ралф беше непохватен, меланхоличен, необщителен; той обичаше самотата, учеше бавно и не демонстрираше

скромните си знания. Когато родителите му видяха, че е така различен от по-големия си брат, започнаха да се държат зле с него и дори по-лошо, унижаваха го. Тогава, независимо от това, че беше още дете, той стана мрачен и замислен, непреодолима стеснителност скова всичките му способности. Съумяха да му внушат отвращение и презрение към самия него. Той се разочарова от живота и на петнадесет години бе обзет от сплин, болест съвсем физическа под мъгливото небе на Англия и нравствена под искрящото небе на остров Бурбон. Той често ми е разказвал как веднъж напуснал дома си с мисълта да се хвърли в морето. Но точно когато седял на брега, събирайки мислите си, преди да изпълни намерението си, при него дошла негърката, моята кърмачка, носейки ме на ръце. Тогава съм била петгодишна. Разправят, че съм била много хубава и съм проявявала към моя мрачен братовчед предпочитание, както към никой друг. Вярно, че той се отнасяше към мене много грижливо и нежно, а аз не бях свикнала на такива неща в моята бащина къща. Нещастни и двамата, ние вече се разбирахме. Той ме учеше на езика на баща си, а аз в отговор му бърбех на моя. Тази смесица от испански и английски е може би обяснение за характера на Ралф. Когато се хвърлих на врата му, видях, че той плаче и без да разбирам защо, аз също заплаках. Тогава той ме притисна до сърцето си и си дал, както ми каза по-късно, клетва да живее за мене, изоставено, а може би дори нелюбимо дете, за което неговата дружба би била тъй нужна и полезна. Така че аз съм първата и единствена обич в неговото тъжно съществуване. От този ден ние почти не сме се разделяли. Свободни и здрави, ние прекарвахме дните си в самотата на планините. Но може би разказът за нашето детство ви отегчава и вие предпочитате да пуснем конете в галоп и да настигнем ловците.

— Откъде ви дойде на ума! — каза Реймон, като задържа за юздата коня на госпожа Делмар.

— Добре тогава, продължавам. Едмон Браун, по-големият брат на Ралф, умря на двадесет години: майка му също умря от скръб. Баща му беше безутешен. Ралф се помъчи да успокои болката му, но студенината, с която господин Браун прие тези негови първи опити, увеличи още повече естествената му срамежливост. Той прекарваше по цели часове тъжен и мълчалив до отчаяния старец, без да се осмели да му отправи една дума или ласка, толкова се страхуваше, че утешенията му ще бъдат безполезни и неуместни. Баща му го обвини в



безсърдечие, а смъртта на Едмон направи горкия Ралф още по-нещастен и по-самотен отпреди. Аз бях единственото му утешение.

— Каквото и да ми разправяте, не мога да го съжалявам — прекъсна я Реймон. — Все пак във вашия и в неговия живот има нещо, което не разбирам. Защо той не се е оженил за вас?

— Сега ще ви обясня — каза тя. — Когато станах на възраст да бъда омъжена, Ралф, който е по-голям от мене десет години (огромна разлика за нашия климат, където момичетата много рано стават жени), Ралф беше вече женен.

— Нима сър Ралф е вдовец? Никога не съм чувал да се говори за жена му.

— И никога не му говорете за нея. Тя беше млада, богата и красива. Но обичаше Едмон и беше негова годеница и когато, за да се подчини на интересите и съображенията на семейството, прие да се ожени за Ралф, дори не се помъчи да прикрие своята неприязън към него. Той трябваше да замине с нея за Англия, а когато се върна на остров Бурбон след смъртта на жена си, аз бях вече женена за господин Делмар и трябваше да замине за Европа. Ралф се опита да живее сам, но самотата изостряше мъката му. Макар че никога не ми е говорил за госпожа Ралф Браун, сигурна съм, че е бил още по-нещастен с нея, отколкото в семейството си и че новите тежки възпоминания увеличаваха естествената му меланхолия. Той пак бе обзет от сплин. Тогава продаде кафеените си плантации и също дойде във Франция. Начинът, по който е разговарял с мъжа ми, е много оригинален и би ми изглеждал смешен, ако не ме трогваше обичта на прекрасния Ралф. „Господине, казал той, обичам вашата жена. Аз съм я възпитал и се отнасям към нея като към сестра или по-скоро като към моя дъщеря. Тя е единствената ми близка, която ми остава, и единствената обич, която изпитвам към някого. Съгласете се да се настаня при вас и тримата да прекараме заедно живота си. Разправят, че ревнувате жена си, но също така разправят, че сте човек на честта и дълга. Давам ви дума, че никога не съм изпитвал любов към нея и никога няма да изпитвам любов, така че ще живея край нея, без да ви създавам безпокойство, все едно, че съм наистина неин брат. Вярвате ли ми, господине?“ Господин Делмар, който много държи на името си на честен войник, прие тази откровена реч с подчертано доверие. И все пак няколко месеца внимателно го наблюдаваше, за да установи дали

не му е гласувал прекалено голямо доверие. Сега то е ненарушимо, както неизменната и спокойна преданост на Ралф.

— Убедена ли сте, Индиана — запита Реймон, — че сър Ралф сам не се лъже малко, като се кълне, че никога не е изпитвал любов към вас?

— Аз бях дванадесетгодишна, когато той напусна остров Бурбон, за да последва жена си в Англия. Бях на шестнадесет години, когато ме завари омъжена и прояви по-скоро радост, отколкото мъка, като научи за брака ми. Сега Ралф е съвсем стар.

— На двадесет и девет години?

— Не се смейте. Лицето му е младо, но сърцето му е изхабено от страдания. И Ралф не обича никого, защото не иска повече да страда.

— Дори и вас ли?

— Дори и мен. Приятелството му се превърна по-скоро в навик. Някога то беше благородно, когато Ралф се беше заел да ме закриля и да ме образова. Тогава аз го обичах така, както той ме обича днес, защото ми беше необходим. Днес аз му се отплащам с цялата си душа за дълга, който имам от миналото. И животът ми протича в стремежа да разхубавя и разведря неговия живот. Но когато бях дете, аз го обичах по-скоро инстинктивно, отколкото със сърцето си, сега той ме обича така. Аз съм му необходима, защото съм почти единственото същество, което го обича; но тъй като днес и господин Делмар му засвидетелствува същата привързаност, той го обича почти толкова, колкото и мене. На времето ме закриляше смело от деспотизма на баща ми, а сега е хладен и предпазлив спрямо мъжа ми. Не чувствава угризения на съвестта, като ме види, че страдам, макар да страдам пред очите му; не се запитва дали съм нещастна, достатъчно е да ме вижда, че живея. Не желае да ми окаже подкрепа, която ще облекчи съдбата ми, но ще го изправи срещу господин Делмар и ще наруши собственото му спокойствие. След като толкова време повтаряха, че е с кораво сърце, той сам се убеди, че е така, и сърцето му наистина закоравя от бездействието и недоверието, в което го остави да тъне. Той е човек, чиято душа би разцъфнала под нечия обич, но неполучила обич, душата му се похаби. Сега единственото му щастие е да живее в покой, единствената му радост — да има удобства. Не го е грижа за чуждите мъки, защото той сам изпитва мъка. И трябва да призная, Ралф е егоист.

— Толкова по-добре — каза Реймон. — Вече не ме е страх от него. И ако искате, дори ще го обичам.

— Да, обичайте го, Реймон — каза Индиана. — Той ще ви бъде признателен за това. За нас никога не е важно да знаем защо точно ни обичат, а как ни обичат. Щастлив е този, който е обичан, все едно по каква причина.

— Вашите думи, Индиана — каза Реймон, като обгърна с ръка гъвката ѝ, крехка талия, — са жалбата на едно самотно и тъжно сърце. Но аз искам вие да знаете защо и как ви обичам и най-вече защо.

— За да ми подарите щастие, нали? — запита тя, като го погледна печално и страстно.

— За да ви подаря живота си — каза Реймон, като докосна с устни разпилените коси на Индиана.

Наблизо изсвири рог, който им напомни да бъдат по-внимателни; беше сър Ралф, който ги виждаше или може би не ги виждаше.

### XIII

Когато пуснаха кучетата, Реймон остана поразен от промяната, която сякаш се извършваше в душата на Индиана. Очите ѝ заблестяха, бузите ѝ поруменяха, ноздрите ѝ се разшириха, кой знае дали от страх или удоволствие, и изведнъж тя го изостави, пришпори буйно коня си и се спусна след Ралф. Реймон не знаеше, че ловът е единствената обща страст, която имаха Ралф и Индиана. Той също не подозираше, че в тази крехка и външно тъй свенлива жена се таи почти мъжко безстрашие, онази своего рода безумна смелост, която се проявява като нервна криза дори при най-слабите същества. Жените рядко притежават физическа устойчивост да се борят търпеливо срещу мъката или опасността; но често имат душевна сила, която се проявява в минути на опасност или страдание. Чувствителната Индиана с цялото си същество възприемаше шума, бързото движение и вълнението на лова, напомнящи донякъде войната с нейните трудности, хитрости, предвиждания, битки и успехи. В своя мрачен и разяждан от скука живот тя се нуждаеше от тези вълнения; и като че ли се събуждаше от летаргичен сън и за един ден изразходваше насъбралата се за цяла година енергия, накупяла в гърдата ѝ.

Реймон уплашено я гледаше как лети с коня, как безстрашно се отдава на неговата власт, макар да го яздеше за пръв път, как дръзко го насочва към гъсталаците, как с учудваща ловкост избягва клоните, които шибат лицето ѝ, как прескача без колебание рововете, впуска се смело по глинещата хлъзгава почва, без да се замисля, че може да се пребие, жадна да открие първа прясната следа на глигана. Тази нейна решителност го смути и едва не го отблъсна. Мъжете, особено влюбените, в невинното си самодоволство предпочитат по-скоро да закрилят слабите жени, отколкото да се възхищават от тяхната смелост. И нека си признаем, Реймон се стресна при мисълта до каква ли дързост и упорство би могло да стигне в любовта подобно безстрашие. Това не беше покорното сърце на клетата Нун, която предпочете да се удави, отколкото да се бори срещу нещастната си съдба.

„Ако и в любовта вложи такава страст и жар, колкото в най-обикновените си увлечения, ако и към мене прояви такава буйна стремителност, с каквато преследва глигана, тя не би трепнала пред оковите на обществото, нито пред неговите закони, ще погуби живота ми и аз ще трябва да пожертвувам бъдещето си заради нейното настояще.“

Отчаяни и объркани гласове, сред които се различаваше гласът на госпожа Делмар, изтръгнаха Реймон от тези размишления. Той пришпори неспокойно коня си; скоро към него се присъедини и сър Ралф, който го попита дали е чул тревожните викове.

В този миг дотичаха изплашени ликьори, като викаха несвързано, че глиганът се хвърлил и повалил госпожа Делмар. Други ловци, още по-объркани, се спуснаха, викайки на помощ сър Ралф.

— Не е нужно — каза един, току-що дошъл ловец, — няма вече никаква надежда, късно е да оказвате помощ.

В този ужасен миг Реймон зърна бледото и мрачно лице на господин Браун. Той не викаше, не беше изгубил присъствие на духа, не кършеше ръце; само извади ловджийския си нож и с истинско британско хладнокръвие се приготви да си пререже гърлото; Реймон му изтръгна ножа и го помъкна към мястото, откъдето идваха виковете.

Ралф сякаш се събуди от сън, като видя госпожа Делмар, която се спусна към него и започна да го моли да помогне на полковника, който се беше проснал на земята като мъртъв. Ралф веднага му пусна кръв; полковникът беше жив, но със счупено бедро, затова го отнесоха в замъка.

Оказа се, че в суматохата ловците по погрешка бяха споменали госпожа Делмар вместо мъжа ѝ или по-скоро на Ралф и на Реймон се беше сторило, че чуват нейното име, защото и двамата мислеха за нея.

Индиана изобщо не беше засегната, но от уплаха и вълнение едва се държеше на краката си. Реймон я поддържаше в обятията си; той ѝ прости женските прищевки, като видя колко дълбоко е развълнувана от злополуката с мъжа ѝ, на когото всъщност по-скоро тя имаше какво да прощава, а не да го съжалява.

Сър Ралф беше си възвърнал обикновеното спокойствие; само страшната му бледност показваше силното вълнение, което беше изпитал; нали едва не бе загубил едно от двете си най-скъпи същества.

Реймон, който в този миг на смут и безумие единствен беше запазил присъствие на духа и виждаше какво става, ясно разбра колко силна любов изпитва Ралф към братовчедка си и колко по-различна е тя от обичта му към полковника. Това напълно опровергаваше обясненията на Индиана и Реймон не пропусна да го забележи за разлика от другите свидетели на тази сцена.

Въпреки това той никога не спомена пред госпожа Делмар за опита за самоубийство, на който беше станал свидетел. В преднамереното му мълчание имаше нещо егоистично и неприязнено, но може би вие ще простите това чувство на Реймон, защото то беше вдъхнато от любов и ревност.

Чак след шест седмици едва успяха да пренесат полковника в Лани; но повече от шест месеца изтекоха, без той да може да се движи, защото към лошо зарастващата бедрена кост се прибави и изостреният ревматизъм, който осъди полковника на жестоки страдания и пълна неподвижност. Жена му го обгради с най-нежни грижи; тя не напусна леглото му и понесе, без да се оплаква, лошото му и мрачно настроение, грубите му войнишки избухвания и несправедливи оплаквания на болен.

Въпреки неприятностите и тъжното ежедневие здравето ѝ укрепна, тя се освежи и разцъфна, сърцето ѝ преливаше от щастие. Реймон я обичаше, обичаше я истински. Идваше всеки ден; не се спираше пред нищо, за да я види, понасяше капризите на болния съпруг, студенината на братовчедка, примиряваше се, че не може да остане насаме с нея. Един негов поглед изпълваше с радост сърцето на Индиана. Тя вече не мислеше да се оплаква от живота, душата ѝ ликуваше, младостта ѝ цъфтеше, съществуването ѝ беше придобило смисъл.

Полека-лека полковникът се сприятели с Реймон. В своята простота той вярваше, че любезността му е доказателство за грижа към него. Госпожа дьо Рамиер също идва няколко пъти, сякаш да узакони с присъствието си тази близост, и Индиана обикна възторжено майката на Реймон. В края на краищата любимият на съпругата стана приятел на съпруга.

Понеже се виждаха често, Реймон и Ралф също се сближиха — те се наричаха „скъпи приятелю“. Подаваха си сутрин и вечер ръка. Ако единият от тях се обърнеше с молба и за най-дребната услуга към

другия, обикновено си казваха: „Разчитам на вашето най-искрено приятелство“ и т.н.

Най-сетне, когато говореха един за друг, те казваха: „Той е мой приятел.“

И макар и двамата да бяха искрени, доколкото това е възможно в обществото, те никак не се обичаха. Бяха съвсем различни по характер и възгледи; вкусовете им не съпадаха; макар и двамата да обичаха госпожа Делмар, любовта им беше така различна, че по-скоро ги разединяваше, отколкото да ги сближи. Доставяше им странно удоволствие да си противоречат и да си развалят настроението взаимно с намеци, които, уж подхвърлени между другото, всъщност показваха горчиво неодобрение.

Най-често споровете им започваха с политиката и завършваха с морала. Разногласията се проявяваха по най-дребни поводи, особено вечер, когато се събираха край фотьойла на господин Делмар. Външно те винаги запазваха приличие, което единият си налагаше философски, а другият, защото така го изискваше доброто държане в обществото; но с разни намеци си казваха неприятни неща и това забавляваше много полковника, защото той беше с войнствен и свадлив нрав и като нямаше битки, обичаше споровете.

Аз смятам, че политическите възгледи изцяло обрисуват човека. Кажете ми какво чувствувате и какво мислите и аз ще ви кажа какви са вашите политически убеждения. Към какъвто и обществен слой и партия да принадлежи човек по рождение, неговият характер рано или късно го издига над предразсъдъците или внушенията на възпитанието. Може би ще ви се сторя прекалено категорична, но как бих могла да възприема този, който се съгласява с известни обществени системи, несъвместими с благородството? Посочете ми човек, който твърди, че смъртната присъда е необходима, и колкото и добросъвестен и просветен да е той, мога да ви уверя, че ние двамата никога няма да намерим общ език. Ако такъв човек се опита да ми внуши някои мисли, той никога не би успял, защото, дори да искам, няма да мога да му гласувам доверие.

Ралф и Реймон не мислеха еднакво по нито един въпрос, макар всъщност, преди да се познават, да нямаха напълно установени възгледи. От мига обаче, когато бяха обзети от желание да си противоречат, всеки се стараше да докаже на другия на всяка цена

точно противоположното мнение. Във всички случаи Реймон се показваше привърженик на съществуващия обществен строй, а Ралф го критикуваше безпоощадно.

Това беше лесно обяснимо; Реймон беше щастлив галеник на съдбата, а Ралф през целия си живот беше имал само неприятности и грижи; единият смяташе всичко това за прекрасно, другият беше недоволен от всичко. Хората и обстоятелствата се бяха показали лоши към Ралф и бяха обсипали с благоволения Реймон; и двамата като деца съдеха за всичко по себе си и безапелационно решаваха най-важните въпроси на социалния ред, след като нито единият, нито другият ги разбираха.

Ралф мечтаеше за република, където няма да има злоупотреби, предразсъдъци, несправедливости; мечта, почиваща изцяло върху надеждата, че човешкият род ще се измени. Реймон поддържаше доктрината за наследствената монархия, предпочитайки, както той твърдеше, да понася злоупотребите, предразсъдъците и несправедливостите, отколкото да види как се издигат ешафоди и се лее невинна кръв.

В началото на спора полковникът почти винаги вземаше страната на Ралф. Той мразеше Бурбоните и влагаше в съжденията си цялото си озлобление срещу тях. Но Реймон скоро го привличаше на своя страна, като му доказваше, че монархията всъщност е много по-близка до Наполеоновата империя, отколкото републиката. Горкият Ралф не притежаваше дарба да убеждава, той беше тъй непохватен, неловък! Неговата искреност беше така груба, логична и суха, от убежденията му лъхаше такава нетърпимост! Той не щадеше никого и не се стараеше да подслади истината.

— Дявол да го вземе — говореше Ралф на полковника, когато той проклинаше намесата на Англия. — Та какво ви е направила лично на вас, човек разумен и здравомислещ, смятам, цяла една нация, която честно се е сражавала срещу вас?

— Честно? — стискаше зъби Делмар и размахваше патериците.

— Да оставим държавите да решават външната политика — подхващаше сър Ралф, — след като сме приели един държавен строй, който ни забранява да обсъждаме своите интереси. Ако някой народ може да бъде отговорен за грешките на своята законодателна власт, нима ще се намери по-виновен народ от французите?



— Така е, господине — викаше полковникът, — срам за Франция, която изостави Наполеон и изтърпя на престола да седне крал, поставен там от вражеските щикове!

— Аз не казвам срам за Франция — продължаваше Ралф, — а казвам, че това е нещастие за Франция! Съжалявам я, че се е оказала така слаба и болна в деня, когато, избавена от своя тиранин, е била принудена да приеме този парцал, вашата конституционна Харта, пародия на свободата, която вие започвате да уважавате, вместо днес да я захвърлите и да завоювате истинска свобода...

Тогава Реймон приемаше ръкавицата, хвърлена му от сър Ралф. Привърженик на Хартата, той искаше също така да мине за привърженик на свободата и чудесно доказваше на Ралф, че Хартата е извор на свободата, че да унищожи Хартата, ще означава той сам да срине своя идол. Ралф напразно се опитваше да се бори срещу подвеждащите аргументи, с които го обсипваше господин дьо Рамиер; той всячески го убеждаваше, че някоя по-либерална система неминуемо ще доведе до крайностите от 1793 година и че народът още не е узрял за такава свобода, която без съмнение ще се превърне в произвол. И когато сър Ралф твърдеше, че е глупаво конституцията да се ограничава с определен брой параграфи, тъй като това, което е било достатъчно в началото, ще се окаже недостатъчно накрая, вземайки за пример подрастващия, чиито нужди се увеличават с всеки изминат ден, на всички тези упорито повтаряни твърдения Реймон възразяваше, че Хартата не е нещо заковано, че тя се съобразява с нуждите на Франция, като ѝ дава известна гъвкавост, както обясняваше той, за да отговори по-късно на националните изисквания, макар и сега да отговаря само на изискванията на короната.

Колкото до Делмар, той си беше останал с възгледите от 1815 година. Беше закостенял противник на новия строй, упорит като емигрантите на Кобленц, вечни жертви на неговата злобна ирония. Този стар младеж не беше разбрал нищо от великата драма на падението на Наполеон. Той беше видял само военен неуспех там, където беше възтържествувала силата на общественото мнение. Говореше винаги за предателство и за продадена родина, като че ли Франция би допуснала да бъде продадена от неколцина генерали. Обвиняваше Бурбоните в тирания и съжаляваше за славните дни на Империята, когато нямаше работна ръка по полето и хляб за хората.

Порицаваше полицията на Франше, а хвалеше полицията на Фуше. Този човек все още живееше с Ватерло.

Наистина интересно беше да се слушат сантименталните приказки на Делмар и на господин дьо Рамиер, тези двама филантропи-утописти, единият мечтаещ за щастие под военните знамена на Наполеон, другият под скиптъра на Луи IX; господин Делмар все още се намираше в подножието на пирамидите, а Реймон седеше под монархическата сянка на Венсенския дъб. Отначало техните утопии като че ли се противопоставяха една на друга, но малко по малко се доближиха; Реймон оплиташе полковника с героичните си приказки; но за една отстъпка искаше десет от него и така полека-лека го накара да мисли, че бялото знаме не увенчава двадесет и пет години победата на Франция. Ако Ралф със своята рязкост и грубост не разваляше впечатлението от цветистата реторика на господин дьо Рамиер, то Реймон сигурно би направил Делмар привърженик на монархията от 1815 година; но Ралф засягаше неговото честолубие и непохватната прямота, с която се мъчеше да промени мнението му, всъщност само усилваше симпатиите му към императора. Тогава всички усилия на господин дьо Рамиер отиваха напразно; Ралф тежко тъпчеше цветята на неговото красноречие и полковникът упорито се връщаше към трицветното знаме. Той се кълнеше да го „отърси един хубав ден от праха“, плюеше на лилиите и изкачваше на престола на дедите му херцог Райхщад; отново започваше да завоюва света и завършваше винаги с оплакванията за позора, който тегнеше над Франция, за ревматизма, който го приковаваше към фотьойла, и за неблагодарността на Бурбоните към старите мустакати ветерани, обжарени от слънцето на пустинята и премръзнали от ледовете на Москва — река.

— Клети приятелю — казваше Ралф, — бъдете справедлив. Вие сте недоволен, че Реставрацията не заплати за услугите към Империята, а подпомага парично емигрантите. Кажете, ако утре Наполеон възкръсне с цялото си могъщество, справедливо ли ще бъде да ви лиши от своята милост и я даде на легитимистите? Всеки за себе си и за своите. Това са спорове, които почиват на лични интереси и твърде малко засягат Франция; днес, когато вие сте се превърнали в почти такъв инвалид като бившите стрелци в емиграция, когато всички страдате от подагра, женени сте и сте недоволни, вие сте еднакво

ненужни на родината. И все пак тя трябва да ви храни и не се оплаква от вас. Когато дойде на власт републиката, тя няма да признае вашите искания и това ще бъде справедливо.

Полковникът възприемаше тези прости, но очевидни истини като лична обида, а Ралф, въпреки че беше тъй разумен, не разбираше колко дребнав е човекът, когото той уважаваше, и за това не го щадеше в споровете. До идването на Реймон между тези двама мъже съществуваше мълчалива спогодба да избягват разговори на такива дразнещи теми, където техните убеждения биха могли да се сблъскат и да предизвикат търкания. Но Реймон внесе в тяхното тихо убежище всичките тънкости на казуистиката, всичките вероломни уловки на цивилизацията. Той ги научи, че уж спорейки, човек може да казва каквото иска и да упреква когото иска. Той въведе в дома обичая да се спори, който беше много модерен в гостните по това време, защото страстната ненавист към Стоте дни беше вече намаляла и беше преминала в различни отсенки. Но полковникът все така запазваше убежденията си и Ралф жестоко се излъга, като си помисли, че е способен да се вслуша в езика на разума. Господин Делмар с всеки изминат ден се настройваше все повече срещу него и се сближаваше с Реймон, който без да прави големи отстъпки, умееше да бъде любезен и да не дразни честолюбието му.

Много непредпазливо е да се занимава човек с политика в семеен кръг. Ако днес все още съществуват спокойни и щастливи семейства, съветвам ги да не се абонират за никакви вестници, да не четат дори и най-кратката статия за бюджета, да се уединят в своите имения като в оазиси и да издигнат непреодолима стена между себе си и обществото; защото, ако оставят шумът от нашите спорове да достигне до тях, свършено е със сговора и спокойствието в къщи. Не можем дори да си представим до каква степен различните мнения внасят острота и злъч между близки хора; в повечето случаи те служат, за да започнат да се упрекват за недостатъци в характера си, за тяхната ограниченост и безсърдечие.

Никой не би посмял да нарече когото и да било измамник, глупак, честолюбец или страхливец. Но същият смисъл се влага в думите *йезуит*, *роялист*, *бунтовник*, *умерен*. Вярно, че думите са други, но всъщност те са еднакво оскърбителни и дори много побидни, тъй като спорещите си позволяват да се преследват, да се

нападат без отдих, без снизхождение, без задръжки. Тогава вече не си затварят очите за взаимните грешки, не си признават милосърдието, нито деликатното и благородно въздържане; никой нищо не прощава и под маската на политически убеждения всички изливат своята омраза и отмъстителност. Щастливи жители на селата, ако във Франция все още са се запазили села, бягайте, бягайте от политиката и четете в семеен кръг „Магарешка кожа“<sup>[1]</sup>!... Но заразата е силна, така че няма достатъчно затънтено кътче, няма такова пълно уединение, та да може да се скрие и да се спаси човек, който иска да запази доброто си сърце от бурите на нашите политически разногласия.

Малкият замък в Бри напразно се беше защищавал няколко години срещу това пагубно нашествие. В края на краищата той загуби своето безгрижие, домашния уют, дългите вечери, изпълнени с мълчание и съзерцание. Шумни спорове събудиха заспалото ехо, горчиви и заплашителни думи стреснаха омърлушените ангели, които се усмихваха от сто години сред праха на лампериите. Тревогите на съвременния живот проникнаха в тази стара къща и всички предмети, надживели годините, всички останки от една епоха на удоволствия и лекомислие с ужас започнаха да се взират в нашата епоха на съмнения и надути приказки, представена от тези трима мъже, които се затваряха заедно всеки ден, за да се карат от сутрин до вечер.

---

[1] Френска народна приказка. Б.пр. ↑

## XIV

Въпреки тези постоянни раздори госпожа Делмар мечтаеше с доверието на младостта за светло бъдеще. Тя изживяваше първото си щастие и пламенното ѝ въображение, младото ѝ, изпълнено с любов сърце умееха да му придадат красотата, която му липсваше. Тя си измисляше пламенни и чисти наслади и добавяше към тях случайните милости на съдбата. Реймон я обичаше. И не лъжеше, когато ѝ казваше, че тя е единствената любов в живота му. Наистина той никога не беше обичал тъй непорочно и тъй продължително. Близко до нея, забравяше всичко извън нея; обществото, политиката се заличаваха от мисълта му; харесваха му уединеният живот, семейната обстановка, която тя му създаваше. Възхищаваше се от търпението и силата на тази жена; чудеше се на противоречието между ума и характера ѝ, не можеше да разбере как, след като беше вложила толкова тържественост в техния пръв договор, сега искаше тъй малко от него, как я радваха тъй мимолетни и редки минути на щастие, как му вярваше тъй сляпо и пълно. Любовта беше за нея съвсем нова и възвишена страст; хиляди изтънчени благородни чувства се прибавяха към нея и ѝ придаваха сила, която Реймон не разбираше.

Преди всичко той страдаше от непрекъснатото присъствие на съпруга или братовчеда. Беше си представял, че ще изживее и тази любов като всички останали; но Индиана скоро го принуди да се издигне до нея. Примирението, с което тя понасяше постоянния надзор, изразът на щастие, с който го поглеждаше крадешком, очите ѝ, които му говореха красноречиво и безмълвно, възторжената усмивка, когато в разговора някой случаен намек сближаваше сърцата им, всичко това бяха изтънчени и изискани наслади, които Реймон разбра благодарение на своя ум, на културата и възпитанието си.

Каква разлика между тази целомъдрена жена, която сякаш не разбираше каква ще бъде развръзката на любовта ѝ, и другите жени, които се стремяха единствено да ускорят тази развръзка, преструвайки се, че я избягват! Когато Реймон случайно останеше насаме с нея, бузите на Индиана не пламваха, тя не извърщаше смутено поглед. Не,

нейните очи, ясни и спокойни, го следяха винаги с упоение; ангелската усмивка не изчезваше никога от розовите ѝ като на малко момиченце устни, познало само майчините целувки. Като я виждаше така доверчива, изпълнена с любов и невинна, всецяло погълната от чувствата, неподозираща нищо за терзанията на своя възлюбен, когато той седеше в краката ѝ, Реймон не се осмеляваше да се прояви като мъж от страх да не се покаже недостоен за образа, който тя си беше създала за него, и от честолюбие сам ставаше добродетелен като нея.

Необразована като истинска креолка, госпожа Делмар никога не беше се замисляла над сериозните въпроси, които сега ежедневно обсъждаха пред нея. Тя беше възпитана от сър Ралф, който нямаше особено високо мнение за ума и способностите на жените, затова се беше ограничил да ѝ даде някои основни познания, необходими за живота. Беше изучила повърхностно общата история и всяко позадълбочено разискване я уморяваше. Но когато чуваше как Реймон одухотворява тази суха материя с блестящия си ум, с образния си език, тя го слушаше и се опитваше да го разбира; после срамежливо задаваше наивни въпроси, на които съвсем лесно би си отговорило всяко десетгодишно момиченце със светско възпитание. На Реймон му беше приятно да развива този необработен ум, който сякаш се разтваряше, за да приеме неговите възгледи; но въпреки властта му над чистата и неопорочена душа на Индиана понякога софизмите му срещаха съпротива.

Индиана противопоставяше на изискванията на цивилизацията, превърнати в принципи, своите логични разсъждения и простите закони на здравия смисъл и човечността; възраженията ѝ бяха наситени с неподправена искреност, която смущаваше понякога Реймон, но той винаги се възхищаваше от детската ѝ непосредственост. Беше се заел да ѝ внуши малко по малко своите възгледи и убеждения и влагаше в това свое желание много сериозност. Щеше да бъде горд, ако успее да възтържествува над нейното разумно възприемане на истините, над вродената ѝ интелигентност, но това не беше лесно. Възвишените разбирания на Ралф, неговата непримирима омраза към пороците на обществото, нетърпеливото му очакване да види как възтържествуват други закони и други нрави, всичко това допаднаше повече на Индиана поради тъжните ѝ детски спомени. Но ето че Реймон успяваше да унищожи

противника си, като доказваше, че отвращението на Ралф към настоящето се дължи на неговия егоизъм; той пламенно изразяваше своите собствени чувства, верността и предаността си към кралската династия, преданост, на която съумяваше да придаде нещо героично и опасно, уважението си към преследваните от векове убеждения на своите предци, религиозните си вярвания, които, както казваше той, приемал не по разум, а чувствавайки инстинктивно, че е необходимо да вярва в нещо. И после какво щастие беше да обича ближните си, да съзнава, че е свързан със съвременниците си с всички връзки на честта и човеколюбието, каква радост беше да оказва услуги на родината си, като отхвърля опасните нововъведения и поддържа вътрешния мир, готов, ако се наложи, да отдаде всичката си кръв макар и за една капка кръв на всеки един от своите съотечественици! Той обрисуваше всички тези лицемерни утопии така изкусно, с толкова много чар, че Индиана се оставяше да бъде увлечена, изпълнена с желание да обича и да уважава всичко, което обичаше и уважаваше Реймон! Известно беше, че Ралф е егоист; когато той защитаваше някоя благородна идея, всички се усмихваха; беше им напълно ясно, че умът и сърцето му си противоречат. Не беше ли по-правилно да вярва на Реймон, който притежаваше такава пламенна, широка и открита душа?

И все пак имаше моменти, когато Реймон почти забравяше своята любов и мислеше само за своята неприязън към Ралф. До госпожа Делмар той започваше да вижда само студения и разсъдлив сър Ралф, който се осмеляваше да напада него, Реймон, човек с много по-големи качества, сразил толкова силни врагове. Чувствуваше се унижен при мисълта, че трябва да се бори с такъв нищожен противник и тогава го задушаваше с красноречието си; пускаше в ход цялото си словесно изкуство и Ралф, който съобразяваше бавно, а още по-бавно изказваше мислите си, съзнаваше безсилието си.

Тогава на Индиана ѝ се струваше, че Реймон изобщо не се сеца за нея; сърцето ѝ се свиваше от безпокойство и страх, като си помислеше, че може би всичките тези тъй красиво изразени благородни и големи чувства са само високопарни приказки, насмешливи тиради на адвокат, който слуша собственото си дар слово и разиграва сантиментална комедия, за да заплени просто душните си слушатели. Тя тръпнеше, когато, срещайки погледа му, не откриваше в него удоволствието, че е разбран от нея, а само тържествуващо

честолюбие, че е произнесъл една хубава реч. Тогава започваше още повече да се страхува и се замисляше за Ралф егоиста, към когото всички може би бяха несправедливи; но Ралф не умееше да поддържа нейните душевни колебания, а Реймон беше ловък и много лесно ги разсейваше.

И така, в този дом имаше един човек, чието съществуване, чието щастие бяха помрачени; този човек беше сър Ралф, той се беше родил под нещастна звезда, животът никога не го беше галил, никога не беше му дарявал истински дълбоки наслади; мрачна и нерадостна беше съдбата му, за която никой не го съжаляваше и той на никого не се оплакваше; живееше като прокълнат, но в живота му нямаше никаква поезия — обикновено, безлично, тъжно съществуване, без топло приятелство, без нежна любов, съществуване, което той влачеше мълчаливо с героизма, породен от любовта към живота и жаждата на всеки човек да се надява; самотен човек, който като всички хора беше имал баща и майка, брат, съпруга, син, приятелка и който никога не беше получил и не беше запазил нито едно от техните чувства; чужд за всички, той живееше тъжен и безрадостен, без да изпитва дори онова вълнуващо чувство на съжаление към себе си, което би придало чар на неговата болка.

Въпреки силния си характер този човек понякога започваше да губи вяра в добродетелта. Той мразеше Реймон и само с една дума би могъл да го изгони от Лани, но не го направи, защото Ралф се ръководеше от един принцип, един единствен, но много по-силен от хилядите принципи на Реймон. Нито църквата, нито монархията, нито обществото, нито доброто име, нито законите го подтикваха към самопожертвувателност и смелост, а само неговата съвест.

Той беше живял толкова време самотен, че не беше свикнал да разчита на другите; но в своето уединение се беше научил да се познава сам. Беше направил свой приятел собственото си сърце; вгледан в себе си, питайки се каква е причината за хорската несправедливост, той се убеди, че не беше я заслужил; и престана да се възмуцава, защото придаваше твърде малко значение на своята личност, считайки се прекалено обикновен и невзрачен. Разбираше безразличието, с което го обграждаха, и се беше примирил с него; но в душата си съзнаваше, че е способен да изпита всички чувства, които сам не вдъхваше, и че като прощава грешките на другите, беше решил



да не прощава никога на себе си. Това негово вглъбяване и прикритост на чувствата му придаваха вид на егоист, а може би всъщност нищо не прилича така силно на егоизма, както уважението към самия себе си.

Впрочем много често от желание да бъдем добри, ние всъщност постъпваме лошо. Сър Ралф направи голяма грешка от деликатност и причини непоправимо зло на госпожа Делмар от страх да не обремени съвестта си с един упрек. Тази грешка беше, че не ѝ каза истинските причини за смъртта на Нун. Несъмнено тя би размислила тогава каква опасност се крие в любовта ѝ към Реймон; но ние ще видим по-късно защо господин Браун не се осмели да разкаже всичко на братовчедка си и какви мъчителни съмнения го бяха подтикнали да скрие истината от нея. Когато се реши да заговори, беше вече късно; Реймон беше успял да я оплете.

Неочаквано събитие застраши бъдещето на полковника и жена му; белгийската търговска къща, от която зависеше благополучието на предприятието Делмар, фалира и полковникът, още недооздравял, трябваше да замине бързо за Анверс.

Беше така слаб и неукрепнал, че жена му предложи да го придружи, но господин Делмар, очаквайки, че ще бъде напълно разорен и решен да заплати всичките си задължения, се страхуваше това негово пътуване да не заприлича на бягство, ето защо предпочете да остави жена си в Лани, като залог, че ще се върне. Не се съгласи да бъде придружен и от Ралф, той го помоли да остане при госпожа Делмар, за да ѝ помогне, ако има неприятности с обезпокоените или финансово затруднени кредитори.

В тези тежки дни Индиана се разтревожи единствено от мисълта, че може би ще се наложи да напусне Лани и да се отдалечи от Реймон; той обаче я успокои, като ѝ изтъкна, че полковникът сигурно ще трябва да отиде в Париж. Закле ѝ се да я последва, където и да замине тя, и доверчивата жена почти започна да се радва на нещастиято, което ѝ доказваше любовта на Реймон. А той, откакто бе научил какво се е случило, бе обзет само от една тревожна мисъл, изпълнен с неясна надежда: най-сетне щеше да остане насаме с Индиана; за първи път от шест месеца. Тя като че ли не се опитваше да го избягва и макар той да не бързаше да възтържествува в любовта, чиято наивна чистота го вълнуваше с прелестта на необикновеното, все пак започваше да чувствава, че е въпрос на чест да доведе докрай тази любов. Той с

достойнство опровергаваше всички лукави намеци за връзките му с госпожа Делмар, като скромно уверяваше, че между нея и него съществува само нежно и спокойно приятелство; но за нищо на света не би признал дори пред най-добрия си приятел, че от половин година го обичат тъй страстно, а той още не се е възползувал от тази любов.

Остана малко разочарован, като видя, че сър Ралф сякаш се готви да замести господин Делмар — той пристигаше в Лани още от сутринта и се връщаше в Белрив вечерта; и понеже живееше в една посока, от известно време проявяваше непоносима учтивост и винаги изчакваше Реймон, за да си тръгнат заедно. Това негово държане скоро раздразни силно господин дьо Рамиер, а госпожа Делмар го почувствува като обидно недоверие към нея и като желание Ралф да й наложи деспотичната си власт.

Реймон не смееше да поиска тайна среща; всеки път, когато се опитваше да ѝ заговори за това, госпожа Делмар му напомняше, че са сключили договор помежду си. Измина цяла седмица, откакто полковникът беше заминал; той можеше да се върне всеки момент; трябваше да се възползува непременно от случая. Да отстъпи победата на сър Ралф, беше истински позор за Реймон. И той пъкна една сутрин в ръката на госпожа Делмар следното писмо:

„Индиана, нима не ме обичате, както аз ви обичам? Ангел мой, аз съм нещастен, а вие не го виждате. Аз тъгувам, безпокоя се за вашето бъдеще, не за моето; защото където и да отидете вие, аз също ще дойда там, за да живея и умра при вас. Но се боя, че ви чака оскъдица; тъй крехка и тъничка, каквато сте вие, мое клето дете, как ще понесете лишенията? Вие имате богат и щедър братовчед, може би мъжът ви ще приеме от него това, което ще откаже на мене. Ралф ще облекчи вашата съдба, а аз няма да мога да сторя нищо за вас!

Вие разбирате, разбирате чудесно, скъпа приятелко, че има защо да бъда мрачен и тъжен! Вие сте героична, надсмивате се над всичко, не искате да скърбя! Ах, каква нужда имам аз от вашите нежни слова, от вашите нежни погледи, за да си възвърна смелостта! Но по някакво

съдбоносно стечение на обстоятелствата тези дни, когато лелеех надеждата да прекарам свободно до вас, в краката ви, ми донесоха още по-тежко мъчение.

Кажете само една дума, Индиана, разрешете ми да остана насаме с вас за един час, за да мога да поплача над белите ви ръце, да ви кажа колко страдам, да чуя от вас една утешителна, успокоителна дума.

Освен това, Индиана, така ми се иска да задоволя една своя детинска прищявка, или по-скоро прищявка на влюбен — тъй мечтая да вляза във вашата стая! Ах, не се страхувайте, моя плаха креолко! Аз вече достатъчно изстрадах, за да се науча не само да ви уважавам, но и да се боя от вас. За това искам да вляза във вашата спалня, да коленича на онова място, където вие стояхте тъй разгневена срещу мен, а аз въпреки дързостта си не се осмелих дори да ви погледна! Така силно желая да коленича там, да прекарам един час в щастливо съзерцание, да те помоля за една единствена милост, Индиана — да притиснеш с ръка сърцето ми и да го пречистиш от греха, да го успокоиш, ако бие много бързо, и да ми върнеш доверието си, ако все още смяташ, че съм достоен за теб. О, да, аз бих искал да ти докажа, че сега съм достоен, че вече те познавам, че се прекланям пред теб с по-чисто и по-свято чувство, отколкото девойката се прекланя пред мадоната! Тъй силно желая да се убедя, че вече не се боиш от мене, че ме уважавах така, както аз те боготворя; да се притисна до сърцето ти и да изживея един час от живота на ангелите! Кажу, Индиана, искаш ли и ти? Един час, първия, последния може би!

Време е да ме оправдаеш, Индиана, да ми върнеш тъй жестоко отнетото доверие, тъй скъпо платеното доверие! Не си ли доволна от мене? Кажу, не прекарах ли шест месеца зад твоя стол, подтискайки страстните си желання, загледан в твоята снежнобяла шия, склонена над ръкоделието, в твоите черни къдрици, вдъхвайки лекия парфюм, излъчващ се от теб, донесен ми от ветреца, подухнал през прозореца, до който ти седеше? Нима такова

покорство не заслужава за отплата една целувка, една сестринска целувка, ако действително искаш така да бъде — целувка по челото? Аз няма да наруша нашия договор, кълна ти се, няма да пожелаая нищо... Кажи, жестоко сърце, нима не искаш нищо да ми дадеш? Нима се страхуваш от себе си?“

Индиана се прибра в стаята си, за да прочете това писмо; тя отговори веднага и пъкна в ръката на Реймон бележката заедно с ключа от парка, който той добре познаваше.

„Аз да се страхувам от тебе, Реймон? О, не, сега вече не се страхувам. Знам колко много ме обичаш и вярвам, сигурна съм в тебе. Ела, аз не се боя от себе си; ако те обичах по-малко, може би щях да бъда по-неспокойна; но ти дори не подозираш колко те обичам... Тръгнете си отук рано, за да избегнем подозренията на Ралф. Върнете се в полунощ, вие познавате разположението на парка и къщата. Ето ви ключа от малката врата, затворете я след себе си.“

Реймон се изчерви от това наивно и благородно доверие; той се беше помъчил да го получи с намерението да се възползува от него; беше разчитал на нощта, на случайността, на опасността. Ако беше проявила страх, Индиана щеше да бъде загубена; но тя остана спокойна, вярваше в неговата честност; и той се закле да не я разочарова. Впрочем най-важното за него беше да прекара една нощ в стаята ѝ, за да не изглежда глупак в собствените си очи, за да излъже бдителността на Ралф и да има право да му се надсмее в себе си. Това беше лично удовлетворение, от което той имаше нужда.

## XV

Но тази вечер Ралф беше наистина непоносим; никога досега не се беше държал така непохватно, хладно и досадно. Всичко, което казваше, беше не на място и като капак, вечерта напредваше, а той дори не помисляше да си тръгне. Индиана стоеше като на тръни; тя поглеждаше многозначително часовника, който показваше единадесет часа, вратата, която скърцаше от вятъра, и безцветната физиономия на братовчед си, който, седнал срещу нея до камината, съзерцаваше жарта, сякаш без да подозира, че присъствието му вече е нежелателно.

Всъщност под непроницаемата маска на сър Ралф, под каменното му спокойствие в този миг бушуваше дълбоко мъчително вълнение. Той беше човек, от когото нищо не убягваше, защото наблюдаваше всичко хладнокръвно. Престореното оттегляне на Реймон не го излъга; той разбираше и тревогата на Индиана. Страдаше много повече от нея и се колебаеше между желанието да ѝ направи спасително предупреждение и страха да не разкрие чувствата, които сам не си признаваше. В края на краищата за нейно добро той събра цялата си душевна сила и наруши мълчанието.

— Спомних си — каза той неочаквано, сякаш продължаваше мисълта, която го измъчваше, — че днес се навършва точно една година, откакто една вечер седяхме така, вие и аз, до камината, както седим днес. Часовникът показваше същия час, времето беше мрачно и студено като тази вечер... Вие не се чувстввахте добре и се измъчвахте от печални мисли и аз почти започнах да вярвам в предчувствията.

„Какво ли цели?“ — запита се Индиана, като погледна братовчед си с изненада, примесена с безпокойство.

— Помниш ли, Индиана — продължи той, — че тогава се чувствуваше по-зле от друг път? Спомням си думите ти, които още отекват в ушите ми: „Може би ще ме помислите за луда — каза ти, — но чувствавам, че ни заплашва беда. Опасност е надвиснала над някого... сигурно над мен... — добави ти, — аз се вълнувам, струва ми

се, че ще настъпи голяма промяна в съдбата ми... страх ме е...“ Това са твоите собствени думи, Индиана.

— Аз вече не съм болна — отговори Индиана, която изведнъж беше пребледняла така, както по времето, за което говореше Ралф.

— Не вярвам вече на тези напразни страхове.

— А аз вярвам в тях — възрази Ралф, — защото тази вечер беше истинска пророчица, Индиана. Голяма опасност ни заплашваше, злокобна сянка се беше надвесила над това спокойно жилище.

— Боже мой, не ви разбирам!...

— Ще ме разбереш, клета приятелко! Онази вечер Реймон дьо Рамиер се появи тук... Спомняш си в какво състояние...

Ралф замлъкна за миг, без да се осмели да погледне братовчедка си; и тъй като тя не отговори нищо, той продължи:

— Бях длъжен да го върна към живота и го сторих; колкото за да изпълня твоето желание, толкова и от човеколюбие. Но право да ти кажа, Индиана, аз наистина съм нещастник, заедно спасих живота на този човек. Аз съм виновен за цялото зло...

— Не разбирам за какво зло говорите — прекъсна го тихо Индиана.

Тя беше много огорчена, че ще трябва да го изслуша.

— Говоря за смъртта на нещастната Нун — каза Ралф. — Без него тя щеше да е още жива. Без неговата съдбоносна любов тази красива и честна девойка, която толкова ви обичаше, щеше да бъде още край вас.

До този момент Индиана не разбираше нищо. Тя беше възмутена до дъното на душата си от странния и жесток начин, по който братовчед ѝ я упрекуваше за привързаността ѝ към господин дьо Рамиер.

— Достатъчно — каза тя, като стана.

Но сър Ралф сякаш не обърна внимание на думите ѝ.

— Винаги ме е учудвало — продължи той, — как вие не разбрахте истинската причина, поради която господин дьо Рамиер прескачаше стените.

Внезапно подозрение се промъкна в душата на Индиана, краката ѝ се подкосиха и тя седна отново.

Ралф беше забил ножа дълбоко и беше разтворил опасна рана. Но щом видя резултата, той се ужаси от своето дело. Сега мислеше

само за злото, което беше причинил на съществото, което обичаше най-много от всичко на света. Почувствува как сърцето му се къса, би заплакал горчиво, ако умееше да плаче. Но нещастникът не притежаваше дар да лее сълзи, не умееше красноречиво да изразява душевните си вълнения. Външното хладнокръвие, с което извърши тази жестока операция, го превърна в палач в очите на Индиана.

— За първи път — каза тя горчиво — виждам как вашата неприязън към господин дьо Рамиер ви кара да си служите със средства, недостойни за вас. Но не разбирам защо в отмъщението си трябва да петните паметта на една личност, която ми беше тъй скъпа и чието нещастие би трябвало да бъде свято за нас. Аз не съм ви задавала въпроси, сър Ралф, и не разбирам за какво ми говорите. Разрешете ми да не ви слушам повече.

Тя стана и остави господин Браун зашеметен и убит от мъка. Той беше предвидил, че това, което ще каже на Индиана, ще я настрои срещу него, но съвестта му беше повелила да говори — все едно какви ще бъдат последствията, и той беше казал всичко със свойствената му рязкост, с присъщата му непохватност. Но не беше предвидил силата на своя закъснял лек.

Напусна Лани отчаян и заскита из гората като обезумял. Беше полунощ. Реймон стигна до вратата на парка. Той отвори, но щом влезе в парка, мислите му взеха друга насока. За какво му беше тази среща? Той беше взел толкова добродетелни решения; биха ли могли да го възнаградят една целомъдрена среща и една братска целувка за страданията, които щеше да изживее? Защото, ако си спомните при какви обстоятелства той беше прекосил някога тези алеи и бе преминал през тази градина през нощта, тайно, ще разберете колко голяма душевна смелост беше необходима, за да подири отново щастие по същия път, свързан с толкова тежки възпоминания.

В края на октомври в околностите на Париж е мъгливо и влажно, особено вечер край реките. Съдбата бе пожелала тази вечер да бъде млечнобяла, като нощите от онази пролет. Реймон вървеше несигурно под дърветата, обвити в мъгла; той премина пред вратата на един павилион, където през зимата прибираха редки видове здравец. Хвърли поглед нататък и сърцето му заби по-силно при странната мисъл, че тя ей сега ще се отвори и оттам ще излезе жена, загърната в шуба... Реймон сам се присмя на слабостта и суеверието си и

продължи да върви. Но колкото повече се приближаваше до реката, толкова по-студено му ставаше, толкова по-силно се свиваше сърцето му.

Трябваше да я премине, за да влезе в цветната градина; единственият проход на това място беше малък дървен мост, проснат от единия до другия бряг на реката; мъглата ставаше все по-гъста и Реймон се залови здраво за перилата, за да не се загуби в тръстиките, които растяха наоколо. Луната се издигна още по-високо и мъчейки се да проникне през мъглата, хвърляше смътни отблясъци над раздвижените от вятъра растения и над бягащата вода. В шепота на листата и в ромона на водата му се струваше, че чува жалби, недоизречени човешки слова. До него прозвуча слабо ридание и тръстиките изведнъж се раздвижиха; когато Реймон се приближи, излетя един бекас. Викът на птицата приличаше на риданието на изоставено дете; сред тръстиките той се понесе като последния стон на давец се. Може би ще помислите Реймон за слаб и малодушен, но зъбите му затракаха, той едва не припадна. Скоро обаче се окопоти от ужаса и тръгна по моста.

Беше изминал едва половината, когато изведнъж пред него изникна някаква фигура, сякаш някой го чакаше да мине оттам. Мислите на Реймон се объркаха, той нема сили да размисли; върна се бързо назад и се скри в сянката на дърветата, загледан втренчено и уплашено в това бледо видение, което продължаваше да се очертава пред него неясно и смътно като мъглата, спуснала се над реката, като трептящата лунна светлина. Тъкмо започна да мисли, че сигурно е плод на болното му въображение и че взема за човешка фигура сянката на някое дърво или храст, когато видя, че призракът се раздвижи и тръгна към него.

Ако краката му не се бяха подкосили в този миг, той сигурно щеше да избяга тъй бързо и страхливо, както бяга дете вечер, когато минава край гробищата и му се струва, че чува зад себе си тихи стъпки в тревата. Но той просто се вкамени и за да не падне, прегърна ствола на една върба и се притаи в сянката ѝ. Тогава загърнат в светъл плащ, като призрак в мъглата, край него мина сър Ралф и пое пътя, който Реймон беше изминал.

„Непохватен шпионин — помисли Реймон, като видя как той търси следите му, — ще измамя твоята подла бдителност и докато ти



стоиш тук на пост, аз ще бъда щастлив там.“

Той измина моста лек като птица и уверен в себе си като влюбен. Страховете му се разсеяха; все едно, че Нун никога не беше съществувала, животът закипя около него; там го чакаше Индиана, тук стоеше на стража сър Ралф, за да му прегради пътя.

— Стой на пост — каза весело Реймон, като видя отдалеч как сър Ралф го търси на противоположния бряг, — бди над мен, любезни Родолф Браун, отзивчиви приятелю, закрилай моето щастие и ако кучетата се разбудят и прислугата се разтревожи, успокой ги, накарай ги да млъкнат, като им кажеш: „Аз бдя над вас, спете спокойно!“

Край на колебанията, на угризенията на съвестта, на гласа на добродетелта; Реймон беше изкупил скъпо приближаващия час. Замръзналата кръв във вените му сега преливаше към мозъка с безумна сила. Едва преди малко пред него витаеха смъртен ужас, злокобни сенки, излезли от гроба; сега го чакаше гореща, истинска любов, пламенните радости на живота. Реймон се почувствува дързък и млад, както се чувствуваме сутрин, когато радостен слънчев лъч ни събужда след тежък, мъчителен кошмар.

„Клети Ралф — помисли си той, докато се изкачваше по тайната стълба със смела и лека стъпка, — намери това, което търсиш!“

# **ТРЕТА ЧАСТ**

## XVI

След като се раздели със сър Ралф, Индиана се затвори в стаята си и в душата ѝ се разрази истинска буря. Не за пръв път смътно подозрение хвърляше мрачната си сянка върху крехката сграда на нейното щастие. Господин Делмар беше подхвърлял много пъти в разговор някои от своите неделикатни шеги, които обикновено минават за комплименти. Той така недвусмислено беше поздравил Реймон за любовните му успехи, че дори чужд човек би се досетил за неговото приключение. Всеки път когато Индиана заговореше градинаря, по някаква съдбоносна случайност той споменаваше името на Нун, а после изричаше и името на господин дьо Рамиер, сякаш то му беше постоянно в ума и неволно го преследваше. Госпожа Делмар се чудеше на неговите странни и неуместни въпроси. Той се объркваше, когато говореше за най-обикновени неща; сякаш го измъчваше угризение на съвестта, което напразно се стараяше да скрие. Друг път в смущението на самия Реймон Индиана откриваше същите белези; макар да не търсеше доказателства, те сами ѝ се натрапваха. Едно странно обстоятелство би могло да ѝ отвори очите, ако тя не беше затворила душата си за всяко недоверие. Бяха намерили на пръста на Нун много скъп пръстен, който госпожа Делмар я беше видяла да носи малко преди смъртта си и за който девойката ѝ беше казала, че го е намерила. След смъртта на Нун госпожа Делмар носеше този пръстен за спомен от нея и неведнъж беше забелязвала как Реймон пребледнява, когато улавяше ръката ѝ, за да я целуне. Веднъж той я помоли никога да не му говори за Нун, защото се смятал виновен за нейната смърт; и тъй като тя се помъчи да го освободи от това тежко бремене, като пое цялата вина върху себе си, той ѝ каза:

— Не, клета моя Индиана, не се обвинявайте, вие дори не знаете колко виновен съм аз!

Тези думи, изречени с горчив и мрачен тон, бяха уплашили Индиана. Тя не се беше осмелила да настоява и дори сега, когато започваше да свързва всичките тези разпокъсани доказателства, все още нямаше смелостта да ги събере и да прозре истината.

Тя отвори прозореца и като се загледа в спокойната нощ, в красивата бледа луна, чийто лъчи проникваха зад сребрилата мъгла на хоризонта, като си припомни, че Реймон ще дойде, че той може би е вече в парка, като си помисли за цялото щастие, което си беше обещала в този потаен любовен час, прокле Ралф, който с една дума беше отровил надеждата ѝ и бе разрушил завинаги покоя ѝ. Почувствува дори омраза към него, към този нещастен човек, който ѝ беше като баща и който бе пожертвувал бъдещето си заради нея; защото неговото бъдеще, неговото единствено щастие беше приятелството на Индиана, а той за да я спаси, се беше примирил с мисълта да го загуби.

Индиана не беше отгатнала тайната на неговото сърце, не бе успяла да проникне и в душата на Реймон. Беше несправедлива не от неблагодарност, а от незнание. Обзета от силна страст, тя не можеше да изтърпи леко раната, която ѝ бяха нанесли. Беше готова дори да обвини изцяло сър Ралф, защото предпочиташе да очерни него, отколкото да заподозре Реймон.

Освен това имаше много малко време да събере мислите си, да вземе решение — Реймон можеше всеки миг да дойде. Той сигурно беше някъде около малкия мост. Какво отвращение би изпитала към сър Ралф в този миг, ако беше отгатнала как той като смътна сянка броди из мъглата и подобен на призрак, прегражда входа на Елисейските полета<sup>[1]</sup> пред грешника!

Изведнъж ѝ хрумна една от тези странни и нелепи мисли, които се пораждат в главите само на разтревожените и нещастни същества. Тя реши да постави на карта съдбата си и да подхвърли на необикновено и странно изпитание Реймон, изпитание, което той не би могъл да очаква. Едва бе привършила своето тайнствено приготвяне, когато чу стъпките на Реймон по тайната стълба. Изтича да му отвори и веднага се върна и седна така развълнувана, че едва не припадна. Но както през всичките решителни минути на нейния живот мисълта ѝ оставаше ясна и тя запазваше пълно присъствие на духа.

Реймон беше все още блед и задъхан, когато блъсна вратата, нетърпелив да види светлина и да се възвърне към действителността. Индиана стоеше с гръб към него, тя беше наметната с шуба, подплатена с кожи. По някаква странна случайност това беше същата шуба, с която Нун се беше наметнала при тяхната последна среща в

парка. Не знам дали си спомняте, че тогава на Реймон за миг му беше хрумнала невероятната мисъл, че тази забулена жена е госпожа Делмар. Сега, съзирайки същото видение, тъжно приведено на стола под светлината на трепкащата лампа, на същото място, където го чакаха толкова спомени, в същата стая, където не беше влизал след най-злокобната нощ в живота си, цяла изпълнена с угризения, той неволно отстъпи и остана на прага, випил уплашен поглед в неподвижната фигура и треперейки като последен страхливец тя да не се обърне и да му покаже смъртно бледото си лице на удавница.

Госпожа Делмар не би могла да подозира какво става с Реймон. Тя беше завила главата си с индийски воал, завързан небрежно, по креолски; обикновено така се забраждаше Нун. Реймон, победен от страха, едва не припадна, смятайки, че суеверните мисли се превръщаха в действителност. Но като позна жената, която се готвеше да съблазни, той забрави другата, която беше вече съблазнил, и пристъпи към Индиана. Тя изглеждаше сериозна и замислена; гледаше го втренчено, по-скоро с напрегнато внимание, отколкото с нежност, и дори не помръдна, за да го привлече по-бързо до себе си.

Реймон, изненадан от този прием, го приписа на целомъдреността и скромната въздържаност на младата жена. Той падна на колене и ѝ каза:

— Любима моя, нима се страхувате от мен?

Но в точи миг забеляза, че госпожа Делмар държи нещо и като че ли се готви да му го поднесе с подчертана тържественост. Той се наведе и видя кичур коси, неравно, сякаш набързо подрязани, които Индиана приглаждаше с ръка.

— Познахте ли тези коси? — запита го тя, като го погледна с ясните си очи, в които се прокрадваше някакъв странен многозначителен блясък.

Реймон се поколеба, погледна воала, с който тя беше завила главата си, и му се стори, че е разбрал.

— Лошо момиче — възкликна той, като взе косите, — защо сте ги отрязали? Те бяха тъй красиви, аз толкова ги обичах!

— Нали вчера ме запитахте — каза тя, като се опита да се усмихне — дали съм готова да ги пожертвувам за вас.

— О, Индиана — извика Реймон, — ти чудесно знаеш, че отсега нататък ще бъдеш още по-красива в моите очи! Дай ми ги! Не искам да

съжالياвам, че те не украсяват челото ти, твоите коси, от които се възхищавах всеки ден и които сега всеки ден ще мога да целувам! Дай ми ги, за да не се разделя никога с тях...

Но когато усети в ръката си тази богата коса, от която няколко къдрици докосваха земята, Реймон почувствува, че тя е някак суха и твърда под пръстите му, нещо, което никога не беше забелязвал, галейки косите на Индиана. Нервна тръпка премина по тялото му — тези коси бяха някак студени и тежки, като че ли отдавна отрязани, загубили своята благоуханна мекота и жизнена топлина. Като ги погледна по-отблизо, той напразно се опита да открие в тях синкавия отблясък на гарваново крило — тези коси бяха съвършено черни като косите на негърка или на индианка и бяха мъртво тежки... Индиана не сваляше ясните си пронизателни очи от очите на Реймон. Той неволно погледна към една полуотворена абаносова кутия, откъдето се подаваха няколко къдрици от същата коса.

— Това не са вашите коси! — възкликна той и смъкна индийския воал от главата ѝ.

Нейната коса не беше подрязана и се разпиля с целия си блясък върху раменете ѝ. Но тя отблъсна Реймон и сочейки му отрязаните коси, запита:

— Не познавате ли тези коси? Никога ли не сте се възхищавали от тях, не сте ли ги галили? Може би една влажна нощ им е отнела уханието. Няма ли в сърцето ви поне един спомен, няма ли в очите ви поне една сълза за тази, която носеше този пръстен?

Реймон падна в едно кресло; косите на Нун се изплъзнаха от треперещата му ръка. Беше се изтощил от толкова мъчителни вълнения. Той имаше сангвиничен темперамент, кръвта бързо течеше във вените му, нервите му бързо се изостряха. Потрепери от глава до пети и падна в безсъзнание на пода.

Когато дойде на себе си, госпожа Делмар стоеше на колене до него, обливаше го в сълзи и го молеше да ѝ прости; но Реймон не я обичаше вече.

— Вие ми причинихте страшно страдание — каза той, — страдание, което не е във ваша власт да изкупите. Вие никога няма да ми върнете, чувствувам го, доверието си. Току-що ми показахте какво отмъщение, каква жестокост се крият във вашето сърце! Клетата Нун! Клетата нещастна девойко! Пред нея бях виновен аз, а не пред вас; тя

имаше право да си отмъщава, но не го стори. Тя се самоуби заради бъдещето ми. Пожертвува живота си заради моето спокойствие. Вие, госпожо, не бихте постъпили така!... Дайте ми тези коси, те са мои, принадлежат ми и са единственото нещо, останало ми от единствената жена, която истински ме е обичала... Нещастна Нун! Ти беше достойна за друга любов, а вие, госпожо, която ме упрекувате за нейната смърт, вие, която обичах толкова много, че я забравих, и не се побоях да се изложам на страшните угризения на съвестта заради една ваша целувка, вие ме накарахте да прекося реката, да премина по моста сам, гонен от всички страни от страха, преследван от адските призрци на моето престъпление! И когато се убедихте с каква безумна страст ви обичам, вие впихте женските си нокти в сърцето ми, за да изцедите и последната капка кръв, готова да бъде пролята за вас! Ах, как пренебрегнах нейната предана обич заради вашата жестока любов! Аз не съм бил безумец, аз съм престъпник!

Госпожа Делмар не отговори. Неподвижна, бледа, с разпилени коси и втренчени в една точка очи, тя събуди жал в сърцето на Реймон. Той улови ръката ѝ и продължи:

— И все пак любовта ми към тебе е тъй сляпа, че още мога да забравя, чувствавам го въпреки себе си, и миналото, и настоящето, и престъплението, което помрачи живота ми, и злото, което ти ми причини. Обичай ме и аз ти прощavam!

Отчаянието на Индиана отново събуди желанието и гордостта в сърцето на нейния възлюбен. Като видя колко е уплашена да не загуби любовта му, смирена пред него, готова да му се подчини в бъдеще, за да получи оправдание за миналото, той си припомни с каква цел бе излъгал бдителността на Ралф и оцени всички преимущества на положението си. Отначало демонстрира дълбока тъга, мрачно отчаяние; едва отговаряше на сълзите и ласките на Индиана. Чакаше я да се умори от ридания, да почувствува ужаса от раздялата, да не ѝ останат сили от тези мъчителни страхове; и когато най-сетне тя падна на колене пред него, умираща, изтощена, очаквайки смъртната си присъда, той я вдигна с някаква особена трепетна ярост и я привлече до гърдите си. Тя не се възпротиви, слаба като дете. Покорно се остави той да я целува. Беше почти в несвяст.

Но изведнъж, сякаш събудена от сън, се изтръгна от пламенните му милувки и избяга в другия край на стаята, до портрета на сър Ралф;

и като че ли потърси закрила при този сериозен човек с чисто чело и спокойна уста; притисна се до него трепереща, обезумяла, обзета от странен ужас. Реймон помисли, че се е развълнувала от прегръдката му, че се страхува от самата себе си, че е вече негова. Той се спусна към нея, дръпна я властно и ѝ каза, че бил дошъл с намерението да сдържи обещанието си, но нейната жестокост го освобождавала от клетвите му.

— Сега вече — каза той — не съм нито ваш роб, нито ваш съюзник. Аз съм само мъж, който безумно ви обича и ви държи в обятията си, лоша, капризна, жестока, но красива, съблазнителна и обожаема. С ласкави и топли думи вие можехте да сдържите моята пламенност; спокойна и великодушна като вчера, щяхте да ме накарате да бъда нежен и примирен както обикновено; но вие разпалихте всички мои страсти, объркахте всички мои мисли; накарахте ме едно след друго да се чувствавам нещастен, страхлив, болен, безумен, отчаян. Сега трябва да ме направите щастлив или чувствавам, че не мога да вярвам вече във вас, че няма да мога да ви обичам, да ви благославям. Прости ми, Индиана, прости ми! Ако те плаша, ти си виновна за това, ти ме накара толкова много да страдам, че вече не мога да разсъждавам.

Индиана цяла трепереше. Тя не познаваше живота и смяташе, че е невъзможно да се съпротивява. Беше готова вече да му отстъпи не от любов, а от уплаха. Но докато се мъчеше да се изтръгне от обятията на Реймон, тя каза отчаяно:

— Нима сте способен да проявите насилие спрямо мен?

Реймон се овладя, удивен от нейната нравствена съпротива. Индиана беше тъй слаба физически; той бързо я пусна и извика:

— Никога! Готов съм по-скоро да умра, отколкото да те направя моя въпреки волята ти!

После падна на колене и умът замени сърцето, пламенното въображение чистото чувство — Реймон ѝ отправи гореща молба на прелъстител. Когато въпреки това тя не отстъпи, той се примири с действителността и я упрекна, че не го обича; сам каза, че презирал и се надсмивал на този прием, срамувал се дори, че има работа с толкова наивна жена, която е могла да повярва на думите му.

Този упрек засегна по-силно Индиана, отколкото всичките възклицания, с които Реймон беше украсил речта си.



Но внезапно тя като че ли си припомни нещо и запита:

— Реймон, сигурно тази, която толкова ви е обичала... тази, за която говорихме преди малко... нищо не ви е отказвала?...

— Нищо! — отговори Реймон, излязъл от търпение при това неуместно припомняне. — Вместо постоянно да ми говорите за нея, по-добре е да ми помогнете да забравя колко силно съм бил обичан!

— Слушайте — помоли го замислено и сериозно Индиана, — потърпете поне още малко, трябва да си поговорим. Може би не сте толкова виновен пред мен, колкото аз съм си мислила. Ще ми бъде приятно да ви простя това, което смятах за смъртна обида... Кажете ми... когато ви заварих тук... заради кого бяхте дошли? Заради нея или заради мене?...

Реймон се поколеба; после като прецени бързо, че госпожа Делмар сигурно ще узнае истината, а може би дори вече я знае, отговори:

— За нея!

— Разбирам, по-добре, че е така — каза тя тъжно, — предпочитам изневярата пред оскърблението. Бъдете искрен докрай, Реймон, колко време бяхте стояли в стаята, когато аз влязох в нея? Помнете, че Ралф знае всичко и ако исках да го разпитам...

— Не е необходимо да прибъгвате до доносите на сър Ралф, госпожо. Бях тук от предната вечер.

— Значи сте прекарвали цялата нощ в тази стая?... Вашето мълчание е достатъчен отговор.

Двамата останаха за миг безмълвни; най-сетне Индиана стана и се наклони да каже нещо; бързо почукване на вратата смръзна кръвта във вените им. Двамата стояха, без да помръднат, затаили дихание.

Под вратата някой пъхна една бележка; на лист от бележник бяха написани с молив няколко нечетливи думи:

„Мъжът ви е тук

Ралф“

---

[1] В древногръцката митология мястото, където са отивали сенките на умрелите герои и добродетелните хора. — Б.пр. ↑

## XVII

— Лицемерие и подла лъжа! — извика Реймон, щом стъпките на Ралф заглъхнаха. — Сър Ралф явно се нуждае от урок и аз ще му го дам.

— Забранявам ви — прекъсна го Индиана студено и решително. — Мъжът ми сигурно е тук. Ралф никога не лъже. Ние сме загубени, вие и аз. Беше време, когато при тази мисъл застивах от ужас. Днес ми е все едно какво ще стане!

— Добре тогава — каза Реймон, като я притисна пламенно в обятията си, — понеже смъртта ни дебне, бъди моя! Прости ми всичко и нека в този върховен миг последната ти дума бъде „любов“, последната ми въздишка — въздишка на щастие.

— Този ужасен миг, в който трябва да проявим смелост, би могъл да бъде най-красивият миг в моя живот — каза тя, — но вие развалихте всичко!

В двора на чифлика се чу шум от колела; груба, нетърпелива ръка дръпна звънеца.

— Познавам неговия начин да звъни — каза Индиана спокойно и хладно. — Ралф не е излъгал. Но вие имате време да избягате, вървете си!...

— Не, не желая! — извика Реймон. — Подозирам някаква подлост и не желая вие да станете изкупителната жертва. Оставам тук и ще ви защита...

— Няма никаква подлост... виждате, че слугите се събуждат и скоро ще отворят вратата. Бягайте, дърветата в градината ще ви скрият, пък и луната още не е изгряла. Нито дума повече, вървете!

Реймон беше принуден да се подчини; но тя го изпрати до края на стълбата и хвърли изпитателен поглед към дърветата в градината. Навред мълчание и спокойствие. Индиана остана дълго на последното стъпало, заслушана страхливо в шума от неговите стъпки по чакъла, без да се замисля, че мъжът ѝ се приближава. Какво я интересуваха подозренията и гневът му, щом Реймон беше във от опасност!

В същото време Реймон прекоси бързо и припряно реката и парка. Достигна малката врата, но във вълнението си не можа да я отвори веднага. Когато излезе, се озова лице с лице със сър Ралф, който го помоли хладнокръвно, сякаш се срещаха при най-обикновени обстоятелства:

— Бъдете така любезен да ми върнете ключа. Никой няма да има неприятности, ако го намерят у мен.

Реймон би предпочел най-тежката обида пред това иронично великодушие.

— Аз съм от хората, които не забравят една истинска услуга — каза той, — но отмъщавам за оскърбленията и наказвам за подлостите.

С все така безизразно лице и безразличен тон сър Ралф отговори:

— Вашата признателност не ми е нужна, чакам спокойно отмъщението ви. Но сега не е време за разговори. Вървете си по пътя и помислете за честта на госпожа Делмар.

И той изчезна.

Тази нощ, изпълнена с вълнения, така беше смутила Реймон, че той почти бе готов да повярва в някаква магия. Пристигна на разсъмване в Серси и си легна обзет от треска.

Госпожа Делмар, запазвайки пълно спокойствие и самообладание, присъствува на закуската с мъжа си и братовчед си. Тя още не бе успяла да обмисли положението си; действуваше инстинктивно, налагаше си хладнокръвие и присъствие на духа. Полковникът седеше мрачен и угрижен; беше изцяло погълнат от работите си и дори на ум не му минаваше да ревнува.

Едва вечерта Реймон дойде на себе си и се замисли за чувствата си; любовта му вече не беше същата. Той обичаше препятствията, но не и неприятностите, а сега, когато Индиана имаше право да го упреква, предусещаше, че му предстоят многобройни неприятности.

Той все пак си каза, че е длъжен да се заинтересува за нея и изпрати прислужника си в Лани, за да научи какво става там. Той му донесе следното писмо от госпожа Делмар:

„Надявах се тази нощ да загубя или разума, или живота си. За мое нещастие запазих и разума, и живота си. Но аз не се оплаквам, заслужих мъките, които изпитвам.

Сама пожелах този бурен живот и днес би било малодушие да отстъпя. Не зная дали сте виновен и не искам да зная; да не се връщаме никога вече на тази тема! Тя е прекалено болезнена и за двама ни. За последен път се връщам на този въпрос.

Вие ми казахте една дума, която ми причини жестока радост. Клетя Нун, горе на небето, моля те, прости ми, ти вече не страдаш, не обичаш и може би ме съжаляваш!... Вие ми казахте, Реймон, че заради мен сте пожертвували тази нещастница, че сте ме обичали повече от нея... О, не отричайте! Вие го казахте, а на мен ми беше тъй необходимо да го повярвам, че повярвах. И все пак вашето поведение тази нощ, вашата настойчивост и безумие биха могли да ме накарат да се съмнявам в чувствата ви. Прощавам ви, защото бяхте много развълнуван. Сега вече сигурно сте размислили, съвзели сте се, кажете, можете ли да се откажете от тази любов? Аз ви обичам от цялото си сърце и досега вярвах, че ще мога да ви вдъхна обич, чиста като моята. И не бях мислила за бъдещето. Не бях поглеждала толкова надалеч и не се страхувах от мисълта, че един ден, победена от вашата преданост, ще трябва да пожертвувам за вас своя дълг и съвестта си. Но днес всичко се промени. Днес аз виждам, че в бъдеще ме очаква съдба, страшно подобна на съдбата на Нун. Ах, ако не ме обичате повече от нея!... Страхувам се дори да го помисля!... И все пак тя беше по-красива от мене, много по-красива. Защо ме предпочетохте? Значи сте ме обичали по друг начин, по-силно... Ето какво исках да ви кажа, Вие сте били неин любовник, съгласен ли сте да се откажете от мисълта да ми станете любовник? Тогава ще мога още да ви уважавам и да вярвам във вашите угризения, във вашата искреност, във вашата любов. Ако не сте съгласен, не мислете за мене, няма да ме видите никога вече. Може би ще умра от мъка, но предпочитам да умра, отколкото да се унижа да бъда само ваша любовница.“

Реймон не знаеше какво да отговори. Нейната гордост го обиждаше. Чудно му се виждаше как е възможно една жена, която сама се бе хвърлила в обятията му, да му оказва съпротива и така хладнокръвно да обсъжда причината за това.

„Тя не ме обича — каза си той, — сърцето ѝ е студено, надменна е по характер.“

И от тази минута престана да я обича. Тя беше засегнала честолюбието му; беше му отнела надеждата за още една победа, беше го лишила от очакваната наслада. В този миг тя означаваше за него много по-малко, отколкото Нун. Горката Индиана, която беше мечтала да бъде всичко за него. Нейната страстна любов остана неразбрана, той се отнесе с презрение към сляпата ѝ вяра. Реймон никога не беше я разбирал, как би могъл тогава да я обича дълго?

Силно ядосан, той се закле да я покори; закле се не от гордост, а от желание за мъст. Сега вече не беше въпрос да завоюва щастие за себе си, а да я накаже за обидата; не да притежава жената, а да я подчини. Той се закле да стане неин господар, макар и за един ден, а после да я изостави заради удоволствието да я види унижена.

Под влияние на тези мисли той написа следното писмо:

„Искаш да ти обещаая... Безумна, как можеш да искаш това от мен? Аз ти обещавам всичко, което желая, защото съм готов винаги да ти се подчинявам, но ако наруша клетвата си, няма да бъда виновен нито пред бог, нито пред теб. Ако ти ме обичаше, Индиана, нямаше да ми налагаш такива жестоки изпитания, нямаше да ме излагаш на опасността да наруша клетвата си, нямаше да се червиш при мисълта да бъдеш моя любовница... Но вие смятате, че е унизително да бъдете в моите обятия...“

Реймон почувствува, че в думите му прозира горчивина. Той скъса това писмо и след като размисли, написа ново:

„Вие ми пишете, че сте щели да загубите разума си тази нощ; аз напълно загубих своя разум. Бях виновен...“

не, бях безумен. Забравете тези часове на страдание и бълнуване. Сега съм спокоен; размислих, още съм достоен за вас... Бъди благословена, ангел мой, изпратен ми от небето, за да ме спаси, за да ми напомни как трябва да обичам. А сега заповядай, Индиана! Аз съм твой роб, ти го знаеш. Бих дал живота си за един час в твоите обятия; но мога да страдам цял живот за една твоя у мивка. Ще бъда твой приятел, твой брат, нищо повече, дори и да страдам, ти няма да го узнаеш. Дори кръвта ми да кипи близо до тебе, сърцето ми да изгаря, дори да ми притъмнява пред очите, когато докосвам ръката ти, когато нежната ти целувка, твоята сестринска целувка обжарва челото ми, ще смирявам кръвта си, ще потискам пламенните си мисли, няма да те докосвам с устни. Ще бъда нежен, ще бъда покорен, ще бъда нещастен, ако за да бъдеш щастлива, ти са нужни моите страдания, само за да чуя пак да ми кажеш, че ме обичаш. О, кажи ми, че ме обичаш, върни ми доверието си, моята радост; кажи кога ще се видим пак. Не зная какво се е случило тази нощ, защо не ми пишеш нищо, защо ме оставяш да се измъчвам? Карл ви видял да се разхождате тримата в парка. Полковникът изглеждал болен или тъжен, но не бил ядосан. Значи, Ралф, все пак не ни е издал! Странен човек! Но можем ли да разчитаме на неговата дискретност и как ще се осмеля да се появя отново в Лани сега, когато нашата съдба е в неговите ръце? И все пак аз ще дойда, дори ако трябва да ти се моля, дори ако трябва да прекърша гордостта си, ще победея отвращението си към него, ще направя всичко само да не те загубя. Една твоя дума и аз съм готов да се обрека на каквито искаш угризения заради тебе, готов съм да напусна дори майка си; готов съм да извърша престъпление. Ах, Индиана, ако ти можеше да разбереш моята любов!“

Перото падна от ръката на Реймон; той беше страшно уморен, почти заспиваше. Все пак препрочете писмото, за да се увери, че ясно

е изразил мислите си; свят му се виеше, едва разбираше какво е написал. Той позвъни на прислужника си, заповяда му да отиде в Лани още в зори и потъна в този дълбок целителен сън, чиято спокойна наслада познават само доволните от себе си хора.

Индиана изобщо не си легна; тя не чувствуваше умора и писа цялата нощ; щом получи писмото на Реймон, отговори:

„Благодаря, Реймон, благодаря! Вие ми възвръщате живота и силата. Сега не се боя от нищо и мога да понеса всичко, защото вие ме обичате и дори най-тежките изпитания не ме плашат. Да, ние отново ще се видим, нищо няма да ни спре. Нека Ралф постъпи с нашата тайна както намери за добре, не се безпокоя за нищо, ти ме обичаш; не ме е страх дори от мъжа ми.

Вие искате да знаете докъде са стигнали нашите работи... Забравих вчера да ви пиша за това, не ми предстои нищо радостно. Ние сме разорени; трябва да продадем Лани и става дума дори да отидем да живеем в колониите. Но какво ме интересува всичко това, не мога сега да мисля за подобни неща. Зная само едно — че никога няма да се разделим... ти ми се закле, Реймон, вярвам на твоето обещание, нищо няма да ме удържи. Моето място е до тебе и само смъртта може да ни раздели.“

— Женски приповдигнати приказки! — каза Реймон, като смачка писмото. — Романтични планове и опасни начинания възбуждат плахото й въображение, както горчивите лекарства възбуждат апетита на болните. Аз успях. Отново я завладях, а колкото до тези безумни и неразумни мечти, с които ме заплашва, ще видим по-нататък. Всичките жени са от един дол дренки, лекомислени и лъжливи създания, вечно готови да предприемат невъзможното и смятат, че правят голяма жертва, като излагат добродетелта си на скандал. Кой би помислил, ако прочете това писмо, че тя е такава скъперница на целувки и нежности!

Още същия ден той отиде в Лани. Ралф не беше там, полковникът го прие приятелски и откровено разговаря с него. Заведе го в парка, за да си побържат по-свободно, и там му каза, че е напълно

разорен и че фабриката ще бъде обявена за продан на другия ден. Реймон предложи да му помогне, Делмар отказа.

— Не, драги приятелю — каза му той, — аз и без това достатъчно съм страдал при мисълта, че дължа благосъстоянието си на милостта на Ралф. Все исках да му се отплатя. Продажбата на имението ще ми даде възможност да изплатя всичките си дългове. Вярно, че няма да ми остане нищо, но аз имам смелост, енергия и разбирам от сделки. Бъдещето е пред нас. Веднъж вече успях да натрупам малко състояние, сега ще започна пак отначало. Длъжен съм да сторя това заради жена си, млада е и не искам да я оставя в оскъдица. Тя има не много голяма къща на остров Бурбон, ще се оттегля там и пак ще започна търговия. След няколко години, най-много десет, надявам се пак да се видим...

Реймон стисна ръката на полковника, усмихвайки се в себе си на вярата му в бъдещето — той говореше за десет години като за един ден, след като оголялата му глава и отслабналото му тяло явно показваха, че здравето му е подкопано и животът му си отива. Той се престори, че споделя неговите надежди и каза:

— Много се радвам, че не падате духом от тази промяна. В това виждам вашето мъжество, вашата храброст. Но госпожа Делмар притежава ли същата смелост? Не се ли страхувате, че тя ще се възпротиви на вашите проекти да напуснете Франция?

— Няма да ми е приятно, ако не се съгласи — отговори полковникът, — но жените са създадени да се подчиняват, а не да дават съвети. Не съм съобщил още окончателно решението си на Индиана. Освен това, драги приятелю, не виждам за кого би могла тя да съжاليا тук освен за вас, макар че от желание да ми противоречи сигурно ще има сълзи и нервни припадъци... Дявол да ги вземе тези жени!... Но все едно, разчитам на вас, драги Реймон, да вразумите жена ми. Тя ви вярва, опитайте се да ѝ въздействувате и да ѝ попречите да плаче; ненавиждам сълзите.

Реймон обеща да дойде на другия ден, за да съобщи на госпожа Делмар решението на съпруга ѝ.

— Ще ми направите истинска услуга — каза полковникът, — ще заведа Ралф в чифлика, за да можете свободно да поговорите с нея.

„Това се казва работа!“ — помисли си Реймон, като си тръгна.



## XVIII

Плановете на господин Делмар напълно съвпадаха с желанията на Реймон; той предвиждаше, че тази любов, която му беше омръзнала, за в бъдеще можеше да му донесе само неприятности и усложнения, затова остана доволен, като видя, че събитията се подреждат благоприятно и ще го избавят от досадните и нежелателни последствия на една отшумяла любовна интрига. На него му оставаше само да се възползува от последните вълнения на госпожа Делмар и след това да остави на благосклонната съдба грижата да го освободи от нейните сълзи и упреци.

И така, той се отправи на другия ден за Лани с намерението да доведе екзалтацията на тази нещастна жена до връхната ѝ точка.

— Знаете ли, Индиана — каза той, като пристигна, — каква роля ми определи вашият съпруг? Наистина странна поръчка! Аз трябва да ви моля да заминете за остров Бурбон, да ви придумам да ме напуснете, сам да разбия сърцето и живота си! Как мислите, сполучливо ли е избрал той своя адвокат?

Но мрачната сериозност на госпожа Делмар съдържа фалшивите излияния на Реймон.

— Защо ми говорите за всичко това? — запита го тя. — Страхувате се да не се оставя да ме уговорите ли? Страхувате се да не се подчиня? Успокойте се, Реймон, аз вече взех решение. Две нощи го обмислях от всички страни. Знаем какво ми предстои. Знаем с какво трябва да се боря, какво трябва да пожертвувам и какво трябва да пренебрегна. Готова съм да премина през това тежко изпитание на съдбата. Нима вие няма да бъдете моя опора и мой водач?

Реймон се изплаши за миг от това хладнокръвие и почти повярва на безумните ѝ заплахи, но после се помъчи да се убеди, че Индиана съвсем не го обича толкова, а постъпва така, защото подобна приповдигнатост ѝ напомня прочетеното в книгите. И за да не остане по-назад от романтичната си възлюбена, той се впусна в пламенни приказки и драматични импровизации, така че съумя да увеличи още повече заблудата ѝ. Тази любовна сцена обаче би се сторила на всеки

спокоен и безпристрастен зрител просто театрална лъжа, играна на сцената на живота. Преувеличените чувства, поетичният възторг на Реймон приличаха на студена и жестока пародия на истинските чувства, които Индиана така просто изразяваше: единият играеше показно, другият — от сърце.

Реймон обаче, който все пак се страхуваше малко тя да не изпълни плановите си за съпротива, ако той не съумее ловко да ѝ попречи, я посъветва да се преструва на покорна и безразлична до момента, когато бъде удобно да се възбунтува открито срещу мъжа си. Според него тя трябваше да мълчи, докато напуснат Лани, за да не стане скандал пред прислугата и да избягнат нежелателната намеса на сър Ралф.

Ралф обаче не изостави своите приятели в нещастieto. Предложи им цялото си състояние, замъка Белрив, рентите си от Англия, да продаде плантациите си в колониите — полковникът не прие нищо. Не изпитваше вече същите приятелски чувства към сър Ралф, не желаше да му дължи нищо повече. Ако Ралф притежаваше находчивостта и умението на Реймон, може би би успял да го уговори; но след като изрази ясно мислите и чувствата си, горкият Ралф сметна, че е направил всичко необходимо и престана да се надява, че е в състояние да убеди когото и да било. Затова даде Белрив под аренда, последва господин и госпожа Делмар в Париж и зачака те да отпътуват за остров Бурбон.

Имението Лани беше обявено за продан заедно с фабриката и всички постройки. Зимата изтече тъжно и мрачно за госпожа Делмар. Реймон беше в Париж. Той я посещаваше всеки ден. Беше внимателен и мил, но едва оставаше по един час при нея. Идваше обикновено след вечеря и щом полковникът тръгнаше по своите работи, излизаше с него, за да прави светските си посещения. Знаем вече, че обществото беше стихията, животът на Реймон; на него му бяха необходими всичкият този шум, движение, тълпа, за да диша, да проявява остроумието си, непринудеността си, превъзходството си над другите. В интимен кръг той умееше да бъде любезен. В обществото ставаше блестящ. Там той не беше просто човек от една компания, приятел на едного или другото, а умен мъж, който принадлежеше на всички и за когото обществото беше жизнена среда.

Освен това, както вече казахме, Реймон си имаше своите принципи. Като видя, че полковникът му засвидетелствува доверие и приятелство, че гледа на него като образец на порядъчност и искреност, че го прави посредник между жена си и себе си, той реши да оправдае това доверие, да заслужи това приятелство, да помири съпрузите, да се откаже от чувствата на Индиана, ако това би могло да наруши спокойствието на мъжа ѝ. Той отново стана нравствен, добродетелен и философски настроен. Сами ще видите за колко време.

Индиана, която не разбра тази промяна, страдаше непоносимо от пренебрежението му, макар за щастие, да не си даваше напълно ясна сметка за разбитите си мечти. Не беше мъчно да се залъже, тя търсеше само това, толкова горчив и печален беше животът ѝ в действителност! Мъжът ѝ ставаше все по-непоносим. Хората го смятаха мъжествен, устойчив човек, който не пада духом; в домашен кръг той се превръщаше в раздражително, смешно и прекалено капризно дете. Индиана беше жертва на неговите несполуки и, трябва да признаем, сама си беше виновна за това. Ако беше повишила глас, ако бе се оплакала кротко, но решително, Делмар, който беше само груб, щеше да се засрами, че може да мине за лош. Нямаше нищо по-лесно от това да бъде смекчено сърцето му, да се намери общ език с него, стига човек да се принизеше до неговите разбирания и да се ограничи в тези рамки. Но Индиана беше твърда и високомерна в своето покорство. Тя винаги се подчиняваше безмълвно, но мълчалива и покорна като робиня, която е превърнала в добродетел омразата, в заслуга нещастията си. Смирението ѝ приличаше на достойното смирение на крал, готов по-скоро да приеме веригите и тъмницата, отколкото да се откаже от короната и от ненужната титла. Обикновена жена би съумяла да води за носа този мъж с проста закалка; тя щеше да се съгласява с него на думи, а щеше да мисли по съвсем друг начин, щеше да се преструва, че уважава предразсъдъците му, а тайно щеше да ги потъпква, щеше да го ласкае и в същото време щеше да го лъже. Индиана виждаше, че много жени действуват така; но смяташе, че е много по-издигната от тях, затова би се срамувала да им подражава. Добродетелна и целомъдрена, тя не приемаше да ласкае своя владетел на думи, щом е безупречна на дело. Не желаше и нежностите му, защото не можеше да му отговори с взаимност. Би се почувствувала много по-виновна да прояви любов към нелюбим мъж, отколкото да

признае любовта към любимия си. Лъжата беше престъпление в нейните очи и по двадесет пъти на ден тя беше готова да признае, че обича Реймон; въздържаше я единствено страхът да не го погуби. Надменното ѝ покорство дразнеше полковника много повече, отколкото ако бе се разбунтувала открито. Честолюбието му беше накърнено от това, че не е пълновластен господар в дома си, но много повече го измъчваше мисълта, че го смятат за омразен и смешен деспот. Искаше му се да убеждава, а умееше само да заповядва, искаше му се да царува, а умееше само да подчинява. Понякога изразяваше неточно заповедите си, разпореждаше се необмислено, все в своя вреда. Госпожа Делмар изпълняваше всичко безпрекословно, безропотно, безразлично, като кон, който влачи ралото в една или в друга посока. Като виждаше резултата от своите лошо разбрани желания, лошо изтълкувана воля, Делмар побесняваше от яд; но когато тя му доказваше със спокойни и ледени думи, че само се е подчинила точно на нарежданията му, не му оставаше друго, освен да се гневи сам на себе си. За този човек с дребнаво самолюбие и избухлив нрав това беше жестоко страдание, кръвна обида.

Ако живееше в Смирна или Кайро, в такива минути той би могъл да я убие. И все пак дълбоко в сърцето си обичаше тази слаба жена, зависима от него, съхранила с религиозна преданост тайната на неговите недостатъци. Не бих могла да кажа дали я обичаше или само я съжаляваше. Искаше му се тя да го обича, защото се гордеше с интелигентността ѝ, с това, че го превъзхожда. Би се издигнал в собствените си очи, ако тя се съгласеше да отстъпи, ако се откажеше от своите възгледи и принципи. Понякога сутрин, когато отиваше при нея, готов да ѝ се кара, той я заварваше заспала и не се осмеляваше да я събуди. Съзерцаваше я мълчаливо. Плашеше го нейната деликатност, бледите ѝ бузи, спокойната тъга, горестното смирение, изписани по неподвижното ѝ безмълвно лице. Видът ѝ извикваше в него хиляди поводи за упреци, угризения, гняв и страх. Той се срамуваше, като си помислеше колко силно влияние има над съдбата му това тъй крехко същество, над него, човека с желязна воля, свикнал да заповядва на другите, над командира, който само с една дума хвърляше в бой тежки ескадрони, буйни коне, закалени воини.

А ето че една жена, почти дете, го беше направила нещастен! Тя го принуждаваше да се затваря в себе си, да се замисля над желанията

си, да променя много от тях, да се отказва от други и всичко това, без дори да благоволи някога да му каже: „Не сте прав, моля ви постъпете иначе...“ Тя никога не го беше помолила за нищо, никога не го беше приела като равен на себе си, не се беше почувствувала негова спътница в живота. Тази жена, която само да пожелаеше, би могъл да прекърши с една ръка, стоеше там тъничка и може би пред очите му сънуваше друг, надсмивайки му се в съня. Искаше му се да я удуши, да я повлече за косите, да я стъпче с крака, за да я принуди да моли пощада, да му иска прошка; но тя беше тъй красива, тъй прелестна и бяла, че той започваше да я жали, както детето се разнежва, когато се загледа в птичката, която е искало да убие. И този железен мъж започваше да плаче като жена и си отиваше, за да не ѝ даде възможност да тържествува, като го види, че плаче. Всъщност не знам кой от двамата беше по-нещастен — тя или той. Тя беше жестока от добродетелност, той — добър от слабост; тя притежаваше неизчерпаемо търпение, той беше нетърпелив; нейните недостатъци бяха следствие от достоинствата ѝ, неговите достоинства — следствие от недостатъците му.

Около тези двама тъй неподходящи един за друг съпрузи се въртяха множество приятели, които се опитваха да ги сближат: едни от нямане какво да правят, други, защото обичаха да си пъхат носа в чужди работи, трети от криворазбрани приятелски чувства. Някои вземаха страната на жената, други — на мъжа. Те се караха заради господин и госпожа Делмар, след като господин и госпожа Делмар никога не се караха помежду си — постоянното покорство на Индиана лишаваше полковника от възможността да спори с нея. Освен това имаха такива приятели, които, без да вникват в същността на нещата, чисто и просто искаха да бъдат необходими. Те съветваха госпожа Делмар да се подчинява на мъжа си, след като изобщо не забелязваха, че тя дори прекалено много му се подчинява; друг и път съветваха господин Делмар да бъде строг, да не отстъпва на жена си и да не се оставя да го водят за носа. Това са посредствени хора с понижено самочувствие, затова винаги се страхуват да не ги настъпят на болното място; те обикновено се поддържат, срещат се навсякъде; вечно се въртят край другите и непрекъснато шумят около себе си, дано да ги забележат.

Господин и госпожа Делмар бяха завързали познанства с по-голямата част от хората в Мьольон и Фонтенбло. Те се срещнаха и в Париж и именно тези хора най-много злословеха за тях. Както ви е известно, клюките заемат първо място в малките градове. Там никога не разбират добрите хора, а умните смятат за обществени врагове. Трябва ли да се вземе страната на някой глупак или простак, те са винаги налице. Има ли някъде кавга, те веднага се явяват първи, за да присъствуват като на зрелище; и дори се обзалагат; вървят по петите ви, толкова са жадни всичко да видят, всичко да чуят. Сипят кал и хули по победения; който не е прав, винаги е по-слаб. Ако се борите срещу предразсъдъците, дребнавостите и пороците, все едно че ги засягате лично, нападат ги в най-съкровено то им, вие сте вероломен и опасен. Могат да ви заведат в съда хора, на които не знаете дори името, но които ви обвиняват, че именно за тях сте намеквали с безобразните си приказки. Какво още да прибавя? Ако ви се случи да срещнете такъв човек, избягвайте да настъпите дори сянката му при залез слънце, когато човешката сянка е дълга тридесет фута; цялото пространство, заето от нея, принадлежи на човека от провинциалните градчета и вие нямате право да стъпвате върху сянката му. Ако дишате въздуха, който той диша, вие вече му нанасяте вреда, рушите здравето му; ако пиете вода от неговата чешма, чешмата ще пресъхне. Ако търгувате в неговата община, подбивате цената на продуктите, които той купува. Ако му предложите цигари, искате да го тровите, ако кажете, че дъщеря му е хубава, желаете да я съблазните, ако похвалите добродетелната му съпруга, вие ѝ се подигравате, тъй като дълбоко в сърцето си сигурно я презирате за невежеството ѝ; ако за своя беда направите на някого комплимент, той няма да го разбере и навсякъде ще разказва, че сте го обидили. Съберете си вещите и идете в гъстите гори или сред безлюдните долини. Само там човекът от провинциалните градчета ще ви остави на спокойствие.

Дори зад дебелите стени на Париж провинцията продължи да се занимава с нещастното семейство Делмар. Богати семейства от Фонтенбло и Мьольон дойдоха да прекарат зимата в столицата и пренесоха в нея своите приятни провинциални нрави. Тези любезни приятели се завъртяха около Делмар и жена му и направиха всичко възможно да изострят още повече отношенията им. Те започнаха още по-малко да се разбират и още по-малко да си отстъпват.

Ралф благоразумно не се бъркаше в споровете им.

По едно време госпожа Делмар беше започнала да го подозира, че той настройва мъжа ѝ срещу нея, за да изгони Реймон от къщата им; но скоро разбра, че обвиненията ѝ са несправедливи. Доброто и спокойно отношение на полковника към господин дьо Рамиер беше необходимо доказателство, че Ралф не му е казал нито дума. Тогава ѝ се прииска да му благодари, но той упорито избягваше каквото и да било обяснение; всеки път, когато оставаше насаме с него, той отклоняваше опитите ѝ да му заговори по този въпрос и се преструваше, че не разбира думите ѝ. Тази тема беше толкова деликатна, че госпожа Делмар не се решаваше да спомене каквото и да било пред Ралф; само се опита с нежни грижи и с ласкаво внимание да му засвидетелствува признателността си; но Ралф като че ли не ѝ обръщаше внимание и гордостта на Индиана страдаше от неговото високомерно великодушие. Страхувайки се да не изпадне в ролята на виновна жена, молеца за снизхождение един строг свидетел, тя стана отново хладна и сдържана с бедния Ралф. Неговото поведение в този случай ѝ се стори ново доказателство за егоизма му; реши, че той все още я обича, но не я уважава; че има нужда от нейното присъствие само за да не скучае, че чисто и просто не желаше да се лиши от създадените навици и от грижите, които тя непрестанно му оказваше. Дори си въобрази, че него никак не го е грижа дали тя се чувства виновна пред мъжа си или пред съвестта си.

„Ето колко много презира жените — мислеше си тя, — в неговите очи те са само домашни животни, длъжни да поддържат реда в къщи, да приготвят ястията и да поднасят чай. Не им оказва честта да обсъжда с тях каквото и да било; грешките им не могат да го развълнуват, ако не го засягат лично, ако не нарушават привичките му. Ралф няма нужда от моето сърце; нужни му са моите ръце, които умеят да приготвят любимия му пудинг и да свирят за него на арфа. Какво го интересува моята любов към друг, моите тайни тревоги, моята мъка, теглото ми. Аз съм за него нещо като прислужница и той не иска друго от мене.“

## XIX

Индиана вече не упрекуваше Реймон; той се защищаваше така лошо, че тя се страхуваше да не се убеди напълно в неговата вина. Страхуваше се не да не бъде излъгана, а да не бъде изоставена. Не можеше да се откаже от вярата си в него, от надеждите си за бъдещето, от обещанията му; животът между господин Делмар и Ралф ѝ беше станал тъй отвратителен, че ако не разчиташе скоро да се изтръгне от властта на тези двама мъже, сигурно би се удавила. Тя мислеше често за това; казваше си, че ако Реймон постъпи с нея, както бе постъпил с Нун, ще ѝ остане само една възможност — да последва Нун. Тази мрачна мисъл неотстъпно я преследваше и дори в известен смисъл ѝ доставяше удоволствие.

Междувременно датата на тяхното заминаване приближаваше. Полковникът като че изобщо не очакваше съпротива от страна на жена си; по цели дни подреждаше работите си; изплащаше едно по едно задълженията си; госпожа Делмар спокойно наблюдаваше тези приготовления — беше сигурна в себе си и в своята решителност. Тя също се подготвяше да се бори срещу предстоящите трудности. Преди всичко се постара да си осигури подкрепата на леля си госпожа дьо Карважал; призна ѝ, че не желае да замине и старата маркиза, която възлагаше големи надежди на красотата на племенницата си, за да бъде желана гостенка навсякъде, заяви, че дълг на полковника е да остави жена си във Франция; каза, че ще бъде истинска диващина той да я изложи на такова уморително и опасно пътуване, след като едва се е почувствувала малко по-добре, така че много по-разумно било той да отиде да оправя сам работите си, а Индиана да остане при старата си леля, за да се грижи за нея. Господин Делмар прие отначало тези намеци на старата жена като празни приказки; скоро обаче схвана, че тя не се шегува, тъй като съвсем ясно му даде да разбере, че завещанието ѝ ще зависи от това. Делмар, като човек, който цял живот беше работил неуморно, за да печели, обичаше парите, но беше горд по характер; той заяви решително, че жена му на всяка цена ще замине с него. Маркизата беше убедена, че парите са най-важното нещо в



живота на всеки здравомислещ човек, затова не сметна този отговор за последната дума на господин Делмар; тя продължи да насърчава съпротивата на племенницата си, като ѝ обеща да я вземе под свое покровителство и да я извини пред обществото. Само такава покварена от интриги и властолюбие жена, двулична, със сърце, опорочено от лъжливи чувства, би могла да си затваря очите пред истинските причини, поради които Индиана не искаше да замине. Любовта ѝ към господин дьо Рамиер беше вече тайна само за мъжа ѝ; но тъй като Индиана още не бе дала повод за скандал, всички злословеха под сурдинка и госпожа дьо Карважал беше чула доста приказки по този повод. Но това ласкаеше старата тщеславна глупачка, защото единственото ѝ желание беше племенницата ѝ да бъде на „мода“ в обществото и любовта на Реймон ѝ се струваше хубаво начало. И все пак госпожа дьо Карважал се отличаваше от жените по време на Регентството; Реставрацията беше издигнала на почит добродетелта сред дамите с нейния манталитет; и тъй като в двора беше необходимо безупречно „поведение“, маркизата ненавиждаше скандалите, които погубват и разоряват хората. По времето на мадам Дюбари не би се показала така строга, но в сегашния двор проявяваше превзета почтеност. Разбира се, само привидно за пред хората; възмущаваше се и се отнасяше с презрение само към прояви, които добиваха гласност, и никога не съдеше, преди да узнае края на интригата. Оправдаваше съпружеските изневери, които не излизаха наяве. В нея заговорваше испанката, когато трябваше да преценява потайни любовни страсти; виновни бяха само онези, които не съумяваха да прикрият чувствата си. Така че Индиана, страстна, но целомъдрена, влюбена, но въздържана, беше прекрасен обект за госпожа дьо Карважал, обект, с който си заслужаваше да се заеме; жена като Индиана беше в състояние да покори най-влиятелните хора в това лицемерно общество и да се справи с най-деликатни поръчения. Маркизата смяташе да се възползува от нейната душевна чистота и от пламенното ѝ въображение. Горката Индиана! За щастие, съдбата разруши надеждите на госпожа дьо Карважал и увлече Индиана по пътя на страданията, така че тя избягна опасното покровителство на леля си.

На Реймон му беше безразлично какво ще стане по-нататък с Индиана. Тази любов го беше уморила, беше му дошла до гуша. А когато човек започне да скучае, това означава, че любовта си е отишла

безвъзвратно. За щастие, Индиана изживяваше последните дни на илюзиите си и не разбираше нищо.

Една сутрин, като се върна от бал, Реймон завари госпожа Делмар в стаята си. Тя беше отишла в дома му в полунощ; чакаше го от пет часа. Времето беше много студено. Индиана стоеше до незапалената камина, подпряла глава с ръка, измъчвана от студ и безпокойство, изпълнена с онова мрачно търпение, на което я беше научил животът. Когато той влезе, тя вдигна глава; застинал от изненада, Реймон не прочете по бледото ѝ лице нито досада, нито упрек.

— Чаках ви — каза тя тихо. — От три дни не сте идвали, а през това време станаха неща, които трябва да узнаете колкото може по-скоро; излязох снощи от къщи, за да ви ги кажа.

— Каква невероятна непредпазливост! — възкликна Реймон, като затвори грижливо вратата зад себе си. — Прислужниците ми знаят, че сте тук! Те ми съобщиха за вас.

— Аз не съм се крила — отговори тя студено — и мисля, че „непредпазливост“ не е най-подходящата дума, която можете да употребите.

— Казах непредпазливост, а всъщност би трябвало да кажа лудост!

— А аз бих казала *смелост*. Но какво значение има това. Слушайте, господин Делмар смята да замине за Бордо след три дни, а оттам за колонии. Ние с вас се бяхме условили, че вие ще ме запазите, ако той реши да прибегне до насилие. Няма съмнение, че ще стане така, защото снощи, когато му заявих, че няма да замина с него, той ме заключи в стаята. Излязох през прозореца, вижте, ръцете ми са цели в кръв. В този момент сигурно ме търсят; но Ралф е в Белрив и няма да може да каже къде съм. Реших да се крия, докато на господин Делмар му мине ядът и ме остави на мира. Мислили ли сте къде да ми осигурите убежище и как да подготвите бягството ми? Отдавна не съм ви виждала сам и не зная какви са намеренията ви. Веднъж обаче, когато се усъмних във вашата решителност, вие ми казахте, че не признавате любов без доверие; убедихте ме, че никога не сте се съмнявали в мене, доказахте ми, че съм несправедлива, и тогава, страхувайки се да не бъда недостойна за вас, аз отхвърлих всички детински подозрения, постарях се да не проявявам женска дребнавост,

която така принизява любовта. Понесох с примирение кратките ви посещения, принудените разговори, старанието ви да избегнете каквото и да било обяснение, запазих вярата си във вас; небето ми е свидетел, че когато безпокойство и страх разяждаха сърцето ми, аз ги отхвърлях като престъпни мисли. Днес идвам да потърся награда за вярата си; часът настъпи, кажете, приемате ли моята жертва?

Нещата се развиваха страшно бързо, Реймон почувствува, че няма сили да се преструва повече. Отчаян, вбесен, че е попаднал в собствения си капан, той загуби власт над себе си и се впусна в груби и просташки проклетия.

— Вие сте луда! — извика той, като се хвърли в едно кресло. — Как сте си представяли любовта? Кажете ми, моля ви се, от кой роман, написан за камериерки, сте изучавали обществото?

Но изведнъж замлъкна, усети, че отива прекалено далеч, и се помъчи да намери други думи да я отпрати, без да я обижда.

Индиана обаче стоеше спокойна като човек, готов всичко да изслуша.

— Продължавайте — каза тя, като скръсти ръце, сърцето ѝ замираще. — Слушам ви! Сигурно имате да ми кажете още много неща.

„Пак трябва да развихря въображението си, да изиграя още една любовна сцена!“ — помисли си Реймон и скочи бързо.

— Никога, никога няма да приема подобна жертва! — извика той. — Когато те уверявах, че имам сили за това, аз съм се хвалел, Индиана, или по-скоро съм се клеветял; защото само подлец може да се реши да изложи на позор честта на жената, която обича! Ти не познаваш живота и не разбра колко опасен е подобен план, а аз се боях да не те загубя и не исках да размишлявам...

— Затова пък сега много трезво размишлявате — каза тя, като дръпна ръката си, която той се помъчи да улови.

— Индиана — възрази той, — нима не виждаш, че със своя героизъм ти ме тласкаш към безчестие, че ме осъждаш, защото искам да остана достоен за твоята любов. Би ли могла да ме обичаш, наивна и неопетнена каквато си ти, ако пожертвувам живота ти заради удоволствията си, доброто ти име заради насладата?

— Вие сам си противоречите — каза Индиана. — Ако остана при вас и ви даря щастие, какво значение има за вас мнението на околните?

На хорското мнение ли държите повече или на мене?

— Ах, Индиана, не заради себе си държа на хорското мнение!...

— Тогава, значи, държите на него заради мене? Предвидих, че ще разсъждавате така и за да ви освободя от всякакви угризения, взех инициативата в свои ръце. Не дочаках вие да ме отведете от семейството ми и дори не се посъветвах с вас, преди да напусна дома си. Сега решителната крачка вече е направена и вие няма в какво да се упрекувате. Аз вече загубих честта си, Реймон. Докато ви чаках, отброих часовете, които отбелязват моя позор. Сега, когато зараждащият се ден хвърля бледите си лъчи върху моето чело, също тъй неопорочено, както и преди, в хорските очи аз съм вече пропаднала жена. До вчера все още можех да намеря съчувствие в сърцата на жените, но днес в тях ще има само презрение за мен. Аз прецених всичко това, преди да действам.

„Отвратителна женска предвидливост!“ — помисли си Реймон.

И започна да я разубеждава като съдебен изпълнител, дошъл да описва мебелите.

— Вие преувеличавате значението на постъпката си — каза той ласкаво, с бащински тон. — Не, драга приятелко, нищо още не е загубено, макар че сте постъпили глупаво. Ще заповядам на прислугата да мълчи.

— А можете ли да заповядате на моите прислужници да мълчат, след като сигурно ме търсят тревожно в този миг? Как мислите, дали мъжът ми ще се съгласи да запази мирно и тихо тайната ми? Мислите ли, че ще ме приеме утре, след като съм прекарала цяла нощ под вашия покрив? Може би ще ме посъветвате да се върна при него, да се хвърля в краката му и да го помоля за милостта отново да ми окачи веригата, верига, която разби целия ми живот и унищожи младостта ми! Нима без съжаление ще се съгласите да видите как се връща във властта на друг любимата жена, над чиято съдба сте господар, когато можете да я запазите за цял живот в обятията си, когато тя е във ваша власт и ви предлага да остане завинаги с вас! Не ви ли е тежко, не се ли страхувате да я върнете на този неумолим деспот, който може би я чака, за да я убие?

Реймон бързо размисли. Настанала беше минутата да овладее тази горда жена; едва ли друг път щеше да му се удаде подобен случай. Тя беше дошла да му поднесе всички жертви, от които той нямаше

нужда, и стоеше пред него, изпълнена с високомерната увереност, че се излага единствено на опасността, която сама беше предвидила. Реймон се чудеше как да се отърве от нейната неизмолена самопожертвувателност или поне да се възползува колкото може от нея. Той се смяташе за приятел на господин Делмар и държеше твърде много на доверието му, за да похити жена му, затова щеше да се задоволи само да я съблазни.

— Имаш право, моя Индиана — извика той пламенно, — ти отново ме възвръщаш на самия мене, събуждаш всички мои възторзи, които бях задушил при мисълта за предстоящите опасности и от страх да не ти навредя. Прости ми детинската предпазливост и разбери колко нежност и истинска любов бяха заключени в нея. Но твоят нежен глас отново възпламени кръвта ми, жарките ти думи запалиха сърцето ми! Прости, прости ми, че можах да помисля за друго в този блажен миг, когато ти си моя, накарай ме да забравя всички опасности, които ни заплашват, остави ме да ти благодаря на колене за щастието, което ми даряваш. Позволи ми да изживея с цялата си душа този час на наслада, когато мога да остана в краката ти, час, който не бих могъл да заплатя дори с живота си. Нека да дойде, нека да се опита да те изтръгне от обятията ми твоят глупав мъж, който те затваря в стаята ти, а после заспива доволен от грубостта и простащините си! Нека да дойде да те вземе от ръцете ми, мое съкровище, мой живот! Отсега нататък ти вече не му принадлежиш, ти си моя любима, моя приятелка, моя любовница!...

Говорейки така, Реймон постепенно сам се вдъхнови от думите си, както му се случваше, когато се мъчеше да убеди някого в чувствата си. Напрегнато, романтично, изпълнено с опасности положение! Реймон обичаше рисковете като истински потомък на рицарите. При всеки шум, долитащ от улицата, му се струваше, че чува стъпките на съпруга, идващ да търси жена си, жаден да пролее кръвта на съперника си. Да търси любовни наслади във възбуждащите вълнения на подобно положение, беше удоволствие, достойно за Реймон. За четвърт час той пак обикна страстно госпожа Делмар; разпиля пред нея целия чар на пламенното си красноречие. Той говореше тъй убедително, играеше тъй искрено... за този човек с богато въображение любовта беше изящно изкуство! Така добре разигра тази сцена на страстта, че започна сам да си вярва. Срам за

тази глупава жена! Тя се отдаде с наслада на лъжливите му уверения, почувствува се щастлива, засия от надежда и радост. Прости му всичко и беше готова да направи каквото той поиска. Но Реймон сам разруши постигнатото с прекалено голямата си прибързаност. Ако беше съумял да задържи поне едно денонощие Индиана в това положение, тя може би щеше да му се отдаде. Но денят се събуждаше ярък и блестящ, той изливаше потоци светлина в стаята и уличният шум все повече и повече се усилваше. Реймон хвърли поглед към часовника, който показваше седем.

„Време е да свършим с цялата тази история — помисли си той. — Делмар може да се яви всеки миг, необходимо е да я убедя доброволно да се прибере в къщи.“

Той стана по-настойчив и по-малко нежен; устните му побеляха от страст и нетърпение, целувките му станаха груби, почти гневни. Индиана се уплаши. Някакъв добър ангел сякаш разпери криле над нейната трепетна и смутена душа, тя се съвзе и отблъсна нападките на хладния и егоистичен порок.

— Оставете ме — каза тя, — не желая да ви отстъпя от слабост, след като можех да ви се отдам от любов или благодарност. Не ви са нужни повече доказателства за чувствата ми. Моето присъствие тук е достатъчно убедително доказателство, че ви поверявам живота си. Но позволете ми да запазя съвестта си чиста, за да се боря срещу пречките, които още ни разделят. Аз имам нужда от твърдост и спокойствие.

— За какво ми говорите? — извика гневно Реймон, който не слушаше, възмутен от съпротивата ѝ. И загубвайки окончателно власт над себе си в миг на раздражение и досада, той грубо я отблъсна и закрочи из стаята, задъхан, с пламнала глава; после си наля от едно шише пълна чаша с вода и я изпи наведнъж; това го успокои и охлади страстта му. Той погледна иронично Индиана и каза:

— И така, госпожо, време е да си вървите.

Най-сетне лъч светлина достигна до Индиана и ѝ разкри цялата душа на Реймон.

— Вие сте прав — каза тя и тръгна към вратата.

— Забравихте си наметката и кожата — каза той.

— Вярно — отговори тя, — следите от моето присъствие могат да ви изложат.

— Какво дете сте! — възкликна той медено любезно, като я загърна грижливо с наметката. — Знаете чудесно колко ви обичам, но наистина като че ли ви доставя удоволствие да ме измъчвате, да ме подлудявате! Чакайте да извикам файтон. Бих ви изпратил до вас, но това би означавало да ви погубя?

— А мислите ли, че аз вече не съм се погубила? — запита го тя горчиво.

— Не, скъпа — отговори Реймон, който мечтаеше само за едно — колкото се може по-скоро да се отърве от нея. — Сигурно не са забелязали, че ви няма, щом още никой не е дошъл да ви потърси тук. Макар че мен сигурно ще ме заподозрат последен! Съвсем естествено е да ви подирят у всички ваши познати. Освен това можете да поискате закрила от леля си. Съветвам ви дори да се обърнете към нея. Тя ще съумее да се справи. Ще ви повярват, че сте прекарали нощта при нея...

Госпожа Делмар не го слушаше. Тя гледаше с безсмислен поглед яркото червено слънце, което се издигаше над блесналите покриви.

Реймон се опита да я изтръгне от това съзерцание. Тя се обърна към него, но като че ли не го позна. Бузите ѝ бяха зеленикави, а пресъхналите ѝ устни бяха като сковани.

Той се уплаши. Спомни си за самоубийството на Нун и изпадна в ужас; не знаеше какво да предприеме и се страхуваше да не стане за втори път престъпник в собствените си очи, но се чувствуваше напълно изтощен и не можеше да я лъже повече, затова грижливо я настани в креслото, затвори я в стаята и се качи на другия етаж при майка си.

## XX

Завари я будна; тя беше свикнала да става рано. Навик от изпълнения ѝ с трудности живот през време на емиграцията, който тя не загуби напълно, когато отново стана богата.

Като видя, че Реймон идва при нея рано сутринта блед и развълнуван, облечен във фрак, разбра, че синът ѝ е изпаднал в трудно положение, както често му се случваше в неговия бурен живот. В такива случаи тя винаги му беше опора и спасение, грижите оставяха в майчиното ѝ сърце дълбоки и мъчителни следи. Сполуките и несполуките на Реймон се бяха отразили на здравето ѝ. Характерът на сина ѝ, едновременно буен и студен, разсъдлив и страстен, беше резултат от нейната неизчерпаема любов и всеопрощаваща нежност. Той може би щеше да стане по-добър с някоя по-лоша майка, но беше свикнал да приема всичките ѝ жертви; тя го беше научила да се стреми тъй пламенно и силно към своето благополучие, както сама се стремеше да го добие за сина си. Смяташе, че е създадена да го предпазва от всякакви огорчения и да му принася в жертва личните си интереси, ето защо той приемаше като нещо съвсем естествено, че светът съществува само за него и той може да получи каквото пожелае само като спомене на майка си. От прекалено голямо великодушие тя бе отгледала един бездушен егоист.

Когато той влезе в стаята, горката майка пребледня, надигна се в леглото и го изгледа тревожно. Тя вече го питаше с поглед: „Какво мога да направя за тебе? Къде трябва да тичам?“

— Мамо — каза той, като сграбчи сухата, прозрачна ръка, която тя му протягаше, — страшно съм нещастен, имам нужда от вас. Помогнете ми да се освободя от мъката... Обичам госпожа Делмар. Вие го знаете...

— Не, не знаех... — отговори госпожа дьо Рамиер с нежен упрек.

— Не отричайте, мила мамо — прекъсна я Реймон, който нямаше време за губене. — Много добре го знаехте, но от деликатност



не се решавахте да ми заговорите първа за това. Е добре, тази жена ме отчайва, просто полудявам!

— Разкажи ми всичко — подкани го госпожа дьо Рамиер с младежко оживление, породено от горещата ѝ майчинска любов.

— Нищо няма да скрия, още повече че този път не съм виновен. От няколко месеца се опитвам да успокоя романтичната ѝ глава и да я върна на земята. Но всичките ми старания само разпалват в нея жажда за опасности и приключения, присъщи на жените от нейната родина. Сега, докато разговаряме с вас, тя стои в стаята ми, без да съм я викал, и нямам представа как да я убедя да си отиде.

— Горкото дете! — възкликна госпожа дьо Рамиер и бързо се облече. — Тъй свенлива, тъй скромна, ще отида при нея, ще ѝ поговоря! Нали това искаше да ме помолиш?

— Да, да! — отговори Реймон, развълнуван от нежността на майка си. — Идете при нея и я убедете да бъде благоразумна. Тя несъмнено ще се вслуша в гласа на добродетелта, ще се поддаде на вашите ласки, ще се овладее! Горката, толкова много страда!

Реймон се хвърли в един фотьойл и заплака — сутрешните вълнения бяха разстроили нервите му. Майка му също се разплака и чак след като го принуди да вдъхне няколко капки етер, се реши да го остави.

Когато я позна, Индиана стана и я посрещна спокойно и с достойнство; тя не плачеше. Госпожа дьо Рамиер не очакваше подобно благородно самообладание и се смути пред тази млада жена, сякаш проявяваше нетактичност, като я изненадваше в спалнята на сина си.

Тогава се поддаде на чувствата си и ласкаво ѝ протегна ръце. Госпожа Делмар се хвърли в обятията ѝ; отчаянието ѝ се разрази в горчиви ридания и двете жени дълго плакаха прегърнати.

Когато госпожа дьо Рамиер се опита да каже нещо, Индиана я спря.

— Не ми казвайте нищо, госпожо — помоли я тя, като изтри сълзите си. — Всяка ваша дума ще ми причини болка. Вашето съчувствие и ласки ми стигат и ми доказват великодушното ви отношение към мен; това облекчава сърцето ми, доколкото изобщо е възможно да бъде облекчено. Сега си отивам; не е необходимо да ме убеждавате, за да разбере, че трябва да го сторя.

— Аз дойдох при вас не за да ви убеждавам да си вървите, а за да ви утеша — каза госпожа дьо Рамиер.

— Аз не мога да бъда утешена — възрази Индиана, като я целуна. — Обичайте ме, това ще ми помогне, но не ми говорете. Сбогом, госпожо, вие вярвате в бог, помолете го за мене!

— Няма да ви пусна да си отидете сама! — извика госпожа дьо Рамиер. — Аз лично ще ви заведа при мъжа ви, за да ви оправдая, да ви защитя, да ви закрилям.

— Колко сте великодушна! — каза Индиана, като я притисна до сърцето си. — Това е невъзможно. Вие единствена не знаехте тайната на Реймон. Цял Париж ще говори за нея тази вечер и вие ще се изложите. Оставете ме да понеса сама скандала. Аз няма да страдам дълго.

— Какво искате да кажете? Нима се готвите да извършите престъпление, да посегнете на живота си? Скъпо дете, вие също вярвате в бога!

— Да, госпожо, затова след три дни заминавам за остров Бурбон.

— Ела в обятията ми, скъпа дъще, ела да те благословя, бог ще те възнагради за твоята смелост...

— Надявам се — отговори Индиана, като погледна към небето.

Госпожа дьо Рамиер искаше поне да извика кола, но Индиана не се съгласи. Тя пожела да си отиде сама, без много шум. Като я виждаше тъй слаба и измъчена, майката на Реймон се плашеше, че няма да може да измине пеш толкова дълъг път.

— Не се страхувайте — успокои я Индиана. — Една дума на Реймон беше достатъчна да ми възвърне силите.

Тя се загърна в палтото си, спусна черната воалетка над лицето си и излезе от къщата през задния вход, който госпожа дьо Рамиер ѝ показа. Щом се озова на улицата, почувствува, че краката ѝ треперят. Струваше ѝ се, че само след миг грубата ръка на побеснелия ѝ мъж ще я сграбчи, ще я повали, ще я смъкне в калта. Скоро уличният шум, безгрижните хора, които преминаваха край нея, утринната хладина ѝ възвърнаха силата и спокойствието, макар това да беше сила, изпълнена с напрежение, и спокойствие, натегнало от мрачно предчувствие — като затишие, надвиснало над морските води, от което прозорливият моряк се плаши повече, отколкото от самата буря. Тя се спусна по кея от Института до Законодателния корпус, но вместо да

прекоси моста, продължи да върви безцелно покрай реката, потънала в тъпо безсмислено съзерцание.

Незабелязано се озова до водата, която влачеше парчета лед в краката ѝ и ги разбиваше в крайбрежните камъни. Зеленикавата вода я привличаше с неудържима сила. Човек привиква и с най-страшните мисли; щом веднъж ги приеме, изпитва дори някакво удоволствие от тях. От дълго време възможността да последва примера на Нун я успокояваше в часовете на отчаяние, така че за нея самоубийството се беше превърнало в нещо като сладостно изкушение. Една единствена религиозна мисъл я беше спирала досега да се реши; но в този миг в опустошеното ѝ съзнание нямаше никакъв проблясък. Тя едва си спомняше, че е имало някога бог, че Реймон е съществувал и вървеше все напред, приближаваше се все повече до реката като хипнотизирана, подчинявайки се инстинктивно на страданието.

Когато усети ледено студената вода, докосваща обувките ѝ, тя сякаш се събуди от тежък сън, огледа се, видя Париж зад себе си, Сена, която течеше в краката ѝ, отразявайки в маслените си води белите къщи и сивото небе. Постоянното движение на водата и неподвижността на земята се смесиха в обърканите ѝ представи и изведнъж ѝ се стори, че водата стои неподвижна, а земята бяга под краката ѝ. В този шеметен миг тя се притисна до една стена и се наведе като омагьосана над водата, която ѝ приличаше на твърда почва... Но изведнъж край нея залая куче, тя се разсея, остана за миг неподвижна. Дотича мъж, сграбчи я, дръпна я настрана, положи я в една изоставена лодка на брега. Индиана го погледна в лицето, но не го позна. Той се отпусна на земята в краката ѝ, съблече палтото си и я зави с него, улови ръцете ѝ, за да ги стопли, назова я по име.

Но тя беше прекалено слаба, за да направи каквото и да било усилие: от две денонощия не беше хапвала нито зальк.

Все пак, когато вледененото ѝ тяло се поотпусна от топлината, тя видя Ралф на колене пред себе си; той държеше ръцете ѝ и чакаше да се свести.

— Срецнахте ли Нун? — запита тя.

После все още под влияние на своята натрапчива мисъл добави:

— Видях я, като мина по този път — и му показа реката. — Искях да я последвам, но тя вървеше много бързо, а аз няхах сила да я догоня. Като в кошмар!

Ралф я гледаше отчаяно. Струваше му се, че сам губи съзнание, мислите му се объркваха.

— Да си вървим — каза той.

— Да вървим — съгласи се тя. — Но преди това потърсете краката ми, загубих ги по камъните.

Ралф видя, че краката ѝ са мокри и вкочанени от студ. Той я взе на ръце и я отнесе в една гостоприемна къща, където някаква добра жена се погрижи за нея и Индиана най-сетне дойде в съзнание. В това време Ралф изпрати да съобщят на господин Делмар, че е намерил жена му. Полковникът не бил в къщи. Той продължаваше да търси Индиана, изпълнен с тревога и гняв.

Ралф бе проявил съобразителност и изтича до господин дьо Рамиер; Реймон го посрещна иронично и студено. Той току-що беше легнал. Тогава Ралф си спомни за Нун и тръгна край реката, а слугата му започна да я търси в обратната посока. Офелия бързо откри следите на господарката си и отведе Ралф до мястото, където той я намери.

Малко по малко Индиана си спомни какво се беше случило през тази злополучна нощ, но напразно се мъчеше да възстанови минутите на трескавото си бълнуване. Тя не можа да обясни на Ралф за какво беше мислила един час преди това; той обаче отгатна всичко, разбра какво е почувствувала, без да я разпитва. Само улови ръката ѝ и ѝ каза нежно и в същото време с тържествен тон:

— Братовчедке, моля ви да ми обещаете нещо. Това ще бъде последно доказателство за приятелството ви, повече няма да ви отегчавам.

— Говорете — каза тя, — да направя нещо за вас, е единствената радост, която още ми остава.

— Закълнете ми се — помоли я Ралф — никога вече да не помисляте за самоубийство, без да ме предупредите. От своя страна и аз ви се заклевам в честта си да не ви попреча да го сторите. Само ви моля да ме предупредите. Вие знаете, че и аз не се страхувам от смъртта и неведнъж съм мислил за нея...

— Защо ми говорите за самоубийство? — запита Индиана. — Аз никога не съм искала да посягам на живота си! Винаги съм смятала това за грях, в противен случай...

— Да, но преди малко, когато ви взех на ръце, след като горкото куче (и той погали Офелия) ви бе дръпнало за роклята, вие бяхте

забравили и бог, и света, и братовчед си Ралф...

Сълзи блеснаха в очите на Индиана. Тя стисна ръката на Ралф и му каза тъжно:

— Защо сте ме спрели? Сега щях да бъда вече на небето, без да съм извършила грях, защото нямаше да съзнавам какво правя.

— Знам, но аз смятам, че самоубийството трябва да бъде резултат от предварително взето решение. Ще поговорим пак за това...

Индиана потръпна. Колата, която ги отвеждаше, спря пред къщата, където тя щеше да се срещне отново с мъжа си. Нямаше сили да изкачи стълбите. Ралф я отнесе на ръце в стаята ѝ. Прислугата им се състоеше от една камериерка, която беше отскочила до съдиите, за да клюкарствува за бягството на госпожа Делмар, и от Льолиевр, който беше отишъл в моргата, за да види труповите, донесени от сутринта. Ралф остана да се погрижи за Индиана, защото тя още не се чувствуваше добре. Рязко дръпване на звънеца извести завръщането на полковника. Тръпка на ужас и омраза премина през тялото на Индиана, тя бързо улови ръката на братовчед си и му каза:

— Моля ви се, Ралф, ако поне малко ме обичате, избавете ме от присъствието на този човек. Не искам да предизвиквам съжалението му, предпочитам гнева му пред състраданието... Не отваряйте или го отпратете; кажете му, че не са ме намерили още.

Устните ѝ трепереха, тя не пускаше Ралф. Измъчван от две противоречиви чувства, горкият Ралф се чудеше чия страна да вземе. Делмар звънеша тъй силно, че можеше да скъса звънеца, а Индиана седеше в креслото почти в безсъзнание.

— Вие мислите само за това, че е ядосан — каза най-сетне Ралф, — а не помисляте дори за мъките му, за тревогите му; все ви се струва, че ви мрази... Ако бяхте го видели колко мъчно му беше тази сутрин!...

Индиана пусна ръката му; Ралф отиде да отвори.

— Тук ли е? — извика полковникът, като влезе. — Що за дяволска история! Досега съм тичал да я търся! Много съм ѝ благодарен, че ми намери такова хубаво занимание. Да бъде проклета! Не искам да я видя, защото ще я убия!

— Не забравяйте, че ви чува — напомни му тихо Ралф. — Състоянието ѝ е такова, че не може да понесе никакво вълнение. Овладейте се!

— Да бъде трижди проклета! — изрева полковникът. — Хубаво ме развълнува от сутринта! Добре, че имам нерви като въжета! Кажете ми, ако обичате, кой от нас е по-обиден, по-уморен и по-болен, аз или тя? Къде я намерихте и какво правеше? Заради нея оскърбих ужасно онази стара глупачка дъо Карважал, която ми отговаряше двусмислено и ме обвиняваше, че аз съм бил виновен за щуротиите на племенницата й... Дявол да го вземе, просто съм смазан от умора!

Делмар наговори всичките тези приказки с пресипнал и груб глас, седнал на един стол в преддверието; той изтри челото си — беше се изпотил въпреки студа; повтаряше, проклинайки непрекъснато, колко се е уморил, как се безпокоил, колко се измъчвал; задаваше хиляди въпроси и, за щастие, не слушаше отговорите, защото горкият Ралф не умееше да лъже и се чудеше какво да каже на полковника, за да го успокои. Той седеше до една маса невъзмутим и безмълвен, сякаш нямаше нищо общо с тревогата на тези двама души, докато всъщност изживяваше всичко това много по-тежко от тях.

Като чу проклятията на мъжа си, Индиана се почувствува по-силна, отколкото си мислеше. Тя предпочиташе той да избухне гневно, защото това я оправдаваше в собствените й очи, отколкото да прояви великодушие, тъй като щеше да изпита угризения. Изтри сълзите си и събра последните остатъци от силите си, без да се замисля, че още биха могли да й потрябват — толкова й беше опротивял животът. Когато мъжът й се приближи до нея, властен и груб, самообладанието й го изненада — той почувствува, че тя е по-силна от него и промени тона и изражението си. Опитва се да се държи с хладно достойнство като нея, но, разбира се, не успя.

— Ще благоволите ли да ми кажете, госпожо — запита той, — къде прекарахте сутринта, а може би и нощта?

От това „може би“ Индиана разбра, че са открили късно отсъствието й. Тя стана по-уверена и отговори:

— Не, господине, нямам намерение да ви съобщя.

Делмар позеленя от яд и изненада.

— Нима? — възкликна той с треперещ глас — Наистина ли смятате да скриете от мен?

— Няма да ви отговоря — каза тя с леден тон, — защото искам да ви докажа, че нямате право да ми задавате такива въпроси.

— Нямам право ли, дявол да ви вземе! Кой е господарят тук, вие или аз? Кой носи рокля и трябва да се подчинява? Искате да ме сложите под чехъл! Няма да го бъде, любезна моя!

— Знам, че аз съм робиня, а вие сте господар. Според законите на тази страна вие сте мой владетел. Можете да вържете ръцете и краката ми, да ме оковете във вериги, да се разпореждате с моите действия. Притежавате правото на по-силния и обществото ви закриля; но върху волята ми, господине, вие нямате никаква власт, само бог може да я превие. Опитайте се да откриете закон, затвор или уред за измъчване, за да ме подчините! Все едно да затворите въздуха или да уловите празното пространство.

— Млъкнете, глупава и дръзка жена! Всичките тези приказки, взети от романите, съвсем ни отегчиха.

— Вие можете да ми заповядате да мълча, но не можете да ме възпрете да мисля.

— Глупава гордост, жалка самомнителност! Вие злоупотребявате със съжалението, което предизвиквате, но скоро ще се убедите, че не е толкова трудно да бъде усмирен „силният ви характер“.

— Не ви съветвам да опитвате. Ще си загубите спокойствието, а достойнството ви нищо няма да спечели от това.

— Сигурна ли сте? — запита той, като стисна силно ръката ѝ.

— Сигурна съм — отговори тя, без да промени изражението си.

Ралф направи две крачки, улови ръката на полковника с желязната си ръка, изви я като тръстика и му каза спокойно.

— Няма да допусна да падне нито едно косъмче от главата на тази жена.

Делмар изпита непреодолимо желание да се хвърли върху него, но почувствува, че не е прав, а той най-много от всичко се боеше да не се черви от постъпките си. Затова се сдържа и каза само:

— Не се бъркайте в чужди работи.

После отново се обърна към жена си.

— И тъй, госпожо — каза той, като притисна ръка до гърдите си, за да не я удари, — вие открито се обявявате срещу мене и отказвате да ме последвате на остров Бурбон? Искате да се разделим? Добре, дявол да го вземе, аз също...

— Вече не желая да се разделим — отговори тя. — Вчера мислех друго, но тази сутрин промених мнението си. Вие си послужихте със

сила, като ме затворихте в стаята. Излязох през прозореца, за да ви докажа, че цялата ви власт не представлява нищо, щом не можете да подчините волята на една жена. За няколко часа отхвърлих вашия деспотизъм; вдъхнах въздуха на свободата, за да ви докажа, че морално вие не сте мой господар и че на земята аз завися само от себе си. Докато се разхождах, размислих и реших, че дългът и съвестта ми ме задължават да се върна при вас; върнах се по моя воля. Братовчед ми ме *придружи*, а не ме *доведе*. Ако не желяех да го последвам, уверявам ви, той не би могъл да ме убеди. И така, господине, не си губете времето и не се опитвайте да ме убеждавате в противното; никога няма да успеете. Вие загубихте това право от мига, когато започнахте да действувате със сила. Пригответе се за отпътуване; готова съм да ви последвам. Не защото такава е вашата воля, а защото такава е моето намерение. Можете да се разпореждате с мене, но аз винаги ще се подчинявам само на себе си.

— Много ми е мъчно, че разумът ви е така разбъркан! — каза полковникът, като сви рамене.

И се оттегли в стаята си, за да сложи в ред книгата си, доволен дълбоко в душата си от решението на госпожа Делмар и без да се страхува от нови усложнения. Защото вярваше на думата ѝ, макар и да презираше възгледите ѝ.



## XXI

Реймон беше много уморен; веднага след като отпрати студено сър Ралф, заспа дълбоко. Събуди се, обзет от блажено спокойствие, като си припомни, че романът му с Индиана най-сетне е свършил. Той отдавна предвиждаше, че ще дойде време, когато ще трябва да се бори с любовта ѝ, ще трябва да защитава свободата си срещу изискванията на нейната романтична страст и предварително беше решил да не се съгласява с тези изисквания. Най-сетне беше успял, беше направил трудната крачка, беше казал „не“, не беше необходимо да се връща повече към този въпрос, тъй като нещата се бяха развили чудесно. Индиана не бе плакала кой знае колко, не бе настоявала кой знае колко. Беше се показала разумна; разбра всичко от първата дума и се покори на участта си бързо и гордо.

Реймон беше много доволен; той вярваше в съдбата си като в любеща майка и разчиташе, че тя ще подреди всичко в негова полза, ако трябва дори в ущърб на другите. Досега тя винаги го беше галила, така че нямаше защо да се съмнява в нея. Да предвиди последствията от грешките си и да се безпокои за тях, му се струваше престъпна неблагодарност към доброто божество, което бдеше над него.

Той стана от леглото все още уморен от нервното напрежение, с което бе изживял мъчителната сцена. В това време майка му се върна; тя беше отишла у госпожа дьо Карважал, за да я разпита за здравето и душевното състояние на госпожа Делмар. Маркизата като че ли никак не се безпокоеше; по-скоро се разстрои, когато госпожа дьо Рамиер направо я запита за Индиана. Всъщност тя се тревожеше само да не би бягството на Индиана да предизвика скандал. Оплака се горчиво от племенницата си, която едва предната вечер бе превъзнасяла до небесата; госпожа дьо Рамиер разбра, че с постъпката си клетата Индиана беше настроила завинаги срещу себе си леля си и беше изгубила единствената подкрепа, която ѝ оставаше.

Тези, които знаеха какво представлява маркизата, разбираха, че това не е кой знае колко голяма загуба; но за майката на Реймон госпожа дьо Карважал беше безупречна добродетел. Нейната младост

беше обвита с тайнствено мълчание и следите ѝ се губеха в революционните вихрушки. Госпожа дьо Рамиер не можа да сдържи сълзите си, като си помисли за съдбата на Индиана, и се опита да я оправдае, но маркизата злобно забеляза, че тази история сигурно не ѝ е безразлична, затова не може да съди безпристрастно.

— Но какво ще стане с нещастната млада жена? — запита госпожа дьо Рамиер. — Кой ще я закриля от мъжа ѝ?

— Ще стане това, което е угодно богу — отговори маркизата. — Аз нямам намерение да се меса в тази история и не желая да я видя никога вече.

Добрата госпожа дьо Рамиер не се успокои и реши на всяка цена да узнае нещо за госпожа Делмар. Тя помоли да я отведат до ъгъла на улицата, където живееше Индиана, и изпрати прислужника си да разпита портиера, като му поръча да се добере до сър Ралф, ако той е в къщи. После остана да чака в колата; скоро дойде самият Ралф.

Може би единственият човек, оценил правилно Ралф, беше госпожа дьо Рамиер. Те си размениха няколко думи, но и двамата разбраха, че еднакво искрено се вълнуват от съдбата на Индиана. Ралф разказа какво се беше случило сутринта, но тъй като само подозираше как е протекла нощта, не се опита да изясни този въпрос. Госпожа дьо Рамиер обаче сметна, че трябва да му каже всичко, което знае, тъй като той сигурно щеше да съдействува тази съдбоносна и пагубна връзка да бъде прекъсната. Ралф се чувствуваше по-свободен пред нея, отколкото пред всеки друг; затова не скри дълбокото вълнение, което изпитваше по време на този откровен разговор.

— Вие казвате, госпожо — прошепна той, сякаш подтискайки нервна тръпка, — че тя е прекарала нощта във вашата къща?

— Самотна и тежка нощ. Реймон не може да бъде обвинен в съучастие, защото се е върнал в шест часа, а в седем дойде при мене, за да ме помоли да вразумя нещастното дете.

— Тя е искала да напусне мъжа си! Искала е да се опозори! — възкликна Ралф, втренчил поглед пред себе си, странно развълнуван. — Значи, толкова много обича този недостоеен за нея човек!

Забравяше, че говори пред майката на Реймон.

— Отдавна бях отгатнал това — продължи той. — Защо не предвидих, че ще настъпи ден, в който тя ще се реши да се погуби. По-скоро бих я убил, отколкото да допусна това.

Подобни думи в устата на Ралф поразиха госпожа дьо Рамиер; тя се надяваше, че ще разговаря със спокоен и снисходителен човек и вече се разкайваше, че е повярвала на външната му невъзмутимост.

— Боже мой! — извика ужасено тя. — Нима и вие ще я осъдите безпощадно? Нима и вие ще я изоставите като леля й? Нима в сърцата ви няма жалост? Нима не умеете да прощавате? Нима няма да й остане поне един приятел след нейната грешка, от която тя и без това вече толкова много страда!

— За мене можете да бъдете спокойна — отговори Ралф. — От шест месеца зная всичко и не съм казал нито дума. Станах случайно свидетел на първата им целувка и въпреки това не смъкнах господин дьо Рамиер от коня му. Често улавях в гората любовните им послания и въпреки това не ги унищожавах. Срегнах господин дьо Рамиер на моста, когато той го прекосяваше, за да отиде при нея — беше нощ, бяхме сами, аз съм четири пъти по-силен от него и въпреки това не блъснах този човек в реката; и когато видях, че успя да ми убегне, да ме измами, да се промъкне при нея, вместо да изкъртя вратите и да го изхвърля през прозореца, аз спокойно ги предупредих за пристигането на съпруга и спасих живота му, за да спася честта й. Както виждате, госпожо, аз съм жалостив и милосърден. Тази сутрин този човек пак беше в ръцете ми; аз знаех, че той е причина за всички наши нещастия и ако нямах право да го обвиня без доказателства, поне можех да го предизвикам на дуел заради дръзкото му и подигравателно държане. Е добре, аз понесох оскърбителното му презрение, защото знаех, че смъртта му ще убие Индиана; оставих го да се обърне на обратната страна и да спи, докато Индиана, полумъртва, обезумяла, стоеше на брега на Сена, готова да последва друга една жертва... Както виждате, госпожо, аз съм търпелив с тези, които мразя, и съм снисходителен към тези, които обичам.

Госпожа дьо Рамиер седеше в колата срещу Ралф и го гледаше с изненада, примесена с ужас. Той беше толкова различен от човека, когото познаваше, че тя се уплаши да не е получил мозъчно сътресение. Намекът му за смъртта на Нун потвърди предположението й, защото тя не знаеше нищо за тази история и взе думите, изплъзнали се от устата на Ралф, за измислици, нямащи нищо общо с разговора, който водеха. Ралф действително беше силно развълнуван, състояние, в каквото може би изпадат понякога и най-разумните хора и което

граничи с лудостта. Подобно на всички уравновесени хора гневът му обикновено беше хладен и сдържан, но неудържим, както е присъщо на благородните души, затова в този миг той беше страшен. Госпожа дьо Рамиер улови ръката му и каза тихо:

— Вие сигурно страдате много, скъпи господин Ралф, щом без никакво угризение на съвестта ми причинявате такава болка. Забравяте, че човека, за когото говорите, е мой син, и че неговите грешки, ако той е направил грешка, нанасят много повече моето сърце, отколкото вашето.

Ралф веднага се овладя и целуна ръката на госпожа дьо Рамиер с изблик на симпатия, което за него беше почти тъй рядко явление, както и гнева му.

— Простете ми, госпожо — каза той, — вие сте права. Аз страдам много и забравих, че има неща, които трябва да уважавам. Забравете и вие горчивите думи, които изрекох пред вас, а аз ще съумея да затая всичко в сърцето си.

Госпожа дьо Рамиер се поуспокои, но не напълно; все още се вълнуваше, като разбираше каква дълбока омраза изпитва Ралф към сина ѝ. Тя се опита да го оправдае, но Ралф я спря.

— Отгатвам мислите ви, госпожо, но не се тревожете. На нас с господин дьо Рамиер не ни е съдено да се видим скоро. Не съжелявайте за това, което ми разказахте за братовчедка ми. Дори цял свят да я напусне, аз ви се заклевам, че един приятел ще ѝ остане завинаги.

Госпожа дьо Рамиер се върна привечер в къщи; Реймон, грееше блажено край камината краката си, обути в кашмирени пантофи, и пиеше чай. Все още се мъчеше да се свърже от изживените тревоги, но вече лелееше сладки мечти за бъдещето; най-сетне се беше почувствувал свободен и можеше да се радва на това скъпо щастие, което никога не съумяваше да запази.

„Защо съм устроен така — питаше се той, — че се отегчавам толкова бързо от свободата си, която вечно откупувам на такава висока цена? Щом някоя жена ме улови в мрежата си, бързам да я разкъсам, за да намеря отново покой, да си възвърна душевното спокойствие! Да бъда проклет, ако скоро пак пожертвувам свободата си заради някоя жена! Мъките, които изтърпях с тези две креолки, ще ми послужат за добър урок и вече ще имам работа само с лекомислени и шеговити

парижанки... истински светски дами. Може би няма да е зле дори да се ожена, за да сложа край, както се казва...”

Тъкмо беше се вгълбил в тези мирни и тихи мисли, когато майка му влезе развълнувана и уморена.

— Тя е по-добре — каза госпожа дьо Рамиер. — Всичко е минало благополучно. Надявам се, че ще се успокои...

— Кой? — запита Реймон, пробуден внезапно от прелестните си мечти.

И все пак на другия ден той реши, че е длъжен да спечели ако не любовта, то поне уважението на Индиана. Не му беше приятно тя да се похвали, че го е напуснала. Искаше да ѝ докаже, че благородството и великодушието му са я подтикнали към това решение. Искаше да запази властта си над нея, дори след като я беше отблъснал, затова ѝ написа следното писмо:

„Няма да ви искам прошка, скъпа приятелко, за жестоките или дръзки думи, изплъзнали ми се в минутите на безумие. В разгара на треската човек не може да си даде сметка за чувствата си и да ги изрази както подобава. Не е моя грешката, че не съм бог и не мога да се овладея край вас, когато пламне кръвта ми, че губя ума си, че полудявам. Може би и аз имам право да се оплача от жестокото хладнокръвие, с което ме бяхте осъдили на ужасни мъки, без нито веднъж да се смилите над мене; но това също не е по ваша вина. Вие сте прекалено свършена, за да играете в този свят същата роля, каквато играем ние, обикновените смъртни, подчинени на човешките си страсти, роби на грубия си инстинкт. Аз често съм ви казвал, Индиана, че вие не сте жена и когато мисля сега за това спокойно, още веднъж се убеждавам, че сте ангел. Прекланям се пред вас като пред божество. Но, уви, когато съм до вас, в мен се пробужда първобитния човек! Благоуханното ви дихание обгаряше като буен пламък устните ми; когато се навеждах над вас и косите ми докосваха вашите, тръпка на неизразима наслада пробягваше по кръвта ми и тогава забравях, че сте небесно създание, олицетворение на

мечтата за вечно блаженство, ангел, слязъл от небето, за да направлява моите стъпки в този грешен живот и да ме посвети в радостите на друго едно съществуване. Защо ти, светъл ангел, ми носеше съблазните на ада? Често си мислех, че държа щастието в обятията си, а ти беше само добродетел!

Простете ми тези престъпни съжаления, моя приятелко! Аз не бях достоен за вас и може би, ако вие бяхте решили да се принизите до мен, щяхме да бъдем пощастливи! Но вие постоянно страдахте от моето несъвършенство и смятахте за престъпление, че не притежавам вашите добродетели.

Сега, когато вече сте ми простили — сигурен съм в това, защото идеалното същество не може да не прояви снизхождение, позволете ми още веднъж да се обърна към вас, за да ви благодаря и да ви благословя. Да ви благодаря!... О, не, мой живот, благодаря не е точната дума, защото душата ми се разкъсва много по-тежко от вашата, когато проявихте смелостта да се изтръгнете от обятията ми. Но аз се възхищавам от вас и облян в сълзи, одобрявам решението ви! Да, моя Индиана... вие намерихте в себе си сили да принесете такава скъпа жертва! Вие разбихте сърцето и живота ми, помрачихте бъдещето ми, съсипахте моето съществуване! Така да бъде! Аз ви обичам толкова силно, че съм готов да понеса всичко, без да се оплаквам, защото моето щастие не е нищо, за мен вашето щастие е всичко на света. Готов съм хиляди пъти да пожертвувам заради вас честта си, но вашата чест ми е по-скъпа от всички радости, които бихте могли да ми дарите! Не бих приел никога такава жертва! Напрасно бих се мъчил да се забравя, опиянен от страстна любов, напрасно бихте разтворили обятията си, за да ме обсипете с небесни наслади, винаги щях да изпитвам угризение, то щеше да отрови дните ми и аз бих се чувствувал по-унижен и от вас от презрението на хората! О, боже! Да зная, че сте загубили всяко уважение, че сте отхвърлена заради мен! Да зная, че сте загубили

обожанието, което винаги ви е заобикаляло. Да ви виждам оскърбена в моите обятия и да не мога да измия тази обида! Защото аз бих могъл да пролея всичката си кръв за вас! Бих могъл да отмъстя за вас, но никога не бих могъл да ви оправдая пред света! Моето пламенно желание да ви защитя би било още едно обвинение срещу вас; моята смърт — неопровержимо доказателство за вашето престъпление. Клетата Индиана, аз бих ви погубил! О, колко нещастен бих се чувствувал тогава!

Заминете, любима моя, идете под друго небе, за да се радвате на плодовете на вашата добродетел и вяра. Бог ще ви награди за нашата жертва, защото той е добър! Ще ни свърже в друг, по-щастлив живот и може би дори... Но не... тази мисъл също е греховна и все пак аз не мога да си забраня да се надявам!... Сбогом, Индиана, сбогом! Сама виждате, че нашата любов е престъпление! Уви, сърцето ми е разбито! Как ще намеря сила да ви кажа: «Прощавайте!»“

Реймон отнесе сам това писмо у госпожа Делмар; но тя се затвори в стаята си и отказа да го приеме. Той напусна къщата, като успя да предаде тайно писмото на камериерката и да прегърне сърдечно съпруга. Когато прекрачи и последното стъпало, му олекна; времето му се стори по-хубаво, жените по-красиви, магазините по-блестящи — чудесен ден в живота на Реймон.

Госпожа Делмар заключи писмото в едно ковчеже — щеше да го отвори в колониите. Искаше да се сбогува с леля си, но сър Ралф не й позволи. Той беше видял госпожа дьо Карважал и знаеше, че тя се готви да посрещне Индиана с упреци и презрение; възмущаваше го нейната лицемерна строгост и не можеше да се примири с мисълта, че Индиана ще трябва да изживее подобни обиди.

На другия ден, когато Делмар и жена му вече се качваха в дилижанса, Ралф им каза с обикновената си невъзмутимост:

— Аз често съм повтарял, приятели мои, че искам да бъда с вас; но вие не ме разбрахте и не ми отговорихте. Ще ми позволите ли да дойда с вас?

— До Бордо ли? — запита господин Делмар.

— До остров Бурбон — отговори Ралф.

— Не бива — възрази господин Делмар. — Не бива да свързвате съдбата си с нас, бъдещето ни е несигурно, положението ни е много лошо. Това би означавало да злоупотребим подло с вашето приятелство и да се откажете от общественото си положение. Вие сте богат, млад, свободен, трябва да се ожените пак, да си създадете семейство...

— Работата не е там — отговори студено сър Ралф. — Аз не умея да изразявам мислите си красиво, затова ще ви кажа откровено какво изпитвам. От около шест месеца ми се беше сторило, че вие двамата някак сте изстинали към мене, може би без да разбере, съм направил някаква грешка. Ако се лъжа, само една ваша дума ще бъде достатъчна да ме успокои. Позволете ми да дойда с вас. А ако съм виновен, време е да ми го кажете! Ако се разделим, ще ми бъде много тежко, че не съм поправил грешките си.

Полковникът беше толкова развълнуван от това наивно и великодушно признание, че забрави всичките обиди, нанесени на честолюбието му, които го бяха отдалечили от приятеля му. Той му протегна ръка, закле му се, че никога не го е обичал по-искрено и че е отказал да приеме услугите му само от деликатност.

Индиана мълчеше. Ралф преодоля душевния си смут и запита сподавено:

— А вие, Индиана, вие все още ли сте моя приятелка?

Тези думи събудиха в душата ѝ цялата ѝ минала обич, всичките детински връзки, които сближаваха сърцата им. Те се прегърнаха разплакани и Ралф едва не припадна; защото в душата на този силен човек, външно тъй спокоен и сдържан, бушуваха могъщи страсти. Мълчалив и блед, той седна за малко, защото чувствуваше, че ще падне, после улови ръката на полковника и на жена му и каза:

— В този час, когато може би се разделяме навеки, бъдете откровени с мен! Защо отказвате да приемете предложението ми да ви придружа, заради мене или заради вас?

— Кълна се в честта си — отговори Делмар, — че като ви отказвам, жертвувам щастието си заради вас.

— Вие знаете — добави Индиана, — че аз никога не бих пожелала да ви напусна.



— Грешно би било да се съмнявам в искреността ви в подобен миг — отговори Ралф, — вашата дума ми е достатъчна, благодаря и на двама ви.

И той изчезна.

Шест седмици по-късно двумачтовият кораб „Корали“ се готвеше да вдигне платна от пристанището в Бордо. Ралф беше писал на приятелите си, че ще дойде при тях, преди да заминат, но както обикновено от писмото не се разбираше дали има намерение да дойде само да им каже сбогом или да ги придружи до острова. Те напразно го чакаха; най-сетне капитанът даде знак за отплаване, Ралф не дойде. Мрачни предчувствия завладяха измъчената душа на Индиана, когато последните къщи на пристанището изчезнаха в зеленината на брега. Тя потръпна, като си помисли, че от сега нататък ще живее сама в света с този мъж, когото мразеше и с когото трябваше да остане до смъртта си, без приятел край себе си, който да я утеши, без близък, който да я закриля срещу деспотичната му власт...

Но когато се обърна, тя видя на палубата зад себе си Ралф — той се усмихваше спокоен и ласкав.

— Значи, все пак ти не ме напускаш? — извика тя и се хвърли обляна в сълзи на врата му.

— Никога няма да те напусна — отговори Ралф, като я притисна до гърдите си.

## XXII

Писмо на госпожа Делмар до господин дьо Рамиер:

„Остров Бурбон, 3 юни 18..

Бях решила да не ви напомням за себе си, но когато пристигнах тук и прочетох писмото ви, писано в навечерието на заминаването ми от Париж, почувствувах, че ви дължа отговор, защото в ужасната мъка, в която бях изпаднала тогава, бях отишла много далеч; бях си внушила неверни неща за вас, затова ви дължа обяснение не като пред любим, а като пред човек.

Простете ми, Реймон, че в този страшен миг от моя живот вие ми се сторихте истинско чудовище. Една ваша дума, един единствен поглед ме лишиха завинаги от цялата ми вяра, от надеждата. Знам, че вече не мога да бъда щастлива, но все пак се надявам, че поне няма да има защо да ви презирам — това би било за мен последният удар.

Да, аз ви смятах подлец и още по-лошо дори — егоист. Отвратих се от вас. Съжалих, че остров Бурбон не е достатъчно далеч, за да избягам, и негодуванието ми даде сила да изпия горчивата чаша до дъно.

Но сега, след като прочетох писмото ви, ми е по-добре. Вече не съжалявам за вас, но не ви мразя и не желая да ви измъчват угризения, че сте разрушили живота ми. Бъдете щастлив, бъдете безгрижен, забравете ме, аз съм още жива и може би ще живея дълго.

Всъщност вие за нищо не сте виновен; аз бях безразсъдна. Вие имате сърце, но то бе затворено за мене. Не ме излъгахте, аз сама се заблудих. Вие не сте нито клетвопрестъпник, нито нечувствителен човек, вие просто не ме обичахте.

Боже мой, не сте ме обичали! А аз обичах ли ви истински?... Но няма да се унижавам с жалби! Не ви пиша,

за да отровя с тежък спомен покоя на вашия сегашен живот. Не ви пиша и за да измоля съчувствието ви за страданията, които имам сили да понеса сама. Сега вече зная добре коя роля ви подхожда, за това искам да ви оправдая и да ви простя.

Няма да се мъча да опровергавам писмото ви, това би било най-лесното. Няма и да отговоря на разсъжденията ви в какво се състоят задълженията ми. Бъдете спокоен. Реймон, аз зная какъв е дългът ми, но ви обичах много и бях готова да го пренебрегна, без да размисля. Не беше необходимо да ми обяснявате, че хората ще ме презрат за грешката ми; това ми е известно. Знаех, че ще опетня живота си и петното ще остане незаличимо, ужасно, че всички ще ме отблъснат, прокълнатата, покрита с позор, че няма да имам нито един приятел, който да ме съжали и да ме утеши. Единствената ми заблуда беше вярата ми във вас, вярата, че ще разтворите обятията си за мене и ще ми помогнете да забравя презрението, изоставянето и самотата. Но едно нещо не предвидих — че вие може би ще откажете да приемете жертвата ми, след като вече съм я принесла. Въобразих си, че това не може да ми се случи. Когато идвах у вас, мислех, че отначало по принцип и от чувство за дълг ще се опитате да ме отблъснете, но бях убедена, че като ви припомня какво ме очаква след тази моя постъпка, ще сметнете, че сте длъжен да ми помогнете. Не, наистина никога не бих помислила, че ще ме изоставите да понеса последиците от моето пагубно решение, че ще трябва сама да събирам горчивите плодове, вместо да ми откриете обятията си и да ме обградите с любовта си.

Как бих предизвикала тогава целия свят, неспособен да ме оскърби с мълвата си! Колко безразлична би ми била омразата, ако бях уверена във вашата любов! Колко лесно би заглушила слабия глас на угризенията страстната ми любов към вас! Живеейки само за вас, аз щях да забравя себе си. Горда с любовта ви, нямаше да имам време да се червя от моята. Една ваша дума, един поглед, една целувка

щяха да бъдат достатъчни да се почувствувам храбра и мисълта за хорското мнение и законите не би намерила място в нашия живот. Да, аз бях безумна, както вие цинично се изразихте, защото съм изучавала живота от романите за камериерки, от тези весели и наивни измислици, които ни увличат с благополучния край на безумни авантюри и невъзможни блаженства. Във вашите думи, Реймон, има ужасна истина! Най-много ме тормози и ме измъчва това, че вие имате право.

Едно само не мога да си обясня — защо ние двамата с вас възприехме по различен начин невъзможното? Защо аз, слаба жена, почерпих в пламъка на чувствата си сила и не се побоях да изпадна в невероятно положение, като в романите, а вие, силен мъж, не намерихте решителност да ме последвате? Всъщност вие споделяхте моите мечти за бъдещето, бяхте се съгласили с безумните ми планове, вие поддържахте в мене тази невъзможна надежда! Колко пъти слушахте детинските ми планове, глупавите ми замисли с усмивка на уста, с блеснали от радост очи и ми отговаряхте с любов и признателност. Вие също бяхте сляп, непредвидлив и храбър само на думи. Как така станяхте благоразумен едва когато се озовахте пред опасността? Винаги съм мислела, че опасността омагьосва човека, разпалва смелостта му, кара го да забрави страха. А ето че вие се разтреперихте в решителната минута! Нима на мъжете е присъща само физическа храброст, която не се бои от смъртта? Не сте ли способен на нравствена храброст, която приема да понесе нещастieto? Обяснете ми, моля ви се това, вие, който така великолепно умеете да обяснявате всичко!

Може би вашата мечта не е била като моята, може би аз черпех смелост в любовта! Вие сте си въобразявали, че ме обичате и изведнъж сте се събудили и сте разбрали грешката си в деня, когато аз вървах уверена и закриляна от любовта си! Велики боже! Каква странна заблуда е била вашата обич, след като не сте предвидили всички препятствия, които ви ужасиха точно когато беше дошло

времето да действваме, и ми напомнихте пръв за тях, когато беше вече късно!

Защо ви упреквам сега? Нима сме отговорни за чувствата, които вълнуват сърцата ни? Нима от вас е зависело да ме обичате вечно? Не, разбира се! Моя грешка е, че не съумях да ви се харесам за дълго. Търся причината и не я намирам в сърцето си; но тя съществува. Може би прекалено много съм ви обичала, може би нежността ми е била досадна и уморителна... Вие сте мъж, обичате независимостта и насладите. Аз ви бях в тежест. Опитвах се понякога да променя живота ви. Уви, това не са големи грешки и струва ми се, че не заслужавах да ме изоставите така жестоко.

Наслаждавайте се на свободата, откупена с цената на цялото ми съществуване, няма ди ви тревожа повече. Защо не ми дадохте по-рано този урок? Тогава сигурно щях да страдам по-малко, а и вие също.

Бъдете щастлив, това е последното пожелание на моето разбито сърце. Не ми напомняйте вече за бог; оставете тази грижа на свещениците, техен дълг е да вълнуват сърцата на грешниците. Моята вяра е по-силна от вашата; аз служа на друг бог, но му служа по-добре и по-чисто. Вашият бог е бог на хората, той е цар, основател и опора на вашата класа. Моят бог е бог на вселената, създател, поддръжка и надежда на всички живи същества. Вашият бог е създал всичко само за вас; моят е сътворил всички живи същества, за да си помагат едни на други. Вие се смятате за господари на света; а аз мисля, че сте само тирани. Въобразявате си, че бог ви покровителствува и ви е разрешил да заграбите властта на земята; аз мисля, че той ще потърпи това известно време, но ще дойде ден, когато ще ви разпръсне като пясъчинки с диханието си. Не, Реймон, вие не познавате бог или по-добре, позволете ми да ви повторя това, което Ралф ви каза веднъж в Лани: «Вие не вярвате в нищо!» Вашето възпитание и желанието да притежавате неограничена власт, за да я противопоставите на народната мощ, са ви накарали да

приемете без уговорки вярванията на предците си, но в сърцата си вие не вярвате в съществуването на бог и може би никога не сте се молили. Аз имам само една вяра, несъмнено единствената, която вие не притежавате — вярвам в бог, но отхвърлям религията, която вие сте измислили, целия ви морал, всичките ви принципи, интересите на вашето общество, които вие сте издигнали в закони и за които твърдите, че изхождат от самия бог, подобно на вашите свещеници, създали религиозни обреди, за да узаконят могъществото и богатството си над народите. Но всичко това е лъжа и безбожие. Аз, която вярвам в бог, аз, която го разбирам, зная, че няма нищо общо между него и вас, и прекланяйки се пред него с цялата си душа, не мога да бъда с вас, които непрестанно се стремите да унищожавате делата му и да осквернявате даровете му. Не ви подхожда да злоупотребявате с неговото име, за да сломите съпротивата на една слаба жена, за да заглушите жалбата на едно разбито сърце. Бог не иска да угнетяват и да погубват творенията му, създадени от неговите ръце. Ако той би пожелал да слезе и да се намеси в нашите жалки дела, би сломил силния и би поддържал слабия; би протегнал могъщата си ръка над нашите глави и би ги изравнил както водите на морето; би казал на роба: «Захвърли оковите и изтичай на хълма, където съм създал за тебе вода, цветя и слънце.» Би казал на кралете: «Отдайте своята багреница на просяците, за да им послужи за рогозка, и идете да спите в долините, където съм постлал за вас килими от мъх и изтравниче!» Би казал на силните: «Коленичете и понесете на плещите си товара на вашите слаби братя, защото отсега вие ще имате нужда от тях и аз ще им дам сила и смелост.» Да, такива са моите мечти; те не са от този живот, а от друг свят, където законът на силния няма да угнетява миролюбивия, където съпротивата и бягството няма да бъдат считани за престъпление, където човек ще може да се изтръгне от властта на човека, както газелата избягва от пантерата, без оковите на закона да го хвърлят в краката на неприятеля му,

без гласът на предразсъдъка да се издигне, за да го оскърби, като му повтаря: «Ти си подлец и негодник, защото не си пожелал да се смириш и не раболепствуващ.»

Не, не ми говорете за бог, особено вие, Реймон, не призовавайте неговото име, за да ме изпратите в изгнание и да ме принудите да мълча. Като се подчинявам, аз отстъпвам пред хорската власт. Ако бях послушала гласа на сърцето си, на благородното инстинктивно чувство, тъй силно и дръзко, което може би е истинската съвест, щях да избягам в пустинята, щях да съумея да мина без помощ, без закрила, без любов; щях да отида да живея сама в дебрите на нашите прекрасни планини; щях да забравя тираните, неправдите, неблагодарните хора. Но, уви, човек не може да мине без себеподобните си и дори Ралф не може да живее сам.

Сбогом, Реймон! Бъдете щастлив без мен! Прощавам ви злото, което ми причинихте. Говорете понякога за мен на майка си, най-прекрасната жена, която някога съм познавала. Помнете, че в моето сърце няма срещу вас нито омраза, нито мъст. Моята болка е достойна за любовта, която изпитвах към вас.

Индиана“

Клетата Индиана се залъгваше. Само достойнството ѝ я караше да говори за дълбока и спокойна болка, но останала сама със себе си, тя страдаше до смърт. Понякога лъч на слаба надежда заблестяваше в помръкналите ѝ очи. Може би все още не беше загубила напълно вярата си в любовта на Реймон въпреки жестокия урок, въпреки ужасните мисли, които всеки ден ѝ разкриваха колко студен и равнодушен е този човек, когато нещата не се отнасят до неговите лични интереси и удоволствия. Струва ми се, че ако би искала да разбере горчивата истина, Индиана не би могла да влачи по-нататък своя жалък, похабен живот.

Жените са неразумни по природа, сякаш за да уравновеси явното превъзходство над мъжете, което те притежават в изтънчените си чувства, небето преднамерено е вложило в сърцата им сляпа суетност

и глупаво лековерие. И може би, за да се завладее подобно нежно, доверчиво и трогателно същество, е необходимо само умение да го похвалиш и да го поласкаеш. Има мъже, свършено неспособни да оказат каквото и да било въздействие върху другите мъже, но притежаващи безгранично влияние над жените. Ласкателството е игото, под което жените скланят ниско своите пламенни и лекомислени глави. Горко на мъжа, който би пожелал да бъде искрен в любовта! Ще го постигне съдбата на Ралф.

Ето какво бих ви отговорила, ако ми кажехте, че Индиана е изключителен характер и че необикновената жена не проявява в съпротивата си към мъжа нито такова упорство, нито подобно безнадеждно търпение. Бих ви казала да погледнете другата страна на медала и да видите жалката слабост, безсмисленото заслепление, което тя проявяваше към Реймон. Бих ви помолила да откриете жената, която не умее да лъже и да се самозалъгва; която би могла да затвори за десет години в сърцето си тайната на една надежда, а после в един миг на безумие да постави всичко на карта, която би се приютила слаба като дете в обятията на любимия, но би се показала силна и недостъпна в обятията на човека, когото не обича.



## XXIII

Междувременно атмосферата в семейство Делмар се беше поуспокоила. Заедно с лъжливите приятели бяха изчезнали и много от неприятностите, които под плодоносната ръка на тези услужливи и усърдни посредници непрекъснато се задълбочаваха. Сър Ралф, мълчалив и привидно безучастен, умееше да изглажда дребните недоразумения на ежедневието, които така често се раздуват от сплетниците; Индиана живееше сега почти сама. Къщата ѝ беше в планината над града и всяка сутрин господин Делмар, който имаше склад на пристанището, ходеше там и по цял ден се занимаваше с търговските си сделки с Индия и Франция. Сър Ралф живееше с тях и винаги намираше начини да им помага, без те да го забелязват. Той изучаваше естествените науки или наблюдаваше работата в плантацията. Индиана си възвърна ленивите привички и прекарваше горещите часове на деня в своя хамак, а дългите вечери в самотата на планините.

Остров Бурбон е всъщност огромен конус, основата на който представлява окръжност, дълга около четиридесет левги, а гигантските върхове се издигат на височина хиляда и шестстотин тоаза<sup>[1]</sup>. Почти от всички точки на острова зад острите скали, зад тесните долини и гъстите гори погледът открива синьо море, което се слива с хоризонта. От прозорците на стаята си Индиана виждаше между две скали благодарение на дъговидното врязване на склоновете срещу тяхното жилище белите платна на корабите, кръстосващи Индийския океан. През тихите часове на деня това зрелище привличаше погледа ѝ и тогава нейната тиха печал се превръщаше в еднообразно и съсредоточено отчаяние. Великолепната гледка не будеше поетични възторзи в душата ѝ, а я изпълваше с горчиви, мрачни мечти; тогава тя спускаше щорите и се скриваше дори от дневната светлина, за да пролива тайно парещите сълзи на изстрадалото си сърце.

Но когато вечер откъм сушата повееше лек ветреца и ѝ донесеше уханието на разцъфнали оризища, тя оставяше Делмар и Ралф да пият ароматичния фахам<sup>[2]</sup> и да пушат бавно пурите си на верандата и

навлизаше в саваната. Изкачваше се на върха на някой достъпен склон, угаснал кратер на стар вулкан, за да погледа слънчевия залез, който багреше в червено облаците и се разпръсваше като златен и рубинен прах над шумолящите върхове на захарната тръстика, над искрящите стени на подводните скали. От време на време слизаше до устието на река Сен-Жил, защото морето, макар да ѝ причиняваше болка, я привличаше като измамлив мираж. Струваше ѝ се, че зад вълните, зад далечните мъгли пред погледа ѝ ще изникне вълшебното видение на друга една земя. Понякога облаците приемаха странни очертания: ту гигантска бяла вълна се издигаше над повърхността и се очертаваше като фасадата на Лувъра, ту изведнъж от мъглата изникваха две четвъртити платна, напомнящи кулите на „Парижката света Богородица“, когато Сена скрива основите на черквата и тя се появява сякаш увиснала в небето; друг път разкъсаните порозовели облаци с променливи форми ѝ заприличваха на причудливите архитектурни очертания на огромен град. Мислите ѝ се рееха в илюзиите на миналото и Индиана цяла трепереше от радост, като съзираше този въображаем Париж, макар в действителност той да ѝ напомняше най-нещастните дни от нейния живот. Тогава я обхващаше странен шемет. Застанала високо над брега, загледана в бягащите теснини, които я отделяха от океана, на нея ѝ се струваше, че е бързо задръпаната в простора стрела и че се приближава към този обаятелен град, извикан от въображението. Завладяна от тази своя мечта, тя се залавяше за скалата, която ѝ служеше за опора; и ако някой видеше тогава жадно вперените ѝ очи, нетърпеливо задъханата ѝ гръд и дивата радост, изписана по лицето ѝ, би я помислил за обезумяла. А всъщност това бяха единствените часове на щастие, единствените мигове на блаженство, към които бяха устремени надеждите ѝ през целия ден. Ако поради прищявка мъжът ѝ забранеше тези самотни разходки, не зная с какво би запълнила съществуването си; защото тя живееше само с илюзиите си, с пламенния порив към това, което не би могло да се нарече нито спомен, нито очакване, нито надежда, нито съжаление, а само страстно обгарящо желание. Тя живееше така по цели седмици и месеци под тропическото небе, отдадена само на една празна мечта, влюбена в една химера.

Ралф също беше подновил разходките си из мрачните и сенчести места, където не долиташе дъхът на морския вятър; защото океанът му

беше станал непоносим, както и мисълта да го прекоси отново.

В неговите спомени Франция беше прокълнато място. Там той беше се почувствувал тъй нещастен, че бе загубил смелост, той, който беше привикнал с нещастieto и понасяше така търпеливо страданията. Мъчеше се с всички сили да забрави тази страна, защото колкото и разочарован да беше от живота, все още му се искаше да живее, докато се чувствуваше нужен някому. Затова се стараеше никога да не произнася дума, която да напомня, че някога е бил там. Какво не би дал да изтръгне това ужасно възпоминание от паметта на госпожа Делмар! Но той не вярваше в силите си, чувствуваше се тъй неловък, некрасноречив, че предпочиташе да я избягва, отколкото да я разсее. Прекомерно деликатен и въздържан, той продължаваше да изглежда студен егоист, ходеше да страда сам надалеч и ако някой би го видял как обикаля горите и планините, преследвайки птици и насекоми, би го помислил за естествоизпитател, потънал в невинната си страст, който изобщо не се интересува от сърдечните вълнения, кипящи около него. А всъщност ловът и естествената история бяха за него само предлог, който прикриваше горчивите му тягостни мисли.

Конусообразният остров Бурбон е сгушил в основата си тесни и дълбоки устия, където реките вливат прозрачните си или буйни води; една от тези теснини се нарича Берника, живописно място, тясна и дълбока долина, скътана между две стени от отвесни скали, чиято повърхност е осеяна с храсти и папрат.

В браздата, образувана от две скали, тече поточе. В края, където се разделят, то се спуска от огромна височина и образува малко езеро, заобиколено от тръстики, обвито във влажна мъгла. Около бреговете му и по бреговете на потока, изтичащ от препълненото езеро, растат бананови и портокалови дървета, чиято тъмна и пищна зеленина сякаш тапицира вътрешността на теснината. Ралф бягаше тук от горещината и от хората; всичките му разходки го довеждаха до тази любима цел; еднообразният шум на прохладния водопад уталожваше мъката му. Когато сърцето му се вълнуваше от тайни, дълго прикривани, жестоко неразбрани тревоги, изплакваше там с несподелени сълзи и безмълвна жалба болезнената си обич, подтиснатата си младост.

За да разберете характера на Ралф, може би трябва да обясним, че половината от живота му беше преминал в глъбините на тази теснина. Той идваше тук още в дните на ранното си детство, за да

закалява волята си срещу семейните неправди, на които беше жертва; тук набираше душевни сили, за да се бори срещу съдбата, и тук беше изградил твърдия си характер, който впоследствие стана негова втора природа. Тук в юношеството си беше носил на раменете си малката Индиана; беше я приспивал в крайречната трева, докато ловеше риба в прозрачните води или се катереше по скалите, за да открие птичи гнезда.

Единствените гости, нарушаващи неговата самота, бяха чайките, буревестниците, морските кокошки и морските лястовици. В безкрая безспир се виеха, летяха, кръжаха тези птици, свили гнезда в дупките и стените на непристъпните скали. Надвечер те се събираха на неспокойни ята и в тишината се разнасяха пресипналите им пискливи крясъци. Ралф се забавляваше, загледан във величествения им полет, заслушан в меланхоличния им писък. Той казваше на своята малка ученичка имената им, обясняваше навиците им; показваше ѝ красивата мадагаскарска патица с оранжево коремче и изумруден гръб. Заедно с нея се възхищаваше на полета на фаетона<sup>[3]</sup> с пурпурни пера, който понякога долита до тези брегове и само за няколко часа изминава разстоянието от Ил дьо Франс до остров Родриг, където се връща всяка нощ да спи в покритото с пух гнездо, след като прелети двеста мили над морето. Буревестниците също идваха да поседят на скалите, разперили тънките си криле; тук кацаше и царицата на моретата, голямата фрегата, с разперена опашка, с тъмнооловна перушина, с изострен клюн, която толкова рядко се спуска на земята, че сякаш никога не се спира, и нейна родина е въздухът; безнадеждният ѝ зов се носеше над всички други. Тези диви гости бяха свикнали да гледат децата, които се навъртаха край гнездата им, и почти не се плашеха, от тях, когато Ралф се изкачваше на скалата, където току-що бяха кацнали, те излитаха на черни ята и като че ли да му се присмеят, заставаха само на няколко крачки пред него. Това размиваше Индиана, тя пренасяше предпазливо в шапката си от оризова слама яйцата, които Ралф успяваше да открадне за нея често след смела борба срещу силните удари, които му нанасяха с крилата си големите морски птици.

Всички тези спомени нахлуваха в главата на Ралф, но изпълваха сърцето му с горчивина; защото времената се бяха променили и малката девойка, която някога беше негова приятелка, сега вече не го

придружаваше и не му разкриваше сърцето си. Макар тя отново да му беше подарила обичта, предаността и грижите си, имаше нещо, което ги отдалечаваше и им пречеше да се доверят един на друг; един спомен, около който се въртяха като въртележка всичките им мисли. Ралф знаеше, че не бива да говори по този въпрос; един единствен път, в минути на опасност, се бе опитал да направи нещо, но безрезултатно; да се върне сега на него, би било безполезна жестокост и Ралф предпочиташе да оправдае Реймон, светския човек, когото не уважаваше, отколкото да увеличи мъките на Индиана, като го осъди справедливо.

И тъй, той мълчеше и дори я избягваше. Макар че живееше под същия покрив, намираще начин да я вижда само по време на хранене; но като тайнствено видение бдеше над нея. Отделяше се от жилището само в часовете на жегата, когато тя лежеше в своя хамак; но вечер, когато излизаше сама, той оставяше Делмар на верандата и отиваше да я чака в подножието на скалите, където знаеше, че тя има навик да сядат. Стоеше там по цели часове, гледайки я през клоните, които побеляваха от лунните лъчи, но спазвайки винаги разстоянието, което ги разделяше, без да се осмели дори за миг да прекъсне тъжното ѝ мечтание. Когато тя се спускаше в долината, винаги го срещаше на брега на малкия поток, край който се виеше пътека към жилището им. Той я чакаше обикновено върху камъните, край които водата трептеше на сребристи струйки. Когато бялата рокля на Индиана се появеше на брега, Ралф ставаше безмълвно, предлагаше ѝ ръката си и я отвеждаше към къщи, без да ѝ заговори, освен ако самата тя, по-тъжна или посломена от друг път, не му кажеше нещо. После се разделяше с нея, прибираше се в стаята си и чакаше всички да си легнат, за да заспи и той. Ако Делмар повишеше глас, за да ѝ се кара, Ралф веднага намираще предлог да се яви и винаги успяваше да го успокои или да го разсее, без той да разбере, че е имал такова намерение. Тяхното жилище, сравнено с жилищата в нашите страни, беше като прозрачно; те винаги бяха толкова близо един до друг, че полковникът трябваше да съдържа буйните си прояви. Вечното присъствие на Ралф, който при най-малкия шум заставаеше между него и жена му, принуждаваше господин Делмар да се владее; защото той беше много честолобив и умееше да побеждава чувствата си пред този мълчалив и в същото време строг свидетел. Чакаше часа за лягане, който го освобождаваше

от неговия съдия, за да излее лошото си настроение, натрупано от различните търговски неприятности през деня. Но не успяваше — едно тайно око сякаш бдеше над него и още при първата горчива дума, още щом повишеше глас, в стаята на Ралф се чуваше шум от разместени мебели или от стъпки и полковникът млъкваше, защото разбираше, че дискретният и търпелив покровител на жена му не беше заспал.

---

[1] Тоаз — старинна мярка за дължина, равна на 1.95 м. — Б.пр.

↑

[2] Чай от листа на орхидея. — Б.пр. ↑

[3] Морска птица от тропическите страни. — Б.пр. ↑

# **ЧЕТВЪРТА ЧАСТ**

## XXIV

Смяната на кабинета на осми август промени много неща във Франция и нанесе жесток удар върху сигурността на Реймон. Господин дьо Рамиер не беше вече от слепите честолюбци, които се радваха на кратковременни победи. В политиката той влагаше цялата си душа, всичките си мисли, върху нея градеше мечтите си за бъдещето. Той се беше самозалъгвал, че кралят по пътя на ловките компромиси ще успее да поддържа дълго време равновесието, което осигуряваше спокойното съществуване на благородническите семейства. Но появата на принц дьо Полиняк разруши тази надежда. Реймон беше достатъчно умен и добре познаваше „новото“ общество, за да не разчита на временни успехи. Той разбра, че положението му е несигурно, както е несигурно положението и на самата монархия, и че състоянието му а може би и животът му висят на косъм.

Тогава се озова в деликатно и затруднено положение. Честта го задължаваше да се пожертвува въпреки всички опасности, като прояви преданост към династията, чиито интереси бяха досега тясно свързани с неговите. При това положение той не можеше да отиде против съвестта си и да измени на паметта на прадедите си. Но стремежът към абсолютна власт го смущаваше, защото той беше предпазлив, разумен и, както сам казваше, това противоречеше на вътрешното му убеждение. Такава политика го застрашаваше и нещо по-лошо дори, правеше го смешен, него, известния публицист, който толкова пъти смело беше обещавал от името на кралската власт справедливо отношение към всички и вяност към пакта, в който се беше клел. Сега всички действия на правителството напълно опровергаха непредпазливите твърдения на младия политик; спокойните и равнодушни хора, които само преди два дни все още поддържаха конституционната монархия, започнаха да преминават в опозиция и да наричат измама това, което пишеха Реймон и съмишлениците му. Почтивите го обвиняваха в непредвидливост и бездарност. Реймон чувствуваше, че е унизително да минава за глупак, след като е играл блестяща роля в монархическата партия. Дълбоко в душата си той



започваше да проклина и да презира тази монархия, която пропадеше и в пропадането си увличаше и него; би желал да се откъсне от нея, ако е възможно, без да се посрами, преди да настъпи решителна битка. Известно време направи невероятни усилия да спечели доверието на двата лагера. Опозицията от тази епоха много лесно допускаше нови привърженици, тя имаше нужда от хора и тъй като не искаха от новите съмишленици особени доказателства за привързаност, успяха да привлекат мнозина. Впрочем те не пренебрегнаха и подкрепата на представители от знатните семейства и всеки ден в своите вестници с хитри ласкателства успяваха да привлекат най-ценните украшения на тази вече остаряла корона. Реймон не можеше да бъде излъган от тези демонстрации на уважение, но не ги отхвърляше, сигурен, че някога ще може да се възползува от тях. От друга страна, колкото побезнадеждно ставаше положението, толкова по-нетърпими ставаха защитниците на престола. Те гонеха от редиците си непредпазливо и безпощадно най-полезните си защитници. Започваха да проявяват недоволство и недоверие и към Реймон. Той държеше най-много от всичко на доброто си име и точно когато се чудеше как да излезе от това положение, бе засегнат от остра ревматична криза, затова беше принуден да се откаже временно от всякаква работа и да се оттегли на село при майка си.

Реймон страдаше истински в уединението си, защото се чувствуваше жив погребан в момент, когато сред разпадащото се общество кипеше трескава дейност; измъчваше се, че е болен и не знае кой цвят да избере, под чие знаме да се нареди — от всички страни призоваваха, към решителна битка дори и най-незначителните и неспособни хора. Жестоките страдания от болестта, уединението, скуката и треската незабелязано дадоха друга насока на мислите му. Той се запита може би за пръв път в живота си дали висшето общество заслужаваше всичкото старание, което бе вложил, за да го харесат. Като виждаше как всички са безразлични към него, как лесно бяха забравили талантите и славата му, той осъди висшето общество. Утешаваше го мисълта, че беше проявил достатъчно разум да търси лични облаги и че ги беше постигнал благодарение на собствените си сили. Нищо не засилва така егоизма, както подобни разсъждения. Реймон стигна до извода, че за щастието на човек, който живее в

обществото, са необходими две неща; успех в обществения и в личния живот, победи в обществото и семейни радости.

Майка му, която се грижеше за него самоотвержено, се разболя тежко. Наложил се да забрави собствените си грижи и да бди над нея, но не му достигнаха сили. В минути на опасност пламенните и страстни натури проявяват чудеса от издръжливост и здраве; но слабите и вяли хора не са в състояние да поддържат висок дух. Макар че Реймон минаваше в обществото за добър син, той грохна физически под тежестта на умората. Прикован в леглото си, измъчен виждайки край себе си само прислужници или малцина приятели, забързани да се върнат сред кипежа на обществения живот, Реймон си спомни за Индиана и съжали искрено за нея, защото в този момент тя би му била много необходима. Припомни си какви трогателни грижи беше проявила тя към своя стар и намръщен съпруг и си представи с каква нежност и обич би заобиколила своя любим. „Ако бих приел жертвата ѝ — помисли си той, — тя щеше да бъде опозорена, но какво значение щеше да има това в положението, в което се намирам сега? Нямах да бъда сам в този лекомислен и себичен свят! Отхвърлената с презрение от всички Индиана щеше да стои, любеща и предана, в краката ми; щеше да оплаква мъките ми и щеше да съумее да ги облекчи. Защо прогоних тази жена? Тя толкова много ме обичаше, че би могла да се примири с хорските обиди и да ми дари щастие.“

Той реши да се ожени веднага щом оздравее и прехвърли мислено имената и лицата, които му бяха направили най-силно впечатление в буржоазните и аристократични салони. Прелестни видения преминаха пред очите му; коси, украсени с цветя, белоснежни рамене, наметнати с лебедов пух, изящни муселинени и атлазени корсажи; чаровни призраци размахаха воалени криле пред натежалите му пламтящи очи; но той си представяше тези феи в парфюмираната вихрушка на бала. Когато се събуди, се запита дали по устните им не разцъфват само кокетни усмивки, дали белите им ръце умеят да лекуват душевни рани, дали изтънченият им и блестящ ум може да утеши и разведри един изтерзан от грижи болник. Реймон беше разсъдлив човек, той не вярваше на женското кокетство и мразеше егоизма, защото разбираше, че такъв характер не би могъл да допринесе нищо за щастието му. Да си избере жена, беше толкова трудно за него, колкото и да определи политическите си убеждения.

Действуваше бавно и предпазливо по едни и същи причини. Беше от строго аристократично семейство, което не би му простило един неравен брак, а в същото време сега осигурено благосъстояние имаха само плебеите. По всичко личеше, че буржоазията ще се издигне над останките на аристокрацията и Реймон можеше да се задържи на повърхността, само като стане зет на някой индустриалец или спекулант. Ето защо реши да почака, за да види накъде ще завее вятърът, и тогава да предприеме стъпката, от която щеше да зависи цялото му бъдеще.

Тези разсъждения ясно му показваха каква незначителна роля играят в светските бракове чувствата, така че надеждата да се ожени един ден по любов в действителност можеше да се осъществи само по някаква щастлива случайност. Но болестта си беше болест и мечтата за по-добри дни не намаляваше остриите болки в настоящия момент. Пак го зачовърка мисълта, че е бил заслепен в деня, когато се отказа да похити госпожа Делмар, и се прокле, че така лошо е преценил собствената си изгода.

Точно по това време получи писмото на Индиана от остров Бурбон. Порази го мрачната и непреклонна душевна сила, която тя бе запазила въпреки превратностите на съдбата, способни да сломят всекиго.

„Неправилно съм я преценил — помисли си той, — тя наистина ме е обичала и още ме обича. Готова е била да извърши заради мене героични постъпки, на каквито съм смятал, че жените не са способни. Може би дори и сега е достатъчна една моя дума, за да дойде при мен от другия край на света. За съжаление, за това са необходими шест, а може би и осем месеца, иначе непременно щях да проверя!“

И той заспа с тази мисъл; събуди го внезапно голяма суетня в съседната стая. Едва се надигна от леглото, облече един халат и се домъкна до стаята на майка си; тя беше много зле.

Чак сутринта малко ѝ просветна; напълно ясно ѝ беше, че си отива и последните ѝ мисли бяха за бъдещето на сина ѝ.

— В мое лице — каза тя, — вие губите най-добрата си приятелка. Дано небето ви изпрати вместо мене жена, достойна за вас. Но внимавайте, Реймон, не жертвувайте живота си заради честолюбиви химери. Уви, познавам само една жена, която бих желала да назова моя дъщеря, но небето вече се разпореди с нейната съдба. И

все пак послушайте ме, сине мой, господин Делмар е стар и болен, който знае дали това дълго пътуване не го е съсипало. Уважавайте честта на жена му, докато е жив, но ако скоро ме последва, спомнете си, че на света има една жена, която ви обича почти толкова, колкото ви е обичала вашата майка.

Вечерта госпожа дьо Рамиер умря в ръцете на сина си. Реймон я оплака искрено и безутешно — пред подобна загуба не би могло да става дума за лъжливи чувства и сметки. Майка му наистина му беше необходима; с нея губеше моралната подкрепа в живота си. Той обля с горчиви сълзи смъртнобледото ѝ чело, угасналите ѝ очи; обвини небето, прокле съдбата, заплака и за Индиана. Упрекна бог, че не му дава дължимото щастие, че се отнася към него като към обикновен смъртен и му отнема всичко наведнъж. После дори се усъмни в съществуването на подобен бог, който го лишаваше от правата му; предпочиташе да се отрече от него, отколкото да се подчини на волята му. Загуби всичките си илюзии в съприкосновение с действителността; и отново се върна в леглото си трескав, измъчен, сломен, като развенчан монарх или прокълнат ангел.

Когато силите му се възвърнаха, пак се заинтересува какво става във Франция. Положението беше още по-лошо, народът отказваше да плаща данъци. Реймон се изненада от глупавото заслепение на своята партия и реши да не се меси в цялата тази бъркотия, затова се затвори в Серси и се отдаде на тъжни спомени за майка си и за госпожа Делмар.

Възвръщайки се постоянно към една и съща мисъл, която отначало само се бе прокраднала в съзнанието му, той сам се убеди, че не е загубил Индиана стига само да поиска да я извика. Вярно, че щеше да има много трудности, но още повече изгоди. Нямаше защо да я чака тя да остане вдовица, за да се ожени за нея, както го беше посъветвала госпожа дьо Рамиер. Делмар можеше да живее още двадесет години, а Реймон не се беше отказал от възможността за блестящ брак. Богатото му живо въображение му рисуваше красиви картини. Можеше да покори Индиана; чувствуваше се достатъчно ловък и хитър да превърне тази пламенна и възвишена жена в подчинена и предана любовница. Щеше да я скрие от нападките на обществото, да я затвори зад непроницаемата стена на домашния живот, да я запази като съкровище в своето уединение и в моменти на

самота и тъга да черпи щастие от нейното чисто и великодушно чувство. Гневът на съпруга не го плашеше; той едва ли щеше да дойде да търси жена си на три хиляди левги път, след като интересите му го задължаваха да остане на другия край на света. Индиана нямаше да жадува за удоволствия и свобода след тежките изпитания, които я бяха научили на покорство. Тя се нуждаеше само от любов, а Реймон чувствуваше, че ще я обича от благодарност, щом му бъде полезна. Той си спомни какво постоянство и нежност беше проявила към него през дългите дни на студенина и равнодушие. Обещаваше си да запази умело свободата си, без тя да смее да се оплаква, лелееше мечтата, че ще съумее така да я овладее, че да я подчини напълно — да се съгласи дори с женитбата му. Това му се струваше напълно възможно — имаше толкова примери за подобни връзки, съществуващи въпреки законите на обществото, които благодарение на предпазливостта и ловкостта оставаха в тайна, извън обсега на хорските приказки.

„Всъщност — казваше си той, — тази жена е готова да направи за мене всякакви жертви. Ще прекоси света без възможност за връщане, без надежда за прошка. Обществото проявява суровост само към дребнави и обикновени грешки; рядката смелост го удивлява, изключителното нещастие го обезоръжава; то ще я съжали и може би дори ще ѝ се възхити, че заради мене е извършила това, което никоя друга не би се осмелила да направи. Ще я порицават, но няма да ѝ се надсмиват, а никой няма да ме осъди, че съм я приел и че я закрилям след такова доказателство за любовта ѝ. Може би дори ще започнат да превъзнасят смелостта ми; тъй или иначе, ще се намерят защитници и моето поведение ще стане предмет на шумни и неразрешими спорове. Обществото обича понякога да не се съобразяват с него; то не се възхищава само от тези, които вървят по отъпканите пътища. В наше време трябва да управляваме общественото мнение с камшик.“

Изпълнен с тези мисли, той написа на госпожа Делмар писмо — точно такова писмо, каквото можеше да се очаква от един изкусен опитен мъж. То дъхаше любов, мъка и най-вече звучеше правдиво. Уви, каква гъвкава тръстика е истината, щом може така лесно да се огъва във всякакви посоки!

Все пак Реймон беше достатъчно умен да не изрази определено желанието си. Той се престори, че завръщането на Индиана му се струва несбъднато щастие, но този път почти не споменавахе за

задълженията ѝ, а ѝ писа последните думи на майка си, изплака ѝ красноречиво отчаянието си от тази загуба, самотата, опасността, на която беше изложен. Обрисова ѝ страшната и мрачна картина на революцията, тътнеща на хоризонта на Франция, писа ѝ, че уж се радва, задето ще посрещне сам ударите ѝ. Даде ѝ да разбере, че е настъпил часът тя да прояви възторжената вяност и пагубната преданост, с които се беше хвалила. Обвиняваше съдбата си и уверяваше Индиана, че е заплатил скъпо своята добродетел, че носи тежък кръст, че е държал щастието в ръцете си, но сам се е осъдил на вечна самота.

„Не ми пишете, че сте ме обичали — добавяше той, — това ме кара да губя сила и смелост, да проклинам куража си и да мразя дълга си. Кажете ми по-скоро, че сте щастлива, че сте ме забравили, за да не се мъча да разчупя веригите, които ни разделят.“

Накратко казано, той ѝ писа, че е нещастен, а за Индиана това означаваше, че я чака.

## XXV

Изминаха три месеца от изпращането на това писмо и когато пристигна на остров Бурбон, положението на госпожа Делмар беше станало почти непоносимо поради една неприятна домашна разправия. Тя беше добила тъжния навик всяка вечер да записва изживяната мъка. В дневника си се обръщаше към Реймон и макар никога да не бе имала намерение да му го изпрати, разговаряше с него ту страстно, ту с горчиво съжаление, разказваше му за тежкия си живот, за чувствата си към него, които не можеше да заглуши. Тези листове попаднаха в ръцете на Делмар или по скоро той счупи ковчежето, в което тя ги прибираше при старите писма на Реймон, и ги изчете побеснял от ревност и злоба. Обзет от гняв, той загуби власт над себе си и с туптящо сърце и стиснати юмруци зачака Индиана да се върне от разходката си. Може би ако тя беше закъсняла няколко минути, горкият полковник щеше да се овладее, но злата им съдба ги преследваше — Индиана се върна след малко. Тогава, без да произнесе нито дума, той я улови за косите, събори я на земята и я ритна с ботуша си в главата.

Щом видя кървавите следи по челото ѝ, Делмар се ужаси от грубостта си. Той избяга като подгонен, затвори се в стаята си и зареди пистолетите си, за да си пръсне черепа; но точно когато всичко щеше да бъде свършено, той видя на верандата Индиана — тя беше станала и бършеше спокойно и хладнокръвно окървавеното си лице. Отначало се зарадва, че е жива, на крака, защото мислеше, че я е убил, но после гневът му избухна с нова сила.

— Само съм те одраскал — извика той, — а ти заслужаваш най-жестока смърт! Не, няма да се самоубия, за да те оставя да се наслаждаваш свободна в обятията на любовника си! Не искам да ви осигуря щастието! Ще живея, за да страдате, за да те гледам как загиваш, как линееш от мъка, ще го науча аз подлеца, който ми се подигра.

Той продължаваше да беснее, когато Ралф влезе от другата страна на верандата и завари Индиана разчорлена и съсипана. Но тя не се беше уплашила, не беше извикала, не беше помолила за пощада.

Уморена от живота, сякаш беше изпитала жестокото желание да даде на Делмар време да я убие, без да повика никого за помощ. Ралф беше само на двадесет крачки от тях, но не беше чул никакъв шум.

— Индиана — извика той, като отстъпи ужасен и изумен, — кой ви нарани?

— Излишен въпрос — отговори тя с горчива усмивка, — разбира се *вашият приятел*, кой друг има *право* на това?

Ралф хвърли на земята тръстиковия бастун; ръцете му бяха достатъчно добро оръжие, за да удуши Делмар. С два скока той се озова пред стаята му и изби вратата с един удар... Но Делмар лежеше на земята с мораво лице, с подут език, задъхан — беше получил апоплектичен удар.

Ралф събра разхвърляните по пода книжа. Като позна почерка на Реймон, като видя разбитото ковчеже, той разбра какво е станало; събра грижливо тези обвинителни листове и изтича при госпожа Делмар, като ѝ поръча да ги изгори веднага. Може би Делмар не бе успял да прочете всичко.

След това я помоли да се оттегли в стаята си и извика слугите да помогнат на полковника; но Индиана отказа да изгори писмата и дневника и да скрие раната си.

— Не — високомерно каза тя, — не желая! Този човек не благоволи на времето да замълчи пред госпожа дъо Карважал и побърза да разгласи бягството ми, което нарече мой позор. Нека сега всички видят знака на неговия позор, който той се постара да отпечата върху моето лице. Странна справедливост наистина — единият да пази тайната от престъпленията на другия, след като той си присвоява правото да безчести безжалостно своята жертва!

Когато полковникът се свести, Ралф го упрекна по-рязко и по-грубо, отколкото някой би могъл да си представи. Делмар всъщност не беше лош човек, той заплака като дете, което съжалява за постъпката си; но това беше неосъзнато разкаяние, както се случва при хора, действащи под влияние на моментното си настроение, без да помислят нито за последиците, нито за причините на своето поведение. Сега беше готов да се хвърли в другата крайност — помоли да извикат жена му, за да ѝ поиска прошка; Ралф се помъчи да му обясни, че такова детинско помирение ще намали авторитета му, без да



измие обидата, нанесена на Индиана. Той чудесно знаеше, че има грешки, които не се прощават, и нещастия, които не се забравят.

От този миг Индиана страшно намрази мъжа си. Опитите му да заглади грешките си я накараха да загуби и последното уважение, което изпитваше към него. И наистина вината му беше непростима; човек, който не е способен да прояви хладнокръвие и неумолимост в отмъщението си, трябва да се откаже от всяка мисъл за недоволство и злоба. Няма среден път — или си християнин и прощаваш, или си светски човек и се развеждаш. Но в чувствата на Делмар имаше и егоизъм; той беше вече стар, все повече се нуждаеше от грижите на жена си, ужасно го беше страх от самотата; наранената гордост му беше възвърнала войнишките привички и той се беше държал грубо с Индиана, но като поразмисли, бе обзет от слабостта на старците, които все се страхуват да не ги изоставят. Уморен от годините и неприятностите, той не бе мечтал да бъде глава на семейство, остана си стар ерген и след брака и си беше взел жена, както човек си взема гувернантка. Прощаваше ѝ, че го обича не от любов, а от интерес. Студенината ѝ го вълнуваше само защото се страхуваше, че може да не го гледа добре на старини.

Индиана мразеше и презираше от цялата си душа съществуващите брачни закони и в тази ненавист се прокрадваше и лично чувство. Може би изгарящият стремеж към щастие, омразата към неправдите, жаждата за свобода, които угасват заедно с живота, основните съставни части на „егоизма“ — определение, под което англичаните разбират обичта към себе си, разгледана като право на човека, а не като порок. Струва ми се, че индивидът, осъден да страда от институции, изгодни на подобните му, е длъжен, ако има поне малко воля, да се бори срещу този произвол. Мисля, че колкото по-възвишена и по-благородна е душата му, толкова по-чувствителна е тя към ударите на хорската несправедливост. Ако такъв човек е мечтал щастие да бъде награда за добродетелта, какви ужасни съмнения, какво безнадеждно разочарование ще му донесе жизнения опит.

И така, всички размисли на Индиана, всичките ѝ постъпки, всичките ѝ мъки се свеждат до тази голяма и страшна борба на природата срещу цивилизацията. Ако пустинните планини на острова биха могли да я подслонят, щеше да избяга още в деня, когато мъжът ѝ я беше ударил; но остров Бурбон беше малък, лесно щяха да я намерят,

затова реши, че само морето и някой затънтен кът могат да я спасят от деспота. Тази възможност я разведри, тя стана по-безгрижна, поразвесели се. Делмар се изненада и много се зарадва; с грубостта, свойствена на примитивния човек, той си каза, че е полезно от време на време жените да бъдат поставени на мястото им.

А тя мечтаеше само за бягство, за самота, за свобода. Болното ѝ измъчено въображение ѝ рисуваше хиляди планове за романтично убежище в пустините на Индия или Африка. Вечер следеше с поглед птиците, долитащи да пренощуват на остров Родриг. Този уединен остров ѝ обещавахе всички сладости на самотата, за която жадуваше измъчената ѝ душа. Но съседните острови не можеха да я приютят, както и остров Бурбон. Тя приемаше често в дома си посредници от Мадагаскар, които имаха работа с мъжа ѝ; хора едри, загорели, груби, те проявяваха такт и разбиране само в търговските сделки. Но Индиана слушаше с увлечение разказите им. Обичаше да ги разпитва за този великолепен плодороден остров и чудната му природа разпалваше още повече желанието ѝ да се скрие там. Той беше голям по площ и обитаван от малко европейци — сигурно никога нямаше да я открият. Вече си имаше план за бягство и плахите ѝ блянове ѝ рисуваха бъдещето. Виждаше самотната си колиба в дебрите на девствена гора, край брега на безименна река; приютяваше се при някое племе, което никога не беше понасяло игото на нашите закони и на нашите предразсъдъци. В своето невежество се надяваше, че ще намери изгонените от нашето полукълбо добродетели и ще живее в покой извън какъвто и да било обществен строй; въобразяваше си, че ще избегне опасностите на самотния живот, че ще устои на страшните болести в този климат. Слаба жена, безсилна да понесе гнева на един мъж, лелееща мечти да смаже природните стихии!

Тя забравяше настоящите си мъки сред тези романтични мечти и невероятни планове и си създаваше свой свят, който ѝ помагаше да забрави този, в който беше принудена да живее; полека-лека отвикна да мисли за Реймон — той нямаше да има място в нейното самотно философско съществуване. Въображаемото бъдеще измести миналото; сърцето ѝ стана по-свободно, по-смело, сякаш тя вече жънеше плодовете на своя отшелнически живот. Но писмото на Реймон дойде и всичките ѝ въздушни замъци се разпръснаха като дим. Тя почувствува или по-скоро си внуши, че го обича повече, отколкото

преди. Лично, аз мисля, че никога не го бе обичала от все сърце. Смятам, че несподелената любов се различава от споделената, както грешката се различава от истината; смятам, че нашите възторжени и пламенни чувства ни заслепяват и ние приемаме увлечението за любов, а много по-късно, когато вкусим блаженството на истинската любов, разбираме колко много сме, се заблуждавали.

Но Реймон и пишеше, че е в тежко положение и сърцето на Индиана се устреми към него с онзи великодушен порив, който ѝ беше присъщ. Като узна, че е сам и нещастен, тя сметна за свой дълг да забрави миналото и да не мисли за бъдещето. Доскоро беше мечтала да напусне мъжа си от омраза и злоба; сега съжаляваше, че не го уважава, за да може да принесе истинска жертва на Реймон. Тъй възторжена беше тя, че ѝ се струваше слабо доказателство за любов да избяга от един сприхав господар, готов да я убие, и да се изложи на мъчително четиримесечно пътуване. С радост би дала живота си за една усмивка на Реймон! Такива са жените!

Сега оставаше само да замине. Много мъчно беше да излъже подозрителния Делмар и прозорливия Ралф. Но това не беше главната пречка; трябваше да измисли начин да отпътува, без никой да го узнае, защото според законите на страната всеки пътник беше длъжен да съобщи за заминаването си чрез вестниците.

Сред малкото параходи, хвърлили котва в опасния залив край остров Бурбон, беше и корабът „Йожен“, който се готвеше да отплува за Европа. Индиана се чудеше как да заговори капитана, без да я види мъжът ѝ; всеки път, когато пожелаеше да се разходи до пристанището, той молеше сър Ралф да я придружи и сам не ги изпускаше от поглед. Въпреки, това тя успя да узнае, че капитанът на кораба, който ще отплува за Франция, има родственица в село Салин, намиращо се във вътрешността на острова, и често се връща оттам пеш да спи на кораба. От този момент започна да стои непрекъснато на скалата, която ѝ служеше за наблюдателен пункт. За да не предизвика подозрения, отиваше дотам по околни пътеки и се връщаше по тях, когато се спускаше нощта — но не можеше да срещне капитана.

Оставаха ѝ още само два дни, защото вятърът беше започнал да духа откъм сушата; корабът не можеше повече да остане на котва и капитан Рандом гореше от нетърпение да се озове в открито море.

Тогава тя се обърна с гореща молба към бог — защитник на подтиснатите и слабите, и отиде да чака на самия път за Салип, пренебрегвайки опасността и рискувайки последната си надежда. Не беше изминал и час, когато капитан Рандом се спусна по пътеката. Той беше истински моряк, груб и циничен, все едно дали е в добро или в лошо настроение; погледът му смрази клетата Индиана. Все пак тя събра цялата си смелост и се отправи срещу него с решителен и пълен с достойнство вид.

— Господине — каза му тя, — поставям във ваши ръце щастието и живота си. Искам да напусна колониите и да се върна във Франция. Ако вместо да ме вземете със себе си, издадете тайната ми, която ви доверявам, ще ми остане само един изход — да се хвърля в морето.

Капитанът изруга и заяви, че морето ще откаже да потопи такава хубава лодка, но щом искала да се бори с вятъра, можел да я заведе на буксир до края на света.

— Значи, сте съгласен, господине? — запита неспокойно госпожа Делмар. — В такъв случай приемоте предварително това за отплата, че ме вземате на кораба си.

И тя му подаде кутията си със скъпоценности, която госпожа дьо Карважал ѝ бе подарила някога; това беше единственото ѝ богатство. Но морякът имаше друго на ум; той ѝ върна кутията и ѝ каза няколко думи, от които тя се зачерви.

— Аз съм много нещастна, господине — каза Индиана, като съдържа гневните сълзи, заблестели в края на дългите ѝ ресници. — Молбата ми ви дава право да ме обиждате, но ако знаете колко отвратителен е животът ми в тази страна, щяхте да изпитате към мене жал, а не презрение.

Благородният и трогателен вид на Индиана направи впечатление на капитан Рандом. Хората, които обикновено не са склонни към състрадание, понякога проявяват много по-неподправено и искрено съчувствие от другите. Той си припомни несимпатичното лице на полковник Делмар и слуховете за лошото му държане в семейството. Като погледна с опитни очи това крехко и прелестно създание, той остана поразен от наивния и невинен вид на Индиана; особено се развълнува, като забеляза на челото ѝ един белег, очертал се още по-ясно, когато тя поруменя. Капитанът беше имал някога търговски

връзки с Делмар и беше запазил лош спомен за този несговорчив и стиснат човек.

— Дявол да го вземе! — извика той. — Презирам мъжете, способни да ритат с ботуши в лицето такава хубава жена! Делмар е разбойник и аз с удоволствие ще му изиграя един номер. Но бъдете предпазлива, госпожо, и не забравяйте, че рискувам заради вас положението си. Трябва де се измъкнете безшумно, щом се скрие луната, и да прелетите като нещастен буревестник зад някоя тъмна скала...

— Зная, господине — прекъсна го тя, — че като ми оказвате тази голяма услуга, вие нарушавате законите. Може би рискувате да платите глоба, затова ви предлагам тази кутия, която струва двойно по-скъпо от билета за път.

Капитанът взе кутията и се усмихна:

— Сега не е време да си уреждаме сметките. Все пак ще взема да пазя вашия малък капитал. Като имам предвид обстоятелствата, сигурно няма да имате кой знае колко голям багаж. Елате през нощта на заминаването при скалите на заливчето Латание. Ще ви изпратя лодка с двама добри гребци, която ще ви доведе на борда между един и два часа.

## XXVI

Денят на отпътуването измина като насън. Индиана се страхуваше, че ще бъде дълъг и мъчителен, а той отлетя като миг. Мълчанието на полята, спокойната домашна атмосфера бяха в пълно противоречие с душевния ѝ смут. Тя се затвори в стаята си, за да приготви малкото вещи, които искаше да вземе със себе си; после, като ги криеше под шала си, ги отнесе една по една до скалите в залива Латание, сложи ги в плетен куфар и го покри с пясък. Морето беше неспокойно и с всеки изминат час вятърът се усилваше. От предпазливост корабът „Йожен“ беше излязъл от пристанището и госпожа Делмар виждаше в далечината белите му платна, които вятърът издуваше, докато екипажът лавираше, за да го задържа на котва. Сърцето ѝ трепетно се устремяваше към кораба, който сякаш беше буен, нетърпелив кон, готов всеки миг да полети. Но когато се връщаше към вътрешността на острова, пак я чакаха спокоен и ведър въздух, ярко слънце, птича песен, жужене на насекоми, навред кипеше работа както предната вечер, никой дори не помисляше за нейните тревоги. Тогава започваше да се съмнява дали всичко това е истина, дали ще пътува, или само сънува наяве.

Вечерта вятърът стихна. „Йожен“ се приближи до брега и при залез слънце госпожа Делмар чу от своята скала пушечен изстрел, който ехото повтори из целия остров. Това беше сигнал за заминаване на следващия ден при изгрев слънце.

След вечерята господин Делмар се почувствува зле. Жена му помисли, че всичко е загубено, че той ще държи къщата будна цялата нощ и планът ѝ ще пропадне; освен това полковникът страдаше, имаше нужда от нея, не беше време да го напусне. И в сърцето ѝ се събудиха угризения, запита се кой ще се съжали над този старец, когато тя го изостави. Потръпна, като си помисли, че може да стане престъпница в собствените си очи и че гласът на съвестта ще се издигне много по-високо от гласа на обществото, за да я обвини. Ако Делмар както обикновено ѝ беше поискал грубо да се погрижи за него, ако се беше показал капризен и раздражителен, съпротивата на

подтиснатата робиня щеше да изглежда правилна и законна; но за пръв път в живота си той понесе болката тихо и благодари топло и сърдечно на жена си. В десет часа каза, че се чувства добре, изпрати я да си легне и забрани да останат да се грижат за него. Ралф също я увери, че няма нищо опасно и спокойният сън е по-важен от всяко лекарство. Когато прозвъни единадесет часа, в жилището всичко беше спокойно и тихо. Госпожа Делмар коленичи и се помоли, плачейки с горчиви сълзи; защото щеше да натовари душата си с голяма вина и отсега нататък единствен бог можеше да ѝ прости. Влезе тихо в стаята на мъжа си, той спеше дълбоко; лицето му беше спокойно, дишането равно. Когато се готвеше да излезе, видя, че някой спи във фотьойла. Беше Ралф; той се беше промъкнал безшумно и бдеше над спящия мъж.

„Горкият Ралф — помисли Индиана, — какъв красноречив и жесток упрек за мене!“

Изпита желание да го разбуди, да му признае всичко, да го помоли да я запази от самата нея, но после се сети за Реймон.

„Още една жертва за него — каза тя, — и то най-тежката от всички! Заради него жертвувам дълга си.“

Любовта е добродетелта на жената; тя смята за подвиг грешките, извършени от любов; любовта ѝ дава сили да се бори с угризенията. Колкото по-трудно ѝ е да извърши престъплението, толкова по-голяма награда очаква от този, когото обича. Любовта е нещо като фанатизма, който поставя камата в ръката на вярващия. Индиана свали от шията си една златна верижка, която беше получила от майка си и с която никога не се разделяше; постави я тихо на врата на Ралф — последен залог за сестринска обич, наведе още веднъж лампата към лицето на своя стар съпруг, за да се увери, че е по-добре. Той сънуваше и произнесе със слаб тъжен глас:

— Пази се от този човек, той ще те погуби!...

Индиана цяла потръпна и избяга в стаята си. Закърши ръце в мъчителна нерешителност; но после изведнъж си каза, че не постъпва така заради себе си, а заради Реймон; че отива при него не за личното си щастие, а за да даде на него щастие и че дори да бъде осъдена на вечни мъки, няма да съжالياва, защото ще е направила по-добър живота на своя любим. Тя излезе от жилището и тръгна към залива

Латание с бърза крачка, без да смее да се обърне, без да поглежда какво оставя зад себе си.

Веднага изрови от пясъка плетения куфар и седна върху него мълчаливо, трепереща, заслушана във вятъра, който свистеше, в шума на вълните, които се разбиваха, умирайки в краката ѝ, в пронизителния кръсък на сатанита<sup>[1]</sup>, който пищеше в морските водорасли, спускащи се по стените на скалите; но над всички тези шумове чуваше биенето на сърцето си — то ехтеше в ушите ѝ като звън на погребална камбана.

Чака дълго, после погледна часовника си, видя, че определеният час е минал. Морето бушуваше, плуването край бреговете на острова беше и без това трудно; започна вече да се отчайва и да не вярва в добрата воля на гребците, натоварени да я отведат, когато изведнъж забеляза върху бляскащите вълни сянката на черна пирога, която се мъчеше да се приближи. Но прибойт беше силен, вълните огромни, лодката като черупка всеки миг изчезваше, сякаш потъваше в мрачните гънки на тъмен саван, обсипан със сребристи звезди. Индиана стана и отговори няколко пъти на сигнала, — с който я викаха, но вятърът отнасяше гласа ѝ, без той да достигне до гребците. Най-сетне се доближи и я чуха; насочиха лодката към нея, зачакаха вълните. Щом усетиха, че лодката се издига, гребците удвоиха усилията си и една вълна ги изхвърли с лодката на брега.

Сен-Пол е построен върху почва, образувана от морски пясъци и наноси от планините, пренесени от буйната река Гале на големи разстояния до нейното устие. Купчините изгладени камъни се издигат край брега като подводни насипи, които прибойт отнася, разпръсва и натрупва, както му харесва. Това е опасно и е необходима голяма ловкост, за да се премине между подводните скали, които непрекъснато се местят. Силните течения често изтръгват от котвите им големите кораби в пристанището Сен-Дьони и ги разбиват в брега; когато вятърът задуха от сушата и настъпи внезапен отлив, остава само едно — да излязат в открито море колкото може по-бързо; именно това беше направил корабът „Йожен“.

Лодката отнесе Индиана и нейния багаж сред развилнелите се вълни, сред воя на бурята и ругатните на двамата гребци, които не се стесняваха да я проклинат високо заради опасността, на която се бяха изложили. От два часа, казваха те, корабът щял да вдигне котва и само заради нея капитанът отказвал упорито да даде заповед за отплаване.



Сипеха обиди и груби приказки, които нещастната бегълка безмълвно преглъщаше; единият моряк забеляза, че могат да ги накажат за лошото им държане към *любовницата на капитана*, но другият изруга:

— Остави ме на мира! Ясно е, че тази нощ ще отговаряме пред акулите. Ако видим пак капитан Рандом, дано не е по-лош от тях!

— Ето ти ги и акулите — каза първият. — Като че ли една вече е зад нас; зад лодката ми се мярка грозна муцуна.

— Глупак! Как можеш да вземеш кучешка муцуна за муцуна на морски хищник! Хей ти, четириног пътник, сигурно са те забравили на брега! Хиляди дяволи, няма да можеш да си хапнеш от моряшкия сухар. Имаме заповед да заведем само госпожицата, не е ставало дума за прасета...

И той вдигна греблото, за да удари по главата животното; госпожа Делмар погледна разсеяно към морето; тя позна своето красиво куче Офелия, което беше открило следата ѝ по скалите на острова и сега плуваше подир нея. Точно когато морякът щеше да я удари, вълната я отнесе далеч от лодката и господарката ѝ чу мъчителното, нетърпеливо скимтене. Тя помоли гребците да я вземат и те се престориха, че са съгласни; но когато вярното животно се приближи, разбиха черепа му с греблото и избухнаха в груб смях. Индиана видя как върху водата плувна трупът на съществото, което я беше обичало повече от Реймон. В същия миг огромна вълна издигна лодката и я хвърли в бездната; смеховете на моряците пресекнаха, те заругаха отчаяни. Но плоската и лека лодка изплува като птица над вълните, задържа се за миг, отново потъна в бездната и пак кацна на пенливия гребен на друга вълна. Колкото повече се отдалечаваха от брега, толкова повече се успокояваше морето и скоро лодката заплува бързо и безопасно към кораба. Тогава настроението на двамата гребци се подобри, а ведно с това и способността им да разсъждават. Те се помъчиха да загледят грубото си държане, но техните любезности бяха по-обидни дори от гнева им.

— Хайде, хубава госпожо — каза единият, — успокойте се, ето че се спасихме. Капитанът сигурно ще ни почерпи от най-хубавото вино, задето му носим ценния товар.

Другият уж се тревожеше, че вълните са намокрили дрехите на хубавата дама, но добавяше, че капитанът я чакал и щял да се погрижи за нея. Неподвижна и безмълвна, Индиана ги слушаше уплашено; тя

разбираше в какво ужасно положение се е озовала и си казваше, че единственият начин да издържи обидите, е да се хвърли в морето. На два-три пъти едва не го направи. Но после почерпи смелост, като си помисли: „Заради него, заради Реймон страдам толкова много. Трябва да живея, дори да ме смажат от обиди!“ Тя притисна с ръка наболялото си сърце и напипа острието на кинжала, който инстинктивно беше скрила сутринта. Притежанието на това оръжие ѝ възвърна спокойствието; беше къса, много остра кама, която баща ѝ имаше навик да носи — старо испанско оръжие, принадлежало някога на един от представителите на рода Медина-Сидониа, чието име беше гравирано върху стоманата заедно с датата 1300 година. То без съмнение неведнъж се беше обагрляло с благородна кръв, беше измило не една обида, беше наказало не един безсрамник. Напипвайки оръжието, Индиана се почувствува испанка, качи се смело на кораба и си каза, че жената не може да се страхува от никаква опасност, щом има средство да се самоубие, за да избегне позора. Тя не си отмъсти за грубостта на своите водачи, напротив, щедро ги възнагради за умората. После се оттегли в кабината на кърмата и с тревога зачака да дойде часът на отплуването.

Най-сетне разсъмна и в морето заплуваха много пироги, които довеждаха до борда пътници. Индиана, скрита в своя ъгъл, поглеждаше със страх хората, които слизаха от лодките; трепереше да не види лицето на мъжа си, който идва да я вземе. Най-сетне пушечен изстрел отекна върху скалите на острова — нейния затвор. Корабът разпени водите и слънцето, като се издигна в небесата, хвърли весели розови отблясъци върху белите върхове на Салазките планини, които постепенно започнаха да се скриват на хоризонта.

На няколко левги в морето разиграха комедия, за да не обвинят капитана в измама. Той се престори, че открива госпожа Делмар на кораба, изненада се, разпита моряците, ядоса се, после се успокои и накрая състави акт, че на борда на кораба е намерен „пътник без билет“ — обичайната формулировка при подобни обстоятелства. Позволете ми да завърша тук разказа за това пътуване. Ще прибавя само за да оправдая капитан Рандом, че въпреки грубото си възпитание той прояви достатъчно здрав разум и разбра бързо характера на госпожа Делмар; след няколко опита да се възползува от самотата ѝ, той се развълнува от съдбата ѝ и стана неин приятел и покровител. Но

порядъчността на този славен човек и достойнството на Индиана съвсем не спряха приказките, подигравателните погледи, обидните съмнения и дръзките и хапливи шеги. Това беше истинско изпитание за клетата Индиана по време на пътуването; за умората, лишенията, опасностите, неприятностите и морската болест няма да говорим — самата тя смяташе, че това е нищо.

---

[1] Нощна птица. — Б.пр. ↑

## XXVII

Три дни след като изпрати писмото на остров Бурбон, Реймон напълно забрави и писмото, и лицето, до което беше адресирано. Той се почувствува по-добре и реши да посети съседите си. Имението Лани, което господин Делмар беше оставил на кредиторите, за да изплати задълженията си, беше продадено на един богат индустриалец — господин Юбер, гъвкав и достоен за уважение човек, малко по-различен от другите индустриалци — истинско изключение сред новозабогателите. Реймон завари собственика в къщата, свързана с толкова много възпоминания. Той се разходи развълнуван из парка, където по пясъка сякаш още личаха следите от леките стъпки на Нун, и в просторните стаи, съхранили звука от нежния глас на Индиана. Но скоро появата на ново лице измени хода на мислите му.

В големия салон на мястото, където госпожа Делмар седнаше, за да бродира, една млада личност, висока и стройна, с продълговати очи, едновременно нежни и лукави, ласкави и насмешливи, беше седнала пред триножник и рисуваше с акварел странните фрески на стената. Това беше очарователно копие, тънка карикатура, показваща изискания и насмешлив вкус на художничката. Тя беше преувеличила прекалената маниерност на старите фрески, беше уловила фалшивия и надут дух на века на Луи XV върху тези претенциозни фигурки. Полагайки по-свежи тонове вместо избелелите от времето, беше им възвърнала престорените прелести, предала беше превзетостта на царедворците, еднакво странно издокараните благородници и пастири. В угълчето на тази насмешка над историята тя беше написала думата „Подражание“.

Девојката вдигна бавно към Реймон продълговатите си очи, от които сякаш бликаше насмешлива, прелъстителна и вероломна ласка, която, не знам защо, му напомни Ана Пейдж на Шекспир. В държането ѝ нямаше нито свенливост, нито дързост, нито излишна буйност, нито неувереност в себе си. Те поведоха разговор за влиянието на модата в изкуството.

— Не намирате ли, господине, че моралният облик на епохата се е отразил в тази живопис? — попита тя, като му показва дървената ламперия, украсена с пасторални рисунки в стила на Буше. — Не ви ли се струва, че всичките тези овце не ходят, не спят, не пасат като днешните овце? А хубавата лъжлива и загладена природа, буйните храсти от рози посред горите, където в наши дни растат само шипки, опитомените птички, чиято порода изобщо е изчезнала, розовите атлазени рокли, които не избеляват от слънцето, не съдържат ли всичките те поезия, нега, щастие и чувство за сладък, безполезен живот? Без съмнение тези смешни фантазии струват колкото нашите мрачни политически многоглаголствувания! Ех, защо не съм се родила в тези дни! — добави тя засмяно. — Както съм лекомислена и ограничена, колко хубаво щях да си живея — щях да рисувам ветрила и шедьоври от златоткани платове, отколкото да обсъждам вестниците и да се занимавам със споровете в Камарите!

Господин Юбер остави двамата млади сами и без да искат, те заговориха за госпожа Делмар.

— Вие бяхте много близък с предишните собственици на тази къща — каза девойката — и от ваша страна е много любезно, че дойдохте да посетите новите стопани. Госпожа Делмар — добави тя, като го погледна проникателно, — била забележителна жена, както разправят, и сигурно е оставила тук такива възпоминания, които едва ли ще бъдат в наша полза!

— Тя беше възхитителна жена — отговори Реймон безразлично — и мъжът ѝ беше много достоен човек.

— Да — възрази безгрижната девойка, — но, струва ми се, че беше нещо повече от възхитителна жена. Доколкото си спомням, притежаваше чар, който заслужава много по-ярко и поетично определение. Видях я преди две години на един бал у испанския посланик. Беше пленителна в този ден, спомняте ли си?

Реймон потрепери при спомена за тази вечер, когато беше заговорил за първи път с Индиана. Той се досети също така, че беше зърнал на бала изящното лице и умните очи на девойката, с която сега разговаряше, но тогава не беше запитал коя е.

Едва когато си отиваше и на сбогуване изрази пред господин Юбер възторга си от прелестната му дъщеря, той узна името ѝ.

— Аз нямам щастието да ѝ бъда баща — обясни му индустриалецът. — Но за мене е истинска радост, че съм я осиновил. Не знаете ли моята история?

— Бях болен няколко месеца — отговори Реймон, — за вас знам само колко добрини сте направили в този край.

— Има хора — отговори господин Юбер усмихнато, — които смятат голяма моя заслуга, че съм осиновил госпожица дьо Нанжи; но вие, господине, който имате благородна душа, сам ще разберете, че съм постъпил, както ми подсказа съвестта. Преди десет години останах вдовец, без деца, собственик на голямо състояние, плод на моя труд, и пожелах да вложа някъде капитала си. Така закупих в Бургундия земята и замъка на дьо Нанжи, които много ми харесаха — тогава те бяха държавна собственост. Малко по-късно научих, че старият господар на имението живее в колиба със седемгодишната си внучка и че са много бедни. Старецът наистина получил обезщетение, но употребил парите, за да изплати дълговете си, направени, докато бил емигрант. Пожелах да облекча съдбата му и му предложих да се засели при мене; въпреки нещастията той беше запазил гордостта на рода си; отказа да влезе във владението на своите деди по милост и умря малко след моето идване, без да приеме от мен каквато и да било услуга. Тогава аз взех при себе си неговата внучка. Малката горда аристократка прие по неволя грижите ми, но в тази възраст предразсъдъците нямат дълбоки корени и взетите решения не траят дълго. Тя свикна скоро да гледа на мене като на свой баща и аз я възпитах като моя собствена дъщеря. Възнагради ме с щастието, с което подслажда сега старините ми. За да не го загубя, аз осинових госпожица дьо Нанжи и сега единствената ми мечта е да ѝ намеря достоен съпруг, способен да ръководи имуществата, които ще ѝ оставя.

Незабелязано този чудесен простоват човек, окуражен от интереса, който Реймон прояви към признанията му, още при първия разговор му разказа семейните си работи. Внимателният му събеседник разбра, че тук едно голямо, напълно уредено имущество само очаква да го поеме някой по-млад и с по-изискани вкусове собственик, отколкото добрия Юбер. Реймон почувствува, че той може да стане човекът, призван да изпълни тази приятна задача, и благодари на изобретателната съдба, която щеше да оправи всичките му работи, като му предлагаше с помощта на романтичната случайност една жена,

равна на него по произход и владееща голямо плебейско състояние. Такъв чудесен случай не беше за изпускане и той вложи цялото си умение, за да постигне успех. Освен това самата наследница беше очарователна; Реймон прости на провидението последните изпитания. Колкото до госпожа Делмар, той дори и не желаше да мисли за нея. Приспа опасенията си, които го тревожеха, като се сети за писмото си; помъчи се да си докаже, че клетата Индиана няма да разбере скрития му смисъл или няма да отговори; най-сетне успя да се убеди в собствената си невинност, защото да признае, че е егоист, му се струваше ужасно. Той не беше от тези простодушни злодеи, които се появяват на сцената, за да признаят чистосърдечно пороците си. Порокът не се любува на собствената си грозота, защото би се уплашил от себе си, и Яго на Шекспир, закоравял злодей, не е убедителен, а е фалшив, когато, принуден от сценичните условности, разкрива сам тайните подтици на коварната си порочна душа. Човек рядко стъпква хладнокръвно съвестта си. Той обикновено я обръща, подчинява я на желанията си, разтегля я, обезобразява я и когато я извърти, подтисне и изхаби, я носи със себе си като снизходителен наставник, който се огъва пред страстите и интересите си, но винаги се преструва, че се съгласява и се бои от съвестта си.

И тъй Реймон започна често да ходи в Лани и посещенията му бяха приятни на господин Юбер, защото, както вече знаем, господин дьо Рамиер притежаваше способността да се харесва и скоро богатият плебей започна да мечтае да го направи свой зет. Но искаше дъщеря му сама да го избере, затова предостави пълна свобода на младите да се опознаят и харесат.

Лор дьо Нанжи не бързаше да ощастливи Реймон; тя изкусно го държеше между съмнението и надеждата. Далеч не така великодушна като госпожа Делмар, но много по-опитна, студена и умееща да ласкае, горда и в същото време приветлива, тя беше жената, която можеше да подчини Реймон; защото го превъзхождаше по ловкост, точно както той превъзхождаше Индиана. Лор много скоро разбра, че апетитите на този неин обожател са насочени към богатството ѝ, а не към самата нея. Но беше достатъчно благоразумна да не очаква нищо повече; познаваше заобикалящия я свят и разбираше, че не може да мечтае за безкористна любов, след като има два милиона. Спокойно и философски гледаща на нещата, тя се примири с участието си и не

осъждаше Реймон; не го презираше, че е пресметлив и практичен като своя век; само че го разбираше прекалено добре, за да го обича. Тя се гордееше, че не пада по-долу от този студен и разсъдлив век; честолюбие то ѝ би страдало, ако сърцето ѝ лелееше наивните мечти на глупава пансионерка; би се червила от всяко разочарование като от глупост; с една дума стремеше се с всички сили да избегне любовта, както госпожа Делмар смяташе за свой дълг да се отдаде изцяло на любовта.

Госпожица дьо Нанжи беше решила да понесе брака като социална необходимост, но си доставяше лукавото удоволствие да използва свободата, която ѝ принадлежеше, и да властвува още малко над човека, който се стремеше да ѝ я отнеме. За тази девойка, осъдена да понесе всичките задкулисни борби на богатите, не съществуваха безгрижна младост, сладки мечти, блестящо измамно бъдеще. За нея животът беше хладна сметка, а щастието — наивна илюзия, от която трябваше да се защитава като от комична слабост.

Докато Реймон се мъчеше да се подреди, Индиана се приближаваше към бреговете на Франция. Но как се изненада и ужаси, когато пристигайки в Бордо, видя, че над стените му се развява трицветното знаме! В града цареше оживление; предната вечер едва не бяха убили префекта; народът се надигаше; гарнизонът се готвеше да се хвърли в кървава схватка; още никой не знаеше какъв е изходът от въстанието в Париж.

„Идвам много късно!“ — беше мисълта, която порази като гръм Индиана. В уплахата си остави на кораба малкото пари, които носеше, и заброди из града като обезумяла. Потърси дилижанс за Париж, но колите бяха претъпкани с хора, които бягаха или бързаха да разграбят имуществата на победените. Едва вечерта намери място. Точно когато се качваше в колата, патрулът от националната гвардия спря пътниците и поиска книгата им. Индиана нямаше документи. Докато тя се мъчеше да разсее глупавите подозрения на победителите, около нея заговориха, че кралската власт е свалена, кралят избягал и министрите, както и всичките им привърженици са избити. Тези новини, съпроводени от смях, тропот и радостни викове, нанесоха смъртен удар на госпожа Делмар. Едно единствено нещо я интересуваше в цялата революция; във Франция за нея съществуваха един единствен



човек. Тя падна в несвяст на паважа и дойде в съзнание след няколко дни в болницата.

Излезе оттам два месеца по-късно без пари, без дрехи, без багаж, слаба, залитаща, изтощена от възпаление на мозъка, от което на няколко пъти щеше да загуби живота си. Когато се озова на улицата сама, едва държейки се на краката си, без подкрепа, без средства и сили, когато се помъчи да си припомни какво ѝ се беше случило и разбра как загубена и самотна е в този голям град, тя изпита неизразимо чувство на страх и отчаяние; съдбата на Реймон сигурно отдавна беше решена и около нея нямаше нито едно същество, което би могло да я спаси от страшната неизвестност. Ужасното съзнание, че е изоставена, подтисна сломеното ѝ сърце и безнадеждното отчаяние, последица от несгодите, притъпи всичките ѝ способности. Тя се повлече разтърсвана от треска, като убита, към пристанището; седна на един камък, за да се сгрее на слънцето, и загледа безразлично и втренчено водата, течаща в краката ѝ. Поседя така няколко часа без сили, без надежда, без воля; най-сетне си спомни, че има багаж и пари на кораба „Йожен“, които все още можеше да получи; но нощта беше се спуснала и тя не посмя да се смеси с моряците, които приключваха дневната си работа, разменяйки си груби шеги, и да ги запита за кораба. Понеже не искаше да привлеча вниманието, напусна пристанището и се скри в развалините на една къща зад широкия крайбрежен булевард Кенконс. Прекара сгушена в един тъгъл нощта — студена октомврийска нощ, изпълнена с горчиви мисли и страхове. Най-сетне се развидели; почувствува остър, неумолим глад. Реши да проси. Но дрехите ѝ, макар че бяха в лошо състояние, не бяха просяшки; разглеждаха я любопитно, недоверчиво, иронично, но не ѝ дадоха нищо. Тя се повлече отново към пристанището и запита за кораба „Йожен“ първия лодкар, когото срещна — корабът все още не беше отплувал от Бордо. Потърси лодка и завари Рандом на закуска.

— Как! — извика той. — Ето я моята красива пътничка! Нима се върнахте вече от Париж? Добре направихте, че дойдохте, защото утре заминавам. Ще се върнете ли на остров Бурбон?

Той разказа на госпожа Делмар, че я търсил навсякъде, за да ѝ предаде вещите. Но когато я отведоха в болницата, Индиана нямаше документи, от които да установят името ѝ. Тя беше записана в

администрацията на болницата и в полицията в графата „Неизвестни“; затова капитанът не беше научил нищо за нея.

На другия ден въпреки слабостта и умората Индиана замина за Париж. Би трябвало да се успокои, като виждаше, че политическите събития са взели друг обрат; но тревогата не разсъждава, а любовта е в плен на наивни страхове.

Щом пристигна в Париж, тя изтича у Реймон и разпита със свито сърце портиера.

— Господинът е много добре — отговори той. — Сега е в Лани.

— В Лани ли? Сигурно искате да кажете в Серси?

— Не, госпожо, в Лани! Той сега е собственик на това имение.

„Милият Реймон — помисли Индиана, — той е откупил нашето имение, за да ме приюти от хорската злоба, която няма да може да ме достигне там. Значи, е бил сигурен, че ще дойда!...“

Опиянена от радост, тя полетя лека като птичка към новия живот, настани се в един хотел; прекара нощта и остатъка от деня в почивка. Горкичката, колко дълго не беше спала спокойно! Сънищата ѝ бяха сладки и измамни, но когато се събуди, не съжали, че свършват, защото я чакаше надеждата. Тя се облече грижливо; знаеше, че Реймон държи на подробностите на тоалета, затова предната вечер си беше поръчала хубава нова рокля, която ѝ донесоха сутринта. Но когато пожела да нагласи косата си, не видя великолепните си къдрици; по време на болестта бяха отрязали косата ѝ. Индиана забеляза това едва сега — от тежки грижи не ѝ беше останало време да обръща внимание на дребните неща.

Все пак, когато зави късите черни къдрици над бялото си тъжно чело, когато постави върху хубавата си глава шапчица английски модел, наричана тогава като намек за изгубените богатства „три процента“, когато закичи на колана си букетче цветя, чието ухание Реймон обичаше, окрили я надежда, че все още ще му хареса; защото беше станала бледа и крехка като в първите дни на запознанството им, а тежката болест беше заличила от лицето ѝ следите от тропическото слънце.

Следобед нае екипаж и пристигна към девет часа вечерта в едно село в края на гората Фонтенбло. Накара да разпрегнат конете, поръча на кочияша да я чака до другия ден и тръгна сама пеш по една пътека сред гората, която за по-малко от четвърт час я отведе в парка Лани.

Помъчи се да отвори малката врата, но тя беше заключена. Индиана искаше да влезе незабелязано, да избегне прислужниците и да изненада Реймон. Тръгна край стената на парка. Оградата беше стара; тя си спомни, че на места е счупена и, за щастие, намери пролука, откъдето се промъкна съвсем леко.

Когато стъпи върху земята, принадлежаща на Реймон и която сега щеше да бъде нейно убежище, нейна светиня, крепост и родина, сърцето ѝ заби от радост. Измина лека и ликуваща добре познатите лъкатушни алеи. Влезе в английския парк, мрачен и самотен от тази страна. Всичко беше както преди; само мостчето, свързано с толкова тежки спомени, беше изчезнало и руслото на реката беше изместено; единствено местата, напомнящи за смъртта на Нун, бяха изменили облика си.

„Искал е да ми спести жестоките възпоминания — помисли Индиана, — не е било необходимо, аз бих могла всичко да понеса. Нали заради мене тези угризения ще го мъчат цял живот? Отсега нататък няма да се различаваме, защото и аз извърших престъпление. Кой знае дали не съм причинила смъртта на мъжа си! Реймон може да ми отвори обятията си, любовта ще ни замени чистата съвест и добродетелта.“

Тя премина реката по дъските, сложени там, където щяха да правят нов мост, и влезе в цветните алеи. Трябваше да спре за миг — сърцето ѝ биеше до спукване; вдигна очи към прозореца на някогашната си спалня. Какво щастие! През сините завеси проникваше светлина, Реймон беше там! Нима можеше да живее в друга стая? Вратата на тайната стълба беше отворена.

„Той ме чака — помисли си Индиана, — ще бъде щастлив, но няма да се изненада.“

Горе на стълбата се спря, за да си поеме дъх: остана без сили пред радостта, както и пред скръбта. Наведе се и погледна през ключалката. Реймон беше сам, той четеше. Наистина там седеше Реймон, силен и жизнен; мъките не бяха го състарили, политическите бури не бяха му отнели нито косъм от главата; той седеше там спокоен и красив, подпрял чело с бялата си ръка, която се губеше в черните му коси.

Индиана блъсна бързо вратата — тя веднага се отвори.

— Ти си ме чакал! — извика тя, като падна на колене и притисна пламналата си глава до гърдите на Реймон. — Броил си месеците, дните! Виждал си, че времето минава, но въпреки това си знаел, че не мога да не отговоря на твоя зов!... Ти ме извика и ето, аз съм тук, тук съм, струва ми се, че умирам!...

Мислите се объркаха в главата ѝ, тя остана за миг мълчалива, задъхана, неспособна да говори и мисли.

После отвори очи като събудена от сън, позна Реймон и нададе вик на неистова радост; прилепи устни до неговите устни, обезумяла, пламенна и щастлива. Той седеше блед, безмълвен, неподвижен, като ударен от гръм.

— Не ме ли познаваш? — извика тя. — Аз съм, аз, твоята Индиана, твоята робиня, която ти извика от изгнанието и която измина три хиляди левги, за да те обича и да ти служи. Аз съм твоята избраница в живота, която напусна всичко, захвърли всичко, от нищо не се побоя, за да ти донесе този миг на радост! Кажу ми, нали си щастлив? Нали си доволен от нея? Кажу ми! Аз чакам наградата си! Една дума, една целувка и ще бъда възнаградена стократно!

Но Реймон не отговаряше. Прословутото му хладнокръвие го беше напуснало. Той беше смазан от изненада, от разкаяние, от страх, като гледаше тази жена в краката си; закри лицето си с ръце и пожела да умре начаса.

— Боже мой! Боже мой! Ти не казваш нищо, не ме целуваш, не ми говориш! — извика госпожа Делмар, прегръщайки коленете на Реймон, притискайки ги до гърдите си. — Нима не можеш да говориш? Щастие то причинява болка, то може да убива, знаеш! Ах, ти се измъчваш, задушаваш се, появих се много внезапно! Но опитай се да ме погледнеш; виж колко съм бледа, колко съм остаряла, колко съм страдала? И все заради тебе! Затова ще ме обичаш още повече! Кажу ми една дума, една единствена дума, Реймон!

— Иска ми се да плача! — отговори с глух глас Реймон.

— На мене също — каза тя, като покри ръцете му с целувки. — Ах, да, сълзите облекчават мъката! Плачи, плачи на моите гърди, аз ще изтрия сълзите ти с целувките си! Дойдох тук, за да ти даря щастие, за да стана всичко, което ти поискаш, твоя приятелка, слугиня, любовница! Някога бях много жестока, безумна, егоистка! Накарах те да страдаш и не пожелах да разбера, че искам нещо извън силите ти!

Но оттогава аз много размишлявах и след като ти не се страхуваш от хорското мнение и си готов на всичко, за да бъдеш с мен, нямам право да ти откажа каквато и жертва да поискаш. Разполагай с мен, с кръвта ми, с живота ми, твоя съм тялом и духом! Изминах три хиляди левги, за да ти принадлежа, за да ти кажа това! Вземи ме, аз съм твоя собственост, ти си моят господар!

Пъклена мисъл се мярна в главата на Реймон. Той откри лицето си и погледна Индиана с дяволско хладнокръвие; по устните му заигра жестока усмивка, очите му заискриха, защото Индиана беше все още много красива.

— Първо трябва да те скрия — каза той и стана.

— Защо ще ме криеш? — запита тя. — Нима ти не си господар тук и не можеш да ме защитиш? Та аз нямам вече никого на земята освен тебе! Без теб ще трябва да прося по пътищата. Хайде, не се страхувай, дори светът няма да посмее да приеме като престъпление любовта ти към мене! Аз съм виновна за всичко... Аз!... Но къде отиваш? — извика Индиана, като го видя, че тръгва към вратата.

Вкопчи се в него и се повлече по земята ужасена, като дете, което не иска да го оставят нито за миг само.

Той се канеше да превърти два пъти ключа, но закъсна. Вратата се отвори, преди да успее да протегне ръка, и Лор дьо Нанжи влезе; тя изглеждаше по-скоро възмутена, отколкото изненадана; не възкликна дори, а се наведе, за да изгледа, примигвайки, жената, която лежеше полузагубила сваят на земята; после каза с горчива, студена и презрителна усмивка:

— Госпожа Делмар, на вас като че ли ви е забавно да поставяте в неудобно положение трима души. Благодаря ви, че ми предоставихте най-малко смешната роля, за това ще ви се отплатя. Благоволете да се оттеглите.

Негодуванието върна силите на Индиана. Тя се изправи горда, изпълнена с достойнство.

— Коя е тази жена? — запита тя Реймон. — И с какво право ми заповядва във вашия дом?

— Вие тук сте в моя дом, госпожо — каза Лор.

— Защо мълчите, господине? — извика Индиана, като гневно разтърси ръката на нещастния Реймон. — Кажете ми, ваша любовница ли е тази жена или ваша съпруга?

— Моя съпруга — отговори Реймон с глупав вид.

— Прощавам ви незнанието — каза госпожа дьо Рамиер с жестока усмивка, — ако бяхте останали там, където ви зове дългът, щяхте да получите покана за сватбата на господина. Какво да се прави, Реймон — добави тя с насмешлива любезност, — много ми е мъчно, че попаднахте в такова неловко положение. Вие сте още млад. Надявам се, по-късно да разберете, че в живота е необходима повече предпазливост. Оставям на вас грижата да приключите тази нелепа сцена. Щях да умра от смях, ако не изглеждахте толкова объркан!

Говорейки така, тя се оттегли много доволна от достойнството, което беше демонстрирала, и тържествувайки тайно от унижението на мъжа си, което го поставяше в шах.

Когато Индиана отново започна да чувствава и мисли, тя видя, че пътува сама в затворена кола, която бързо летеше към Париж.

## XXVIII

При градската застава колата спря; един прислужник, когото госпожа Делмар позна — беше го виждала по-рано у Реймон, се приближи до вратичката и я запита къде желае да слезе. Индиана машинално му каза улицата и хотела, където беше отседнала вечерта. Когато влезе в стаята, тя падна на един стол и остана до другия ден сутринта, без да помисли да легне, без да направи нито едно движение, с единственото желание да умре; но беше тъй сломена, тъй безводна, че нямаше сили да се самоубие. Струваше й се, че е невъзможно да се преживеят толкова мъки, смъртта сигурно сама щеше да я потърси. Остана и следващия ден така, без никаква храна, без да отговори, когато идваха да я питат не желае ли нещо.

Няма нищо по-ужасно от лошите хотели в Париж, особено хотел като този, на тясна и тъмна улица, когато мрачна влажна светлина пълзи неохотно по опушените тавани и замъглените прозорци. А как ви смразяват и отблъскват всичките тези мебели, с които не сте свикнали и върху които напразно се мъчите да откриете с блуждаещ поглед някакъв приятен спомен. Заобикалят ви предмети, които не принадлежат на никого, защото принадлежат на всички, които преминават оттук; стаята, където никой не е оставил следа, освен може би едно неизвестно име върху визитна картичка, пъхната и забравена в рамката на огледалото, това убежище, давано под наем, което приютява толкова клети пътешественици, толкова самотни чужденци, еднакво негостоприемно за всички, убежище, чиито стени гледат безразлично човешките страдания и никога нищо не разказват; уличният шум, разноглас и непрекъснат, който дори не ви позволява да заспите, за да забравите мъката или скуката — цялата тази обстановка би могла да отврати, да развали настроението на всеки, да не говорим за госпожа Делмар, която беше в такова лошо душевно състояние. Нещастни провинциалисти, напуснали своите поля, небе, зеленина, къщите, семействата си, за да се затворите в тази тъмница на духа и на сърцето, погледнете Париж, прекрасния Париж, за който сте мечтали, вълшебния Париж! Погледнете го долу под себе си, почернял от тиня и

дъжд, шумен и забързан като кален поток! Ето ви го обещания непрекъснат блестящ и благоуханен празник! Ето ги опияняващите удоволствия, чудните изненади, наслада за зрението, слуха и вкуса, които вечно са ви подмамвали, а вие сте се страхували, че няма да успеете да ги вкусите наведнъж! Погледнете как тича вечно забързаният, вечно угриженият парижанин, когото сте си представяли любезен, приветлив, гостоприемен! Уморени от шумната тълпа, от този заплетен лабиринт, вие се хвърляте смазани от ужас в „уютната“ стая на някой хотел, където са ви настанили набързо, и единственият прислужник на това понякога огромно заведение ви оставя да умрете сам в мир, ако умората и мъката са ви отнели силата да преодолеете хилядите дребни житейски трудности.

Но да си жена и да се озовеш тук отхвърлена от всички, на три хиляди левги от близките си, да си без пари, което е по-лошо, отколкото да ти липсва вода в необятната пустиня, да нямаш в миналото си нито един прекрасен спомен, който да не е бил отровен или окалян, в бъдещето си — нито една надежда, която да разсее тежките ти мисли от настоящето — това е последната степен на човешката зла участ и самотата. И госпожа Делмар не се опита да се бори срещу съдбата за разбития си покрусен живот, остави се да умира от глад, от треска и мъка, без да промълви нито жалба, без да пролее нито сълза, без да направи каквото и да било усилие, за да умре час по-рано, за да страда час по-малко.

На втория ден я намериха на земята вкочанена от студ, със стиснати зъби, с посинели устни, с угаснали очи; но не беше мъртва. Собственицата на хотела огледа чекмеджето и като установи, че там няма почти нищо, се замисли дали няма да е по-добре да изпрати в болницата тази непозната, която очевидно нямаше пари, за да посрещне разноските, ако се залежи дълго болна. Но тъй като беше жена, *изпълнена с човещина*, сложи я в леглото и изпрати за лекар, който можеше да ѝ каже колко ще продължи болестта. И ето че най-неочаквано се яви лекар, когото не бяха извикали...

Когато отвори очи, Индиана го видя до възглавницата си. Не е необходимо да казваме името му.

— Ах, ти си тук, ти!... — извика тя, като се хвърли почти умираща на гърдите му. — Ти си моят добър ангел, само ти! Но идваш



много късно, не мога да направя нищо за тебе, освен да те благословя, преди да умра.

— Вие няма да умрете, скъпа приятелко — отговори Ралф развълнуван. — Животът все още може да ви се усмихне. Законите, които пречеха на щастието ви, няма да пречат отсега нататък на любовта ви. Какво не бих дал, за да разруша непреодолимия чар, с който ви омагьоса един човек, когото не обичам и не уважавам, но това не е в моя власт и аз не мога повече да ви гледам да страдате. Животът ви досега беше ужасен, не би могъл да стане по-лош. Освен това, ако моите тъжни предположения се сбъднат, ако щастието, за което сте мечтали, се окаже краткотрайно, поне ще знаете, че сте го изпитали, поне няма да умрете, преди да сте го вкусили. Затова преодолях лошите си чувства. Съдбата, която ви оставя самотна в моите ръце, ме задължава в качеството ми на опекун и баща да ви съобщя, че сте свободна и можете да свържете съдбата си със съдбата на господин дьо Рамиер. Делмар вече не е между живите.

По бузите на Ралф бавно се стичаха сълзи. Индиана рязко се надигна в леглото си, закърши отчаяно ръце и извика:

— Мъжът ми е мъртъв! Аз го убих, а вие ми говорите за бъдеще и за щастие! Сякаш то е възможно за човек, който се ненавижда и се презира! Но знайте, че бог е справедлив и аз съм прокълната! Господин дьо Рамиер е женен.

Тя падна изтощена в обятията на братовчед си. Заговориха пак за това няколко часа по-късно.

— Разбирам, че имате угризения на съвестта, но успокойте се — каза й Ралф с тържествен и в същото време кротък и тъжен тон. — Делмар беше умрял, когато вие сте го напуснали; той не се събуди и не узна за вашето бягство. Умря, без да ви проклина и без да плаче за вас. Като се събудих сутринта, видях, че лицето му е виолетово и спи тежък трескав сън — беше получил апоплектичен удар. Изтичах в стаята ви, изненадах се, че не сте там, но нямах време да размислям. Разтревожих се от отсъствието ви чак след смъртта на Делмар. Медицинската помощ беше излишна, състоянието му се влошаваше. Един час по-късно той издъхна в ръцете ми, без да дойде в съзнание. Едва в последния момент душата му, успокоена и изстинала, направи последно усилие да се съживи. Той потърси ръката ми — помисли, че е

вашата, защото неговите ръце вече бяха посинели и безчувствени; помъчи се да я стисне и умря, произнасяйки със заекване вашето име.

— Аз чух последните му думи — каза Индиана с мрачно изражение. — Точно когато го напусках завинаги, той ми каза в съня си: „Този човек ще те погуби.“ Думите му са тук — добави тя, като посочи с едната ръка сърцето, а с другата челото си.

— Когато се окопитих и престанах да мисля за умрелия — продължи Ралф, — се сетих за вас, за вас, Индиана. Отсега нататък вие бяхте свободна и щяхте да оплаквате господаря си само от доброта и християнско милосърдие. На мен единствен смъртта отнемаше нещо, защото той беше мой приятел и дори да не беше всякога приветлив, поне нямах съперници в сърцето му. Страхувах се, че неочакваната новина ще ви разстрои, затова реших да ви дочакам пред входа на къщата; смятах, че ще се върнете скоро от утринната си разходка. Чаках дълго. Няма да ви разказвам за тревогите си, как ви търсих, какъв ужас изживях, като намерих окървавения и разкъсан труп на Офелия. Вълните бяха го изхвърлили на брега. Сигурен бях, че ще открия скоро и вашия труп, мислех, че сте се хвърлили в морето; три дни бях уверен, че на земята не ми остава нито едно същество, което да обичам. Безполезно е да ви говоря за мъките си, вие сигурно сте ги предвидили, преди да ме напуснете.

Скоро обаче в колонията се разпространи новината, че сте избягали. Един кораб, който пушна котва в нашето пристанище, се беше разминал отблизо с кораба „Йожен“ в Мозамбикския пролив; някой от пътниците ви познал и след три дни целият остров говореше да вашето заминаване.

Няма да ви разказвам за нелепите и оскърбителни слухове, които се разнесоха поради нещастното съвпадение на двете събития — бягството ви и смъртта на мъжа ви. Мен също не ме пощадиха, направиха много „великодушни“ предположения, но това никак не ме интересуваше. Още един дълг имах да изпълня на земята — да се уверя, че сте жива, и да ви помогна, ако е необходимо. Заминах малко след вас, но пътуването бе ужасно. Във Франция съм от една седмица. Първата ми мисъл беше да изтичам при господин дьо Рамиер, за да се осведомя за вас. Но случайно срещнах прислужника му Карл, който ви беше довел тук. Не зададох други въпроси, интересуваше ме само вашият адрес; веднага дойдох тук, убеден, че няма да ви намеря сама.

— Сама, сама! Захвърлена по ужасен начин! — извика госпожа Делмар. — Да не говорим за този човек, никога вече да не говорим за него. Не искам да го обичам, защото го презирам! Не бива да ми споменавате, че съм го обичала, това ще ми напомня моя позор и моето престъпление, ще бъде страшен упрек на съвестта ми в моите последни дни. Ах, бъди мой ангел утешител, ти, който се явяваш във всички тежки мигове на моя жалък живот, за да ми протегнеш приятелска ръка! Изпълни със снизхождение последната си мисия край мене! Кажи ми нежно, че ми прощаваш, за да умра спокойна, уповавайки се на опрощението на всевишния съдия, който ме чака горе.

Тя се надяваше да умре, но мъката не разбива, а дори заздравява веригата на нашия живот. Дори не беше тежко болна, защото нямаше сили за това; само заляня и изпадна в пълна апатия, близка до затъпяване.

Ралф се опита да я разсее, отдалечи я от всичко, което ѝ напомняше за Реймон. Отведе я в Турен, обгради я с внимание и грижи, посвещаваше ѝ всичките си часове, за да облекчи съществуването ѝ; и когато не успяваше, когато изчерпваше всички извори на старание и нежност, без да може да предизвика дори слаб лъч на удоволствие върху мрачното ѝ посърнало лице, той изпадеше в отчаяние, упрекуваше се горчиво, че не умее да ѝ покаже обичта си.

Един ден я завари по-покрусена от когато и да било. Не се осмели да ѝ заговори, а седна тъжно до нея. Индиана се обърна към него, стисна нежно ръката му и каза:

— Клети Ралф, как те измъчвам! С какво търпение понасяш моето егоистично подло нещастие! Ти отдавна изпълни своя тежък дълг, дори и най-преданата дружба не може да иска повече, отколкото ти направи за мен. Сега ме остави сама на злото, което ме разяжда, не погубвай чистия си и свят живот в допир с моя прокълнат живот! Опитай се да намериш другаде щастieto, което не е възможно да цъфти край мен.

— Аз действително мисля, че не мога да ви излекувам, Индиана — отговори той, — но никога няма да ви напусна, дори да ми кажете, че съм ви омръзнал! Защото вие все още се нуждаете от материални грижи и ако не желаете да бъда ваш приятел, ще бъда ваш слуга. А

сега искам да ви предложа едно лекарство, което бях запазил за последния стадий на болестта ви и което ще бъде ефикасно.

— Знам само един лек за мъката — отговори тя. — Това е забравата, защото отдавна съм се убедила, че разумът в този случай е безсилен. Затова да се надяваме, че времето ще ме излекува. Ако можех да си наложа да ти засвидетелствувам благодарността, която изпитвам към тебе, още сега щях да стана весела и спокойна, както в дните на нашето детство. Повярвай ми, приятелю, на мен съвсем не ми се иска да подхранвам болката си и да подлютявам раната си. Нима не зная, че всичките ми страдания се изливат в твоето сърце? Уви, как бих искала да забравя, да оздравея, но аз съм слаба жена, Ралф, бъди търпелив, не ме мисли за неблагодарница.

Тя се обля в сълзи. Ралф улови ръката ѝ.

— Слушай, скъпа Индиана — каза той. — Забравата не е в наша власт, аз не те обвинявам! Мога да понасям търпеливо страданията, но да гледам как страдаш ти, е свръх силите ми. Пък и защо да се борим, слаби същества, каквито сме ние, срещу неумолимата съдба? Достатъчно влачихме това съществуване; бог, в когото вярваме, и ти, и аз, е обрекъл човека на страдания, но му е дал възможност да се избави от тях; според мен човекът превъзхожда животното, защото знае едно лекарство, което може да го избави от всички злини. Това лекарство е самоубийството и аз ти го предлагам и те съветвам да го приемеш.

— Неведнъж съм мислила за това — отговори Индиана, след като помълча. — Много пъти съм искала да свърша с живота, но винаги са ме задържали религиозни скрупули. Отдавна размишлявам в самота и мислите ми се възвисиха. Постигналото ме нещастие полека-лека ме научи и на друга религия, а не само на религията, която изповядват хората. Когато ти дойде да ми помогнеш, бях решила да умра от глад. Но ти ме помоли да живея и аз нямах право да ти откажа тази жертва. Сега в живота ме задържа само твоето съществуване, твоето бъдеще. Какво ще правиш ти сам на земята, клетви ми Ралф, без семейство, без увлечения, без любов? След тежките рани, които понесе сърцето ми, аз вече не съм годна за нищо, но може би ще оздравея. Да, Ралф, ще направя всички усилия, заклевам ти се! Потърпи още малко. Скоро може би ще мога да ти се усмихвам... ще стана спокойна и весела, за да ти посветя живота си, за който ти толкова много се бори.

— Не, скъпа приятелко — възрази Ралф, — не искам такава жертва, никога няма да я приема. Нима моето съществуване е по-скъпо от вашето? Защо ще се обричате на отвратително бъдеще, за да направите приятен живота ми? Мислите ли, че е възможно аз да му се наслаждавам, като знам, че сърцето ви не споделя моята радост? Не, не съм такъв егоист. Нека не се опитваме да проявяваме невъзможен героизъм; да се откажем от всяко себелюбие, това е голяма гордост и самонадеяност. Да обсъдим спокойно положението и да погледнем последните си дни като наше общо благо, с което никой от нас няма право да разполага без съгласието на другия. Отдавна вече, бих могъл да кажа, откакто съм се родил, животът ме уморява и ми тежи; не чувствавам у себе си повече сили да го понасям без горчивина и без възмущение. Да заминем заедно, Индиана, да се върнем към бог, който ни е изпратил на тази земя на изпитания, в тази *долина на сълзите* той без съмнение няма да ни откаже небесните селения, когато уморени и измъчени, отидем да му поискаме милост и опрощение. Аз вярвам в бог, Индиана, и пръв аз ви научих да вярвате в него. Имайте доверие в мен; благородното сърце не може да излъже този, който го пита искрено. Чувствавам, че и двамата сме страдали достатъчно тук долу на земята, изкупили сме греховете си. Кръщението на нещастieto пречисти душите ни — да ги върнем на този, който ни ги е дал.

Ралф и Индиана мислиха през следващите няколко дни за това. Трябваше да решат само как да се самоубият.

— Това е много важен въпрос — каза Ралф, — но аз вече съм мислил по него и ето какво ви предлагам. Нашата постъпка няма да бъде последица от минутно заблуждение, а спокойно и разумно обмислен ход, произтичащ от нашата вяра, затова трябва да пристъпим към нея с такова благоговение, с каквото вярващият пристъпва към църковните тайнства. За нас светът е храм, в който ние се прекланяме пред бог. В лоното на величествената девствена природа откриваме истинското негово могъщество, чисто и неосквернено от човека. Да се върнем в пустинята, където можем да се молим. Тук, в тази страна, гъмжаща от хора и пороци, сред тази цивилизация, която отрича бог или извращава неговия образ, ще се чувствавам стеснен, разсеян и печален. Бих искал да умра радостен, с ведро чело, с очи, отправени към небето. Но къде има тук небе? Искам да ви назова мястото, където ми се струва, че самоубийството ни ще бъде благородно и най-

тържествено. Това е кътчето над пропастта на остров Бурбон, горе над водопада, който се излива прозрачен като искряща дъга в самотната теснина Берника. Там прекарахме най-прекрасните дни от нашето детство; там оплаквах най-горчивите мъки в моя живот; там се научих да се моля, да се надявам, там бих искал през една красива южна нощ да потъна в тези чисти води, да сляза в прохладния и цъфтящ гроб, който предлагат глъбините на тази зелена бездна. Ако не мечтаете за друго кътче на земята, доставете ми удоволствието да умрем в местата, свидетели на нашите детски игри и на нашите младежки страдания.

— Съгласна съм — отговори госпожа Делмар, като му протегна ръка. — Водата винаги ме е привличала с непреодолима сила, може би поради спомена за моята клета Нун. Ще ми бъде приятно да умра като нея; това ще бъде изкупление за смъртта ѝ, чиято причина съм аз.

— Освен това — каза Ралф, — пътешествието по море този път ще ни вълнува с други неща; то ще бъде най-добрата подготовка, която бихме могли да си представим, за да разведрим мислите си, да се освободим от земните чувства, да се издигнем чисти пред върховния съдия. Откъснати от целия свят, готови с радост да напуснем живота, ще съзерцаваме с възторг как бурята надига стихииите и разстила пред нас великолепни гледки. Ела, Индиана, да заминем, да се отърсим от праха на тази неблагоприятна земя. Да умрем тук, пред очите на Реймон, би било дребнаво и подло отмъщение. Да оставим на господ грижата да накаже този човек. Да отидем по-добре да го помолим да открие съкровищницата на своето снизхождение за това неблагоприятно и пусто сърце.

Те заминаха. Шхуната „Наандов“ ги отнесе бързо и леко като птица в два пъти напуснатата родина. Никога не бяха пътували така радостно и бързо. Сякаш попътен вятър съпровождаше до пристанището тези двама страдалци, тъй дълго блъскани в скалите на живота. През тези три месеца Индиана се почувствува по-добре, следвайки съветите на Ралф. Морският въздух, живителен и свеж, укрепил крехкото ѝ здраве; спокойствието навлезе в това изморено сърце. Увереността, че скоро няма да има вече грижи, ѝ подействувала като обещанията на лекар пред болен. Тя забрави миналия си живот, разкри душата си за дълбоки чувства на религиозна надежда. Мислите ѝ бяха проникнати от тайнствен чар, от неземно ухание. Никога морето и небето не ѝ бяха изглеждали тъй красиви! Като че ли ги виждаше за

първ път, такова величие и богатство откри в тях. Челото ѝ се разведри, сякаш божествен лъч беше преминал в сините ѝ кротки и меланхолични очи.

Странна промяна се извърши и в душата, и във външността на Ралф. Същите причини дадоха при него почти същите резултати. Душата му тъй дълго ожесточавана в борбата с мъката, се смекчи под живителната топлина на надеждата. Небесно спокойствие се спусна в това обидено и измъчено сърце. Думите му отразяваха сега чувствата и за първи път Индиана откри истинския му характер. Топлата близост на родственици, която ги сближи, отнесе мъчителната стеснителност на единия, несправедливите предубеждения на другия. С всеки изминат Ден Ралф все повече се освобождаваше от своята непохватност, а Индиана от неправилното си мнение за него. В същото време мъчителният спомен за Реймон се разсейваше, бледнееше и изчезваше пред непознатите досега добродетели, пред душевното благородство на Ралф. Колкото повече се възвишаваше и издигаше единият, толкова по-низко падаше другият. Най-сетне благодарение на сравнението между тези двама мъже сляпата и съдбоносна любов угасна в сърцето на Индиана.

## XXIX

Миналата година през една вечер от вечното лято, което цари в тези области, двама пътници слязоха от шхуната „Наандов“ на остров Бурбон и три дни след като корабът пристигна, се отправиха към планините. Бяха останали да отдъхнат — постъпка, някак странна, противоречаща на намеренията им. Но те очевидно не разсъждаваха така; защото, след като пиха фахам на верандата, се облякоха грижливо, сякаш се готвеха да прекарат вечерта в града, и поеха по планинската пътека; след един час стигнаха до теснината Берника.

Случайността пожела това да е една от най-красивите тропически лунни вечери. Нощното светило, току-що надникнало над тъмните вълни, прокара сребрист път през морето; но лъчите му не можеха да проникнат в теснината и по повърхността на езерото трептеше само отблясъкът на няколко звезди. Луната не бе успяла да посее бледите си диаманти дори до крехките лъскави листа на лимоновите дървета, с които са обрасли високите планински склонове. Абаносовите и тамарискови дървета шепнеха в тъмнината; само няколко гигантски палми очертаваха на сто стъпки от земята тънките си стволоче и кичестите им корени сребрееха със зеленикаво сияние.

Морските птици мълчаха по скалите; само няколко гълъби гукаха тъжно и страстно иззад планинските върхари. Красиви бръмбари, същински оживели скъпоценни камъни, тихо жужаха в кафеените дървета или докосваха повърхността на езерото, а еднообразният шум на водопада сякаш си разменяше тайнствени слова с ехото на бреговете.

Двамата самотни спътници се изкачиха по лъкатушната стръмна пътека догоре, там, където потокът като бял въздушен стълб се спуска в бездната. Те се озоваха на малка площадка, много удобна да изпълнят плана си. Лиани, висящи от клоните на рафията, образуваха на това място естествена люлка над водопада. Сър Ралф с изумително хладнокръвие отрязва няколко клонки, които можеха да им попречат, после улови ръката на братовчедка си и я накара да седне на покрита с мъх скала, откъдето пред очите им се разкри възхитителната гледка на



този кът в цялата му дива и могъща прелест. Но нощта и облаците като пяна обгръщаха всичко наоколо и пропастта зееше пред тях бездънна и страшна.

— Трябва да ви кажа, скъпа Индиана — заговори Ралф, — че е необходимо голямо хладнокръвие, за да изпълним това, което сме намислили. Ако се хвърлите бързо от тази страна, вземайки тъмните скали за празно пространство, ще се пребиете и ще умрете от бавна и жестока смърт; но ако попаднете в бялата бразда на водопада, тя ще ви понесе и ще ви потопа в езерото. Да почакаме още един час, луната ще се издигне високо на небето и ще огрее всичко.

— Съгласна съм — отговори Индиана, — още повече че в тези последни мигове трябва да се посветим на бог.

— Имате право, скъпа приятелко — каза Ралф, — и аз мисля, че този върховен час трябва да бъде час на размишления и молитви. Не мога да кажа, че трябва да се помирим с всевишния, това би означавало да забравим разстоянието, което ни отделя от неговата висша власт, но смятам, че сме длъжни, да се простим с хората, които са ни накарали да страдаме, и да поверим на вятъра, духащ на североизток, думите на снизхождение на тези, които са на три хиляди левги от нас.

Индиана изслуша това предложение без изненада, без вълнение. Тя все повече се възхищаваше от променения Ралф. Не го слушаше вече като флегматичен наставник, а го следваше безмълвно като добър дух, натоварен да я освободи от всички земни страдания.

— Съгласна съм — каза тя, — щастлива съм, че мога да простя без принуда, че в сърцето ми вече няма нито омраза, нито съжаление, нито, любов, нито злоба. В този час едва си спомням негодите на моя тъжен живот и неблагодарността на хората, които са ме заобикаляли. Велики боже, ти прозираш до дълбините на моето сърце, знаеш колко чисто и ведро е то и как всичките ми мисли с любов и надежда са отправени към теб!

Тогава Ралф седна в краката на Индиана и започна да се моли; силният му глас заглушаваше шума на водопада. Може би за пръв път, откакто се беше родил, мислите му бяха в пълно съответствие с произнесените думи. Последният час беше прозвънял; душата му не беше вече окована, заобиколена с тайнственост, тя принадлежеше само на бог; веригите на обществото бяха паднали. Страстите му не бяха

вече престъпление и той се стремеше свободен към небето, което го чакаше; воалът, прикриващ толкова добродетели, величие и вътрешна сила, падна и умът на този прекрасен човек засия изведнъж като сърцето му.

Както буен пламък избликва от кълбата дим и ги разпръсва, от глъбините на душата му ярко изблигна потушеният свещен огън. За първи път неподкупната му съвест се освободи от страховете и задръжките и тогава словата дойдоха на помощ на мисълта; посредственият човек, цял живот говорил банални неща, стана в последния си час красноречив и убедителен, какъвто никога не бе успявал да бъде Реймон. Няма да ви повтарям странните думи, които довери на самотното ехо; дори да беше тук, и той не би могъл да го стори. Има такива мигове в живота, изпълнени с екстаз и вдъхновен възторг, когато мислите ни се пречистват, стават възвишени, сякаш отлитат. Тези редки мигове ни издигат тъй високо, отнасят ни тъй далеч от самите нас, че ако се спуснем на земята, не бихме могли да извикаме отново спомена на това душевно опиянение. Кой може да разбере тайнствените видения на отшелника? Кой може да разкрие мечтите на поета, преди той да ги напише? Кой може да ни обясни чудесата, осенили душата на праведника в часа, когато небето отваря двери, за да го приеме? „Невзрачният“ Ралф, изключителният човек Ралф, защото той твърдо вярваше в бога и постъпваше ден след ден, както му диктуваше съвестта, Ралф правеше в този миг своята равносметка, пред вечността. Вече можеше да покаже истинския си образ, да разкрие духовната същност, да свали пред върховния съдия маската, наложена му от хората. Отмятайки власеницата на страданието, той се изправи сияещ в целия си ръст, сякаш беше влязъл в райската обител.

Индиана го слушаше, без да се удивлява, без да се запитва защо Ралф говори така. Предишният Ралф не съществуваше вече, сегашният Ралф беше приятелят от някогашните й мечти, превърнал се в действителност пред прага на гроба. Тя почувствува как пречистената и душа полита. Горещо благоговение развълнува сърцето й, благодарствени сълзи блеснаха в очите й и се зарониха върху косите на Ралф.

В това време луната се издигна над голямата палма, лъчите й проникнаха през гъстите лиани, обвиха Индиана с бледа мека светлина

и в бялата си рокля, с черните си коси, разпилени по раменете, тя заприлича на призрачна дева, блуждаеща сред пустинята. Ралф коленичи пред нея и ѝ каза:

— А сега, Индиана, прости ми злото, което съм ти причинил, за да мога и аз да ти простя.

— Уви — отговори тя, — какво имам да ти прощавам аз, клетки мой Ралф? Мисля, че трябва да те благословя в последния си час така, както съм те благославяла във всички тежки минути на нещастния си живот.

— Не зная колко съм виновен — продължи Ралф, — но невъзможно е в такава дълга и страшна борба със съдбата да не съм прегрешил, макар и неволно.

— За каква борба говорите? — запита Индиана.

— За това — отговори той, — което трябва да ви разкажа, преди да умра. Това е тайната на моя живот. Вие ме питаете за нея на кораба и аз ви обещах да ви я поверя на брега на езерото Берника, когато луната се издигне за последен път над нас.

— Този час е настъпил — каза тя. — Слушам ви.

— Бъдете търпелива, защото ще ви разкажа дълга история, Индиана, историята на моя живот.

— Та аз я знам, нали никога не сме се разделяли!

— Не я знаете, не знаете нито ден, нито час от нея — възрази тъжно Ралф. — Кога бих могъл да ви я разкажа? Небето пожела единственият подходящ момент за изповедта ми да бъде последният ден от вашия и моя живот. Но това признание би изглеждало безумно и престъпно преди, а днес е позволено и разбираемо. То е лично удовлетворение, никой в този час няма право да ме упрекне за него и вие ще ме изслушате както винаги търпелива и нежна. Ще чуете докрай печалната ми повест и ако думите ми ви уморят и ви раздранят, нека ги заглуши шумът на водопада, който пее над мене погребална песен.

Бях роден, за да обичам; никой от вас не пожела да ме разбере и тази заблуда сложи отпечатък върху целия ми характер. Като ме надари с пламенна душа, природата извърши странна грешка; извая от камък лицето ми, скова езика ми, отказа ми това, което дава дори на най-грубите хора — дарбата да изразявам чувствата си с поглед и с думи. Това ме направи егоист. За моя нравствен облик съдеха по външността

и аз бях принуден като неразвит плод да изсъхна под коравата обвивка, която не можах да отхвърля. Още от рождение сърцето, от което имах нужда, не се разтвори за мене. Майка ми ме отблъсна от гърдата си недоволна, защото лицето ми не било озарено с усмивка. Във възрастта, когато е трудно да се различи какво чувствуваш и какъв външен израз му даваш, аз вече бях дамгосан с отвратителното прозвище егоист.

Още тогава решиха, че не заслужавам обич, защото сам не умея да проявявам привързаност към никого. Направиха ме нещастен и смятаха, че не чувствувам нищо; прогониха ме от бащината къща; скалите ме приютиха като плашлива морска птица. Вие знаете какво детство изживях, Индиана. Прекарвах по цели дни в усойте, без никога тревожна майка да потърси следите от стъпките ми, без никога приятелски глас да прозвучи в планинската тишина, за да ме призове в бащиния дом, когато се спуска нощта. Израснах сам, живях сам, но съдбата най-сетне се смили над мен, защото няма да умра сам.

Небето ми изпрати дар, утешение, надежда. Вие се явихте в живота ми, сякаш бяхте създадена за мен. Клето дете, изоставено като мен, захвърлено като мен в живота без любов и закрила, вие сякаш ми бяхте предопределена или аз поне се лъжех, че е тъй. Много самонадеян ли съм бил? Цели десет години вие бяхте моя, моя без подялба, без съперници, без терзания. Тогава не знаех какво е ревност.

Това бяха, Индиана, моите най-хубави дни. Вие ми станяхте сестра, дъщеря, приятелка, ученичка, единствена близка. Аз ви бях необходим и животът ми доби друг смисъл, вече не се чувствувах див звяр; преодолях затъпяването, в което ме беше потопило презрението на моите близки. Започнах да се уважавам, защото можех да направя нещо за вас. Трябва да ви кажа всичко, Индиана: заради вас приех бремето на живота, а в мечтите си виждах надеждата за отплата. Свикнах (простете ми думите, които ще изрека, и днес още не мога да ги произнеса без трепет), свикнах да мисля, че ще станете моя жена. Вие бяхте дете, а аз вече ви гледах като моя годеница: въображението ми рисуваше вашата очарователна младост; горях от нетърпение да пораснете. Брат ми, който беше ме изместил в сърцата на родителите ми, обичаше да се занимава със стопанството; той се грижеше за една градина на хълма — тя се вижда оттук през деня, новите собственици са я превърнали в оризова плантация. Беше му приятно да се грижи за

цветята; той ходеше всяка сутрин, гледаше ги нетърпеливо, чудеше се защо не са пораснали за една нощ, както на него му се искаше. Вие, Индиана, бяхте моето единствено занимание, единствената ми радост, единственото съкровище; вие бяхте младата фиданка, за която се грижех, пъпката, която търпеливо чаках да се превърне в цвят. Всяка сутрин жадно се взирах — исках да открия каква промяна е извършил във вас още един отминал ден; защото аз бях вече млад мъж, а вие бяхте само дете. В сърцето ми кипяха страсти, чието име ви беше непознато; аз бях петнадесетгодишен, въображението ми рисуваше какви ли не картини, а вие се чудехте защо понякога съм тъжен, защо не ме радват игрите. Не разбирахте, че един плод, една птичка не са за мен както преди съкровища, затова започнах да ви се виждам хладен и странен. И все пак ме обичахте такъв, какъвто съм; дори и тъжен, аз ви посвещавах всеки миг; станяхте ми още по-скъпа поради страданията, хранех безумната надежда, че един прекрасен ден вие ще ги превърнете в радости.

Уви! Простете ми, живях с тази кощунствена мисъл цели десет години; може би беше престъпление, аз, нещастното дете да копнея за вас, прекрасна и свободна дъщеря на планините, но само бог е виновен, че тази дръзка мечта се превърна в смисъл на живота ми. Иначе как щеше да тупти моето наскърбено, неразбрано сърце, за което никъде нямаше топлота, а само огорчения? От кого можех да очаквам поглед, любовна усмивка, ако не от вас, моя любима и моя дъщеря?

Не се плашете, че сте израснали под крилото на една нещастна птица, разкъсвана от любов; никога нечисто обожание, престъпна мисъл не са застрашавали непорочната ви душа; никога устните ми не са докосвали бузите ви, за да изпият невинната им свежест, бузите ви — плодове, влажни от утринната роса! Целувах ви като баща и когато детските ви топли устни срещнеха моите, те не горяха със страстния пламък на мъжко желание. Не, не във вас, малко синеоко момиче, бях влюбен аз! Когато ви държах в обятията си, когато се любувах на невинната ви усмивка, на чаровните ви ласки, вие бяхте само мое дете, моя малка сестричка — аз бях влюбен в бъдещата петнадесетгодишна девойка и когато оставах сам, горях и с жаден поглед разкъсвах бъдещето.

Когато ви четях повестта за любовта на Пол и Виржини, вие не я разбирахте. Но плачехте; за вас тя беше само историята на един брат и една сестра, а аз тръпнех от съчувствие към терзанията на двамата влюбени. За мен тази книга беше изпитание, за вас — радост. Приятно ви беше да слушате за вярното куче, за красивите кокосови палми, за песните на негъра Доминго. Аз препрочитах сам разговорите на Пол и Виржини, жарките съмнения на единия, тайните мъки на другия. Ах, колко добре разбирах тези първи вълнения на юношеството, което се стреми да разгадае със сърцето си тайните на живота и се залавя възторжено за първата си любов! Но бъдете справедлива към мен, Индиана, аз не извърших престъпление, не насилих дори с един единствен ден вашето безметежно детство; не промълвих нито дума, която да ви разкрие, че в живота има мъки и сълзи. На десет години вие бяхте тъй невинна, тъй безгрижна, както в деня, когато вашата кърмачка ви постави в ръцете ми, деня, в който бях решил да свърша с живота.

Често, застанал сам на тази скала, кършех ръце, заслушан в пролетните звуци, в негата, затаена в планината, загледан в любовната игра на птиците, в дрямката на насекомите, нежно притиснати в цветните чашки, вдъхвах сладостния прашец на палмите, литнал във въздуха — прелестни удоволствия, които летният ветрец разнася в притома. Тогава се опиянявах, обезумявах; призовавах към любов цветята, птичките, ромона на потока. Виках буйно непознатото щастие, само мисълта за него ме подлудяваше. Но изведнъж виждах как тичате радостно и весело по пътеката; катерехте се като пингвинче по скалите, мъничка и непохватна, с бяла рокличка и черни коси. И кръвта ми се успокояваше, устните ми преставаха да горят, пред седемгодишната Индиана забравях петнадесетгодишната Индиана, за която мечтаех; притисках ви в обятията си с чиста радост; ласките ви охлаждаха челото ми; бях щастлив, чувствувах се баща.

Колко свободни и мирни дни прекарахме ние в гълбините на тази планинска теснина! Колко пъти съм мил малките ви крачета в чистата езерна вода! Колко пъти съм ви съзерцавал заспала сред тръстиките, под сянката на палмовите листа! В такива минути пак започваха терзанията. Обземаше ме отчаяние, че сте тъй малка; питах се дали след всички тревоги ще доживея деня да ме разберете и да отговорите на чувствата ми. Докосвах нежно изящните ви като коприна коси и

любовно ви целувах. Сравнявах ги с други къдрици, които бях отрязал по-рано и ги пазех в портфейла си. Радвах се, че с всяка измината пролет те стават все по-тъмни. Поглеждах по ствола на една финикова палма различните знаци — там бях отбелязвал колко сте пораснали за четири-пет години. Те още не са заличени, Индиана; видях ги последния път, когато дойдох тук, за да страдам сам. Уви! Вие пораснахте, красотата ви разцъфна, както можеше да се очаква; косите ви станаха черни като абанос; но не за мен бяхте пораснали вие, не за мен бяха разцъфнали прелестите ви, за друг заби първо вашето сърце!

Спомняте ли си как скитахме леки като гургулици из храстите високо в планините? Спомняте ли си как се губехме понякога в саваните, разстилащи се над нас? Веднъж решихме да се доберем до мъгливите върхове на Салазките планини; и през ум не ни беше минало, че колкото по-високо се изкачваме, толкова по-редки ще стават плодовете, толкова по-мъчно ще прием вода от планинските потоци, толкова по-силно и остро ще свисти вятърът.

Щом видяхте, че зеленината остава зад нас, вие пожелахте да се върнем, но след като прекосихме неплодната област, намерихме много ягоди; вие се втурнахте да пълните кошничката си и вече дори не помисляхте да се приберете. Отказахме се да се изкачваме до върховете. Тръгнахме по вулканични скали, осяени с петна и обрасли с пухест мъх; тези клетки треви, брулени от ветровете, неволно извикваха мисълта за грижливата природа, дала топла дреха на скалите, за да ги защити от студа. После мъглата се сгъсти, трябваше да се върнем. Аз ви носех на ръце. Слизях предпазливо по стръмните склонове на планината. Нощта ни застигна в началото на първата гора, изникнала на пътя ни. Откъснах за вас нарове, а аз утолявах жаждата си с лианите, чийто изобилен сок блика, когато ги късаме — като чиста, прохладна вода. Припомнихме си приключението на любимите ни герои, залутани в горите на Червената река, ние обаче нямахме нежни майки, нито загрижени слуги, нито вярно куче, които да ни потърсят. Но аз бях доволен, бях горд; само аз бдях над вас, бях по-щастлив от Пол.

Да, това беше чиста любов, аз ви обичах дълбоко и истински. На десет години Нун беше по-висока от вас с цяла глава; като истинска креолка, тя беше вече напъпила, влажните ѝ очи от време на време добиваха странно изражение, държеше се като девойка. Но аз не

обичах Нун или по-скоро обичах я заради вас, защото беше ваша другарка в игрите. Не се сещах да се запитам красива ли е тя и дали ще стане красива след време. Не я гледах. За мен тя беше само дете като вас. Защото ви обичах, защото мислех само за вас: вие бяхте моята избраница в живота, моята младежка мечта...

Но аз си бях правил сметка без бъдещето. Брат ми умря, принудиха ме да се ожена за годеницата му. Няма да ви разказвам нищо за това време от моя живот; това не бяха най-горчивите ми дни, Индиана, и все пак аз бях съпруг на жена, която ме мразеше и която не можех да обичам. Станах баща, но загубих сина си; овдовях и научих, че вие сте омъжена!

Няма да ви разказвам за дните на изгнание в Англия, за тези дни на страдание. Може би съм виновен пред някого, но не пред вас, може би има виновни пред мен, не се оплаквам. Там аз станах още по-голям *егоист*, тоест по-тъжен и по-подозрителен от когато и да било. Колкото повече се съмнявах в мене, толкова по-горд ставах, толкова повече свиквах да разчитам на себе си. Издържах всички изпитания благодарение на съвестта си. Обвинявах ме, че не обичам жената, за която ме омъжиха по принуда и която винаги се отнасяше към мен с презрение! Обяснявах егоизма ми с това, че не обичам деца. И Реймон по-късно неведнъж безжалостно ми се е подигравал, твърдейки, че грижите, необходими за възпитанието на децата, са несъвместими със закостенелите навици на един стар ерген. Той сигурно не знаеше, че съм бил баща и че аз съм ви възпитавал. Никой от вас не отгатна, че дълги години споменът за сина ми ме изгаряше, както в първия ден на смъртта му, че раненото ми сърце се свиваше винаги когато съзирах руси главици. Когато сме нещастни, всички се стремят да ни изкарат по-лоши, отколкото сме, от страх да не бъдат принудени да ни съжаляват.

Никой не разбра дълбокото възмущение, мрачното отчаяние на нещастния юноша, израснал в дебрите без съчувствен поглед, когато ме отделиха от тези места и ме изпратиха в обществото; когато ми наложиха да заема празното място на брат си в света, който ме беше отблъснал, когато ми внушиха, че трябва да изпълня дълга си към хората, не изпълнили никога дълга си към мен. И какво стана? След като никой от близките ми не пожела да ми бъде опора, сега всички искаха от мен да се погрижа за интересите им! Не ме оставиха да се



порадвам на самотата, право, неоспорвано дори на париите! Имах в живота една единствена радост, една надежда, една мечта — че вие ще бъдете моя завинаги; отнеха ми я, казаха ми, че не сте достатъчно богата за мен. Горчива ирония — за мен, отраснал в планините, изгонен от бащиния дом! За мен, никога не вкусил благата на богатството, когато сега натоварвах с бремето на чужди богатства.

И все пак аз се подчиних. Нямах право да моля за моето оскъдно щастие; и без това ме презираха; ако бях се противопоставил, щях да им стана отврастителен. Майка ми оплакваше безутешно смъртта на другия си син и ме заплашваше, че ще умре, ако не се подчиня. Баща ми ме обвиняваше, че не умея да го утеша, сякаш аз бях виновен, че не ме обича, и беше готов да ме прокълне, ако се опитам да избягам от игото. И аз сведох глава, но как страдах!... Не бихте могли да си представите дори вие, която нещастията не пощадиха. Преследван, оскърбен, угнетен, аз не отвърнах на злото със зло и може би това вече е доказателство, че не съм бил тъй безсърдечен, както ме обвинявах.

Когато се върнах тук и видях човека, за когото те бяха омъжили... прости ми, Индиана, може би тогава действително проявих егоизъм — винаги има егоизъм в любовта, дори и в моята любов... бях обзет от жестока радост при мисълта, че тази пародия на брак ти беше дала господар, а не съпруг. Ти се учудваше на добрите ми чувства към Делмар — да, защото никога не виждах съперник в него. Знаех, че този старец не може да ти вдъхне любов, че сам не може да изпита любов и сърцето ти ще остане непокътнато. Благодарен му бях за студенината ти, за тъгата ти. Ако бяхте останали тук, може би щях да извърша грях, но вие заминахте... аз не можех да живея без теб. Опитах се да се боря срещу тази неукротима любов, пламнала отново с цялата си сила, когато те заварих тук тъй красива и тъжна, както в младежките си мечти. Но самотата само изостри мъката ми и аз отстъпих — исках да те виждам, да живея под същия покрив, да дишам същия въздух, да се опиянявам всеки миг от нежния ти глас. Ти знаеш какви пречки трябваше да преодоля, с какво недоверие да се боря; тогава разбрах с каква тежка задача се нагърбвам; не можех да живея с тебе, без да дам на съпруга ти свята клетва, а аз никога не съм изменял на думата си. Твърдо реших с разума и със сърцето си да не забравям никога ролята си на брат. Кажете, Индиана, престъпих ли някога своя обет?

Разбрах също, че ще бъде много трудно и дори невъзможно да изпълня тази тежка задача, ако захвърлям понякога маската, недопускаща никаква близост, никакво дълбоко чувство; разбрах, че не бива да си играя с огъня, защото ме изгаряше страст, прекалено силна, за да излезе победителка от една битка. Разбрах, че трябва да издигна около себе си тройна ледена стена, за да не събудя в сърцето ти съчувствие — то би ме погубило. Казах си, че в деня, в който ме съжалиш, ще бъда вече виновен, за това приех да живея под бремето на страшното обвинение в сухота и егоизъм, което, за щастие, вие не облекчихте. Успехът на моето притворство се превърна в моя надежда; вие се държахте към мен с оскърбително съжаление, с каквото се държат към евнусите; смятахте, че нямам душа и чувства; презряхте ме и аз нямах право да се гневя, нито да откъщвам, защото щях да се издам, вие щяхте да разберете, че съм мъж.

Оплаквам се от хората, не от тебе, Индиана. Ти винаги си била добра и снизходителна към мене. Понасяше ме дори под отвратителната маска, която си бях сложил, за да се доближа до тебе; никога не ме накара да се срамувам от ролята си, заместваше ми всичко и понякога си мислех с гордост, че ме гледаш благосклонно, макар да не ме познаваш, и може би един ден, когато ме опознаеш истински, ще ме обикнеш. Уви, нима друга на твое място не би ме отблъснала, нима друга би протегнала ръка на глупака, който не умееше нито да мисли, нито да твори? Всички освен тебе се отдръпнаха с презрение от *егоиста*! Ах, на света съществуваше едно единствено създание, тъй великодушно, че да поеме тази тежка задача! Една единствена благородна душа можеше да сгрее със свещения си огън измъчената, замразена душа на отхвърления от всички клетник! Едно единствено сърце преливаше от чувства, от каквито беше лишено моето сърце! Под небето имаше само една Индиана, способна да обича такъв Ралф!

Освен теб единствен Делмар прояви снизхождение към мен. Ти дори ме обвини, че го предпочитам пред теб, че жертвувам спокойствието ти заради собственото си спокойствие, като не се меса в семейните ви спорове. Несправедлива и сляпа жена! Ти не прозря, че правех всичко възможно за теб. Не разбра, че не можех да те защита, без да се издам. Какво щеше да стане с теб, ако Делмар ме беше изгонил? Кой щеше да те закриля търпеливо, безмълвно, но с

постоянството и твърдостта на неувяхващата любов? Разбира се, не Реймон. Освен това признавам, аз обичах от благодарност този груб и суров човек, който можеше да ми отнеме единственото останало ми щастие, но не го стори. Обичах го, защото не беше твой любим и злата му съдба го приравняваше с мен! Обичах го също така, защото никога не ми причини мъките на ревността.

Но ето, сега ще ви разкажа за най-мъчителните дни от моя живот, за онова съдбоносно време, когато вие отдадохте любовта си, за която толкова копнеех, на друг. Едва тогава разбрах колко силно чувство съм подтискал толкова години. И омразата вля отрова в гърдите ми, ревността подкопа силите ми. До този миг въображението ми ви беше запазило чиста; уважението ми ви обвиваше с воал, който дори наивната дързост на сънищата не смееше да повдигне. Но когато ужасната мисъл, че друг ви увлича, друг ви открадва, друг ще се опиянява от щастieto, за което аз дори не смеех да бленувам, просто полудях; искаше ми се да видя този отвратителен човек в дъното на пропастта, да счупя главата му с камъни!

Но вие страдахте тъй дълбоко, че аз забравих собствените си страдания. Не исках смъртта му, защото вие щяхте да го оплаквате. Много пъти дори бях готов, нека небето ми прости тези мисли, да стана подлец и предател, да излъжа Делмар и да помогна на врага си. Да, Индиана, аз обезумях, измъчих се, като ви гледах как се терзаете, съжалих, че се опитах да ви отворя очите, бях готов да дам живота си и да подаря сърцето си на този мъж, за да ви обича като мен! Ах, негодникът, нека бог му прости злините, които ми причини, но да го накаже за злините, които струпа върху вашата глава! За това го мразя, заради вашите страдания, а не заради моите. Този човек обществото би трябвало да дамгоса още в деня на раждането му, него би трябвало да заклейми и да отхвърли като бездушен и извратен! Но то го носеше на ръце! Ах, аз добре познавам хората, няма защо да се възмуцавам! Превъзнасяйки един нравствен изрод, който руши щастieto и честта на другите, хората само се подчиняват на своята природа.

Простете, Индиана, простете ми! Жестоко е може би да се оплаквам пред вас, но го правя за пръв и последен път! Нека да прокълна неблагодарника, който ви тласна към гроба! Този ужасен урок ви беше необходим, за да се отворят очите ви. Гибелта на Нун не ви подсказва нищо, не чухте гласа на Делмар от смъртния одър: „Пази

се от него, той ще те погуби!“ Вие бяхте глуха; злият ви гений ви увлече, сега сте опозорена, хорската мълга ви осъжда и оправдава него. Той ви причини толкова беди и никой не се развълнува. Той уби Нун, но вие забравихте това. Той ви погуби, но вие му простихте, защото умееше да хвърля прах в очите и да залъгва; защото ловките му и вероломни думи проникваха до сърцата; защото неговият змийски поглед хипнотизираше; защото природата, ако го беше надарила с моите студени черти и с моята непохватност, би създала от него напълно завършен екземпляр.

О, да, дано бог го накаже, защото той беше жесток към вас, или по-скоро дано му прости, защото по-скоро беше глупав, отколкото лош! Той не ви разбра, не оцени щастието, което можеше да вкуси! Ах, вие толкова много го обичахте! Той би могъл да ви създаде такъв прекрасен живот! На негово място аз не бих устоял пред изкушението; бих ви притиснал до гърдите си и бих избягал в дивите планини, бих ви скрил от обществото, за да бъдете само моя, бих се страхувал само да не би всички да не са ви проклели, да не са ви отхвърлили! Щях ревниво да пазя доброто ви име, но не като него. Щях да пожелаая да го загубите, за да го заместя с любовта си. Щях да страдам, ако друг мъж би ви подарил дори зрънце щастие, дори един миг радост, щях да се чувствам ограбен, защото вашето щастие би било за мене дълг, богатство, съществуване, чест! Колко горд и щастлив щях да бъда, ако тази дива планинска теснина ми беше жилище, тези дървета — богатство, стига небето да ми ги беше дало с любовта ви!... Оставете ме да поплача, Индиана, плача за пръв и последен път в живота си. На небето е било угодно да не умра, преди да вкуся това тъжно удоволствие.

Ралф плачеше като дете. Действително за пръв път тази мъжествена душа жалеше сама себе си; и все пак той оплакваше повече съдбата на Индиана, отколкото своята участ.

— Не плачете за мене — каза той, като видя, че тя също плаче, — не ме съжалявайте; съчувствието ви заличава цялото минало и настоящето вече не е горчиво. За какво да страдам? Вие вече не го обичате.

— Ако ви познавах, Ралф, аз никога не бих го обикнала! — извика Индиана. — Вашата добродетел ме погуби.

— Да — каза Ралф, като я погледна с тъжна усмивка, — аз имам и други причини да се радвам; вие споделихте с мене, без да обърнете внимание, по време на пътуването едно нещо. Казахте ми, че Реймон не е получил щастието, което е имал дързостта да пожелае, и така ме успокоихте; освободихте ме от угризенията, че лошо съм ви пазил, защото аз самонадеяно исках да ви запазя от неговите съблазни и ви оскърбих, Индиана. Не вярвах достатъчно във вашата сила, моля ви да ми простите и за тази грешка!

— Уви — каза Индиана, — няма вие ми искате прошка! На мене, нещастieto на целия ви живот, на мене, която пренебрегнах такава чиста и благородна любов заради едно непонятно заслепление, от жестока неблагодарност! Аз би трябвало да падна на колене и да ви искам прошка!

— Значи, моята любов не те отблъсква, не предизвиква твоя гняв, Индиана!... О, боже мой! Благодаря! Ще умра щастлив! Послушай, Индиана, не се упреквай вече за бедите ми. В този миг не завиждам за нищо на Реймон, мисля, че той би трябвало да ми завижда, ако притежава истинско човешко сърце. Сега аз съм твой брат, твой съпруг, твой любим пред лицето на вечността. От този ден, в който ми се закле, че ще напуснеш живота с мен, затаих в сърцето си сладката мечта, че ми принадлежиш, че си ми предопределена завинаги! И аз пак започнах да те наричам мислено моя годеница. Да бъдеш моя на земята, би било може би прекалено голямо или недостатъчно щастие. В небесните селения ме чакат блаженства, мечтани в моето детство. Там ти ще ме обичаш, Индиана; там твоята душа, божествена, освободена от лъжовните земни суети, ще ме възнагради за живота, изпълнен с жертви, страдания и самоотричане; там ще бъдеш моя, Индиана, защото небето си ти и ако аз заслужих рая, заслужил съм и тебе. Затова те помолих да облечеш бяла рокля. Нека тя бъде твоята сватбена рокля, а скалата над езерото е олтарът, който ни очаква.

Той стана, откъсна от съседния храст разцъфнало портокалово клонче и закичи с него черните коси на Индиана; после падна на колене пред нея.

— Дари ми щастие! — каза той. — Кажете ми, че сърцето ти е съгласно с този небесен брак! Подари ми вечността, не ме карай да се стремя към небитието!

Ако разказът за духовната същност на Ралф не ви е направил впечатление, ако не сте обикнали този благороден човек, това означава, че неумело съм предала неговите чувства, защото не съм могла да изразя непреодолимата власт, която притежава гласът на истинската страст. Освен това над вас не грее тъжна луна, не пеят сенегалски птички, не благоухаят карамфили, изпълнената с негa и опиянение тропическа нощ не очарова мислите и сърцето ви. Вие може би не знаете какви силни, нови чувства се пораждат в душата пред лицето на смъртта и колко истински изглеждат всички неща в живота, когато трябва да се разделим завинаги с тях. Такава внезапна, ярка светлина заля сърцето на Индиана; превръзката, толкова време закривала очите ѝ, падна. Тя прозря истината, разбра сърцето на Ралф, както никога не го беше разбирала, видя лицето му, както никога не го беше виждала; защото силното душевно вълнение беше предизвикало върху него действие, подобно на електрически ток върху вкочаненото тяло. То го беше освободило от вътрешната скованост, която помрачаваше очите и обезличаваше думите му. В своята искреност и добродетел той беше много по-красив от Реймон и Индиана разбра, че не Реймон, а него е трябвало да обича.

— Бъди мой съпруг на небето и на земята — каза тя — и нека тази целувка ме свърже с тебе навеки!

Устните им се сляха; в любовта, избликнала от сърцето, се таи много по-могъща сила, отколкото в пламенното мимолетно увлечение. Защото тази целувка пред прага на вечността беше за тях символ на всички земни радости.

Тогава Ралф взе на ръце своята годеница и я понесе, за да се хвърли заедно с нея в потока...

## ЗАКЛЮЧЕНИЕ

*На Ж. Неро*

Миналата година през един топъл и слънчев януарски ден напуснах Сен-Пол, за да се разходя и да помечтая из дивите гори на остров Бурбон. Помислих си за вас, приятелю; тези девствени гори са запазили спомена за вашите разходки и занятия; земята — следите от вашите стъпки. Откривах навсякъде природните чудеса, описани във вълшебните ви разкази, които някога изпълваха с очарованието си вечерите ми, и желяейки да се полюбувам с вас на всичко това, мислено ви призовах от старата Европа, където живеете обгърнат от благодетелна и скромна неизвестност. Щастлив човек! Нито един вероломен приятел още не е издал пред света ума и заслугите ви!

Отправих се към едно усамотено място в най-високата част на острова, наречено Брюле дьо Сен-Пол.

Огромна част от планината, откъсната по време на вулканично разтърсване, беше издълбала по склона на главния хребет дълъг път, осеян с красиво и разбъркано разпръснати скали. Тук малки камъни поддържат в равновесие огромни блокове; по-долу стена от леки скали се издига ажурена и извезана, подобна на мавритански дворец; там върху назъбена основа израства базалтов обелиск, на който сякаш художник е гравирал и полирал стените; другаде готическа крепост се е превърнала в безформена и странна пагода. Тук са си дали среща всички видове изкуства, различни образци на архитектурата; сякаш гениите на столетията и на народите са дошли да черпят вдъхновението си от тази величествена творба на случайността и разрушението. Несъмнено от тези фантастични постройки се е породила идеята за мавританската скулптура. В горските дебри изкуството е намерило в палмата един от най-хубавите си образци. Дървото вакуа, което се задържа и се вкопчава в земята, разперило стотици корени, сигурно първо е подсказало мисълта за катедралата с

леки стълбове. Една бурна нощ е събрала, разположила, подредила, съединила странно и дръзко в Брюле дьо Сен-Пол всички форми, всички видове красота. Вероятно духовете на въздуха и на огъня са взели участие в тази дяволска работа; само те са могли да създадат такива диви, причудливи, незавършени образувания, които отличават произведенията им от тези на човека; само те са могли да натрупат такива страшно големи блокове, да раздвижат тези гигантски маси, да си играят с планините като с песъчинки и сред създадения хаос, поразил въображението на човека, да разхвърлят великите мисли на изкуството, възвишени контрасти, които е невъзможно да бъдат осъществени и които сякаш се надсмиват над дързостта на художника, като му казват подигравателно: „Помъчете се да направите и това.“

Спрях се в подножието на базалтов обелиск, висок около шестдесет фута и шлифован като скъпоценен камък. По средата на този странен паметник се виждаше голям надпис, сякаш изписан от нечовешка ръка. По тези камъни с вулканичен произход често има подобни следи. Върху някогашната материя, омекнала под действието на огъня, са се отпечатали прилепналите раковини и лиани. Така се обясняват странните изображения, йероглифите, тайнствените знаци, образуващи нещо като думи, които свръхестествено същество е очертало с кабалистични знаци.

Дълго стоях там, обзет от наивното желание да вникна в смисъла на тези непознати знаци. Мъчех се да ги разгадая, замислен тъй дълбоко, че съвсем забравих за времето, което минаваше.

Гъста мъгла се беше напластила по планинските върхове; тя се спусна по склоновете и бързо скри от очите ми очертанятията им. Мъглата ме догони, преди да стигна до средата на платото, и непроницаема завеса обви всичко наоколо. Миг след това задуха страшен вятър, който с един размах я разпръсна. После стихна, мъглата пак се свлече и отново вятърът я подгони с буен порив.

Потърсих убежище от бурята в една пещера, но ново бедствие ме сполетя. Реките, извиращи от планинските върхове, придойдоха от проливния дъжд. След един час цялата местност беше наводнена и склоновете на планината, по които се стичаха от всички страни потоци, се превърнаха в огромен водопад, който бясно се понесе към долината.



След два дни мъчително и опасно бродене провидението ме доведе до вратата на едно жилище, сгушено в затънтено кътче. Домът беше построен просто, красиво, бе устоял на бурята, ограден с крепост от скали, наведени над него, сякаш за да му пазят сянка. Малко по-нататък в дълбините на планинска теснина се спускаше буен водопад, образувайки езеро, излязло от бреговете си; а красиви дървета вече повдигаха над него склонените си и уморени от бурята върхове.

Почуках настойчиво на вратата. Отстъпих, като видях човека, който ми отвори. Преди да проговоря, за да помоля за подслон, собственикът ме покани, кимвайки ми безмълвно и сериозно. Влязох и се озовах лице срещу лице със сър Ралф Браун.

Корабът „Наандов“ беше довел господин Браун и спътницата му в колониите преди година; оттогава не бяха видели повече от три пъти сър Ралф в града; а госпожа Делмар се бе оттеглила напълно от света, така че мнозина от жителите не бяха сигурни дори в съществуването ѝ. Горедолу по това време бях спрял за пръв път на остров Бурбон; сега виждах за втори път господин Браун.

Първата ни среща ми беше направила силно впечатление; бяхме в Сен-Пол, на брега на морето. Отначало не му обърнах особено внимание, но после, когато от празно любопитство разпитах местните жители за него, получих тъй странни и противоречиви отговори, че започнах любопитно да се вглеждам в самотника от Берника.

— Той е груб, невъзпитан човек — каза ми един. — Невзрачна личност, единственото му качество е, че умее да мълчи.

— Той е изключително образован и сериозен — твърдеше друг, но има прекалено високо мнение за себе си и се държи така презрително и самомнително, че не желае да си хаби думите и да разговаря с простосмъртните.

— Той е човек, който обича само себе си — обясни трети, — посредствен е, но не е глупав; ужасен егоист и страшно необщителен.

— Нима не сте чували за него? — запита ме млад човек, израснал в колониите, истински провинциален клюкар. — Той е негодник, убиец, който подло отрови приятеля си, за да се ожени за жена му.

Този отговор така ме зашемети, че се обърнах към един по-разумен възрастен човек. На моя въпросителен поглед той отговори:

— Някога сър Ралф беше светски човек. Не го обичаха, защото не беше кой знае колко общителен, но го уважаваха. Това е всичко, което мога да ви кажа за него, защото след онази злополучна история не съм се виждал с него.

— Каква история? — запитах аз.

Разказаха ми за внезапната смърт на полковник Делмар, за бягството на жена му в същата нощ, за отпътуването и завръщането на господин Браун. Съдебното разследване не разпръснало мрака, обгръщащ всички обстоятелства; никой не успял да докаже престъплението на бегълката. Кралският прокурор прекратил преследването, но всички знаели за пристрастното отношение на властите към господин Браун и общественото мнение го обвинявало, че са прекратили делото, опетняващо с такова страшно подозрение доброто име на двама души.

Подозренията като че ли се потвърждаваха от тайното завръщане на двамата обвиняеми и от загадъчното им настаняване в усойната теснина на Берника. Всички смятаха, че те са избягали, докато бъде потушен скандалът. Но обществото във Франция очевидно ги беше отблъснало и те са били принудени да се приютят в самота, за да се наслаждават спокойно на престъпната си любов.

Но тези слухове се опровергаха от твърденията на някои по-осведомени хора: научих, че госпожа Делмар страняла от братовчед си господин Браун и като че ли не го обичала. Затова се вгледах внимателно и дори бих казал втренчено в героя на тези странни приказки. Той стоеше върху един денк и чакаше завръщането на моряка, с когото беше уговорил някаква покупка; съзерцаваше хоризонта със сините си като морето, спокойни и мечтателни очи; чертите на лицето му бяха правилни и чисти; нерви, мускули, кръв, всичко у него изглеждаше тъй ведро и завършено, тъй подредено в този здрав и силен организъм, че бих се закълел, че му нанасят смъртна обида — на паметта на този човек не можеше да тежи престъпление, сигурно дори на ум не беше му идвало подобно нещо, ръцете и сърцето му бяха чисти като челото му.

Изведнъж той ме погледна разсеяно — аз го поглъщах с жадни, любопитни очи. Смутен като крадец, уловен на местопрестъплението, извърнах поглед, защото в очите на сър Ралф съзрях строг упрек. После неволно се сецях за него; сънувах го дори; и винаги ме

обземаше особено безпокойство, необяснимо вълнение, сякаш от този човек с необикновена съдба се излъчваше магнетичен ток.

Ето защо съвсем естествено пожелах от сърце да опозная по-отблизо сър Ралф, но ми се искаше да го наблюдавам крадешком, без той да забележи. Все ми се струваше, че съм виновен пред него. Прозрачните му очи ме смразяваха от страх. Той сигурно беше или много добродетелен, или много вероломен, затова се чувствах нищожен и жалък пред него.

Той ме прие без шум и суетене. Заведе ме в стаята, предложи ми дрехи и бельо, а после ме запозна със спътницата си в живота, която ни чакаше на закуска.

Като видях колко е красива и млада (тя не изглеждаше повече от осемнадесетгодишна), възхитен от свежестта, прелестта и очарователния ѝ глас, изпитах мъчително вълнение. Веднага си помислих, че тази жена или е много виновна, или е много нещастна, виновна за ужасно злодеяние или оскърбена от отвратително обвинение.

Цяла седмица реките прииждаха, равнините бяха наводнени и дъждовете и вятърът ме задържаха в Берника. Най-сетне изгря слънце, а аз дори не помислях да се разделя с гостоприемните си домакини.

Нито тя, нито той се стремяха да се издокарват; не проявяваха особено остроумие — може би изобщо не бяха остроумни — умееха да казват сериозни и приятни неща; живееха със сърцето, не с ума. Индиана не беше образована, но не беше дразнещо невежа поради ограниченост, мързел, небрежност или нехайство; тя страстно се стремеше да научи всичко, което животът ѝ беше попречил да разгадае, а може би в честите ѝ въпроси към сър Ралф се съдържаше малко кокетство, защото това му даваше възможност да блесне с големите си познания.

Тя беше весела, но без излишна живост; в маниерите ѝ се прокрадваше леност и меланхолия, свойствени за креолките, но това ѝ придаваше още по-голям чар; необичайно кротките ѝ очи сякаш разказваха за живот, изпълнен със страдания; и дори когато се усмихваше, в погледа ѝ прозираше тъга, но тъга, изпълнена с щастливо съзерцание или нежна благодарност към съдбата.

Най-сетне една сутрин им казах, че трябва да си вървя вече.

— Защо толкова скоро? — възкликнаха те.

Казаха ми го тъй искрено и сърдечно, че се окуражих. Дадох си дума, преди да си тръгна, да помоля сър Ралф да ми разкаже историята си; смущаваше ме само страшното подозрение, от което не бях успял да се освободя. Опитах се да го преодоляя.

— Да ви кажа право, хората са големи мерзавци — започнах аз. — Чух много лоши неща за вас. Но сега, след като се запознахме, не ми е чудно. Животът ви е толкова красив, че сигурно ви клеветят от завист.

Замлъкнах, като видях наивното изумление, изписано по лицето на госпожа Делмар. Разбрах, че тя няма представа за зловната мълга, а сър Ралф ме изгледа високомерно и недоволено. Станах веднага да се сбогувам засрамен, огорчен и сконфузен от погледа на господин Браун, който ми напомни първата ни среща и безмълвния ни разговор на брега на морето.

Мъчно ми беше, че ще се разделя по такъв начин с този прекрасен човек, разкайвах се, че го разгневих и го оскърбих — от благодарност за щастливите дни, прекарани у тях, сърцето ми се сви, заплаках.

— Млади човече — каза ми той, като ме улови за ръка, — останете още един ден с нас, не мога да изпратя така единствения ни приятел в този край.

А когато госпожа Делмар се отдалечи, добави:

— Разбрах ви и ще ви разкажа моята история, но не пред Индиана. Има рани, които не бива да се подлютят.

Вечерта отидохме на разходка в гората. Дърветата, до преди две седмици тъй свежи и красиви, бяха напълно оголени, но вече се покриваха с големи смолисти пъпки. Птиците и насекомите бяха долетели отново. Нови пъпки се разпукваха на мястото на увехналите цветя. Ручеите отхвърляха пясъка, засипал леглата им. Всичко се възвръщаше към живот, щастие, здраве.

— Погледнете — каза Ралф — с каква удивителна бързина прекрасната и благородна природа заличава пораженията! Не ви ли се струва, че сякаш се срамува от изгубеното време и с всички сили се стреми за няколко дни да извърши работа за цяла година?

— И ще успее — добави госпожа Делмар, — спомням си какви бури имаше миналата година. Само след месец от пораженията им не остана и следа.

— Тъй става и с разбитото от мъки сърце — казах аз, — когато щастието дойде отново, то разцъфва и бързо се подмладява.

Индиана ми протегна ръка и погледна господин Браун с безкрайна нежност и щастие.

Когато настъпи нощта, тя се оттегли в стаята си, а сър Ралф ме покани да седна на една пейка в градината до него и ми разказа историята си до момента, с който завърши предишната глава. Тук той направи пауза и сякаш забрави моето присъствие. Увлечен от разказа му, не се стърпях и прекъснах съзерцанието му с един последен въпрос.

Той потрепери като човек, който се събужда от сън. После ми се усмихна добродушно и каза:

— Млади приятелю, има спомени, за които човек не бива да говори, за да не ги оскверни. Ще ви кажа само, че аз наистина бях решил да убия Индиана заедно със себе си. Но небето не беше пожелало да приеме от нас тази жертва. Някой лекар сигурно ще ви обясни, че ми се е въртяла главата, затова съм сбъркал пътеката. Но аз не съм лекар и предпочитам да вярвам, че ангелът Авраам и Товия, този прекрасен белоснежен ангел със сини очи и златен, пояс, когото често сте виждали в сънищата през детството си, се спусна по един лунен лъч и през трептящите бразди на водопада разпротря сребристите си крила над моята нежна спътница. Единственото нещо, което си спомням съвсем ясно, е, че луната се скри зад високите планински върхове и нито един злокобен звук не смути тихия шепот на водопада; защото птиците, накацали по скалите, политват едва в часа, когато бялата ивица се разпротря над хоризонта; и първият пурпурен слънчев лъч, спуснал се над портокаловите дръвчета, ме намери на колене, благославящ господата.

Но не мислете, че приех без колебание неочакваното щастие, което щеше да ме поведе към нова съдба. Страхувах се да измеря лъчезарното бъдеще, откриващо се пред мен. И когато Индиана отвори очи, за да ми се усмихне, аз ѝ показах водопада и ѝ заговорих за смъртта.

— Ако не съжالياвате, че сте доживели до утрото — казах ѝ, — можем да си признаем един пред друг, че вече сме вкусили докрай щастието, а това още повече ни задължава да се разделим с живота, защото моята звезда може да помръкне утре. Кой знае дали, когато

напуснем този кът и опиянението, в което ме потопиха мислите за смърт и любов, изчезне, няма пак да се превърна в безчувствения човек, когото вие до вчера презирахте? Дали няма да се червите от самата себе си, ако ме видите пак такъв, какъвто ме познавахте?... Ах, Индиана, спестете ми тази жестока болка, това ще бъде последният удар на съдбата.

— Нима се съмнявате в сърцето си, Ралф? — запита Индиана, очарователно нежна и доверчива. — Или не вярвате в моето сърце.

— Да ви кажа ли истината? Първите дни не бях щастлив. Не се съмнявах в искреността на Индиана, но бъдещето ме плашеше. Цели тридесет години не бях вярвал, в себе си, как можех за един ден да свикна с мисълта, че е възможно да ме харесват и да бъда любим. Преживях мигове на несигурност, страх, горчивина; съжалявах понякога, че не се бях хвърлил в езерото, когато една единствена дума на Индиана ме беше направила толкова щастлив.

Разбира се, и тя понякога тъгуваше. Не ѝ беше лесно да се отучи да страда, защото душата свиква с нещастieto, то пуска в нея корени и мъчно може да бъде изтръгнато оттам. Но длъжен съм да бъда справедлив към тази жена и да кажа, че тя никога не съжали за Реймон и дори не си спомни за него с омраза.

И най-сетне, както се случва при дълбоките истински чувства, времето, вместо да намали нашата любов, я увеличи, укрепи я; с всеки изминат ден тя добиваше нова сила, защото с всеки изминат ден ние все повече се уважавахме и ценяхме. Страховете ни изчезнаха един по един и като виждахме как бързо се разсейват съмненията ни, ние си признаваме с усмивка, че приемаме щастieto като страхливци и не се заслужаваме един друг. От този миг започнахме да се обичаме спокойно.

Ралф замлъкна. Поседяхме вгълбени в себе си, в благоговейно съзерцание, после той стисна ръката ми и каза:

— Няма да ви говоря за моето щастие. Има страдания, за които не обичаме да говорим и които обвиват душата ни като саван, но има също така и радости, които скътваме в сърцата си, защото няма земен глас, който би могъл да ги изрази. И дори ангел да слезе от небесата над тези разцъфнали клони, за да ви ги разкаже, вие няма да ги разберете, млади човече, защото бурята не ви е превивала, защото ураганите не са ви брулили. Ах, как би могла да разбере щастieto

душа, която никога не е страдала? А колкото до нашите престъпления — добави той с усмивка, — те...

— О! — възкликнах аз и сълзи бликнаха от очите ми.

— Слушайте, господине — продължи Ралф. — Вие поживяхте за малко с двамата престъпници от Берника, но за един час само узнахте целия наш живот. Всичките ни дни си приличат; те са ведри и красиви; преминават бързи и чисти като дните на нашето детство. Всяка вечер благославяме небето; всяка сутрин се молим да ни изпрати слънце и мрак, както предната вечер. С по-голямата част от парите си откупуваме бедните болни негри. Това е главната причина за зловните слухове, които се разпространяват за нас. Защо не сме достатъчно богати, за да освободим всички, които живеят в робство! Нашите прислужници са наши приятели. Те споделят нашите радости, а ние се грижим за техните болки. Така протича животът ни без мъки и угризения. Говорим рядко за миналото, рядко за бъдещето; за миналото говорим без страх, за бъдещето — без горчивина. Ако понякога сълзи навлажнят очите ни, това са сълзи на блаженство. Тежката скръб не знае такива сълзи.

— Приятелю — казах аз, след като помълчахме, — ако хорските обвинения достигнат до вас, вашето щастие ще им даде достоен отговор.

— Вие сте млад — отговори той, — за вас, чиста и наивна съвест, неопорочена от света, нашето щастие доказва добродетелта ни, но за хората то е нашето главно престъпление. Повярвайте ми, самотата е прекрасно нещо и хората не заслужават да ги съжаляват.

— Не всички ви обвиняват — казах аз, — но дори тези, които ви ценят, ви осъждат, че презирате общественото мнение, и признавайки добродетелите ви, казват, че сте горд и високомерен.

— Повярвайте ми — възрази Ралф, — в този упрек има много повече гордост, отколкото в моето предполагаемо презрение. Колкото до общественото мнение, господине, като виждаме кого превъзнася то, по-добре да протегнем ръка на онзи, когото тъпче с крака. Казват, че без него няма щастие. Нека тези, които мислят така, го уважават. Лично аз искрено съжалявам онези, чието щастие зависи от прищевките на хорската мълва.

— Някои моралисти осъждат вашата самота. Твърдят, че човек принадлежи на обществото, и добавят, че давате опасен пример на

другите.

— Обществото не може да изисква нищо от този, който не очаква нищо от него. Колкото до заразителния пример, не вярвам в него, господине; необходима е голяма воля, за да се скъса със света, много страдания, за да се добие тази воля. Така че оставете ни да се наслаждаваме в покой на това неизвестно щастие, което не струва нищо на никого и което се крие от страх да не събуди завист. Вървете си, млади човече, следвайте пътя на съдбата си, имайте приятели, положение, добро име, отечество. Аз имам Индиана. Не скъсвайте веригите, които ви свързват с обществото, уважавайте неговите закони, ако те ви защищават, ценете неговите съждения, ако са справедливи, но ако някой ден обществото ви наклевети и отхвърли, имайте достатъчно мъжество да минете без него.

— Да — отговорих аз, — едно чисто сърце ще ни помогне да понесем изгнанието, но за да обикнем изгнанието, необходима е спътница в живота като вашата.

— Ах — каза той с неизразима усмивка, — ако знаете колко съжалявам обществото, което ме презира!

На другия ден напуснах Ралф и Индиана. Той ме прегърна, а тя пророни няколко сълзи.

— Сбогом — казаха ми те. — Върнете се в света, но ако някой ден той се отвърне от вас, спомнете си за нашата скромна молба.



# **ДЯВОЛСКОТО БЛАТО**

## I. АВТОРЪТ КЪМ ЧИТАТЕЛЯ

*A la sueur de ton visaige  
Tu gagnerais ta pauvre vie,  
Après long travail et usaige,  
Voicy la mort qui te convie.*<sup>[1]</sup>

Четиристишието на старофренски език, написано под една от творбите на Холбайн, е наивно, но изпълнено с дълбока тъга. На гравюрата е изобразен земеделец, който върви след ралото. В далечината се е ширнала равнина, виждат се бедни колиби, слънцето залязва зад хълма. Край на тежък трудов ден. Селянинът е стар, набит, облечен в парцали. Впрягът от четири коня е хилав и изтощен; ралото се забива в неравна, непокорна почва. В тази сцена „на непосилен труд и мъки“ едно единствено същество е пъргаво и бодро — фантастична личност, скелет, който тича в браздата край изплашените коне и ги шиба с камшик, помагайки така на стария орач. Този призрак, въведен алегорично от Холбайн в цяла поредица философски и религиозни сюжети, едновременно печални и шеговити, и назован „Подобие на смъртта“, е самата смърт.

В тази сбирка или по-скоро в тази обширна творба, където смъртта навред играе роля и представлява свързваща и преобладаваща мисъл, Холбайн е изобразил големци, първосвещеници, любовници, играчи, пияници, монахини, куртизанки, разбойници, бедняци, воини, монаси, евреи, пътешественици, целия мир на своето и на нашето време; и навсякъде призракът, на смъртта се надсмива, заплашва, тържествува.

Само на едно платно я няма. Това е изображението на бедния Лазар — той лежи върху торицето пред вратата на богаташа и заявява, че не се страхува от смъртта, защото няма какво да губи и животът му е преждевременна смърт.

Достатъчно утешителна ли е тази стоическа мисъл на полуезическото християнство на Възраждането и намират ли в нея изгода за себе си вярващите души? Честолюбецът, мошеникът, тиранинът, развратникът, всички тези самодоволни грешници, злоупотребяващи с живота, които смъртта държи за косите, несъмнено ще бъдат наказани, но слепецът, просякът, лудият, бедният селянин ще бъдат ли възнаградени за безконечната оскъдица, в която са живели, единствено с размишлението, че смъртта за тях не е беда? Не! Над произведението на художника тегне неумолима тъга, ужасно злополучие. Като горчиво проклятие, запратено над човешката участ!

Тук именно се съдържа мъчителната сатира, правдивото изображение на обществото, което Холбайн сам е видял. Престъпление и нещастие, ето какво го е поразявало. Но какво ще изобразим ние, художниците от друго едно столетие? Ще потърсим ли в мисълта за смъртта възмездие за днешното човечество? Ще го призовем ли като наказание за несправедливостта и като възнаграждение за страданието?

Не, ние нямаме вече работа със смъртта, а с живота. Не вярваме вече нито в тлеността на гроба, нито в спасението, откупено с насилствено отричане; ние искаме животът да бъде хубав, за да бъде плодотворен. Лазар трябва да напусне торището, беднякът вече да не се радва на смъртта на богаташа. Всички трябва да бъдат щастливи, за да не бъде щастието на отделни хора престъпно и прокълнато от бог. Земеделецът трябва, като сее житото, да знае, че помага за делото на живота, а не да се радва, че смъртта върви до него. Най-сетне смъртта трябва да престане да бъде наказание, поради благополучието и утеха поради скръбта. Бог не я е създал нито за наказание, нито за награда в живота; защото е благословил живота и гробът не бива да бъде убежище за тези, на които не искаме да дарим щастие.

Някои художници в наши дни наблюдават сериозно всичко, което ни заобикаля, и обичат да изобразяват скръбта, унижителната бедност, торището на Лазар. Това може да бъде сюжет за изкуството и философията, но пресъздавайки бедността тъй грозна, презряна, понякога порочна и престъпна, достигат ли целта си, постигат ли благотворно въздействие? Ние не се осмеляваме да изкажем мнението си по този въпрос. Могат да ни възразят, че показвайки пропастта, издълбана под тленната почва на изобилието, те плашат лошия

богаташ, както в „мъртвешкия танц“ са му показвали зеещия гроб и смъртта готова да го обхване с гадните си ръце. Сега показват крадеца, който отключва вратата му, и убиеца, който го дебне в съня. Признаваме, че не ни е много ясно как ще го примирят с човечеството, което той презира, как ще го направят чувствителен към мъките на бедняка, от когото се страхува, като му покажат този бедняк под образа на избягал каторжник или нощен скитник. Ужасната смърт, скърцаща със зъби и свиреща на цигулка по картините на Холбайн и предшествениците му, не е успяла под този образ да промени извратените и да утеши жертвите. Нима нашата литература не подражава до известна степен на художниците от Средновековието и Възраждането?

Пируващите герои на Холбайн пълнят чашите си в изстъпление, за да отхвърлят мисълта за смъртта, а тя, невидима за тях, ги обслужва като виночерпец. Злите богаташи днес искат укрепления и топове, за да няма жакерии. Черквата от Средновековието избавяше имотните земевладелци от страховете им, като им продаваше индулгенции. Днешното правителство успокоява тревогите на богаташите, като ги кара да плащат за жандарми, палачи, байонети и затвори. Албрехт Дюрер, Микеланджело, Холбайн, Кало, Гоя са създали мощни сатири за бедствията на своя век и своите страни. Това са безсмъртни произведения, исторически страници с неоспоримо достойнство; не искаме да отречем на художниците правото да изследват раните на обществото и да ги разкриват безпощадно пред очите ни; но нима сега няма други по-важни неща от това да се изобразяват ужаси и заплаха. В литературата, изпълнена с мистерии и пристрастия, която дарованието и въображението направиха на мода, предпочитаме да гледаме нежни и приятни лица, отколкото лицата на злодеи само заради драматичния ефект. Първите могат да въздействуват и да спомогнат за някои духовни промени, докато другите вдъхват страх, а страхът не лекува егоизма, той го увеличава.

Смятаме, че задачата на изкуството е задача на чувства и любов, че днешният роман трябва да замести притчата и нравоучителните басни от наивните времена и художникът има по-широка и по-поетична задача, отколкото да предлага в определени размери предпазливост и начини за примирие с цел да успокои ужаса, вдъхнат от картините му. Неговата цел трябва да бъде да застави хората да

обичат предметите на примирението му, не бих го упрекнала дори ако ги поукраси малко. Изкуството не е изучаване на действителността, а търсене на идеалната истина и „Свещеникът от Уъкфилд“ е книга много по-полезна и много по-здрава за душата, отколкото „Развратеният селянин“ и „Опасни връзки“.

Читателю, простете ми тези разсъждения и благоволете да ги приемете като предисловие. Те нямат нищо общо с историята, която ще ви разкажа и която ще бъде тъй кратка и простичка, че трябваше предварително да се извиня, като споделям с вас мнението си за страшните истории.

Позволих си да се увлека в това отстъпление заради един земеделец. Имам намерение да ви разкажа неговата история, и то още сега.

---

[1] С пот на челото/ печелиш ти оскъдния си хляб,/ след непосилен труд и мъки/ смъртта е единствената ти награда. — Б.пр. ↑

## II. ОРАН

Дълго гледах с дълбока тъга земеделеца на Холбайн; разхождах се по полето и си мислех за селския живот, за съдбата на селските стопани. Жалко е наистина да си хабиш силите и дните, за да копаеш тази земя, ревниво съхранила в недрата си съкровищата на своето плодородие, за да получиш като единствено възнаграждение за непосилния си труд парче корав черен хляб в края на деня. Богатствата, покрили земята — посевите, плодовете, добитъкът, който се угоява в тучните ливади, са собственост на едного и източник на умора и робство на по-голямата част от хората. Собственикът не обича нито полетата, нито ливадите, нито гледката на природата, нито великолепните животни, а само златните монети, в които те могат да се превърнат. През свободното си време той идва на село да подиша чист въздух, да укрепне и после се връща в големите градове, за да харчи плодовете от труда на своите васали.

Труженикът пък е толкова обременен, толкова нещастен, толкова уплашен за бъдещето, че също не може да се наслаждава на полската красота и на прелестите на селския живот. За него също златните поля, красивите ливади, великолепните животни са само торби с пари, от които той ще получи една малка част, недостатъчно за нуждите му, но торби, които въпреки това трябва да пълни всяка година — проклети торби! — за да задоволи господаря и да заплати правото си да живее оскъдно и мизерно във владенията му.

И все пак природата е вечно млада, прекрасна, щедра. Тя излива поезия и красота за всички хора, за всички растения. Притежава тайната на щастието и никой не може да ѝ го похити. Най-големият щастливец ще бъде този, който, като владее своя труд и работи с двете си ръце, като черпи благоденствие, свобода от знанията си, намери време да живее със сърцето и ума си, да разбира творбите си и да обича божиите творения. Художникът изживява подобни наслади, когато съзерцава и възпроизвежда красотата на природата, но видът на човешката скръб, населила този земен рай, смущава художника, който

има прямо и отзивчиво сърце. Щастие ще има там, където умът, сърцето и ръцете ще работят дружно, където ще съществува свята хармония между божията щедрост и възторзите на човешката душа. Тогава вместо жалката и ужасна смърт, крачеща в браздата с камшик в ръка, художникът би могъл да изобрази лъчезарен ангел, сеещ с пълни ръце благословено жито в дъхащата свежест бразда.

И мечтата за тихо, свободно, поетично, трудолюбиво и просто съществуване на селския труженик няма да бъде тъй непонятно, че да го смятаме химера. Тъжните и нежни думи на Вергилий: „О, щастливи селяко, ако познаваше своето щастие!“ — изразяват съжаление, но като всички съжаления, те са и предсказание. Ще дойде ден, когато земеделецът също ще бъде художник, ако не в точния смисъл на думата (което тогава не би имало кой знае какво значение), то поне в усета си за красота. Защо това тайнствено съзерцание на поезията да не тлее в него като инстинкт и смътна мечтателност? За тези, които живеят в охолство, чието нравствено и умствено развитие не е обременено от беди, чистото, почувствувано и оценено щастие се намира в първично състояние; пък и защо да се смята, че ръчният труд изключва душевните преживявания, ако поетите са издигали вече глас от недрата на мъката и умората? Те смятат, че това е резултат на усилна работа и голяма бедност, но нека не твърдят, че ако започнем да работим умерено и ползотворно, ще има само лоши работници и лоши поети. Този, който черпи благородни наслади от поезията, е истински поет, дори през целия си живот да е съчинил само едно стихотворение.

Мислите ми бяха насочени така, затова не забелязах, че вярата ми във възприемчивостта на човека към възпитание се основава само на външни влияния. Вървах из полето, което селяните подготвяха за бъдеща сеитба. Земя без край, като земята в картината на Холбайн. Зеленина, обагрена тук-таме в червено от настъпващата есен, огромна кафеникава площ, където току-що превалелите дъждове са очертали поточета, превърнати от слънцето в сребърни нишки. Светъл, прохладен ден, прясно разорана, дъхаща земя. В далечината прилично облечен, а не дрипав старец, чиито широки рамене и строго лице ми напомниха земеделеца от картината на Холбайн, вървеше зад старомодното си рало, впрегнато в два кротки вола, бледожълтеникави, истински патриарси на ливадите; с дълги, увиснали надолу рога, стари труженици, които дългият навик е превърнал в братя, както ги наричат

по нашите села, и които, когато останат един без друг, отказват да работят и умират от мъка. Хората, незапознати със селския живот, смятат за басня приятелството между воловете, които работят впрегнати заедно. Да погледнат в някой обор как нещастно слабо и изтощено животно размахва неспокойно опашка и удря с нея омършавялата си задница, как пъхти с ужас и отвращение над храната, която му дават, устремило поглед към вратата, как драска с крак празното място до себе си, как души ярема на другаря си, как го зове с жално мучене. Воловарят ще каже: „Още един чифт загубени волове. Брат му умря и този няма да работи повече. Добре беше да го угоим, но не иска да яде и скоро ще умре от глад.“

Старият земеделец ореше бавно, безмълвно, без излишни усилия. Кротките волове също не бързаха, но благодарение на уменията да разпределя силите, той прокарваше браздата едновременно със сина си, който ореше на известно разстояние потвърда и по-камениста почва с четири по-слаби вола.

Но вниманието ми беше привлечено от една красива гледка — примамлив сюжет за всеки художник. Млад мъж с приятно лице ореше с чудесен впряг: четири чифта млади волове с тъмна козина с червеникави отблясъци, с малки, обрасли с къдрава вълна глави, волове, напомнящи още дивия бик, с големи свирепи очи, с буйни и резки движения в работата, раздразнени от ярема и от остена — животни, които се подчиняват на човешката власт, трепереци от гняв. Това наричат *нов впряг*. Човекът ореше бивше пасище, осяено с вековни корени — труд за атлет, който трябваше да овладее и осемте още не съвсем укротени вола.

Едно шест-седемгодишно дете, красиво като ангелче, наметнато с агнешка кожа, същински малък Йоан Кръстител от картините на Възраждането, вървеше успоредно с орача и подмушваше воловете с остен. Гордите животни трепереха под малката ръка на детето и яремът и каишите скриптяха, така че окът се разтърсваше. Когато палешникът се закачаше за някой корен, орачът викаше високо, зовеше всяко животно по име, но по-скоро за да ги успокои, отколкото да ги дразни, защото воловете, разсърдени от препятствието, сами подскачаха и риеха земята с широките си раздвоени копита; те можеха да се хвърлят встрани и да отнесат ралото, ако мъжът и детето не ги задържаха. Момченцето също викаше с глас, който се мъчеше да направи страшен,



а всъщност беше нежен като ангелското му личице. Прекрасна картина на сила и красота: пейзажът, мъжът, детето, воловете в ярема; и въпреки мощната борба, завършваща с победа над земята, особено чувство на спокойствие и дълбоко умиротворение обгръщаше цялата природа. Когато преодолееха препятствието, воловете пак тръгваха бавно и тържествено, орачът преставаше да вика преднамерено и отново ставаше ведър и кротък, отново хвърляше доволен бащински поглед към детето и то се обръщаше да му се усмихне. Младият баща запяваше тъжна песен, предаваща се по традиция не на всички земеделци в този край, а на най-умелите в изкуството да поддържат пламъка на работния добитък...

И тъй, пред очите ми се разгръщаше картина в пълен контраст с картината на Холбайн. Вместо тъжен старец — млад чевръст мъж, вместо впряг от изтощени мършави коне — двоен впряг от силни буйни волове, вместо смъртта — красиво дете, вместо изображение на безнадеждност и разруха — картина на сила и радостни мисли.

Тогава заедно с френския стих „С пот на челото“ се сетих и за стиховете на Вергилий: „О, щастливи... селяко“ и загледана в тази хубава двойка — мъжът и детето, създаващи блага величаво и тържествено сред тъй поетични условия, изпитах дълбока жалост, примесена с неволно уважение. Щастливи селяко! Да, разбира се, и аз на негово място щях да бъда щастлива, ако ръцете ми изведнъж станеха силни и гърдата могъща, ако можех да правя природата плодоносна и да я възпявам, ако можех да виждам и да разбирам хармонията на цветовете и звуците, изящството на отсенките, прелестта на очертанятията, с една дума, тайнствената красота на нещата!... Ако сърцето ми продължеше да тупти в унисон с божественото чувство, ръководно начало в безсмъртното и величествено съзидание.

Но уви, този човек не е разбрал тайнствеността на красивото, това дете също никога няма да я разбере!... Пази боже, да си помисля, че те не изживяват мигове на вдъхновено откровение, прогонващо умората и притъпяващо грижите! Върху благородните им чела виждам печата на твореца, тъй като те са истинските господари на земята, а не онези, които я притежават, защото са платили пари за нея. И доказателство за това е, че не могат да ги откъснат от земята, напоена с потта им, че истинският селянин умира от мъка във войнишките дрехи,

далеч от родния край. Но той не изпитва част от насладите, които изпитвам аз, духовните наслади, които би трябвало да вкуси той, работникът в обширния храм, който небето би могло да помести в себе си. Тези, които още от майчината утроба са го осъдили да се подчинява и да работи, не могат да му отнемат мечтите, но са му отнели размислите.

И дори такъв, какъвто е, несъвършен и осъден на вечно детство, той е по-красив от онзи, у когото науката е заглушила чувството. Не се възвисявайте над него вие, които си въобразявате, че сте създали законите с неотменното право да му заповядвате, защото тази ваша ужасна заблуда доказва, че умът е убил във вас сърцето и вие сте най-несъвършени и най-слепи от всички хора!... Аз дори предпочитам простотата на неговата душа пред лъжливите просветления на вашата и ако трябва да разкажа живота му, ще наблегна с по-голямо удоволствие на вълнуващите, трогателни мигове, отколкото вие като рисувате унижението, в което могат да го хвърлят непримиримостта и презрението на вашите социални рецепти.

Познавах този млад човек и хубавото дете, знаех тяхната история, защото и те като всички си имаха история и биха могли да разкажат романа на живота си, ако са го разбрали... Жермен беше селянин и най-обикновен земеделец, но съзнаваше дълга си, разбираше чувствата си. Той ми разказа живота си наивно, без преструвки и аз го изслушах внимателно. Докато го гледах на нивата, се запитах защо да не напиша неговата повест, проста, пряма и неукрасена както проста, права и неукрасена е браздата, която той прокарва с ралото си.

Следващата година тази бразда ще бъде засипана и покрита с нова бразда. Така в човешкото поле се отпечатват и изчезват следите на повечето хора. Малко пръст ги заличава и браздите, които сме издълбали, се редуват една след друга като гробовете в гробищата. И браздата на орача не струва ли колкото браздата на безделника с име — име, което ще остане, защото поради някаква случайност или нелепост е вдигнал шум в света?...

Е, добре, да изровим, ако е възможно, от забравата браздата на Жермен, земеделеца със златни ръце. Той няма да знае нищо за това и няма да се развълнува, но аз с удоволствие ще се опитам.

### III. ТАТКО МОРИС

— Жермен — каза един ден тъстът му, — кога да е ще трябва пак да се задомиш. Скоро ще станат две години, откакто дъщеря ми умря и ти си вдовец. Голямото ти дете е вече седемгодишно. И ти приближаваш тридесетте, синко, а нали знаеш, преминеш ли години, в нашия край те смятат стар за семейство. Имаш три чудесни деца, досега не са ни създавали грижи. Жена ми и снахата ги гледаха според силите си и ги обичаха, както подобава. Ей го малкия Пиер, кажи-речи, отхвъркна; подкарва като голям воловете, умен е, може да пасе говедата, силен е, сам води конете на водопой. За него не се тревожим, но с другите, двечките, бог вижда колко ги обичаме, горките агънца, много главоболия имахме тая година! Снахата скоро ще ражда, това ще рече, още едно дете на ръцете. Когато новороденото дойде, тя няма да може да се грижи за малката Соланж, нито пък за четиригодишния Силвен, от когото нямаме мира ни денем, ни нощем. Той е с буйна кръв като тебе: ще стане чудесен работник, но сега е страшно непослушно дете и старата не може да го стига, като тича — опасно е да не падне в някой ров, да не се пъкне в краката на животните. Пък и като дойде новороденото, предпоследното дете, дето се казва, за една година ще бъде на ръцете на жена ми. Тъй че твоите деца ще ни създават грижи и ще ни идва много да се занимаваме и с тях. А не ни е приятно да гледаме запуснати деца. Пък като си помислиш какво може да им се случи, ако трябва да ги оставяме сами, покой няма да имаш! Затова на тебе ти трябва нова булка, а на нас нова дъщеря. Помисли си, синко, колко пъти съм ти припомнял, времето лети, годините не чакат. Длъжен си заради децата си и заради всички нас, които желаем да добруваме в къщи, да се ожениш колкото се може по-скоро.

— Добре, тате — отговори зетят, — щом такава е волята ви, ще ви послушам. Но няма да крия, че ми е много мъчно и че за женитба имам толкова желание, колкото да се хвърля в реката. Знаеш кого губиш, не знаеш кой ще ти дойде на главата. Имах прекрасна жена, хубава, кротка, смела, добра дъщеря, добра съпруга, добра майка,

добра стопанка и в къщи, и на полето, сръчна във всичко, с една дума, жена на място. Когато ми я дадохте и аз я взех, не сме се условили да я забравя, ако ми се случи да я загубя.

— Думите ти идат право от сърцето, Жермен — съгласи се татко Морис. — Знам, че обичаше дъщеря ми, че ѝ дари щастие, че ако от теб зависеше да угодиш на смъртта, като заемеш мястото на Катрин, сега тя щеше да е жива, а ти да си в гроба. Дъщеря ми си заслужаваше да я обичаш толкова много, разбирам те, че не можеш да я прежалиш, ние също не можем. Но аз не ти казвам да я забравиш. Добрият господ пожела тя да ни напусне и ден не е минал да не сме ѝ доказвали с молитви, с мисли, със слова, с дела, че тачим паметта ѝ и жалим за нея. Но ако тя можеше да проговори от онзи свят, да ти каже волята си, сигурно щеше да ти заръча да вземеш нова майка на нейните сирачета. Работата е да се намери жена, достойна да я замести. Туй не е толкова просто, но не е невъзможно. И като я намерим, ще я обикнеш, както обичаше дъщеря ми, защото ти си честен човек и ще ѝ бъдеш благодарен, че ни отменя и че обича децата ти.

— Добре, тате — съгласи се Жермен, — ще изпълня волята ви, както винаги досега.

— Трябва да ти се признае, синко, че винаги си се вслушвал в добрите дружески съвети на главата на семейството. Да обмислим заедно коя да бъде новата избраница. Преди всичко смятам, че не бива да си вземаш млада жена. Не ти трябва. Младостта е лекомислена, а да възпитаваш три деца, че и от друг брак, е тежък товар! Трябва ти добра, разумна, кротка жена, да не ѝ се опира работата. Ако новата ти булка не е на твоите години, няма защо да се нагърбва с такива задължения. Ще ѝ се видиш много стар, а децата много малки. Тя ще се вайка, а децата ти ще има да патят.

— Това ме мъчи и мене — въздъхна Жермен. — Какво ще стане с горките дечица, ако вземе да ги гледа накриво, да ги мрази, да ги бие?

— Пази боже! — възкликна старецът. — В нашия край злите жени се срещат по-рядко от добрите. Да не ни е изпила кукувица ума да вземем жена, която не е за нас!

— Така е, тате. Има добри девойки в нашето село: Луиз, Силвен, Клоди, Маргьорит... нека да е, която на вас ви е по сърце.

— По-кротко, по-кротко, синко, всичките тези девойки са или много млади, или много бедни... или пък са хубавици; и затуй трябва

да помислим, сине. Хубавата жена не всякога е порядъчна.

— Да не искате да взема някоя грозница? — запита малко неспокойно Жермен.

— Не, не грозница, нали ще ти народи още деца, а няма нищо по-тъжно от грозни, хилави и болнави деца. На теб ти трябва някоя още запазена, здрава жена, нито красавица, нито грозница.

— Разбирам — усмихна се малко тъжно Жермен, — че за да си намеря жена, която да ви е по сърце, ще трябва да я изпиша. Освен това не щете да е бедна, а да си вземеш богата жена, не е лесна работа, още повече за вдовец като мене.

— Ами и ако и тя е вдовица, Жермен? Вдовица и имотна?

— Не познавам такава жена в нашата енория.

— Аз също, но защо да не се поогледаме другаде.

— Вие като че ли си имате някоя на ума, тате, по-добре ми я кажете веднага.

## IV. ЖЕРМЕН, ЗЕМЕДЕЛЕЦЪТ СЪС ЗЛАТНИТЕ РЪЦЕ

— Тъй е, имам си нещо на ума — отговори татко Морис. — Една от Леонаровите, вдовицата на Герен от Фурш.

— Не знам нито жената, нито този край — отговори покорно, но още по-тъжно Жермен.

— Казва се Катрин, като твоята покойната.

— Катрин ли? Да, приятно ще ми бъде да произнасям това име.

— Катрин! Но за туй пък още по-тежко ще ми бъде, ако не мога да я обичам колкото другата, още по-често ще си спомням за нея.

— Казвам ти, че ще я обикнеш. Тя е добра душа, широко сърце. Отдавна не съм я виждал; на времето не беше грозна девойка, но вече не е млада, тридесет и две годишна е. От добро семейство е, порядъчни хора, сигурно има земя за осемдесет хиляди франка и на драго сърце ще я продаде, за да купи друга там, дето ще се установи. Защото и тя иска да се задоми и сигурен съм, че ако й допаднеш по характер, няма да ти откаже.

— Вие като че ли сте уредили вече работата?

— Да, само вашето решение не зная, но вие двамата ще си кажете думата, като се запознаете. Бащата на тази жена ми се пада малко роднина, а освен това бяхме и големи приятели. Ти не го ли познаваш — татко Леонар?

— Да, виждал съм го с вас по панаирите. Последния път дори обядвахте заедно. За това ли говорихте толкова дълго?

— Разбира се. Като гледаше как продаваш говедата, стана му ясно, че те бива, че си порядъчен момък, чевръст и разбран. Разказах му всичко за тебе, колко добре се носиш с нас от осем години, без да си кажем тежка, обидна дума, и той си науми да те ожени за дъщеря си. И на мен ми се иска, признавам си, защото за нея говорят само добро, от порядъчно семейство е, имотни са.

— Както виждам, тате, много държите на имотите.

— Разбира се, че държа на имотите. Ти да не би да не държиш?

— И аз ще държа, за да ви угодя, но вие знаете, че никога не ме е било грижа кое е изгодно и кое не е изгодно за нас. Нищо не разбирам от поделбите, не ми стига умът за такива работи. Аз си знам земята, воловете, конете — впрегатния добитък, сеитбата, вършитбата. А с овцете, лозята, градините, с разните доходни и изтънчени земеделски работи сам знаете, че се занимава синът ви. За пари пък изобщо не се сещам, предпочитам всичко да отстъпя, отколкото да споря кое е мое, кое е ваше. Винаги ще се страхувам да не сгреша и да поискам нещо, което не са длъжни да ми дадат, и ако нашите работи не бяха тъй прости и ясни, сигурно никога нямаше да се оправя.

— Толкова по-зле, синко, затова ми се иска да си вземеш жена умница, да ме замести, като умра. Ти никога не си пожелал да погледнеш сметките ни и това може да ти докара неприятности със сина ми, когато мен вече няма да ме има да ви помирявам и да ви обяснявам кое на кого е.

— Дано доживеете до дълбока старост, тате! Не се косете какво ще дойде след вас, аз никога няма да се скарам със сина ви. Вярвам на Жак, както на вас самия и тъй като нямам нищо мое и всичко, което мога да получа, ще е от дъщеря ви и е на нашите деца, мога да бъда спокоен и вие също. Жак никога няма да ограби децата на сестра си заради своите, защото ги обича, кажи-речи еднакво.

— В това си прав, Жермен. Жак е добър син, добър брат и обича правдата. Но Жак може да умре преди теб, преди да сте отгледали децата си, а в семейството винаги трябва да се мисли за невръстните — да не останат без подкрепа, без разумен човек, който да им дава добри съвети и да изглажда несъгласията им. Иначе в работите им ще се намесят познавачи на законите, ще ги изпокарат и всичко ще иде на вятъра по дела. Така че наш дълг е да не въвеждаме в дома нов човек, мъж или жена, без да си помислим, че един прекрасен ден може да се наложи тази личност да се грижи за поведението и за сметките на тридесет души — деца, внуци, зетьове, снахи... Никой не знае колко може да се увеличи челядта, а когато кошерът се препълни и пчелите трябва да се роят, всяка мисли само как да отнесе своя мед. Когато те взех за зет, макар дъщеря ми да беше имотна, а ти беден, не я упрекнах, че си е избрала теб. Видях, че си добър работник, а аз чудесно зная, че най-голямото богатство за селяни като нас са две златни ръце и сърце като твоето. Когато женихът занесе тези дарове в

семејството, това е достатъчно. За жената е друго — нейният труд е полезен да се пази добитото, но не носи нищо. Освен това ти си баща и като си търсиш жена, трябва да мислиш, че природените, които нямат право на наследство от първия брак, могат да останат в оскъдица, ако ти умреш и втората ти жена няма нищо зад гърба си. Да се изхранят новородените, с които ще се увеличи челядта ни, също ще струва пари. Ако тази грижа легне на плещите ни, ние ще ги храним, разбира се, без да се оплакваме, но туй ще бъде лошо за всички и децата от първия брак също ще понесат някои лишения. Когато челядта расте, а имотът остава същият, сиромашията потропва на вратата, както и да се бори човек. Такива са моите размишления, Жермен, претегли ги добре и се опитай да се харесах на вдовицата Герен, защото нейната порядъчност и парите ѝ ще осигурят помощ в днешни дни и спокойствие за бъдните дни.

— Решено, тате. Ще направя всичко възможно да ме хареса, а така също и аз да я харесам.

— За това трябва да я видиш, да отидеш при нея.

— В нейния край? Във Фурш? То е далеч отук, нали? Нямаме време да се развяваме в разгара на сезона.

— Когато става дума за брак по любов, може да се чака и да се губи време, но когато се отнася до брак по разум между двама души, за които туй не са прищевки и които знаят какво искат, няма какво да се умува. Утре е събота. Ще ореш по-малко от обикновено и ще тръгнеш към два часа следобед. Ще пристигнеш във Фурш посред ноц. Има пълнолуние, пътищата са хубави, да има, да няма три левги дотам. Близо е до Мание. Вземи кобилата.

— Мога да ида и пеш, времето е хладно.

— Да, но кобилата е хубава, а по е прилично, когато женихът дойде на хубав кон. Ще си облечеш новите дрехи и ще занесеш дивеч, подарък за татко Леонар. Ще идеш на гости от моя страна, ще поговориш с него, ще прекараш неделата с дъщеря му и ще се върнеш в понеделник с отговор „да“ или „не“.

— Решено — съгласи се спокойно Жермен, макар всъщност никак да не беше спокоен.

Той винаги беше живял разумно, както живеят трудолюбивите селяни. Беше се оженил двадесетгодишен, беше обичал единаединствена жена в живота си и след като овдовя, макар да беше буен и



жизнерадостен, не се беше веселил и лудувал с никоя друга. Тъжеше искрено за жена си и сега отстъпи на тъста си не без уплаха и тъга, но старецът винаги умно бе ръководил семейството и на Жермен, изцяло посветил живота си на общото добруване, дори на ум не му минаваше, че може да възрази срещу този, който го олицетворява — главата на семейството, да се разбунтува срещу разумните доводи, срещу общия интерес.

И все пак му беше мъчно. Рядко минаваше ден, без да поплаче скришом за жена си и макар самотата да започваше да му тежи, повече се боеше да встъпи в нов брак, отколкото да пожелае да забрави мъката си. Мислеше смътно, че любовта би могла да го утеши, ако го застигне изведнъж и грабне сърцето му, защото любовта само така утешава. Не я намиращ, когато я търсиш, тя идва нечакана. Хладният брачен план, който му предлагаше татко Морис, непознатата годеница, дори всичко казано за ума и добродетелите ѝ да беше вярно, го потопиха в дълбок размисъл. И той си тръгна угрижен като човек, несвикнал да се бори със себе си, да си измисля уважителни доводи за съпротива и егоизъм, и в същото време, приемайки без възражения злото, измъчван от подтиснатата скръб.

Татко Морис се прибра в чифлика, а Жермен използва последните часове на деня между залез слънце и настъпването на нощта, да запуши дупките, които овцете бяха пробили в оградата. Той повдигаше трънестите клонки и ги придържаше с буци кал, а в съседния храсталак чуруликаха дроздове; те сякаш го подканваха да побърза, изгарящи от нетърпение да долетят и да разгледат работата му, веднага щом си отиде.

## V. СТРИНА ГИЙЕТ

Татко Морис завари в къщи една стара съседка, дошла да побъбри с жена му и да поиска жарава, за да запали огнището си. Стрина Гийет живееше в бедна колиба на два пушечни изстрела от чифлика. Тя беше къщовница, жена с характер. Сиромашкият ѝ дом беше чист и подреден, а грижливо закърпените ѝ дрехи показваха уважение към самата себе си въпреки оскъдицата.

— За вечерния огън ли сте дошли стрино Гийет? — запита старецът. — С друго нещо не можем ли да ви услужим?

— Не, татко Морис — отговори тя, — засега нищо друго не ми трябва. Нали знаете, че не съм досадна просителка и не злоупотребявам с добрината на приятелите си.

— Така си е, затова приятелите ви са готови винаги да ви услужат.

— Тъкмо си бъбрехме с жена ви и аз я питах ще се реши ли найсетне Жермен да се задоми отново.

— Вие не сте клюкарка — отговори татко Морис, — човек може да се изприкаже пред вас, без да го е страх от сплетни. Затова ще споделя с жена си и с вас, че Жермен вече се реши. Утре отива във Фурш.

— На добър час! — извика стрина Морис. — Горкото момче! Дано бог му даде жена, добра и порядъчна като него!

— Аха! Във Фурш ли отива? — запита стрина Гийет. — Виж как хубаво се нареждат нещата! Това ме оправя, нали преди малко ме попитахте дали не искам нещо? Ще ви кажа, татко Морис, с какво можете да ми услужите.

— Кажете, кажете, много ще ни е приятно да ви услужим.

— Дали Жермен ще си направи труда да вземе дъщеря ми със себе си.

— Къде? Във Фурш ли?

— Не във Фурш, а в Ормо, където тя ще остане до края на годината.

— Как? — извика стрина Морис. — Нима се разделяте с дъщеря си?

— Трябва да се хване на работа и да припечелва по нещо. Много ми е мъчно и на нея също, горкото пиленце? Не се решихме да се разделим на Ивановден<sup>[1]</sup>, но ето че Мартиновден вече наближи, намери й се хубава работа в чифлиците в Ормо. Чифликчията мина оня ден оттук, като се връщаше от панаира. Той видя моята малка Мари, която пасеше трите си овчици на общинската ливада. „Гледам, нямате много работа, моето момиче! — казал й той. — Три овчици не са нищо за истинска пастирка. Искате ли да пазите сто? Ще ви взема при нас. Нашата овчарка се разболя, връща се при родителите си и ако дойдете в края на седмицата, ще получите петдесет франка за останалата част от годината до Ивановден.“ Детето отказало, но все за това мислело. Като се прибра вечерта и ме видя тъжна и притеснена, все се питах как ще прекараме зимата, която сигурно ще бъде дълга и люта, нали тази година хората видели жеравите и дивите гъски да прелитат по небето цял месец по-рано от обикновено, Мари всичко ми разказа. Поплакахме си двете, но после събрахме сили. Казахме си, че не можем да останем заедно, след като земята ни не стига да изхрани и един човек дори. Понеже Мари е вече на години (нали навърши шестнадесет), защо да не иде като другите да си изкарва хляба и да помага на клетата си майка?

— Стрино Гийет — каза старият земеделец, — ако е въпрос само за петдесет франка и те ще ви спестят грижите и ще ви избавят от мъката да изпратите детето си далеч от къщи, право да ви кажа, ще ви ги набавя, макар за хора като нас петдесет франка да не са дребна работа. Но човек винаги трябва да слуша толкова разума, колкото и приятелското чувство. Само че дори да се избавите тази зима от сиромашията, тя пак ще почука на вратата ви, тъй че колкото по-късно вземе решение дъщеря ви, толкова по-мъчно ще й бъде да ви напусне. Мари расте здрава и силна, няма какво да прави в къщи. Ще свикне да мързелува...

— О, не се боя от това — възрази стрина Гийет. — Мари не пада по-долу от богатските девойки и има ум да върти голямо стопанство. Не седи ни минута със скръстени ръце и като нямаме работа, чисти и бърше бедната ни покъщнина, докато всичко заблести като огледало. Тя е златно дете и много по ми се иска да стане овчарка при вас,

отколкото да иде далеч при чужди хора. Щяхте да я вземете на Ивановден, ако бяхме се съгласили, но сега вече сте си наели работници, ще мислим за това чак на другия Ивановден.

— Казвам ти „да“ от цялото си сърце, Гийет! Ще ми бъде много приятно. Дотогава по-хубаво е да понаучи туй-онуй и да свикне да работи чуждо.

— Тъй си е, жребият е хвърлен. Чифликчията от Ормо прати да пита за нея тая сутрин. Съгласихме се и тя ще замине. Горкото дете, не знае пътя, не ми се иска да я пращам сама толкова далеч. Щом зет ви заминава за Фурш утре, може да я заведе. То, както ми казаха, било съвсем близо до мястото, дето тя отива. Аз никога не съм ходила там.

— Съвсем близо е и зет ми ще я заведе. Така си е и редно. Ще я вземе на коня, да не си хаби обувките. Ей го и той се връща за вечеря. Слушай, Жермен, малката Мари на стрина Гийет ще върви пастирка в Ормо. Ще я вземеш с теб, нали?

— Добре — съгласи се Жермен, който макар и угрижен, винаги бе готов да прави услуги.

В нашите среди на никоя майка не би хрумнало да повери шестнадесетгодишната си дъщеря на двадесет и осем годишен мъж; защото Жермен всъщност беше само на двадесет и осем години и макар според възгледите в този край да беше стар за женитба, той беше все още най-хубавият мъж в селото. Не беше погрознял и омършавял от работа, както повечето селяни, които са се трепали десет години по полето. Той имаше сили да работи още десет години, без да се състари, затова само упорито внушаваният предразсъдък за възрастта би могъл да попречи на една девойка да не види, че Жермен има свежо лице, живи очи, сини като майско небе, розова уста, великолепни зъби, красиво, гъвкаво тяло като на млад жребец, още ненапуснал пасището.

Но в някои села, отдалечени от развращаващата блъсканица на големите градове, чистотата на нравите е свещена традиция, а семействата Белер и Морис се славеха между всички с порядъчността и честността си. Жермен отиваше да се сгодява; Мари беше много млада и много бедна, за да я погледне като жена и трябваше да е без *сърце* или да е *лош човек*, за да му се появи грешна мисъл за нея. На татко Морис дори през ум не му мина да се разтревожи, като видя как хубавата девойка седна на коня зад Жермен; стрина Гийет би сметнала за обида да му препоръчва да се държи с дъщеря ѝ като със сестра.

Мари яхна коня разплакана, след като целуна двадесет пъти майка си и приятелките си. Жермен, който и без това си беше тъжен, изпита още по-голямо съчувствие към мъката ѝ и се отдалечи сериозен, докато съседите махаха с ръка за сбогом на клетата Мари, без изобщо да помислят нещо лошо.

---

[1] Летният Ивановден, когато във Франция ратаите се главят на работа. — Б.пр. ↑

## VI. МАЛКИЯТ ПИЕР

Сивушка беше млада, красива и силна. Тя носеше без усилие двойния си товар, мърдайки уши и гризейки юздата си, както подобава на горда, буйна кобила. Когато мина край ливадата, тя видя майка си, старата Сивушка, и зацвили за сбогом. Старата Сивушка се приближи до плета, като раздрънка железните си букаи и се опита да последва в галоп дъщеря си; но като видя, че тя тръгна в тръс, изцвили и остана замислена и неспокойна, издала муцуна, захапала шепа трева, която дори не мислеше да дъвче.

— Горкото животно познава всички от рода си — каза Жермен, за да разсее натъжената Мари. — Това ми припомни, че не целунах малкия Пиер, преди да тръгна. Това лошо дете не беше в къщи! Снощи ме накара да му обещавам, че ще го взема и плака цяла нощ в леглото си. Тази сутрин пак се опита да ме убеждава. О, колко е хитър и гальовен! Но като видя, че няма да успее, този господинчо се разсърди и хукна някъде из полето, не съм го виждал цял ден.

— Аз го видях — обади се малката Мари, като се помъчи да сдържи сълзите си. — Тичаше с децата на Сула край сечището; разбрах, че сигурно отдавна е излязъл от къщи, защото лакомо ядеше трънки и къпини. Дадох му хляба от моята закуска, а той ми каза: „Благодаря ти, миличка Мари, когато дойдеш у нас, аз ще ти дам баница.“ Много сладко дете имате, Жермен!

— Да, сладко е — съгласи се Жермен. — Готов съм всичко да направя за него! Ако баба му не беше по-разумна от мен, нямаше да се сдържа и щях да го взема — така плака цялата нощ, че сърчицето му щеше да се спуска.

— А защо не го взехте, Жермен? Той нямаше да ви притеснява, толкова е разумен и послушен, когато му вървят по волята!

— Там, дето отивам, щеше да е излишен. Такова беше и мнението на татко Морис... Аз си мислех тъкмо обратното, по-добре беше да видя как ще го приемат, защото не можеш да не приемеш от сърце такова сладко дете... Но домашните ми казаха, че няма защо още

от началото да показвам колко тежко е домакинството... Не знам защо ти разказвам това, малка Мари, ти нищо не разбираш!

— Как да не разбирам, Жермен? Та аз знам, че отивате да се жените. Майка ми ми каза, но ми заръча дума да не съм издумала пред никого. Нито у нас, нито там, където отивам. Затова бъдете спокоен, нищичко няма да кажа.

— И добре ще направиш. Защото работата още не е опечена. Може да не се харесам на жената, за която става дума.

— Сигурно ще ѝ се харесате, Жермен, защо да не ѝ се харесате?

— Кой знае? Имам три деца, а това е тежко бреме за жена, която не им е майка.

— Така е, но вашите деца не са като другите.

— Мислиш ли?

— Те са хубави като ангелчета и са тъй добре възпитани, просто да не им се нагледаш!

— Да, ама Силвен прави много бели.

— Та той е толкова мъничък! Непослушен е, така си е редно, но е тъй умничък!

— Вярно, че е умен и е смел. Не се бои нито от крави, нито от волове и само да му позволят, ще започне да язди конете като брат си.

— Аз на ваше място непременно щях да взема голямото. Сигурно веднага щяха да ви обикнат, като видят какво хубаво дете имате!

— Да, ако жената обича деца, ами ако не обича?

— Нима има жени, които не обичат деца?

— Мисля, че не са много, ама все ги има. И това е, дето ме мъчи!

— Ама никак ли не познавате тази жена?

— Не повече, отколкото познавам тебе. И ме е страх, че няма да я опозная по-добре дори и като я видя. Аз съм доверчив човек. Като ми кажат добра дума, вярвам. Неведнъж ми се е случвало да се разкайвам за това, защото едно са думите, друго са делата.

— Разправят, че била много добра жена.

— Кой го казва? Татко Морис!

— Да, вашият тъст.

— Това хубаво, само че и той много-много не я познава.

— Нали скоро ще я видите, погледайте я хубаво. Дано не се излъжете, Жермен!

— Слушай, малка Мари, много ще ми е приятно, ако и ти дойдеш за малко у тях, вместо да отидеш право в Ормо: ти си хитруша, винаги си била умница, забелязваш всичко. Ако видиш нещо, дете не е наред, ще ме предупредиш тихичко.

— О, не, Жермен, никога няма да го направя! Страх ме е да не се излъжа. Освен това, ако някоя необмислена моя дума ви накара да се откажете от тая женитба, близките ви ще ми се разсърдят, пък аз и без това си имам достатъчно грижи, та да докарам още на милата си майка!

Докато те си говореха така, Сивушка изведнъж отскочи встрани и наостри уши, после се върна и се приближи до един храст, където нещо я беше уплашило. Жермен погледна нататък и видя в канавката под гъстите и още свежи клони, отрязани от върха на дъба, нещо, което му заприлича на агънце.

— Сигурно е заблудено животинче — каза той — или пък е умряло, защото не мърда. Може би някой го търси. Трябва да погледна.

— Не е никакво животно! — извика малката Мари. — Това е заспало дете! Вашият Пиер!

— Не може да бъде! — каза Жермен, като слезе от коня. — Виж го ти този малък нехранимайко къде е заспал, далеч от къщи, в канавката, където може да го ухапе змия!

Той вдигна на ръце детето; то отвори очи, усмихна се, обви врата му с ръце и каза:

— Татенце, нали ще ме вземеш със себе си?

— Ще ти кажа аз на тебе, все същата песен ми пееш! Какво правите тук, непослушни Пиер?

— Чаках татенцето да мине — обясни детето. — Гледах, гледах към пътя и заспах.

— Ами ако бях минал, без да те забележа? Щеше да останеш тук цялата нощ и вълкът щеше да те изяде!

— О, аз си знаех, че ще ме видиш — отговори уверено малкият Пиер.

— А сега, моето момче, целуни ме, кажи довиждане и бързо да се връщаш в къщи, преди да са седнали на вечеря.

— Значи, не искаш да ме вземеш! — извика малкият и започна да си търка очите, за да покаже, че има намерение да се разплаче.



— Знаеш много добре, че баба и дядо не разрешават — каза Жермен, позовавайки се на авторитета на старците, като човек, който не разчита особено на собствения си авторитет.

Но детето не искаше нищо да чуе. То се разрева и възрази, че щом баща му може да води малката Мари, може да вземе и него. Обясниха му, че трябва да преминат през големи гори, че в тях има зли зверове, които изяждат малките деца, че Сивушка не може да носи трима души, че тя е заявила това още преди да тръгнат, и че там, където отиват, няма нито легло, нито храна за малки момченца. Всички тези чудесни доводи не убедиха малкия Пиер. Той се хвърли на тревата, започна да се търкаля, като викаше, че татенцето вече не го обича и ако не го вземе със себе си, нямало да се върне в къщи нито през деня, нито през нощта.

Бащинското сърце на Жермен беше меко и нежно като сърцето на жена. Смъртта на жена му, грижите, които полагаше сам за децата си, мисълта, че клетичките са без майка и имат още по-голяма нужда от обич, го бяха направили такъв; той се бореше със себе си, още повече че се срамуваше от слабостта си и се мъчеше да я прикрие пред малката Мари. Пот изби по челото му, очите му се зачервиха, беше готов да се разплаче. Най-сетне се престори на разгневен, но като се обърна към малката Мари, за да я призове за свидетелка, видя че лицето на добрата девойка е обляно в сълзи; цялото му мъжество го напусна и той също не можа да сдържи сълзите си, макар още да се караше и заплашваше.

— Вие наистина имате жестоко сърце — каза най-сетне малката Мари. — Аз никога не бих могла да се противя на дете, на което е толкова мъчно. Хайде, Жермен, вземете го. Кобилата ви е свикнала да носи двама души и едно дете, виждала съм вашия девер и жена му, която е много по-тежка от мене, да отиват на съботния пазар с детето, яхнали този кон. Вземете го пред вас, пък и аз бих предпочела да вървя съвсем сама пеш, отколкото да причиня такава мъка на малкия.

— Не е там работата — отговори Жермен, който умираше от желание да го убедят. — Сивушка е силна и може да носи още двама души, стига да имаше място на гърба ѝ. Но какво ще правим с това дете по пътя? Ще му стане студено, ще огладнее... кой ще се грижи за него тази вечер и утре, кой ще го приспива, кой ще го мие, кой ще го

преоблича? Не смея да създавам грижи на жена, която още не познавам; освен това ще ѝ се видя много нахален, като започна така.

— По това как ще се държи, приветливо или ядосано, веднага ще я разберете каква е, Жермен, повярвайте ми! Пък ако откаже да се занимава с вашия Пиер, аз ще се погрижа за него. Ще дойда да го облека и ще го взема на полето през целия ден, ще го забавлявам и ще се постарая нищо да не му липсва.

— И на теб ще ти омръзне, клетото ми момиче, ще ти пречи! Цял ден е дълго време!

— Напротив, ще ми бъде много приятно. Няма да бъда сама, няма да ми е тъжно от първия ден на новото място. Ще си представям, че съм още у дома.

Детето, като видя, че малката Мари е на негова страна, се залови за полата ѝ и така силно я задърпа, че можеха да го отделят от нея само като му причинят болка. Схващайки, че баща му отстъпва, Пиер улови ръката на Мари с мъничките си помургавели от слънцето ръчички и я целуна, скачайки от радост; после я помъкна към коня с нетърпеливата пламенност, която децата влагат във всичките си желания.

— Хайде, хайде — каза девойката, като го взе на ръце, — сега ще успокоим горкото сърчице, което пърха като птиче! Ако ти стане, студено, като се мръкне, кажи ми, мъничък Пиер, ще те скрия под наметката си. Цункай сега татенцето и му поискай прошка, задето беше толкова лош. Кажи, че никога вече няма да правиш така! Никога, никога! Разбра ли?

— Да, да! При условие че аз правя каквото той иска, нали? — възрази Жермен, като изтри сълзите на малкия с кърпичката си. — Ах, Мари, много ми глезите момченцето!... Ти наистина си много добро момиче, малка Мари. Не знам защо не дойде при нас овчарка на последния Ивановден. Щеше да се грижиш за децата ми и по-приятно щеше да ми бъде да ти плащам хубави пари, за да ги гледаш, отколкото да вървя да търся не знам каква си жена, която сигурно ще си въобрази, че ми оказва кой знае каква милост, а може и да ги намрази.

— Не бива да гледаме нещата от лошата страна — отговори малката Мари, държейки коня за юздите, докато Жермен настаняваше сина си отпред на широкото седло, обшито с козя кожа. — Ако жена ви не обича децата, ще ме вземете при вас на работа другата година и

бъдете спокоен, аз така ще ги забавлявам, че те нищо няма да забележат.

## VII. В ПУСТИТЕ ПОЛЯ

— Ами — каза Жермен, след като бяха изминали няколко крачки — какво ще си помислят в къщи, като видят, че това хлапе не се връща? Домашните ще се безпокоят и ще го търсят навсякъде.

— Ще кажете на работника горе по шосето, че сте го взели с вас, та да предупреди вашите.

— Вярно, Мари, ти за всичко се сецшаш. На мен и през ум не би ми минало, че Жани е там.

— Освен това той живее близо до чифлика, тъй че сигурно ще изпълни заръката ви.

Успокоиха се, Жермен подкара кобилата в тръс; малкият Пиер ликуваше и не се сецшаше, че не е обядвал. Но от тръскането червата му започнаха да куркат и след като изминаха една левга, той започна да се прозява, пребледня и най-сетне си призна, че умира от глад.

— Ето че започва — каза Жермен. — Знаех си аз, че няма да изминем много път и този господинчо ще зареве от глад и от жажда.

— Да, жаден съм! — извика малкият Пиер.

— Е, няма как, ще трябва да идем в кръчмата на стрина Ръобек, в Корле. Казва се „Призори“, хубава фирма, бедна кухня. Да вървим, Мари, и ти ще пийнеш малко винце.

— Не, не, яз нямам нужда от нищо — каза тя. — Ще държа кобилата, докато вие заведете малкия.

— Доколкото разбрах, доброто ми момиченце, ти си дала тази сутрин хляба си на моя Пиер, а сама си останала гладна. Не пожела да обядваш и в къщи, нали все плачеше.

— О, не бях гладна, много ми беше мъчно! И кълна ви се, и сега не ми се яде.

— Ще се насилиш, моето момиче, иначе ще се разболееш! Имаме много път и не бива, щом стигнем, като гладници първо да искаме хляб, а после да кажем добър ден. Аз ще ти дам пример, макар че и на мен много не ми се яде. Апетитът идва с яденето, още повече че и аз не обядвах. Като ви гледах как плачете ти и майка ти, сърцето

ми се късаше. Хайде да вървим, ще завържа Сивушка за вратата. Слизай, аз искам така!

Тримата влязоха у стрина Ръобек и след четвърт час суетене куцата дебелана им поднесе горе-долу сносен на вид омлет, черен хляб и светло червено вино.

Селяните ядат бавно, а малкият Пиер беше толкова гладен, че мина почти час, докато тръгнат. Малката Мари хапна отначало няколко залька от учтивост, но после малко по малко ѝ се прияде, защото на шестнадесет години човек не може дълго да се въздържа, пък и полският въздух отваря апетита. Добрите думи, с които Жермен я успокои и я ободри, също оказаха своето въздействие. Тя се помъчи да се убеди, че седем месеца ще изминат бързо и всичко е наред, защото като се върне у дома си, татко Морис и Жермен ще я вземат на работа. И понеже се развесели и започна да се закача с малкия Пиер, на Жермен му хрумна злополучната мисъл да ѝ покаже през прозореца на кръчмата колко хубав изглед се открива към долината, ширнала се цяла пред тях от тази височина, колко е весела, зелена и плодородна. Мари погледна и запита дали оттук се виждат къщите на Белер.

— Разбира се — каза Жермен, — и нашият чифлик, и твоята къща дори. Погледни, малката сива точка недалеч от голямата топола на Годар, по-ниска от камбанарията.

— Ах, виждам я! — възкликна малката и пак се разплака.

— Не биваше да ти напомням за това! — укори се Жермен. — Днес правя само глупости. Хайде, Мари, да вървим, моето момиче, дните са кратки и след един час, щом се покаже луната, ще застудее.

Те пак тръгнаха на път, прекосиха голямата безплодна равнина и за да не уморява девойката и детето, Жермен яздеше бавно; когато свърнаха от пътя, за да влязат в гората, слънцето беше залязло.

Жермен знаеше пътя до Мание, но си въобрази, че ще стигнат по-бързо, ако тръгне към Шантлуб, спускайки се през Пресл и Сепюлтюр — посока, в която имаше навик да пътува, когато отива на панаир. Той се заблуди и загуби още време, преди да навлезе в гората; освен това се озова на противоположната страна и не забеляза, че обръща гръб на Фурш; излезе много по-високо по пътя за Ардант.

Не можеше да се ориентира, защото с настъпването на нощта се спусна мъгла — есенна мъгла, която под бледата лунна светлина изглежда още по-смътна и измамна. От големите локви, с които бяха

осеяни горските поляни, се излъчваха гъсти изпарения; когато Сивушка ги прекосяваше, разбираха, че газии във вода по плискането и по затруднението, с което измъкваше краката си от калта.

Най-сетне излязоха на хубав прав път и Жермен се помъчи да разпознае местността, тогава разбра, че е сбъркал посоката. Татко Морис, като му обясняваше откъде да мине, му беше казал, че щом излезе от гората, трябва да се спусне по много стръмен склон, да премине огромна ливада и да прекоси реката през два брода. Беше му поръчал да премине предпазливо през реката, защото в началото на този сезон често прииждаха от проливните дъждове. Като не видя нито склон, нито ливада, нито река, а пусто равно поле, бяло като снежна пелена, Жермен се спря, огледа се за някоя къща, почака някой минувач, всичко беше напразно. Тогава се върна обратно и влезе в гората. Мъглата все повече се сгъстяваше, луната съвсем се скри, пътищата бяха ужасни, тресавищата — дълбоки. На два пъти Сивушка едва не падна; както беше натоварена, тя едва се задържаше и макар още да пристъпваше разумно и да заобикаляше дърветата, големите клони удряха тримата ездачи, а това беше опасно. При един такъв удар шапката на Жермен се търкулна и той едва я намери. Малкият Пиер беше заспал и се беше отпуснал като чувал в ръцете на баща си, тъй че Жермен го поддържаше и не можеше добре да направлява коня.

— Също като че ли сме омагьосани — каза той и се спря, — горите не са големи, само пиян може да се изгуби из тях, а ето, кажи-речи, два часа се въртим и не можем да излезем. Сивушка само за едно си мисли, как да се върне в къщи, тя ме подмами. Ако искаме да се приберем, трябва само да я пуснем да върви накъдето тя желае. Да, но може би сме само на две крачки от целта и трябва да сме луди да се откажем да стигнем и пак да извървим този дълъг път. Просто не знам какво да правя. Не виждам ни небе, ни земя, страх ме е детето да не хване треска в тая проклета мъгла или да го смачкаме, ако конят падне.

— Няма защо да упорствуваме повече — каза малката Мари. — Да слезем от коня, Жермен. Дайте ми детето, ще го нося и ще го загърна добре. Вие водете коня за юздите, като тръгнем пеш, може би ще виждаме по-добре.

След тази предпазна мярка поне нямаше опасност да паднат от коня, защото мъглата се стелеше все по-гъста и като че ли прилепваше до влажната земя. Трудно им беше да вървят и скоро тъй се измориха,

че щом стигнаха на сушина под големите дъбове, спряха. Малката Мари беше цяла в пот, но не се оплакваше и не се разсейваше. Гледаше само детето; седна на пясъка, сгуши го на коленете си, а Жермен разгледа околността, като омота преди това повода на Сивушка за едно дърво.

На нея обаче това пътешествие много ѝ беше омръзнало, тя се освободи, скъса ремъците, хвърли няколко чифтета и сви встрани от сечището, като с това показа, че няма нужда от ничия помощ, за да си намери пътя.

— А така — каза Жермен, след като се опита да я улови и не успя, — ето че сега ще трябва да вървим пеш, а как ще намерим пътя, като се налага да преминем реката? И каква е вода по пътищата... сигурно и ливадата е наводнена! Други пътеки не знам. Ще трябва да почакаме мъглата да се разсее, все няма да трае повече от час-два. Когато просветлее, ще потърсим някоя къща, първата край гората. Сега обаче не можем да излезем. Има яма, има блато, не знам какво е пред нас, нито какво е било зад нас, така се обърках, че не се сецам от коя страна дойдохме дотук.

## VIII. ПОД ГОЛЕМИТЕ ДЪБОВЕ

— Да се въоръжим с търпение, Жермен — успокои го малката Мари. — Не ни е толкова лошо на тази височинка. Дъждът не прониква през листата на дъбовете, можем да запалим огън, напипвам сухи съчки, ще пламнат. Нали имате огън, Жермен? Преди малко пушехте с лулата.

— Така е, ама огнивото ми беше на седлото, в дисагите, заедно с дивеча, който носех на бъдещата невеста. Тая проклета кобила отнесе всичко, дори палтото ми — ще го изгуби и ще го изпокъса по клонаците.

— Не, Жермен. Седлото, палтото, дисагите, всичко е на земята, в краката ви. Сивушка скъса подпръга и изхвърли всичко, преди да избяга.

— Прави боже, тъй си е! — възкликна Жермен. — Ако намерим опипом сухи съчки, можем да се изсушим и ще се погреем.

— Това не е трудно — каза малката Мари, — пълно е със съчки, усещам ги под краката си. Дай ми първо седлото.

— Какво ще правиш с него?

— Постеля за детето. Не, не тъй, да го обърнем наопаки, тогава Пиер няма да пада в ямата. Пък е и още топло от гърба на коня. Подпрете го от всички страни с камъните, дето са пред вас.

— Аз не виждам никакви камъни! Ти имаш истински котешки очи.

— Готово, Жермен, погледнете! Дайте ми палтото си да го метна върху крачетата му, ще го завия с моята наметка. Ето, също като че ли спинка в леглото си. Пипнете го колко е топличък!

— Така е! Умееш да гледаш деца, Мари.

— Да. Не е кой знае какво. А сега намерете огнивото, докато аз посъбера съчки.

— Влажни са, няма да се запалят.

— Вие във всичко се съмнявате, Жермен! Не си ли спомняте, като сте били овчар, как сте палили огньовете посред полето под дъжда!



— Да, децата, които пазят добитъка, умеят да палят огънове. Аз станах воловар, щом проходих.

— Затова сте силен в ръцете, ама не сте ловък. Ей го, огънят е готов, ще видите няма ли да го наклада! Дайте ми огнивото и малко суха папрат. Тъй, а сега духнете, да не ви са слаби гърдите?

— Доколкото зная, не са — отговори Жермен и духна като ковашки мях.

Само след миг огънят лумна, първо разля червена светлина, а после синкави езици се извисиха към листака, като се бореха с мъглата и изсушаваха въздуха на десетина крачки наоколо.

— Сега ще седна до детето, да не падне някоя искра върху него. А вие, Жермен, дайте дърва и поддържайте огъня. Няма да хванем нито треска, нито хрема, давам ви дума.

— Боже мили, ти си голяма умница — каза Жермен — и умееш да палиш огън като малка нощна магьосница. Съживих се и ми олекна. Като си мислех, че ще седя тук до разсъмване с крака, мокри до колене, никак не ми беше весело.

— А когато на човек не му е весело, не се сеца за нищо — добави малката Мари.

— Ти никога ли не си в лошо настроение?

— Не, разбира се. Защо да съм в лошо настроение?

— Е, тъй е, то на нищо не помага, ама можеш ли да го спреш, като имаш грижи. Бог знае, че и теб не са те отминали, клетичката, не си била все щастлива!

— Тъй е, много сме страдали горката ми майка и аз. Мъчно ни е било, но не сме губили смелост.

— И аз не губя смелост, каквото и да работя, но беднотията би ми тежала, защото никога нищо не ми е липсвало. Жена ми ме направи имотен и още съм имотен. Дака ще бъде, докато работя на чифлика. И тъй ще е вечно, вярвам. Но всеки с мъката си. На мен пък от друго ми е тежко.

— Да, нали загубихте жена си. Много жалко!

— Нали?

— О, аз я оплаках, Жермен, тя беше толкова добра! Но да не говорим повече, че пак ще заплача за нея; днес като че ли ми се насъбраха всички мъки.

— Така е, тя много те обичаше, Мари! Тачеше и теб, и майка ти. Какво, плачеш ли? Хайде, недей, моето момиче! Аз не исках да те разплаквам...

— И вие плачете, Жермен! Вие също се разплакахте. Нима е срамно мъжът да оплаква жена си? Не се стеснявайте, поплачете си, аз споделям мъката ви!

— Ти имаш добро сърце, Мари, пооеква ми, като плача с тебе. Защо не си стоплиш краката на огъня, дрехите ти са вир вода, горкото момиче! Чакай аз да седна до детето, а ти се погрей!

— На мене ми е топло. Ако искате да седнете, дръпнете единия край на палтото. На мен ми е добре така.

— Тук всъщност не е лошо — каза Жермен, като седна близо до нея. — Само дето съм гладен. Сигурно е девет часът. Така се изтрепах по тези лоши пътища, че съвсем отмахях. А ти гладна ли си, Мари?

— Аз ли? Никак. Не съм свикнала като вас да ям по четири пъти на ден и неведнъж съм си лягала без вечеря, тъй че все ми е едно.

— Удобна жена си ти — засмя се Жермен. — Няма да има разходи по тебе.

— Аз не съм жена — възрази наивно Мари, без да забележи промяната в мислите на селянина. — Да не сънувате?

— Да, като че ли сънувам. Сигурно бълнувам от глад.

— Ей, че сте лаком! — развесели се и тя. — Щом не можете да изкарате пет-шест часа без ядене, нали имате дивеч в дисагите и огън да го опечете?

— Дявол да го вземе! Как се сети! Ами подаръка за бъдещия ми тъст?

— Нали носите шест яребици и един заек. Мисля, че няма да можете да изядете всичко.

— А как ще го опека без шиш и пиростия, ще стане на въглен.

— Няма — възрази малката Мари. — Аз ще ви го опека в пепелта, без да мирише на дим. Не сте ли ловили чучулиги по полето и не сте ли ги пекли между два камъка? Уф, вярно! Забравих, че не сте били пастир. Хайде, оскубете тази яребица! Не толкова силно, ще й смъкнете кожата!

— Оскуби другата, да ми покажеш.

— Две ли ще изядете. Ей, че ламя! Готово, оскубани са, ще ги опека.

— От теб става чудесна лавкаджийка, Мари! Но за беда нямаш лавка и аз ще трябва да пия вода от блатото.

— Вино ли искате? А кафе не ви ли се ще? Да не мислите, че сте на панаир под навес от клони. Извикайте кръчмаря: „Ликьор за земеделеца със златни ръце от Белер!“

— Ах, лошотийка, подиграваш се с мен, а? Ако имаше винце, нямаше ли да си пийнеш?

— Аз? Тази вечер пих вино за втори път в живота си с вас у стрина Рьобек. Но ако сте послушен, ще ви дам почти пълна бутилка, и то с хубаво вино!

— Мари, ти наистина си магьосница!

— Нали като луд поръчахте на стрина Рьобек две бутилки? Вие изпихте едната с детето, а аз не пийнах и три глътки от другата, която поръчахте за мен. После платихте и двете, без да ги погледнете.

— И какво от това?

— Аз пяхнах в кошницата си недоизпитата бутилка, защото си казах, че по пътя може да ожаднеете — вие или детето. Ето я бутилката.

— Ти си най-предвидливата девойка, която съм виждал през живота си. И като си спомня, че плачеше, докато излизаше от кръчмата, горкото дете! А си мислела за другите! Малка Мари, който се ожени за тебе, никак няма да сглупи!

— Дано, защото някой глупак няма да ми е по сърце. Хайде, изяжте яребиците, тъкмо са се изпекли. Понеже няма хляб, ще се задоволите с кестени.

— Отде, дявол да го вземе, намери кестени?

— Какво толкова чудно! Набрах ги от клоните, докато яздехме, и си напълних джобовете.

— И те ли са печени?

— Къде щеше да ми е умът, ако не ги бях пяхнала в огъня, след като и тъй е накладен? Винаги така правим по полето.

— Ах, ти, малка Мари! Ще вечеряме заедно! Искам да пия за твое здраве и да ти пожелаю добър мъж... какъвто ти е по сърце. Я кажи какъв искаш да е мъжът ти?

— Мъчно е да кажа Жермен, защото още не съм мислила за това.

— Как? Никога ли? — учуди се Жермен, като започна да яде с апетит на истински селянин, но режейки най-хубавите парчета за

Мари; тя упорито отказа да ги вземе и се задоволи с няколко кестена. — Кажи ми, Мари — продължи той, като видя, че тя няма намерение да му отговори, — наистина ли още не си мислила за женитба? Та ти си вече голяма!

— Може — съгласи се тя, — но съм много бедна. Трябват ми поне сто екю, за да се омъжа. Трябва да работя пет-шест години, за да ги събера.

— Горкото момиче! Как ми се иска татко Морис да ми даде сто екю, за да ти ги подаря.

— Много ти благодаря, Жермен, но какво биха казали тогава за мене?

— Какво искаш да кажат? Всички знаят, че съм стар и не мога да се оженя за теб. Значи, никой няма да предположи, че аз... че ти...

— Гледайте, стопанино! Ето че детето ви се събужда — прекъсна го малката Мари.

## IX. ВЕЧЕРНА МОЛИТВА

Малкият Пиер се надигна и се огледа наоколо си замислено.

— А, той все тъй прави! — каза Жермен. — С топ не можеш го разбуди, но щом край него някой дъвче, веднага отваря очи.

— Сигурно и вие сте били такъв на неговите години — лукаво се усмихна Мари. — Какво, мъничък Пиер, завеските над леглото си ли търсиш? Тази вечер те са от клонки и зелени листа, дете мое, но баща ти пак си вечеря като в къщи. Искаш ли да си хапнеш с него? Не съм изяла твоя пай, знаех, че ще си го поискаш.

— Мари, искам да ядеш — извика Жермен, — аз няма да ям вече. Аз съм ламя, простак, ти се лишаваш заради нас, не е справедливо, срам ме е! Цялата ми охота за ядене мина. Не искам синът ми да вечеря, а ти да не ядеш!

— Оставете ни на мира — прекъсна го малката Мари, — няма вие да ни казвате гладни ли сме или не сме. Днес на мен не ми се яде, но вашият Пиер е гладен като вълче. Виждате ли как се справя! О, ще стане чудесен стопанин!

И действително малкият Пиер скоро показа чий син е; едва разбуден, без да разбира къде е, нито как е дошъл дотук, той се нахвърли на храната. После, когато утоли глада си, силно възбуден, както става с децата, когато се нарушат привичките им, прояви повече разум, по-голямо любопитство и повече интелигентност от обикновено. Помъчи се да си обясни къде се намира и като видя, че е сред гората, се поуплаши.

— Има ли лоши зверове в тая гора? — запита той баща си.

— Не — отговори той, — няма, не се страхувай!

— Значи, ме излъга, като ми каза, че ако дойда с тебе в големите гори, вълците ще ме отнесат?

— Виждате ли го умника? — възкликна смутено Жермен.

— Той има право — намеси се малката Мари, — вие му казахте така детето има добра памет и не е забравило. Но знай, малки Пиер, че

татко никога не лъже. Ние минахме през големите гори, докато ти спеше, а сега навлязохме в малките гори, където няма лоши зверове.

— Малките гори далеч ли са от големите?

— Много далеч. Вълците никога не излизат от големите гори. Освен това, ако някой вълк дойде, баща ти ще го убие.

— И ти ще го убиеш, нали, малка Мари?

— Да, защото ти ще ни помогнеш, Пиер, нали не се страхуваш? Ще го цапнеш хубаво!

— Да, да — каза гордо детето и зае храбра поза. — Ние ще го убием!

— Никой не умее като теб да разговаря с децата — обърна се Жермен към малката Мари, — и така да ги убеждава. Вярно, че ти доскоро също си била малко детенце, затова си спомняш какво ти е казвала майка ти. Мисля, че колкото по-млад е човек, толкова по-добре се разбира с младите. Много се боя, че една тридесетгодишна жена, която още не знае какво е да си майка, едва ли ще се научи да бърби и да разсъждава с дечурлигата.

— Защо не, Жермен? Чудя се защо имате толкова лошо мнение за тази жена! По-късно сигурно ще го промените.

— Дявол да я вземе и жената! Бих искал да се връщам вече от нея, а не да отивам у тях! За какво ми е потрябвала жена, дете не я познавам!

— Татенце — запита детето, — защо днес непрекъснато говориш за жена си, след като е умряла?...

— Ах, значи, ти не си забравил горкичката си мила майчица?

— Не, защото видях как я сложиха в една хубава бяла кутия и баба ме заведе до нея да я целуна и да ѝ кажа сбогом!... Тя беше цялата бяла и студена и всяка вечер леля ме караше да моля дядо господ да я вземе да се сгрее на небето. Как мислиш, дали е вече там?

— Сигурно, детето ми, но ти винаги трябва да се молиш, така майка ти ще знае, че я обичаш.

— Ще си кажа молитвата, забравих тази вечер да се помоля, но не мога сам. Все забравям думите. Нека малката Мари ми помогне.

— Да, милички Пиер, ще ти помогна — съгласи се девойката, — ела тук и коленичи в скута ми.

Детенцето застана на колене върху полата на девойката, скръсти ръчичките си, започна да казва молитвата си, първо внимателно и

старателно, защото знаеше много добре началото. После бавно и колебливо и накрая повтаряйки дума по дума това, което му казваше Мари. Докато най-сетне стигна до онова място на молитвата, където всяка вечер заспиваше и затова никога не я беше научило до края.

И този път съсредоточаването и еднообразното повтаряне оказаха обикновеното въздействие. Пиер едва изрече последните срички, след като му ги бяха повторили три пъти; главата му натеза и той я склони на гърдите на Мари, отпусна ръце на коленете си. При светлината на огъня Жермен видя как неговото малко ангелче заспа до сърцето на девойката, която го държеше в прегръдките си и затопляше русите му коси с чистото си дихание — тя също беше изпаднала в религиозна мечтателност и се молеше за душата на Катрин.

Жермен се разнежи, помъчи се да измисли нещо хубаво, да обясни на малката Мари колко я уважава и колко ѝ е признателен, но нищо не му дойде на ума. Той се приближи до нея, за да целуне сина си, когото тя все още държеше до гърдите си и с усилие отдели устните си от челото на Пиер.

— Много силно го целувате — скара му се Мари, като кротко отблъсна главата му, — ще го събудите. Оставете ме да го наглася, защото той вече сънува райски сънища.

Детето се остави да го нагласят, но когато се излегна върху кожата на седлото, запита на гърба на Сивушка ли е. После отвори големите си сини очи, загледа се втренчено за минута в клоните, сякаш сънуваше наяве, обзето от една мисъл, която през целия ден беше занимавала главичката му; едва на заспиване можа да я изрази с думи:

— Татенце, ако искаш да ми вземеш друга майка, искам да бъде малката Мари.

И без да дочака отговор, детето затвори очи и заспа.

## Х. ВЪПРЕКИ СТУДА

Малката Мари като че ли не обърна внимание на странните думи на детето; прие ги като доказателство за приятелство; тя го зави грижливо, усили огъня и тъй като мъглата, спуснала се над съседното блато, сякаш не можеше да се разсее, посъветва Жермен да се приближи до огъня и да подремне.

— Виждам, че ви се доспива — каза тя, — защото вече не продумвате дума и гледате жаравата точно така, както преди малко я гледаше вашият син. Хайде, поспете си, аз ще бдя над детето и над вас.

— Ти ще спиш — отговори Жермен, — а аз ще ви пазя двамата. Никога не ми се е спяло по-малко, отколкото сега. В главата ми се въртят петдесет мисли.

— Петдесет ли? Е, туй е вече много — каза насмешливо момичето. — Толкова хора ще бъдат щастливи, ако в главите им се върти поне една мисъл.

— Ех, ако не съм способен да си мисля за петдесет неща, мисля си поне за едно, което не ми дава мира от един час.

— Аз ще ви кажа какво е то, както преди малко ви казах за какво мислите.

— Да, кажи ми, Мари, щом се сецаш. Кажи ми го ти самата, ще ми бъде много приятно.

— Преди един час — каза тя — мислехте за ядене, сега мислите за спане.

— Мари, вярно, че съм воловар, но ти като че ли ме вземаш за вол. Лошо момиче, виждам, че не искаш да говориш с мен. Хайде сега спи, така ще е по-добре, отколкото да одумваш човек, комуто и без това не е весело.

— Ако искате да приказваме, да приказваме — предложи девойката, като се полуизлегна до детето и опря глава на седлото. — Вие се тревожите, Жермен, а не прилича на мъж да проявява толкова малко мъжество. Какво да кажа аз, ако не можех да се боря с всички сили срещу собствените си грижи.



— Да, истина е, и това най-вече ме тревожи, клето дете! Ти отиваш да живееш далеч от близките си, в тоя отвратителен край, пуст и блатист, където можеш да хванеш есенна треска и овцете нищо не струват, а това не може да зарадва една добросъвестна овчарка. И най-сетне ще живееш сред чужди хора, кой ги знае как ще се отнасят с теб и ще разберат ли колко струваш. Ей това ме тревожи, не мога даже да ти обясня колко много. И ми иде да те върна на майка ти, вместо да отида във Фурш.

— Вие ми казвате много добри, но неразумни думи, клетки Жермен. Човек не бива да се страхува за приятелите си и вместо да ми показвате лошата страна на моята участ, по-добре да ми покажете добрите страни, както постъпихте, докато обядвахме у стрина Ръобек.

— Там е работата, че тогава така ми се струваше, но сега мисля иначе. По-добре да си намериш мъж.

— Това няма да стане, Жермен, нали ви казах. И понеже няма да стане, защо да си го мисля.

— Добре де, ами ако се намери мъж? Кажи ми какъв искаш да бъде и аз може да ти измисля някой.

— Да измислиш, не значи още, че си го намерил. Аз изобщо не си представям никого, защото е безполезно.

— Не си ли мислила да си намериш някой богат?

— Не, разбира се, нали аз съм бедна като Йов.

— Да, но ако си намериш имотен, няма ли да ти е добре да се настаниш, както си е редно, да си нахранена, добре облечена, да влезеш в семейството на добри хора, които ще ти позволят да помагаш на майка си.

— О, за това, да, да помагам на майка си, е най-голямото ми желание!

— Ами ако се срещне такъв човек, дори да не е в първа младост, ще се разбереш ли с него?

— А, прощавайте, Жермен, точно на това най-много държа. Никога няма да обикна старец.

— Е, разбира се, старец не, но например човек на моята възраст.

— Вие сте стар за мене, Жермен. Предпочитам възрастта на Бастиен, макар че Бастиен не е тъй красив като вас.

— Предпочиташ Бастиен свинаря! — каза Жермен мрачно. — Младеж, чиито очички са като свинските!

— Няма да погледна очите му, защото е осемнадесетгодишен.  
Жермен почувствува ужасна ревност.

— Хайде — каза той, — виждам, че държиш на Бастиен. Смешна работа.

— Да, смешно е — разсмя се Мари — и той ще бъде смешен мъж! Него можеш да го накараш да повярва всичко, което ти се иска. Миналия ден например бях откъснала един домат от градината на господин свещеника; казах му, че е хубава червена ябълка и той я заръфа като лакомия. Да видите само каква физиономия направи! Боже, колко беше грозен!

— Щом му се подиграваш, значи, не го обичаш.

— Това не е причина. Но аз наистина не го обичам. Той се държи грубо със сестричката си и е мръсен.

— Добре де, някой друг не ти ли харесва.

— Какво ви засяга това, Жермен?

— Нищо не ме засяга, ами така просто питам. Виждам, моето момиче, че си имаш някого на ум.

— Не, Жермен, лъжете се, още си нямам. Ще стане по-късно. Но понеже ще се ожения, когато посъбера пари, съдено ще ми е да се ожения късно, и то за някой стар.

— Добре де, защо не си вземеш още сега някой стар!

— Не, когато няма да съм вече млада, ще ми бъде безразлично, сега обаче не е така.

— Виждам, Мари, че не ти се нравя. Съвсем ясно е — каза Жермен огорчено, без да претегля думите си.

Малката Мари не отговори. Жермен се наведе над нея. Тя спеше. Сънят я беше победил, както грабва внезапно децата, докато те още бърбят в просъница.

Жермен се зарадва, че тя не е чула последните му думи. Осъзна, че не бяха разумни, затова ѝ обърна гръб да се разсее, да не мисли.

Но колкото и да се мъчеше, не можа нито да заспи, нито да забрави последните си думи. Обиколи двадесет пъти огъня, отдалечи се, върна се и най-сетне, усещайки се тъй възбуден, че му идеше да хвъркне във въздуха, той се облегна на дървото, под което спяха двете деца и ги загледа.

„Не знам как досега не съм забелязал — мислеше си той, — че малката Мари е най-хубавата девойка в цялото село!... Не е румена, но

има такова свежо лице, също като дива роза. И каква сладка уста, какво носле!... Не е висока за възрастта си, ама е пухкава като яребичка и е лека като сипка!... Не знам защо у нас все харесват едри и дебели жени, с червени бузи... Моята беше по-скоро тънка и бледа и въпреки това много ми се харесваше... Тази е нежна, но не е болнава и ти е приятно да я гледаш, като че ли е бяла козичка!... И каква е кротка и честна! Можеш да прочетеш доброто ѝ сърце в очите, дори когато са затворени, като спи!... А пък за ум, по-умна е от милата ми Катрин, трябва да си го призная, и с нея никога не може да ти стане скучно... Весела е, разумна е, трудолюбива е, обичлива е и е забавна. Не мога да си представя какво повече може да иска човек... Но какво съм седнал да се занимавам с това — възразяваше си сам Жермен, като се опитваше да гледа на другата страна. — Тъстът ми няма да поиска и да чуе за подобна женитба и всички домашни ще ме помислят за луд!... Пък и тя самата не ме иска, горкото дете!... Виждам ѝ се много стар, нали ми го каза... Тя не е алчна, пет пари не дава за оскъдицата и мъката, че носи бедни дрехи, че два-три месеца в годината гладува, щом се надява, че един ден ще задоволи сърцето си и ще си намери мъж, който ѝ харесва... Права е и аз бих направил като нея, ако бях на нейно място. И сега да можех да решавам сам, вместо да се женя за жена, която не ми харесва, щях да си избира девойка по сърце...“

Колкото повече разсъждаваше така Жермен, толкова по-малко му се удаваше да се успокои. Той се отдалечи на двадесет крачки, заблуди се в мъглата и после изведнъж се озова на колене до двете заспали деца. Веднъж дори му се прииска да целуне малкия Пиер, който беше обгърнал с ръка врата на Мари, но сбърка; Мари, като почувствува на устните си горещото като огън дихание, се събуди и го изгледа подплашено, без да разбира какво става с него.

— Не ви виждах, клетки мои деца — каза Жермен, като се отдръпна бързо, — щях да падна върху вас и да ви ударя.

Малката Мари в своята непорочност му повярва и заспа отново. Жермен отиде от другата страна на огъня и се закле пред бог, че няма да помръдне оттам, докато тя не се събуди. Той съдържа думата си, но не му беше лесно. Струваше му се, че ще полудее.

Най-сетне към полунощ мъглата се разпръсна и Жермен видя как между дърветата проблеснаха звезди. Луната се освободи от мъглата, която я обгръщаше, и започна да сее диаманти по влажния мъх.

Стволовете на дъбовете все още се криеха във величественния мрак, но малко по-далеч белите стебла на брезите приличаха на върволица призраци, обвити в савани. Огънят се отразяваше в езерото; жабите, привикнали със светлината му, се решиха да изквакат тънко и свенливо; възлестите клони на старите дървета, покрити с бледи лишеи, се протягаха и се кръстосваха като грамадни изсъхнали ръце над главите на нашите пътешественици; мястото беше хубаво, но тъй пустинно и печално, че Жермен, изтощен от терзания, започна да пее и да хвърля камъни във водата, за да забрави страшната тъга на самотата. Искаше му се да събуди малката Мари; щом видя, че тя се повдига и поглежда небето, за да разбере какво е времето, предложи да тръгнат.

— След два часа — каза той — ще съмне и ще стане толкова студено, че няма да можем да издържим въпреки огъня. Сега вече се вижда, тъй че можем да вървим. Сигурно ще намерим някоя къща, която ще ни подслони, или поне плевня, където ще прекараме под покрив остатъка от нощта.

Мари нямаше своя воля и макар че много ѝ се спеше, се приготви да следва Жермен.

Той взе сина си на ръце, без да го събужда, и извика Мари, за да се скрие под палтото му — тя не пожела да си вземе наметката, с която бе завила малкия Пиер.

Когато усети така близо до себе си девойката, Жермен, който за миг се беше поразведрил и поразвеселил, пак започна да губи разум. Два-три пъти рязко се отдалечи и я остави да върви сама. После, като видя, че едва го следва, той я дочакваше, привличаше я бързо към себе си и я притискаше тъй силно, че това я удивляваше и тя даже се разсърди, но не посмя да каже.

Понеже не знаеха от коя страна са дошли, не знаеха и накъде да вървят. Така че още веднъж обиколиха цялата гора, отново се озоваха пред пустото поле, върнаха се обратно и след като се въртяха и вървяха дълго време, най-сетне зърнаха светлина през клоните.

— Чудесно — каза Жермен, — ето я и къщата, и стопаните ѝ сигурно са се събудили, защото са запалили огън. Значи, вече е късно.

Но това съвсем не беше къща, а техният огън, който бяха покрили, преди да тръгнат, и който се беше разгорял от вятъра...

Бяха вървели два часа, за да се озоват пак там, откъдето бяха тръгнали.

## XI. ПОД ОТКРИТО НЕБЕ

— Отказвам се да вървя където и да било — каза Жермен, като тупна с крак. — Сигурно са ни омагьосали, няма съмнение. Ще излезем оттук чак през деня. Това място трябва да е дяволско.

— Хайде, хайде, да не се ядосваме — каза Мари — и да мислим какво да направим. Ще запалим по-голям огън. Детето е така завито, че няма никаква опасност за него, няма да умрем, ако прекараме една нощ на открито. Къде скрихте седлото, Жермен? В дивия чимшир ли, заплес такъв! Много удобно наистина да го изваждаме оттам.

— Дръж, вземи детето, пък аз ще извадя леглото му от храсталака. Не искам да си изподраскаш ръцете.

— Аз вече го извадих. Ето го, а две-три драскотини не е като да си се порязал с нож! — отговори смелата девойка.

Тя отново натъкми малкия Пиер, който този път беше заспал тъй дълбоко, че не забеляза нищо от новото пътешествие. Жермен хвърли толкова дърва в огъня, че цялата гора наоколо се освети; малката Мари едва издържаше вече и макар да не се оплакваше, не можеше да стои на краката си. Тя беше пребледняла и зъбите ѝ тракаха от студ и слабост. Жермен я прегърна, за да я стопли, и безпокойството, състраданието, поривите на непреодолима нежност, които завладяха сърцето му, приспаха чувствеността му. Езикът му се развърза като по чудо и без да се смуцава, той заговори:

— Мари, харесвам те и много ми е мъчно, че ти не ме харесваш. Ако искаше да ме вземеш за мъж, нито тъстът, нито роднините, нито съседите, нито съветите на всички можеха да ме спрат да стана твой. Знам, че ще гледаш хубаво децата ми, че ще ги научиш да тачат спомена за майка си и когато съвестта ми е спокойна, ще е доволно и сърцето ми. Винаги съм изпитвал приятелско чувство към тебе, а сега съм тъй влюбен, че каквото и да ми поискаш, готов съм да го изпълня, кълна ти се! Разбери, моля ти се, колко те обичам и опитай се да забравиш възрастта ми! Съгласи се, че това е глупава измислица — тридесетгодишен мъж да се смята за стар. Пък аз съм на двадесет и

осем години! Девојката се страхува, че ще я одумват, като земе мъж с десет-дванадесет години по-стар от нея, защото такъв е обичајт в нашия крај, но чувал съм да се говори, че другаде не държат на това. Напротив, дори предпочитат да дадат за закрила на младоста поразумен мъж, опитен, отколкото някој младеж, дете може да се промени, и от порядъчен, за какъвто са го смятали, стане голям нехранимайко. При това не годините правят възрастта. То зависи от силата и здравето. Когато човек е изтощен от работа, от оскъдица или от лошо поведение, той е старец и на двадесет и пет години, докато аз... Но ти не ме слушаш, Мари.

— Не, Жермен, слушам ви, много внимателно дори — отговори малката Мари, — но си мисля какво ми е казвала винаги майка ми: че шестдесетгодишна жена е за оплакване, когато мъжът ѝ е седемдесет или осемдесет и пет годишен и не може вече да я храни. Той става безсилен и тя трябва да се грижи за него точно във възрастта, когато сама почва да чувствува голяма нужда от грижи и почивка. Ей тъй завършват хората на сламена постеля.

— Родителите имат право да говорят така, съгласен съм, Мари, но защо хората да жертвуват цялата си младост, която е най-хубавото време в живота, за да предвиждат какво ще стане във възрастта, когато вече за нищо не ги бива и им е безразлично дали ще завършат тъй или иначе. За мен няма опасност да умра от глад на старини. Мога да събера нещичко, защото като живея с родителите на покойната си жена, работя много и не харча нищо. Освен това аз тъй ще те обичам, че няма да остарея. Когато човек е щастлив, той се запазва и аз чувствувам, че съм по-млад от Бастиен и по мога да те обичам. Защото той не те обича, много е глупав и е дете, как ще разбере колко хубава си ти, колко си добра и си създадена за любов! Хайде, Мари, не ме презирай, аз не съм лош човек; направих Катрин щастлива, на смъртния одър тя каза, че винаги е била доволна от мен и ми поръча да се задомя пак. Като че ли нейният дух заговори през устата на детето, когато то заспиваше. Не го ли чу какво каза? И как устицата му трепереше, докато гледаше във въздуха нещо, което ние не можехме да видим. То виждаше майка си, бди сигурна в това, и тя му подсказваше да изрече, че иска ти да я замениш.

— Жермен — отговори Мари, изненадана и замислена, — вие говорите честно и всичко, което казвате, е вярно. Сигурна съм, че няма

да е грях да ви обичам, ако това не разсърди много домашните ви. Но кажете, какво да направя? Не сте ми по сърце. Обичам ви много и макар че възрастта ви сигурно не е лоша, тя ме плаши. За мен сте нещо друго, нещо като чичо или като кръстник, струва ми се, че ви дължа уважение, а и вие ще се държите с мене като с малко момиче, а не като с ваша жена, равна вам. Освен това приятелките ми сигурно ще ми се подиграват и макар да е глупаво да обръщаме внимание на одумките, мисля си, че ще се срамувам и ще ми бъде малко тъжно в деня на сватбата.

— Това са детинщини. Говориш като дете, Мари.

— Е, да, така е, аз съм дете и заради това се страхувам от човек, който е много по-разсъдлив. Ето че съм много млада за вас, щом вече ме укорявате, че говоря безразсъдно! Не мога да имам повече разум, отколкото ми позволява възрастта.

— Боже, боже, аз съм за ожалване, че не мога да кажа както трябва какво мисля! — извика Жермен. — Мари, вие не ме обичате, там е работата. Виждам ви се много прост и груб. Ако поне малко ме обичахте, нямаше да забелязвате така ясно недостатъците ми. Но вие не ме обичате, това е.

— Е, добре, това не е по моя вина — отговори тя, малко огорчена, че той не ѝ говори вече на „ти“. — Направих всичко възможно, докато ви слушах, но колкото повече се мъча, толкова по-малко мога да си представя, че е възможно да бъдем мъж и жена.

Жермен не отговори. Той притисна главата си с ръце и малката Мари не можеше да разбере дали плаче, дали се сърди или е заспал. Тя се поразтревожи, като видя колко е мрачен, и се чудеше какво да мисли. Но не посмя да му говори повече и понеже беше се смутила от думите му, не ѝ се спеше; зачака нетърпеливо да се зазори, като непрекъснато стъкваше огъня и бдеше над детето, за което Жермен като че ли изобщо не се сещаше. А той не спеше; не мислеше за съдбата си, не правеше смели проекти, нито планове за съблазняване. Чисто и просто страдаше, сърцето му тежеше като камък. Искеше му се да е умрял. Струваше му се, че работите му вървят от зле към по-зле и ако можеше да заплаче, щеше да плаче безспир. Към мъката му се примесваше и яд към самия него и той се задъхваше, без да може и без да иска да се съжалява.



Когато се зазори и от полето долетяха шумове, Жермен откри лицето си и стана. Той видя, че малката Мари също не е спала, но не намери думи да изкаже загрижеността си. Беше съвсем обезсърчен. Скри отново седлото на Сивушка в храстите, праметна дисагите през рамо, улови сина си за ръка и каза:

— А сега, Мари, вече трябва да свършим нашето пътешествие. Искаш ли да те заведа до Ормо?

— Ще излезем заедно от гората — отговори тя — и когато разберем къде се намираме, всеки ще си върви по пътя.

Жермен не отговори. Той беше оскърбен, че девойката не желаше да я заведе в Ормо, но не забеляза, че ѝ е предложил това с тон, който предполагаше отказ.

След като изминаха сто крачки, срещнаха, един дървар, който им показа пътя и им обясни, че щом минат голямата ливада, единият трябва да свърне вдясно, другият вляво, за да стигнат; Ормо и Фурш били толкова близо, че къщите на Фурш се виждали съвсем ясно от чифлика в Ормо и обратното.

После, когато те му благодариха и го подминаха, дърварят ги извика, за да ги попита не са ли изгубили един кон.

— Намерих — каза той — една хубава сива кобила в двора си, сигурно вълкът я е принудил да търси убежище. Кучетата ми джафкаха по нея цяла нощ и щом се развидели, видях коня в обора. Там е още. Ако си я познаете, вземете си я.

Жермен предварително беше описал Сивушка и като разбра, че дърварят му говори за нея, отиде да си вземе седлото. Малката Мари му предложи тогава да отведе детето в Ормо, а той да отиде да го вземе, след като мине през Фурш.

— Той е толкова мръсен след нощта на открито, ще му изпера дрехите, ще му измия муцунката, ще го среща и когато пак стане хубав и приличен, можете да го представите на бъдещото си семейство.

— А кой ти каза, че искам да вървя във Фурш? — отговори Жермен ядосано. — Може би няма да отида.

— Напротив, Жермен, трябва да отидете и ще отидете — каза девойката.

— Много бързаш да ме ожениш за друга, за да се подsigуриш, че няма да ти досаждам.

— Хайде, Жермен, не мислете вече за това. Тази мисъл ви хрумна през нощта, понеже нашето ужасно приключение малко ви поразстрои. Но сега вече бъдете разумен. Обещавам ви да забравя какво сте ми казали и да не говоря никога за това на никого.

— Ех, говори, ако искаш, нямам навик да се отричам от думите си. Това, което ти казах, беше вярно, честно и няма да се червя от думите си пред никого!

— Да, но ако жена ви узнае, че точно когато сте отивали да я искате, сте мислили за друга, едва ли ще ѝ бъде приятно. Затова внимавайте какво говорите. Не ме гледайте тъй особено пред хората! Мислете за татко Морис, който разчита на вашето послушание и който много ще ми се ядоса, ако не изпълните желанието му заради мене. Довиждане, Жермен, ще отведе малкия Пиер, за да ви принудя да отидете във Фурш. Той е залог, който вземам от вас.

— Искаш ли да отидеш с нея? — запита Жермен сина си, като видя, че той се държи за малката Мари и е готов да върви с нея.

— Да, татко — отговори детето, което беше слушало и разбрало по свой начин това, което те бяха приказвали пред него без стеснение. — Отивам с миличката Мари. Ще дойдеш да ме вземеш, когато свършиш с женитбите. Но аз искам Мари да стане моя майчица!

— Виждаш добре, че и той го иска — каза Жермен на девойката и добави: — Слушай, малки Пиер, аз искам тя да ти стане майка и да остане завинаги с тебе, но тя не иска. Постарай се да ти обещае това, което на мен отказва.

— Бъди спокоен, татко, ще я накарам да каже „да“. Малката Мари прави винаги това, което аз искам.

И той се отдалечи с девойката. Жермен остана сам, по-тъжен и по-нерешителен от когато и да било.

## XII. СЕЛСКАТА ЛЪВИЦА

Все пак, когато нагласи дрехите и коня, когато яхна Сивушка и му показаха пътя за Фурш, той си помисли, че няма накъде да отстъпва и трябва да забрави тази вълнуваща нощ като опасен сън.

Завари татко Леонар на прага на бялата му къща, седнал на дървена пейка, боядисана в яркозелено. Шест каменни стъпала водеха към площадката — така се виждаше, че къщата има изба. Стените на градината и конопчийницата бяха варосани. Къщата беше красива, можеше да мине дори за градска.

Бъдещият тъст посрещна Жермен и след като пет минути го разпитва за цялото семейство, добави думите, приети за израз на вежливост, когато се посрещат гости:

— Дошли сте да се поразходите ли?

— Дойдох да ви видя — отговори Жермен — и да ви поднеса този малък подарък от страна на моя тъст, като ви кажа също така от негова страна, че сигурно знаете с какви намерения идвам у вас.

— Ха, ха — засмя се татко Леонар, като потупа големия си корем. — Виждам, разбирам, зная! — И като намигна, добави: — Вие не сте единственият, млади човече. В къщата вече трима кандидати чакат като вас. Аз не отпращам никого и ще ми бъде много неприятно да обидя когото и да било, защото всичките са добри партии. И все пак заради татко Морис и като имам предвид колко плодородни са земите, които обработвате, предпочитам да сте вие. Но дъщеря ми е пълнолетна и господарка на имота си. Ще постъпи, както ѝ се харесва. Заповядайте, запознайте се с нея, пожелавам ви да изтеглите печелившия номер.

— Извинявайте, прося извинение — отговори Жермен, много изненадан, че се оказа допълнителна бройка, където очакваше да бъде единствен. — Не знаех, че дъщеря ви има и други женихи и не идвам, за да им я оспорвам.

— Ако сте си помислили, че поради вашето закъснение — отговори, без да губи доброто си настроение, татко Леонар — дъщеря

ми ще страда от липса на кандидати, много сте се излъгали, момчето ми. Нашата Катрин има с какво да привлече желаещите да се оженят за нея и трудно ще ѝ бъде само да избира. Но заповядайте в къщи, казвам ви, не губете смелост. Тя е жена, която си заслужава да се борят за нея. — И като бутна Жермен да влезе в къщата, извика с весела грубост: — Хей, Катрин, ето че дойде още един!

Това весело, но проташко представяне на вдовицата в присъствието на другите ухажори, смути и ядоса Жермен. Той се почувствува неловко и остана известно време, без да се опитва да вдигне очи към красавицата и нейния двор.

Вдовицата Герен беше добре сложена и все още свежа. Но Жермен от пръв поглед не хареса изражението на лицето ѝ и тоалета ѝ. Тя изглеждаше дръзка и доволна от себе си и забрадката ѝ, подшитата с три реда дантела, копринената ѝ престилка и шалчето ѝ в златисточерно съвсем малко съответствуваха на представата му за сериозна и порядъчна вдовица.

Поради изисканите ѝ дрехи и свободното ѝ държане тя му се видя стара и грозна, макар че не беше нито едното, нито другото. Той си помисли, че такова красиво облекло и такова весело държане поскоро подхождат на възрастта и тънкия ум на малката Мари, но шегите на тази вдовица му се виждаха груби и прекалено смели и му се струваше, че тя носи без достойнство разните си красиви труфила.

Тримата женихи стояха на масата, отрупана с вина и ястия, които заради тях не раздигаха цялата неделна утрин. Защото татко Леонар обичаше да показва богатството си, а и вдовицата нямаше нищо против да се перчи с хубавите си съдове и да кани гости на трапезата като рентиерка. Жермен въпреки простотата и доверчивостта си забеляза всичките тези неща с истинска наблюдателност и за първи път в живота си застана нащрек, докато пиеше. Татко Леонар го принуди да седне с другите кандидати, настани се до него, занимаваше го — оказваше му явно предпочитание. Дивечът, който Жермен му беше подарил, макар да бе използвал част от него, все пак беше достатъчно изобилен, за да направи добро впечатление. Вдовицата очевидно държеше на тези неща, а кандидатите изгледаха презрително дара.

Жермен се чувствуваше неловко в тази компания и ядеше без охота. Татко Леонар се пошегува с него по този повод.

— Вие сте много тъжен — каза му той — и се мръщите на чашата. Любовта не бива да ви убива охотата за ядене, защото жених с празен стомах не умее да намира толкова хубави думи, колкото онзи, на когото чашка винце е прояснила мислите.

Жермен се почувствува оскърбен, че го мислят вече за влюбен и превзетият вид на вдовицата, която наведе усмихнато очи, сякаш сигурна в успеха си, събуди в него желание да възрази; страхувайки се обаче да не се покаже неучтив, той се усмихна и се въоръжи с търпение.

Кандидатите на вдовицата му се видяха трима простаци. Сигурно бяха много богати, щом ги бяха приели. Единият беше над четиридесетгодишен и дебел почти колкото татко Леонар, другият — едноок и пиеше толкова, че беше съвсем оглупял, третият беше млад и доста хубав, но понеже искаше да се покаже умен, приказваше такива плоски неща, че просто да ти дожалее. Въпреки това вдовицата се смееше тъй, като че ли е във възторг от всичките му глупости и с това не показваше кой знае колко добър вкус. Жермен помисли отначало, че е спряла избора си на тоя кандидат, но скоро забеляза, че тя насърчава и него и очевидно желае той да се изяви. Затова стана още по-студен и по-сериозен.

Настъпи часът за утринна молитва и всички станаха от масата, за да отидат заедно на черква. Трябваше да вървят до Мерс на половин левга от Фурш; Жермен беше толкова уморен, че с удоволствие би си подремнал преди това, но нямаше навик да пропуска неделната служба, затова тръгна с другите.

Пътицата бяха задръстени с хора и вдовицата вървеше гордо, съпроводена от своите трима женихи; тя улавяше подръка ту единия, ту другия, пъчеше се и вървеше гордо изправена. Много ѝ се искаше да се похвали и с четвъртия пред хората, но на Жермен му се стори смешно да го мъкнат пред очите на толкова народ като че ли танцуват котилъон, затова вървеше на прилично разстояние от компанията и разговаряше с татко Леонар, като се стараше да го развлича, за да го забави и да не се присъединят към свитата на вдовицата.

## ХІІІ. ГОСПОДАРЯТ

Когато пристигнаха, вдовицата се спря да ги изчака. Тя на всяка цена искаше да влезе в селото с всичките си обожатели. Но Жермен не пожела да ѝ достави това удоволствие; той остави татко Леонар, отиде да разговаря с разни познати и влезе в черквата през другата врата. На вдовицата никак не ѝ стана приятно.

След службата тя излезе тържествуваща на ливадата, където танцуваха, и откри танците последователно с тримата си обожатели. Жермен я погледна как играе, намери, че танцува хубаво, но превзето.

— Е — каза му Леонар, като го тупна по рамото, — няма ли да танцувате с дъщеря ми. Много сте срамежлив.

— Не танцувам, откак жена ми умря — отговори Жермен.

— Е, щом си търсите вече друга, значи, че траурът в сърцето е свършил, както и траурът в дрехите.

— Не е така, татко Леонар, пък и аз съм вече стар, не обичам да танцувам.

— Слушайте — каза Леонар, като го дръпна настрана. — На вас ви стана неприятно, като дойдохте у дома и видяхте, че мястото е обсадено. Виждам, че сте много горд, но това не е разумно, моето момче. Дъщеря ми е свикнала да я задирят, особено от две години, откакто е хвърлила жалейката, и няма тя да седне да ви кани.

— Дъщеря ви е решила да се жени от две години, а още не си е избрала мъж, така ли? — запита Жермен.

— Не иска да бърза и има право. Макар че изглежда много весела и сигурно ви се струва не много разсъдлива, тя е умна жена и отлично знае какво прави.

— Не ми изглежда така — каза простодушно Жермен, — защото има трима поклонници и ако знаеше какво иска, двамата щяха да ѝ се видят излишни и щеше да ги помоли да си седят у тях.

— Защо? Вие нищо не разбирате, Жермен. Тя не желае нито стария, нито едноокия, нито младия, но ако ги отпрати, всички ще помислят, че иска да остане вдовица и никой няма да дойде вече.

— Аха, разбирам. Те служат за фирма!

— Точно така. Какво лошо има в туй, щом на тях им харесва.

— Различни хора, различни вкусове.

— Виждам, че на вас не ви харесва това, но почакайте, може да се разберем, да предположим, че предпочете вас, може би мястото ще бъде ваше.

— Да, да предположим. И колко трябва да чакам, за да узная решението? Колко време ще лапам мухи?

— Зависи от вас. Стига да умеете да говорите и да убеждавате. Дъщеря ми добре разбира, че най-хубавото време от живота ѝ ще бъде това, в което ще я задирят, затова не бърза да стане слугиня на някой мъж, след като може да командва няколко. И понеже играта ѝ харесва, тя се развлича, но ако вие ѝ харесате повече от играта, тя ще я прекрати. Не бива да падате духом. Идвайте всяка неделя, танцувайте с нея, покажете ѝ, че я искате, и ако ви намерят по-приятен и по-образован от другите, един прекрасен ден сигурно ще ви го кажат.

— Извинявайте, татко Леонар, дъщеря ви има право да постъпва, както ѝ харесва, и не аз съм този, който ще я съди. На нейно място аз бих постъпил по друг начин. Щях да проявя повече откровеност и нямаше да карам да си губят времето хора, които сигурно си имат много по-важна работа, отколкото да се въртят около една жена, която им се надсмива. Но в края на краищата, ако това я забавлява и я прави щастлива, мен никак не ме интересува. Само трябва да ви кажа нещо, което се чудя как да ви призная от сутринта, тъй като вие се излъгахте в моите намерения и не ми дадохте време да ви обясня. Вие си въобразявате нещо, което не е така. Аз не дойдох да искам дъщеря ви за жена, а да купя чифт волове, които вие сте възнамерявали да продадете другата неделя на панаира и които моят тъст харесва.

— Разбирам, Жермен — каза много спокойно Леонар. — Вие сте си променили намеренията, като сте видели дъщеря ми и обожателите ѝ. Както искате. Изглежда, че това, което привлича едни, отблъсква други. И вие имате право да се оттеглите, след като още нищо не сте казали. Ако искате наистина да купите воловете ми, елате да ги видите на пасището, там ще поговорим и сключим, не сключим сделката, ще обядвате с нас, преди да си отидете.

— Не искам да ви притеснявам, може би имате работа тук, но аз се отегчавам малко, като гледам танците и не правя нищо.

Предпочитам да видя воловете и после да дойда у вас.

При тези думи Жермен се измъкна и се отправи към ливадите, където Леонар му беше показал отдалеч част от добитъка си. Татко Морис наистина искаше да купи волове и Жермен си помисли, че ако му заведе чифт волове на умерена цена, тъстът по-лесно ще му прости, че не е постигнал целта на пътуването.

Той вървеше бързо и скоро се озова близо до Ормо. Поиска му се да целуне сина си и да види малката Мари, макар да беше загубил надежда и да беше прогонил мисълта тя да му дари щастие. Всичко, което току-що беше видял и чул, тази кокетна и празна жена, бащата, едновременно хитър и ограничен, който насърчаваше дъщеря си да се държи гордо и вероломно, градският разкош, който му се струваше престъпление за достойните полски нрави, загубеното време в празни и безсмислени приказки, ежедневието, така различно от неговото, и най-вече дълбоката неловкост, която полският човек чувства, когато го откъснат от трудовете му навици, скуката и неудобството, които беше изживял през тези няколко часа, предизвикаха у Жермен желание по-скоро да види детето си и своята малка съседка. Дори да не беше влюбен в нея, пак щеше да я потърси, за да се разсее и да се почувствува в обикновената си атмосфера.

Той се огледа в съседните ливади, но напразно. Не видя нито малката Мари, нито малкия Пиер, а беше час, в който овчарите са на пасището. В една кошара имаше голямо стадо, той запита момчето, което го пазеше, дали това са овцете на чифлика в Ормо.

— Да — каза детето.

— Вие ли сте овчарят? Във вашия край момчетата ли пазят овцете?

— Не, аз ги пазя днес, защото овчарката си отиде. Тя беше болна.

— Няма ли нова овчарка, която дойде тази сутрин?

— Да, само че и тя си отиде.

— Как така си отиде? Нямаше ли с нея едно дете?

— Да, едно момченце, което плачеше. Те си отидоха преди два часа.

— Къде отидоха?

— Ами сигурно откъдето са дошли. Не ги попитах.

— Но защо са си отишли? — каза Жермен още по-неспокойно.

— Боже, че аз отде да зная!



— Сигурно не са се разбрали за цената. И все пак нали това трябваше да е уговорено предварително!

— Не мога нищо да ви кажа. Видях ги, когато дойдоха и като си отидоха. Това е всичко.

Жермен отиде в чифлика да разпита чифликчиите. Никой не можа да му обясни какво е станало. Но сигурно беше, че след като говорила с чифликчията, девойката си беше отишла, без дума да продума, и беше отвела детето, което плачело.

— Да не би да са се отнесли грубо със сина ми? — извика Жермен с пламнали очи.

— Той ваш син ли беше? Е как тъй тогава беше с малката? Вие откъде сте и как се казвате?

Жермен, като видя, че в този край имат навик да отговарят с въпроси на въпросите, тропна нетърпеливо с крак и пожела да говори с господаря.

Той не беше там. Нямал навик да остава целия ден в чифлика. Качил се на коня и отишъл нанякъде, може би в някой от другите си чифлици.

— Добре де, не знаете ли защо е заминала девойката? — запита Жермен още по-разтревожен.

Чифликчията размени странна усмивка с жена си, после отговори, че не знаел нищо и че това не го засягало. Жермен успя да узнае само, че девойката и детето отишли във Фурш. Той изтича във Фурш. Вдовицата и обожателите ѝ не се бяха върнали, нито татко Леонар. Прислужницата му каза, че девойката и едно дете дошли да питат за него, но понеже не ги познавала, не ги приела и ги посъветвала да отидат в Мерс.

— А защо не сте ги приели? — запита мрачно Жермен. — В този край, изглежда, сте много недоверчиви, щом не отваряте вратата си на ближния.

— Ах, боже мили — отговори прислужницата. — В такава богатска къща трябва да се внимава. Аз отговарям за всичко, когато ги няма господарите, и не мога да приемам първите срещнати.

— Отвратителен обичай — каза Жермен, — предпочитам да бъда беден, отколкото да живея в такъв страх. Сбогом, девойко, сбогом негостоприемен край!

Той разпита в околните къщи, казаха му, че са видели овчарката и детето. Тъй като малкият беше тръгнал от Белер непредвидено, необлечен, със скъсана блузка, наметнат с агнешка кожа, а малката Мари, разбира се, както винаги беше бедно облечена, всички ги помислили за просяци, предложили им хляб, девойката приела парче хляб за детето, което било гладно, после бързо се отдалечили и влезли в гората.

Жермен размисли за миг и после запита дали чифликчията от Ормо е идвал във Фурш.

— Да — отговориха му, — мина на кон малко след девойката.

— Нея ли гонеше?

— А, значи, го познавате — разсмя се кръчмарят, когото той беше запитал. — Да, той е веселяк и дяволски обича да тича подир момичетата. Но мисля, че не е уловил тази, макар че ако я види...

— Достатъчно, благодаря.

И Жермен просто полетя към обора на Леонар. Оседла Сивушка, яхна я и се понесе в галоп към горите на Шантлуб.

Сърцето му туптеше от безпокойство и гняв, пот оросяваше челото му, разкървави хълбоците на Сивушка, която, като се озова на път към своя обор, се спусна да тича, без да я подканят.

## XIV. СТАРИЦАТА

Жермен скоро се озова на мястото, където бяха прекарали нощта, на брега на блатото. Огънят още димеше. Една старица събираше натрупаните от Мари съчки. Жермен се спря да я разпита. Тя беше глуха и понеже не разбираше въпросите му, отговори:

— Да, моето момче, това е Дяволското блато. То е лошо място и никой не бива да се приближава до него, без да хвърли вътре три камъчета с лявата ръка и да се прекръсти с дясната. Това прогонва духовете. Иначе с тези, които го заобикалят, става нещастие.

— Не ви питам за това — приближи се до нея Жермен, викайки с цяло гърло: — Не сте ли видели в гората една девойка и едно дете.

— Да — отговори старицата. — Тук се удави едно дете.

Жермен потрепери от глава до пети, но за щастие, жената продължи:

— Много време мина оттогава. Сложиха тук хубав кръст, за да напомня за това нещастие. Но през една бурна нощ злите духове го събориха във водата. Още се вижда единият му край. Ако на някого се случи за беда да прекара тук нощта, може да бъде сигурен, че никога няма да излезе, преди да настъпи денят. Напразно ще върви, ще върви, може да измине и двеста левги в гората и все ще се връща на същото място.

Въображението на Жермен неволно му рисуваше страшни картини, като слушаше думите ѝ; мисълта за злополука все по-упорито му се натрапваше; хладна тръпка пробяга по тялото му. Отчая се, че не научи нищо друго, затова яхна коня си и се спусна да обикаля гората, като викаше Пиер с пълен глас, свиреше, удряше с камшик, чупеше клони, вдигаше шум, а после се вслушваше дали някой няма да му отговори. До слуха му долиташе само звъntenето на хлопатарите на разпръснатите в сечището крави и грухтенето на прасетата, които си оспорваха жельдите.

Най-сетне Жермен чу зад себе си тропот на конски копита; зад него яздеше някой; изведнъж един човек на средна възраст, черноок,

силен, облечен полуграждански, му извика да спре. Жермен никога не беше виждал чифликчията от Ормо, но някакъв инстинктивен гняв му подсказа, че е той. Обърна се, измери го от глава до пети и зачака да чуе какво ще му каже.

— Не сте ли виждали насам една около петнадесет-шестнадесетгодишна девойка с едно момченце? — запита чифликчията, преструвайки се на безразличен, макар че явно не беше спокоен.

— Какво искате от нея? — запита Жермен, без да прикрива яда си.

— Мога да ви кажа, приятелю, че това не е ваша работа. Но тъй като нямам причини да крия, ще ви обясня, че тя е овчарка, която бях наел за годината, без да я познавам... Като дойде, ми се стори много млада и много слаба за работата в чифлика. Благодарих ѝ и исках да ѝ платя разноските за пътуването, но тя се ядоса и си отиде зад гърба ми... Толкова бързаше, че дори забрави част от вещите и кесията си, която не съдържа кой знае колко пари, може би само няколко су, но понеже имах път насам, мислех, че ще я видя, за да ѝ дам това, което е забравила и което ѝ дължа.

Жермен беше честен по душа, затова, като чу тази история, прие, че ако, не е правдоподобна, поне е възможна. Той изгледа проникателно чифликчията, който издържа изпитанието поради безсрамие или поради чисти мисли.

„Трябва да си изясня нещата“ — помисли си Жермен и съдържайки негодуванието си, обясни:

— Тази девойка е от нашия край, аз я познавам, сигурно е някъде насам... Да вървим заедно, сигурно ще я намерим...

— Имате право — каза чифликчията, — да вървим... Но ако не я намерим в края на пътеката, аз се отказвам, защото трябва да вървя към Ардант.

„О, — помисли си Жермен, — няма да те изпусна, ако ще двадесет и четири часа да се въртя около Дяволското бласто.“

— Почакайте — каза изведнъж Жермен, като погледна в трънаците, които се поклащаха някак странно. — Ехо, ехо, Пиер, ти ли си, детето ми?

Като позна гласа на баща си, детето изскочи от храстите като козле, но виждайки чифликчията, се спря подплашено и несигурно.

— Ела, Пиер, ела, аз съм! — извика Жермен и се спусна след него.

Той скочи от коня и го прегърна.

— Къде е малката Мари?

— Тук е, крие се, защото се страхува от този грозен черен човек и аз също.

— Е, бъди спокоен... нали аз съм тук. Мари, Мари, аз съм!

Мари изпълзя от храстите и щом видя Жермен, след когото идваше чифликчията, тя изтича към Жермен, хвърли се в прегръдките му и притискайки се до него като дъщеря до баща си, прошепна:

— Ах, мили Жермен, нали ще ме защитите! С вас не ме е страх!

Жермен потръпна. Той погледна Мари — тя беше бледа, дрехите ѝ бяха изпокъсани от тръните, сред които беше тичала, мъчейки се да се добере до гъсталака като подгонена от ловци кошута. Но по лицето ѝ не бяха изписани нито срам, нито отчаяние.

— Господарят ти иска да ти говори — каза Жермен, като продължаваше да я наблюдава.

— Господарят ми ли? — възрази тя гордо. — Този човек не ми е господар и никога няма да ми стане!... Вие, Жермен, сте моя господар. Искам да ме отведете със себе си, ще ви слугувам даром.

Чифликчията беше направил няколко крачки напред, преструвайки се на обезпокоен.

— Хей, момиченце — каза той, — забравихте си нещо у нас, та идвам да ви го донеса.

— Няма такова нещо, господине, нищо не съм забравила и няма какво да ви искам.

— Послушайте ме — прекъсна я чифликчията, — имам да ви кажа нещо. Хайде, не се страхувайте, само две думи...

— Можете да ги кажете високо, нямам тайни с вас.

— Елате поне да си вземете парите.

— Парите ли! Вие, слава богу, не ми дължите нищо.

— Сигурен бях в това — каза Жермен полугласно, — но няма значение, Мари, изслушай го какво ще ти каже. Защото и аз искам да го узная. После ще ми го повториш. Имам си причини за това. Приблужи се до коня му, аз не те изпускам от поглед.

Мари пристъпи към чифликчията, който ѝ каза, като се наведе над дъгата на седлото и сниши глас:

— Момиченце, ето ти един хубав златен луидор, но нищо няма да казваш, чуваш ли? Аз ще обясня, че си много слаба за работата в моя чифлик и повече нито дума за... Ще намина тези дни към вас и ако не си казала нищо, ще ти дам още нещо... Освен това, ако станеш по-разумна, само ми кажи! Ще те взема при мен или ще отидем да си поговорим двамата по здрач из ливадите. Какъв подарък искаш да ти донеса!

— На ви, господине, моя подарък — отговори високо малката Мари, като му хвърли грубо златния луидор в лицето. — Благодаря ви много и ви моля, когато смятате да наминете към нас, да ме предупредите, всички момчета от моето село ще ви посрещнат, защото в нашия край много обичат господарите, които искат да се развличат с бедните девойки. Сам ще се уверите, ще ви чакат!

— Вие сте лъжкиня и приказвате глупости — каза разярен чифликчията, като повдигна застрашително пръчката. — Искате да накарате хората да вярват работи, дето не са били, но няма да ми измъкнете пари, знаем ги такива като вас!

Мари отстъпи ужасена, но Жермен се хвърли напред и улови юздата на коня; като я разтърси силно, той извика:

— Сега всичко е ясно! Разбираме каква е работата. Слизай, мой човек, слизай да си поговорим двамата!

Чифликчията нямаше никакво желание да изостря разправията. Той пришпори коня си, за да се освободи, и искаше да удари с пръчката ръцете му, за да пусне юздата, но Жермен избегна удара и като го улови за краката, го събори в папратта, където го притисна; чифликчията успя да се изправи на крака и започна да се защитава яростно. Когато Жермен най-сетне го притисна под себе си, той му каза:

— Безсърдечен човек! Мога да те пребия, ако искам! Но не обичам да причинявам зло, пък и никое наказание няма да просветли мръсната ти съвест... Няма да мръднеш оттук, докато не поискаш извинение на колене от тази девойка!...

Чифликчията, на когото подобни истории не му бяха за пръв път, реши да обърне всичко на шега. Започна да ги уверява, че грешката му не била толкова сериозна, защото била само на думи, и че с удоволствие щял да поиска прошка, при условие че целуне девойката и

отидат да изпият литър вино в най-близката кръчма, за да се разделят като най-добри приятели.

— Мъчно ми е за тебе — каза Жермен, като навря лицето му в земята, — затова бързам да се разделя колкото може по-скоро със злюбната ти мутра! Върви си, черви се от себе си, ако можеш, и се постарай да минеш по „пътеката на обидените“<sup>[1]</sup>, ако дойдеш в нашия край.

Той взе чимширената пръчка на чифликчията, счупи я на коляното си, за да покаже колко силни са юмруците му, и хвърли презрително парчетата надалеч.

После улови с едната ръка сина си, а с другата малката Мари и се отдалечи, треперещ от негодувание.

---

[1] Така наричат пътеката, която е в страни от главната улица на селата. Смятат, че хората, които се страхуват от обиди и заслужено наказание, свиват по нея, за да се предпазят. — Б.а. ↑

## XV. ЗАВРЪЩАНЕТО В ЧИФЛИКА

След четвърт час излязоха от шубраците. Яздеха по шосето и Сивушка радостно цвилеше при вида на познатите предмети. Малкият Пиер разказваше на баща си какво се беше случило, така както той го бе разбрал.

— И когато пристигнахме там, *този човек* започна да говори на моята Мари в кошарата, където бяхме отишли веднага, за да видим хубавите овце. Аз се бях качил в яслата, за да си играя, и *този човек* не ме виждаше. И тогава той каза „добър ден“ на моята Мари и я целуна.

— Ти си оставила да те целуне, Мари! — извика Жермен, разтреперан от гняв.

— Помислих си, че го прави от вежливост, че може да е обичай в селото, в което бяхме дошли, както у вас бабата целува девойките, които идват на работа, за да им покаже, че ги осиновява и ще им бъде като майка.

— И после — продължи малкият Пиер, горд, че разказва приключение, — *този човек* ти каза нещо лошо, което ти ми поръча никога да не повтарям и да не си спомням. И аз веднага го забравих. Да, ама ако татко поиска да му го кажа, какво беше...

— Не, Пиер, не искам да го чуя, желая и ти да не си спомняш. — В такъв случай пак ще го забравя — съгласи се детето. — И после *този човек* като че ли се ядоса, защото Мари му каза, че ще си отиде. Той й рече, че ще й даде каквото поиска, сто франка! И моята Мари още повече се ядоса. Тогава той се приближи до нея, като че ли искаше дай направи нещо лошо. Аз се уплаших, хвърлих се към Мари и се развиках. Тогава *този човек* каза: „Какво е това? Отде се взе това дете? Дайте го насам!“ И вдигна пръчката да ме бие... Но моята Мари го спря, като му каза: „Ще си поговорим по-късно, господине. А сега трябва да отведе това дете във Фурш и ще се върна.“ И щом той излезе от кошарата, моята Мари ми каза: „Да бягаме, Пиер, да се измъкваме бързо оттук, защото този човек е лош и ще ни направи нещо лошо.“ Тогава се измъкнахме иззад плевните, преминахме малка ливада и



отидохме да те търсим във Фурш. Но теб те нямаше там и не ни поканиха да те чакаме. Тогава *този човек*, който беше яхнал един черен кон, дойде зад нас и ние избягахме по-надалеч, а после се скрихме в гората. И после той дойде и като го чувахме, че идва, се криехме. И после, като мина, пак се спуснахме да тичаме, за да си идем у дома. И най-накрая ти дойде и ни намери. Ето така стана всичко. Нали, Мари, не забравих нищо?

— Не, Пиер, това е истината, а сега, Жермен, вие ще ми бъдете свидетел и ще обясните на всички у нас защо не съм останала там, макар да не са ми липсвали смелост и желание за работа.

— А аз, Мари, ще те помоля сама да се запиташ стар ли е един двадесет и осем годишен мъж, когато трябва да защити жена и да накаже един безсрамник! Много ми се иска да зная дали Бастиен или някой друг младеж, по-млад от мене с десет години, би могъл да сплеска така *този човек*, както казва малкият Пиер. Какво мислиш за това?

— Мисля, Жермен, че вие ми направихте голяма услуга, за която ще ви бъда благодарна цял живот.

— Това ли е всичко?

— Татенце — обади се детето, — не съм говорил още с малката Мари за онова, дето ти бях обещал, но ще ѝ го кажа в къщи, а ще го кажа и на баба.

Това обещание на детето накара Жермен да се замисли. Сега му предстоеше обяснение със семейството; трябваше да каже защо се е отказал от вдовицата Герен, но да не им даде да разберат какво му е помогнало да прояви такава прозорливост и строгост. Когато човек е щастлив и горд, лесно е да накара другите да приемат щастието му, но много неприятно е, когато от едната страна те отблъскват, а от другата те осъждат.

За щастие, малкият Пиер спеше, когато пристигнаха в чифлика, и Жермен го сложи в леглото, без да го събужда. После обясни, както можа, какво е станало. Татко Морис, седнал на трикрако столче пред къщата, го изслуша сериозно и макар че беше недоволен от резултата, когато Жермен му разказа за кокетството на вдовицата и го запита откъде щеше да намери време да ходи петдесет и две недели да я ухажда с риск да бъде отпратен в края на годината, тъстът му отговори, като поклати глава в знак на съгласие:

— Не си сгрешил, Жермен, правилно си постъпил.

А когато Жермен му разказа как е бил принуден да отведе малката Мари, за да ѝ спести обидите, а може би и насилието на един недостоен господар, татко Морис пак поклати глава и каза:

— Не си сгрешил, Жермен, добре си сторил.

Когато Жермен свърши разказа си и даде всички нужни обяснения, тъстът и тъщата едновременно въздъхнаха примирено, като се спогледаха. После главата на семейството стана и каза:

— Е, да бъде волята божия! Насила хубост не става!

— Елате да вечеряте, Жермен — покани го тъщата. — Жалко, че работата не стана, но както изглежда, не е било угодно богу. Ще трябва да се огледаме другаде.

— Да — добави старецът, — както казва жената, ще трябва да се огледаме другаде.

Повече не говориха по този въпрос. И когато на другия ден малкият Пиер се събуди още от тъмно, забравил вече необикновените приключения от предните дни и какво му се беше въртяло в главичката, той започна да мисли само как да си играе с братчетата и да се прави на голям пред воловете и конете.

Жермен също се опита да забрави, като потъна в работата си, но беше толкова тъжен и разсеян, че на всички правеше впечатление. Той не говореше на малката Мари и дори не я поглеждаше и все пак, ако някой го запитваше в коя ливада е тя или по кой път е минала през всеки час на деня, би могъл да каже. Не посмя да помоли близките си да я приемат в чифлика през зимата, макар да знаеше, че я чака беднотия. Но стана така, че стрина Гийет изобщо не разбра как оскъдните ѝ запаси от дърва не намаляваха и как сайвантът ѝ беше винаги пълен сутрин, след като го оставяше почти празен вечер. Така беше и с житото, и с картофите. Някой минаваше край прозорчето на хамбара и изсипваше цели торби на пода, без да събуди никого и без да остави каквито и да било следи. Старата жена се безпокоеше и в същото време се радваше; тя поръча на дъщеря си да не говори на никого за това, като ѝ обясни, че ако някой чуе какво чудо става, ще я обявят за вещица. Всъщност тя наистина беше убедена, че дяволът е замесен в тази работа, но не бързаше да се скара с него, като извика свещеника да направи заклинание над къщата. Казваше си, че има

време, а когато сатаната дойде да ѝ поиска душата, ще му я даде заради благодеянията му.

Малката Мари разбираше по-добре каква е работата, но не смееше да каже нищо на Жермен от страх той да не почне пак да ѝ говори за женитба; когато беше с него, се преструваше, че нищо не е забелязала.

## XVI. СТРИНА МОРИС

Един ден стрина Морис и Жермен се озоваха сами в овощната градина. Тя му каза приятелски:

— Клети зетко, струва ми се, че не сте добре. Не ядете с охота както обикновено, не се смеете, почти не продумвате. Да не би някой в къщи или ние самите, без да знаем и да сме искали, да сме ви обидили?

— Не, майко — отговори Жермен, — вие винаги сте били добра към мен като родна майка и аз, дори да бях най-големият неблагодарник, пак не бих се оплакал от вас, от мъжа ви или от когото и да било от домашните.

— В такъв случай, дете мое, да не би пак да ви мъчи мисълта за жена ви? Вместо с време болката ви да стихва, тя като че ли се усилва! Непременно трябва да послушате баща си, който така умно ви съветва да се задомите втори път.

— Да, майко, и аз така мисля, но жените, които ме съветват да погледна, не ми харесват. Като ги видя, вместо да забравя моята Катрин, още повече почвам да мисля за нея.

— Сигурно е така, Жермен, защото ние не сме разбрали коя ви е по сърце. Трябва да ни помогнете, като ни кажете истината. Все ще има някъде жена като за вас, защото добрият бог е сътворил всеки човек тъй, че друг да може да му дари щастие. Ако знаете къде да търсите жената, която ви подхожда, вземете я, и хубава или грозна, млада или стара, богатата или бедна, ние със стария сме решили да се съгласим, защото тежко ни е, като ви гледаме колко сте тъжен и не можем да живеем спокойно, след като вие не сте спокоен.

— Майко, вие сте добра като господ, а също и татко. Но съчувствието ви не е лек за моите рани. Девойката, която аз искам, не ме иска.

— Да не е много млада? Безразсъдно е да се привързвате към младо момиче!

— Какво да правя, мила мамо, така си е. Направих тая лудост да се влюбя в млада и много се осъждам за това. Правя всичко възможно да не мисля за нея, но и като работя, и като почивам, на молитва или в леглото, с децата или с вас, все мисля за нея и за нищо друго.

— Туй е като магия, Жермен. За нея има само един лек. Тази девойка да си промени мнението и да ви изслуша. Трябва, значи, да се намеся аз, да видим възможна ли е тази работа. Кажете ми коя е и как се казва!

— Уви, мила мамо, не се решавам, защото ще ми се смеете!

— Няма да ви се смея, Жермен, защото на вас ви е мъчно. Как тъй ще ви огорчавам още повече! Да не е Фаншет?

— Не, майко, не е тя.

— Или Розет?

— Не.

— Кажете я вие тогава, защото тъй никога няма да свършим, ще трябва да изредя всички девойки от селото.

Жермен наведе глава и не се реши да отговори.

— Хайде тогава — каза стрина Морис, — днес ще ви оставя на мира, може би утре ще се окажете по-доверчив към мене или снахата по ще знае как да ви разпита.

И тя вдигна кошницата и отиде да простре бельото по храстите.

Жермен постъпи като децата, които се решават да си кажат болката, като видят, че вече не се занимават с тях. Той тръгна след тъща си и й каза цял треперещ името на „малката Мари на стрина Гийет.“

Стрина Морис страшно се изненада. Никога не би се сетила за малката Мари. Но тя прояви достатъчно деликатност да не се развика и мислено да направи заключението си. После, като видя, че мълчанието ѝ тревожи Жермен, тя му подаде кошницата и каза:

— Нима любовта е причина да не ми помагате? Вземете кошницата и елате да си поговорим. Размислихте ли добре, Жермен? Твърдо ли сте решили?

— Уви, мила мамо, няма място за съмнения. Аз отдавна да съм се решил, ако можех да разчитам на успех, но тъй като няма да ме изслушат, трябва да се излекувам, ако успея.

— А ако не успеете?

— На всеки ще му дойде краят, майко Морис. Когато пренатоварят един кон, той пада, когато волът не яде, умира.

— Значи, ще умрете, ако не успеете? Пази боже, Жермен, не ми е приятно да слушам човек като вас да говори такива неща, защото щом ги казва, сигурно ги мисли. Вие сте със силен характер, а слабостта е опасна при силните хора. Хайде, не се отчайвайте! Не мога да си представя, че девойка, която живее в такава беднотия и на която вие оказвате такава чест, може да ви откаже.

— И въпреки това тя ми отказва.

— По какви причини?

— Че вие винаги сте им правили добро, че семейството ѝ ви дължало много, че не искала да ви ядосва, като ме отклонява от богатата сватба.

— Щом казва това, ясно е, че има добри чувства и е честна. Но като ви говори така, Жермен, тя не ви лекува, защото сигурно ви казва, че ви обича и е готова да се ожени за вас, ако ние се съгласим.

— Най-лошото е, че казва, че не съм ѝ по сърце.

— Ако говори това, което не мисли, за да ви отдалечи от себе си, значи, че е дете, което си заслужава да го обичаме и което въпреки младостта си, можем да приемем заради ума му.

— Тъй ли? — възкликна Жермен, обзет от надежда. — Това би било умно и *много порядъчно* от нейна страна. Но след като е тъй разумна, страхувам се да не би да не ѝ харесвам.

— Жермен — каза стрина Морис, — обещавайте ми да живеете спокойно през седмицата, да не се измъчвате, да ядете, да спите и да бъдете весел като преди. Аз ще поговоря със стария и ако успея да го убедя, вие ще проверите какви са истинските чувства на девойката към вас.

Жермен обеща и през цялата седмица татко Морис не му каза нито дума, като че ли не подозираше нищо. Жермен се помъчи да изглежда спокоен, но все повече пребледняваше, все по тревожен ставаше.

## XVII. МАЛКАТА МАРИ

Най-сетне в неделя сутринта, когато излизаха от черква, тъща му го запита докъде са стигнали работите след техния разговор в градината.

— Доникъде — отговори той. — Не съм разговарял с нея.

— Как искате да я убедите, като не ѝ говорите.

— Говорил съм ѝ само веднъж — отговори Жермен, — когато бяхме заедно във Фурш. Оттогава дума не съм продумал. А отказът ѝ ми причини такава мъка, че предпочитам да не чувам пак, че не ме обича.

— Е, добре, синко, сега трябва да ѝ говорите. Така поръча тъстът ви. Хайде, решете се. Казвам ви, че е необходимо и че и аз го искам. Не може да живеете вечно в съмнения.

Жермен я послуша. Той отиде у стрина Гийет навел глава, измъчен. Малката Мари седеше сама край огнището и тъй се беше замислила, че не го чу, като влезе. Когато го видя пред себе си, тя скочи изненадано от стола и цяла почервеня.

— Мари — каза ѝ Жермен, като седна до нея, — идвам да ти причиня мъка и да те отегча, знам, но тъстът и тъщата искат да ти говоря, да те попитам дали ще се ожениш за мен. Ти не искаш, готов съм да го чуя.

— Жермен — запита малката Мари, — наистина ли ме обичате?

— Знам, че това те ядосва, но не е моя вината. Ако можеш да си промениш мнението, ще бъда много доволен, но, разбира се, не го заслужавам. Слушай, Мари, погледни ме, наистина ли съм толкова ужасен?

— Не, Жермен — засмя се тя, — вие сте много по-хубав от мен.

— Не ми се надсмивай, погледни ме снизходително. Още не ми е окапала косата, не ми са изпадали зъбите. Очите ми ти казват, че те обичам. Погледни в очите ми, то е написано там и всяка девойка умее да чете такава писмо!

Мари погледна в очите на Жермен весело и безгрижно. После изведнъж извърна глава и затрепери.

— Ах, боже мой, аз те плаша. Гледаш ме, като че ли съм чифликчията от Ормо. Не се страхувай, моля те, това ми причинява болка, аз няма да ти кажа лоши думи, нито ще те целуна въпреки нежеланието ти, а щом поискаш да си ида, покажи ми вратата. Чуй ме, да си вървя, ако заради мен трепериш!

Мари му протегна ръка, но без да извъръца глава, наведена над огнището, безмълвна.

— Разбирам — каза Жермен, — ти ме съжеляваш, защото си добра, не ти се ще да ме направиш нещастен. Но не можеш да ме обичаш, нали?

— Защо ми казвате такива неща, Жермен? — отговори малката Мари. — Искате да ме разплачете ли?

— Клето малко момиче, ти имаш добро сърце, знам, но не ме обичаш и криеш лицето си, защото се страхуваш да не видя колко съм ти неприятен и колко те отвращавам. А аз не смея дори да ти стисна ръката. В гората, когато синът ми спеше и ти също спеше, щях да те целуна тихичко, но по-скоро бих умрял от срам, отколкото да ти поискам целувка. Но толкова страдах тази нощ — като човек, когото пекат на тих огън. Оттогава всяка нощ те виждам насън. Ах, как те целувам, Мари, а в това време ти спиш, без да сънуваш! Сега знаеш ли за какво мисля? Че ако ти се обърнеш и ме погледнеш с очите, с които аз те гледам, и приближиш лицето си до моето, сигурно ще умра от радост! А ти сигурно си мислиш, че ако се случи това, ще умреш от яд и от срам.

Жермен говореше като насън, без сам да се чува. Малката Мари продължаваше да трепери. Но понеже той тръпнеше повече от нея, не забелязваше нищо. Изведнъж тя се обърна. Лицето ѝ беше обляно в сълзи; погледна го укорително. Горкият Жермен си помисли, че това вече е последният удар и без да чака да му каже нещо, стана да си върви. Но девойката го спря, като го прегърна и сгуши главата си до гърдите му.

— Ах, Жермен — изхълца тя, — нима не сте отгатнали, че ви обичам?

Жермен сигурно щеше да полудее, ако синът му, който го търсеше, не беше влязъл в колибата, яхнал един прът заедно със



сестричката си, която шибаше с раkitова пръчка този мним вихрогон;  
бащата се овладя, взе го на ръце, подаде го на годеницата си и каза:  
— Погледни, ти даряваш щастие не само на мене!

Тук свършва историята за женитбата на Жермен, както ми я  
разказа самият той, земеделецът със златните ръце...

# МАЛКАТА ФАДЕТ

## I

Татко Барбо от Кос беше заможен човек, не какъв да е, а общински съветник. Имаше две ниви; с тях изхранваше семейството си и дори му оставаше за продан. Ливадите му пълнеха каруците със сено, с изключение на ливадата край потока, влажна и обрасла с тръстика; фуражът му беше от най-хубавите в този край.

Имаше чудесна къща, построена на чист въздух на брега, покрита с керемиди, доходна градина и лозе, натежало от плод, само да има кой да работи. Освен това зад хамбара в китна овощна градина растяха изобилно сливи, сладки череши, круши и оскруши. А ореховите му дървета бяха най-старите и най-големите на две левги околоръст.

Татко Барбо беше добър стопанин, незлобив и грижовен баща и съпруг и се разбираше със съселаните си.

Имаше три деца, когато на стрина Барбо сигурно й се стори, че могат да гледат пет, та побърза, преди да влезе във възраст, да му даде още две наведнъж — две хубави момченца. Те си приличаха толкова много, че почти не можеха да ги различат едно от друго; бяха еднотайчни близнаци, тоест близнаци, които си приличат като две капки вода.

Когато се появиха на света и стрина Сажет ги пое в престилката си, тя не пропусна да направи с игла кръстче на ръката на първородното, като обясни, че ако му сложи панделка или огърличка, могат да ги сбъркат и тогава няма да се знае кое е по-голямото.

— Когато детето поотрасне — каза тя, — ще трябва да му се направи белег, който никога да не може да се заличи.

Така и сториха. Първото близначе кръстиха Силвине, но много скоро започнаха да го наричат Силвине за разлика от по-голямото му братче, което му стана кръстник. По-малкото беше наречено Ландри и запази това име; негов кръстник стана чичо му, а той още от детство се казваше Ландриш.

Когато татко Барбо се завърна от пазара, много се изненада, като видя две главици в люлката.

— Охо! — възкликна той. — Ето че люлката е много тясна! Още утре ще трябва да я разширя.

Той разбираше от дърводелство, без да е учил занаята, половината покъщнина беше негово дело. Веднага се погрижи за жена си, даде ѝ голяма чаша топло вино и тя се почувствува много по-добре.

— Хубаво работиш, жено — каза татко Барбо, — само да ми е як гърбът. Ето ти още две излишни гърла за хранене, което ще рече оран и гледане на добитъка без почивка. Но бъди спокойна, ще се справим! Все пак гледай другия път да не ни родиш три, че ще ни дойде нанягорно.

Стрина Барбо се разплака и на татко Барбо му домъчня.

— Хайде, хайде — каза той, — не се огорчавай, мила жено! Не ти го казах да те упрекна, а напротив, да ти благодаря. Двете дечица са хубави и здрави, нямат никакви недъзи, много съм доволен.

— Леле боже — възкликна жената, — знам си аз, че не ме упрекувате, господарю, ами съм угрижена, защото ми казаха, че е несигурно и тежко да отглеждаш близнаци. Те си пакостели един на друг и почти винаги единият от двамата загивал, та да му е всичко наред на другия.

— Хайде де! — възрази бащата. — Кой знае дали е така? Лично аз за пръв път виждам близнаци. Туй не се случва често. Виж, стрина Сажет ги разбира тия работи, тя ще ни каже кое как е.

Повикаха стрина Сажет и тя им обясни:

— Имайте ми вяра, тези две близначета ще живеят по живо по здраво и няма да боледуват повече от другите деца. От петдесет години бабувам и съм видяла как се раждат, живеят и умират всички деца от окръга. Не за пръв път израждам близнаци. Туй, че си приличат, не вреди никак на здравето. Има близнаци, които си приличат толкова, колкото вие и аз си приличаме, а се случва единият да е силен, пък другият — слаб. Поради това единият оживява, а другият умира. Но я погледнете вашите дечица, те и двете са хубави, и двете са здрави и читави, сякаш са се родили поотделно. Не са си напакували един на друг в утробата на майка си. Родиха се лесно и двамата, нито майка им я боля, нито тях ги боля. Хубави са като ангелчета и живот ги чака. Успокойте се, стрино Барбо, с радост ще ги гледате как растат, а докато

растат, само вие и близките, които ще ги виждат всеки ден, ще можете да забележите някаква разлика помежду им. Защото никога не съм виждала такива еднакви близнаци. Също като две яребички, излюпени от едно яйце. Те са тъй милички и толкова си приличат, че само майката яребица може да ги разпознае.

— Слава богу — възкликна татко Барбо, като се почеса по главата. — Чувал съм обаче да разправят, че близнаците тъй се обичали, че ако се разделят, не можели да живеят един без друг и ако не двамата, то единият залинявал и умирал.

— Това си е чистата истина — каза баба Сажет, — но послушайте какво ще ви каже една опитна жена. И не го забравяйте, защото когато децата ви станат на възраст да се отделят от вас, аз може да не съм вече между живите, за да ви посъветвам. Внимавайте, щом вашите близнаци започнат да се разпознават, не ги дръжте все заедно. Когато водите единия на работа, другия оставяйте да пази къщата. Когато единият отиде за риба, изпратете другия на лов. Когато единият пази овцете, другият да води добитъка на паша. Когато на единия дадете да пие вино, на другия дайте чаша вода и обратното. Не им се карайте и не ги съветвайте едновременно двамата, не ги обличайте еднакво. Когато единият е с шапка, другият да носи каскет и ризите им никога да не са с еднакъв цвят. Правете, струвайте, не ги оставяйте да си приличат тъй, че хората да ги бъркат, и нека да свикнат да се делят един от друг. Страх ме е, че думите ми ще влязат през едното ви ухо и ще излязат през другото, но ако не ме послушате, горко ще се разкайвате.

Баба Сажет беше сладкодумна и всички ѝ повярваха. Обещаха да постъпят тъй, както ги посъветва, и я дариха богато, преди да я изпратят. Понеже тя бе препоръчала да кърмят близнаците с различно мляко, помъчиха се да намерят дойка.

В селото нямаше. Стрина Барбо не се беше надявала на близнаци и тъй като винаги бе кърмила сама децата си, не ѝ беше дошло на ум да потърси предварително. Наложил се татко Барбо да замине, за да намери кърмачка в околността. През това време, понеже майката не можеше да остави новородените да линееят, започна да ги кърми и двете.

Хората в нашия край не обичат прибързаните решения и дори да са имотни, все трябва да се попазарят. Известно беше, че семейство

Барбо има с какво да плати и всички смятаха, че майката, която не беше вече в първа младост, не може да кърми двете близначета, без да се изтощи. Затова всички кърмачки, които татко Барбо намери, му поискаха по осемнадесет ливри на месец — така си е и редно да плати един заможен човек.

На татко Барбо обаче не му се даваха повече от дванадесет до петнадесет, смяташе дори, че и това е много за един селянин. Обходи всички околни села и много се пазари, но не успя да се споразумее с никоя. Всъщност нямаха бърза работа, защото двете бебета бяха мънички и нямаше как да уморят майка си; освен това бяха здрави и кротички и тъй малко плачеха, че не създаваха повече грижи от едно бебе. Когато едното спеше, спеше и другото. Бащата беше разширил люлката, тъй че ако двете деца плачеха едновременно, люлееха ги и ги успокояваха едновременно.

Най-сетне татко Барбо се споразумя с една кърмачка за петнадесет ливри, спореха още за някакви сто су; тогава жена му се намеси:

— Слушай, татко, не разбирам защо ще харчим сто и осемдесет или двеста ливри годишно, като че ли сме господари и като че ли аз съм престаряла, та не мога да си храня сама децата. Имам мляко дори в излишък. Я ги погледнете нашите момченца, вече са на един месец, а как хубаво растат! Мерлодица, дето искате да я вземете за дойка на едното, не е и наполовина здрава и читава като мене. Млякото ѝ е осемнадесетмесечно и не струва за такова малко дете. Баба Сажет каза да не храним близначетата с едно и също мляко, за да не се обикнат много. Вярно е, така каза, ама не рече ли, че трябва еднакво да се грижим за тях, понеже близнаците не са тъй силни като другите деца. По-добре нашите да се обичат прекалено много, отколкото едното да си иде заради другото. Че пък и кое от двете ще дадем на кърмачката? Признавам си, еднакво мъчно ще ми е да се разделя и с едното, и с другото. Обичам еднакво всичките си деца, но не знам защо, тези двечките като че ли ми са най-миличките и най-сладките, които съм носила на ръце. Нещо все ми става на сърцето, боя се да не ги изгубя. Моля ви се, мъжо, да не мислим вече за кърмачка. За всичко останало ще послушаме баба Сажет. Пък и как могат бозайничета да се обикнат толкова много, когато, след като ги отбия, няма да си разпознават още крачетата и ръчичките.

— Право казваш, жено — отговори татко Барбо и погледна жена си, която беше рядко запазена и силна. — А ако все пак, докато децата пораснат, здравето ти се разклати?

— Не се страхувайте — успокои го майката, — имам добра охота, все едно, че съм петнадесетгодишна. Пък и ако усетя, че се изтощавам, обещавам да не крия, винаги има време да изпратим едно от клетите дечица вън от къщи.

Татко Барбо се предаде. Още повече че предпочиташе да не прави излишни разходи. Стрина Барбо кърмеше близнаците, без да се оплаква и без да се измъчва, и се чувствуваше толкова добре, че две години след като отби малките, роди още едно хубаво момиченце, което кръстиха Нанет и което тя също откърми сама. Това обаче беше малко прекалено и тя като нищо можеше да се разболее, ако голямата ѝ дъщеря, която също имаше бебе, не я отменяше от време на време, кърмейки малката си сестричка.

По такъв начин челядта се множеше и скоро запъпли под слънцето; малки вуйчовци и малки лели с малки племеннички и малки племенници, и никой не би могъл да укори едните, че са непослушни или по-разумни от другите.

## II

Близнаците растяха и укрепваха, без да създават излишни грижи, без да боледуват повече от другите деца; бяха дори по-кротки и по-издръжливи; никой не усети кога им поникнаха зъбите и кога проходиха.

Имаха руси коси, които не потъмняха и когато пораснаха. Бяха хубавички, със сини очи, широкоплещести, стройни, добре сложени, по-едри и по-смели от всички деца на тяхната възраст; който минеше през Кос, се спираше да ги погледа и да им се възхити; като си отиваха, всички казваха: „Какви хубави момченца!“

Така още от ранна възраст близнаците свикнаха да ги оглеждат и да ги разпитват; те растяха умни и никак не бяха свенливи. Държаха се свободно с всички и вместо да се крият из храстите, като видят чужд човек, както повечето деца от нашия край, винаги се спираха при новодошлия и отговаряха любезно на въпросите, без да свеждат глава и без да ги подканят. В първия момент не можеха да ги различат — приличаха си като две капки вода. Но като постояха с тях, забелязваха, че Ландри все пак е малко по-едър и по-силен, че косата му е малко по-гъста, носът — малко по-голям, очите — малко по-живи. Освен това челото му беше по-широко, той имаше по-решителен вид; брат му имаше луничка на дясната буза, а той малко по-голяма на лявата. Хората от градчето ги разпознаваха. Но все пак, когато се свечереше, отдалеч почти всички ги бъркаха, още повече че близнаците имаха еднакви гласове и понеже знаеха, че не могат да ги разпознаят, понякога единият отговаряше вместо другия и никой нищо не разбираше. Татко Барбо също ги смесваше понякога. Само майката, както беше предвидила баба Сажет, никога не грешеше, дори в най-тъмната нощ, дори да бяха надалеч, дори да не ги виждаше и да не ги чуваше добре.

Всъщност и двамата бяха чудесни деца — Ландри беше по-весел и по-смел от Силвине, но Силвине пък беше по-обичлив и по-чувствителен. Около три месеца обсъждаха как да им попречат да



бъдат все заедно. Но три месеца са дълъг срок за селата — никой няма толкова време да се занимава със странични неща. Освен това виждаха, че няма кой знае какъв резултат, а и свещеникът им каза, че баба Сажет е бърберица, защото добрият господ е създал природните закони и хората не могат да ги развалят. Малко по малко изобщо забравиха какво си бяха обещали да направят. Когато за първи път съблякоха бебешките дрехи на децата, за да ги заведат на черква, обуха им еднакви гащички, ушити от старата пола на майка им; моделът беше един и същ, защото местният шивач не знаеше две кройки.

Като поотраснаха, двете започнаха да харесват еднакви неща; когато леля им Розет пожела да им подари връзки за Нова година и двамата си избраха еднакви лилави връзки от амбулантния търговец, който разносяше на кон стоката си от къща на къща. Леля им ги попита дали си избират този цвят, защото винаги ходят еднакво облечени. Но близнаците не задълбаха въпроса; Силвине отговори, че тази връзка в торбата на търговеца му се струва с най-хубав цвят и десен, а след него Ландри заяви, че всички други връзки са отвратителни.

— Цветът на коня ми харесва ли ви? — засмя се търговецът.

— Отвратителен е — каза Ландри. — Прилича на стара сврака.

— Направо отвратителен — добави Силвине. — Истинска проскубана сврака.

— Е, няма какво — каза наставнически търговецът на лелята, — ясно е, че тези деца виждат по един и същи начин. Ако едното види червеното жълто, другото веднага ще види жълтото червено и не бива да им се възразява, защото разправят, че опитат ли се да попречат на близнаците да бъдат като два отпечатъка на една и съща рисунка, те стават идиоти и вече не знаят какво приказват.

Търговецът наговори толкова неща за лилавите връзки, защото боята им не беше трайна, та му се искаше да продаде наведнъж две.

Годините минаваха и нищо не се променяше. Обличаха еднакво близнаците, хората все повече и повече ги бъркаха и било от детска хитрост, било по силата на природния закон, който свещеникът смяташе, че никой не може да измени, когато единият пробиеше дървената си обувка, другият веднага също издънваше обувката си; когато единият си скъсаше дрехата или каскета, другият веднага побързваше също да ги скъса, а после двамата близнаци се смееха и се преструваха на невинни, ако им поискаха сметка за белята.

За щастие или нещастие с годините обичта на децата ставаше все по-силна и щом започнаха да разсъждават, те откриха, че не могат да играят с други деца, ако едното от тях го няма. Ако бащата се опиташе да задържи при себе си за цял ден единия брат, а другият останеше при майка си, и двамата се натъжаваха, пребледняваха и едва-едва работеха, като че ли бяха болни. А щом се съберяха вечер, хукваха по пътищата уловени за ръка и не искаха да се прибират — толкова им беше драго, че пак са заедно; освен това се сърдеха малко на родителите си, че са им причинили такава мъка. Отказаха се да ги разделят, защото трябва да се признае, че майката и бащата, както вуйчовците и лелите, братята и сестрите изпитваха към близнаците обич, граничеща малко със слабост. Те се гордееха, че всички хвалят двете деца, а и момченцата не бяха нито грозни, нито глупави, нито лоши. От време на време татко Барбо се позамисляше какво ли може да излезе от този им навик да стоят вечно заедно, когато пораснат, и припомняйки си думите на баба Сажет, се опитваше да ги подразни, за да ги накара да си завиждат. При най-малко провинение дърпаше ушите на Силвине, като казваше на Ландри:

— Този път ти прощавам, защото ти си по-разумен.

Силвине обаче се радваше, че неговите уши пламтят, а брат му Ландри плачеше, сякаш той беше наказаният. Опитваха се да задоволяват само единия с неща, които и двамата желаят, но ако беше храна, те си я поделяха, ако беше играчка или сечиво за работа, играеха заедно или работеха заедно, без да пресмятат кое е твое и кое е мое. Ако похвалеха единия, че се държи добре, като нарочно пренебрегваха другия, пренебрегнатият се чувствуваше доволен и горд заради брат си. И също започваше да го гали и хвали. Тъй че празна работа беше да си въобразяват, че могат да ги разделят тялом и духом, а тъй като никой не обича да противоречи на любимите деца, дори за тяхно добро, оставиха нещата да се развиват, както е рекъл господ; закачаха ги понякога, за да се забавляват, но не можеха да ги излъжат. Близнаците бяха много хитри и от време на време, за да ги оставят спокойни, се преструваха, че спорят и се бият, докато всъщност си играеха и нахвърляйки се един на друг, не си причиняваха болка. Ако някой зяпач учудено ги загледаше, че са се спречкали, те се криеха, за да му се надсмиват; чуваха ги как си бърбят и чуруликат като две птиченца на клонче.

Въпреки голямата им прилика и голямата им обич бог, който никога не е създал две еднакви творения, пожела те да имат съвсем различна съдба и тогава всички разбраха, че са две същества, напълно различни и по темперамент, и по нрав.

Събитията се развиха, след като двамата приеха първото причастие. Челядта на татко Барбо се увеличаваше благодарение на двете му дъщери, които не стояха без работа, а даваха чудесни деца на света. Големият му син Мартен, хубаво и яко момче, беше войник, зетьовете работеха здраво, но не винаги имаше изобилие. В нашия край се заредиха толкова лоши години поради природни бедствия и затруднения в търговията, че джобовете на селяните съвсем олекнаха. И тъй като татко Барбо не беше достатъчно богат да задържи при себе си всички деца, трябваше да помислят да настанят близнаците на чужда работа. Татко Кайо от Приш му предложи да вземе единия да пасе воловете му, защото имаше голямо стопанство, а момчетата му бяха или много големи, или много млади за тази работа. Стрина Барбо изживя голям страх и голяма мъка, когато мъжът ѝ заговори за пръв път по този въпрос. Сякаш никога не беше помисляла, че подобно нещо може да се случи на близнаците ѝ, макар да се бе тревожила за това още от рождението им; но тъй като слушаше за всичко мъжа си, не посмя да възрази. На бащата никак не му беше леко, затова подготви работата отдалеч. Отначало двамата близнаци плакаха много и изчезнаха за три дни сред гората и полето; връщаха се само за ядене. Те не казваха нищо на родителите си и когато ги питаха мислят ли за раздяла, не отговаряха нищо; но когато бяха сами, разглеждаха надълго и нашироко този въпрос.

Първия ден взаимно се оплакваша един на друг и се държаха за ръка, сякаш се страхуваха да не ги разделят насила. Но татко Барбо не ги раздели. Той беше умен, търпелив селянин, знаеше, че времето лекува. Още на другия ден, като видяха, че никой не ги закача и че чакат да им дойде умът в главата, близнаците се изплашиха повече от родителската воля, отколкото ако им се бяха заканвали и ги бяха били.

— Няма как, ще трябва да се подчиним — каза Ландри — и да решим кой от нас ще излезе от къщи. Оставят на нас да решим; татко Кайо е казал, че не може да ни вземе и двамата.

— Има ли значение дали ще замина, или ще остана, след като трябва да се разделим? — запита Силвине. — Все ми е едно дали ще

отида да живея другаде. Ако съм с теб, мога изобщо да отвикна от къщи.

— Тъй се казва — възрази му Ландри, — но все пак онзи, който остане с родителите, ще има по-голяма утеха и по-малко тревоги от този, който вече няма да вижда нито братчето си, нито баща си, нито майка си, нито градинката си, нито добитъка, изобщо всичко, с което сме свикнали и което обичаме.

Ландри изрече тези думи решително, но Силвине заплака, защото не беше тъй силен като брат си и мисълта да загуби всичко, да напусне всичко изведнъж, му причини такава мъка, че не можа да сдържи сълзите си.

Ландри също заплака, но по друг начин, защото той винаги мислеше как да поеме върху себе си по-големите грижи и как да спести мъката на брат си. Отгатна, че Силвине се страхува повече от него да отиде да живее на чуждо място, сред чуждо семейство и каза:

— Слушай, братко, щом трябва да се разделим, по-добре е аз да изляза от къщи. Знаеш, че съм по-як от тебе и когато боледуваме, тебе треската те хваща винаги по-силно, отколкото мен. Казват, че можем да умрем, ако ни разделят. Аз мисля, че няма да умра, но не отговарям за тебе, затова предпочитам ти да останеш при майка ни, за да те утешава и да се грижи за теб. Освен това, макар че всички ни смятат, кажи-речи, еднакви, все пак ти си по-милият, по-нежният, по-обичливият. Остани ти, а аз ще замина. Няма да бъдем далеч един от друг. Земите на татко Кайо граничат с нашите, ще се виждаме всеки ден. Аз обичам да работя и ще си разсейвам, а тъй като тичам по-добре от теб, ще идвам бързо да те видя, веднага след като свърши работният ден. Тъй ще се тревожа по-малко, отколкото ако ти си въвн от къщи, а аз си остана при нашите. Моля те, остани ти!

### III

Силвине не искаше и да чуе за това. Макар че обичаше нежно Ландри, баща си, майка си и малката Нанет, не му беше приятно брат му да понесе по-тежкия товар.

Спориха дълго и накрая теглиха жребий със сламки — по-късата сламка се падна на Ландри. Силвине не остана доволен от изпитанието и пожела да хвърлят ези-тура. Три пъти се падна, че Ландри трябва да замине.

— Виждаш, че така е писано — каза Ландри, — не бива да се противопоставяме на съдбата.

На третия ден Силвине все още плачеше, но Ландри се беше вече успокоил. В първия миг може би беше изживял по-тежко от брат си мисълта да замине, но понеже по-скоро беше осъзнал, че не трябва да се залъгва, защото не е възможно да устои на родителите си, той по-скоро преглътна мъката и се вразуми, докато Силвине все се терзаеше и не се опитваше да разсъждава правилно; така че когато Ландри вече беше решил да замине, Силвине още не можеше да си представи как ще го види да заминава.

Освен това Ландри беше малко по-честолюбив от брат си. Толкова пъти бяха слушали да им разправят, че ще останат незавършени мъже, ако не свикнат с мисълта за раздяла, че Ландри, който започваше да се гордее със своите четиринадесет години, пожела да покаже, че не е дете. Той винаги пръв убеждаваше и увличаше брат си във всичко — от първото намерено гнездо на върха на едно дърво до ден днешен. И сега съумя да го успокои, а вечерта, когато се прибраха в къщи, заяви на баща си, че брат му и той ще се подчинят на дълга си, че са теглили жребие и на него, Ландри, се е паднало да отиде да пасе воловете в Приш.

Татко Барбо сложи двамата близнаци на коленете си, макар те да бяха вече големи и силни момчета, и им каза следното:

— Деца мои, ето че вече пораснахте, разбирам го по държанието ви и съм доволен. Помнете, че когато децата радват баща си и майка

си, те радват и добрия господ на небето, който кога да е ще им се отблагодари. Не искам да зная кой от двамата ви пръв се е покорил, но бог е чул и видял и ще благослови онзи, който е говорил умно, както ще благослови и другия, който е слушал умно.

След това той заведе близнаците при майка им, за да ги похвали и тя. Но стрина Барбо едва сдържаше сълзите си, затова не можа нищо да каже, а само ги целуна.

Татко Барбо не беше глупав, ясно му беше кой от двамата е проявил повече смелост и кой повече чувствителност. Съзнаваше, че не бива да остави Силвине да се разколебае, защото виждаше, че Ландри вече е взел решение и едно-единствено нещо — мъката на брат му — би могло да го накара да отпадне духом. Затова събуди Ландри още призори, без да докосва брат му, който спеше до него.

— Хайде, детето ми — каза той тихо, — трябва да тръгнем за Приш, преди майка ти да се събуди, защото нали знаеш колко ѝ е мъчно, по-добре да ѝ спестим прощаването. Ще те изпратя до новия ти господар и ще нося вързопа ти.

— А няма ли да се сбогувам с брат си? — запита Ландри. — Той ще ни се разсърди, ако замина, без да се обадя.

— Ако брат ти се събуди и те види как заминаваш, ще заплаче, ще събуди майка ви и тя също ще се разплаче. Хайде, Ландри, ти си смело, добро момче. Нали не искаш майка ти да се разболее? Изпълни дълга си докрай, моето дете, замини, като че ли всичко е наред. Още тази вечер ще ти доведе брат ти и тъй като утре е неделя, през деня ще дойдеш да видиш майка си.

Ландри се подчини смело и премина пътната врата, без да се обръща назад. Стрина Барбо спеше леко и неспокойно, тя чу какво каза мъжът ѝ на Ландри. Клетата жена разбра, че той има право и не помръдна, пооткрехна само перденцето, за да види как Ландри излиза. Но тъй ѝ докривя, че скочи от леглото, за да го целуне. Когато доближи обаче леглото на близнаците, където Силвине спеше дълбоко, тя се спря. Клетото дете беше плакало толкова много три дни и почти цели три нощи, че бе капнало от умора и сега гореше от треска, защото се въртеше в леглото, като въздишаше и стенеше, без да се пробужда.

И като видя само единия от близнаците, който ѝ оставаше, стрина Барбо не можа да се въздържи да не си помисли, че точно за него щеше да ѝ бъде по-мъчно. Тъй си беше, той беше по-чувствителен

от двамата, може би защото не беше силен духом или защото господ в своите природни закони е предопределил от двама души, които се обичат с любов или приятелство, винаги единият да отдава по-силно сърцето си на другия. Татко Барбо предпочиташе мъничко повече Ландри, защото ценеше повече трудолюбието и смелостта, отколкото ласките и обичта. Но майката предпочиташе мъничко по-нежния и по-гальовния Силвине.

И тя се загледа в своето клето дете, бледо и посърнало, и си каза, че щеше да бъде наистина жалко да го дадат ратай и че Ландри много по-лесно ще издържи мъката и няма да се разболеет от обич към майка си и към брат си. „Това дете притежава чувство за дълг — мислеше си тя, — но все пак, ако сърцето му не беше малко студено, едва ли би могло да замине тъй, без да се подвоуми, без да извърне глава да погледне дома си и без да пролее поне една сълза. Нямаше да има сила да направи и две крачки, без да се хвърли на колене и да помоли добрия бог да му изпрати смелост, и щеше да се приближи до леглото ми, където аз се преструвах, че спя, поне да ме погледне, поне да целуне крайчеца на завесата. Моят Ландри е истински мъж. Дай му само да живее, да действа, да работи, да се справя. А Силвине има сърце на момиче, той е тъй нежен, тъй мил, свидна рожба.“ Така разсъждаваше стрина Барбо, като се въртеше в леглото, без да може да заспи, докато татко Барбо водеше Ландри през ливади и пасища към Приш. Когато се озоваха на малка височинка, откъдето къщите на Кос вече не се виждаха, и когато се намериха да се спуснат по нанадолницето, Ландри се спря и се обърна. Сърцето му се сви. Той седна безсилен в папратта, не можеше да направи нито крачка повече. Баща му се престори, че не забелязва нищо, и продължи да върви. След малко го извика тихо:

— Ето че съмва, мили Ландри, да се съвземем, ако искаме да стигнем преди изгрев.

Ландри стана и понеже се беше зарекъл да не плаче пред баща си, преглътна сълзите, които трептяха в очите му. Престори се, че пуска ножа в джоба си и пристигна в Приш, без да покаже дълбоката си безутешна болка.

## IV

Като видя, че му водят по-силния и по-прилежния от близнаците, татко Кайо се зарадва. Той разбираше много добре, че това решение не е било взето леко и понеже беше добър човек и съсед, приятел на татко Барбо, направи всичко възможно да приласкае и насърчи момчето. Поднесе му бързо супа и кана вино, за да му поолекне — виждаше, че сърцето му прелива от скръб. После го заведе да вържат воловете и му показа как трябва да го прави. Всъщност Ландри не беше новак в работата, защото баща му имаше чифт хубави волове, които той умееше да впряга и да води. Щом детето видя големите волове на татко Кайо, добре гледани, добре хранени и най-силни от всички в този край, то се почувствува гордо, че ще се грижи за такъв хубав добитък. Освен това му се прииска да покаже, че не е нито несръчен, нито страхлив и че всичко му е известно, затова няма какво повече да научи. Баща му не пропусна да изтъкне способностите му и когато тръгнаха към полето, всички деца на татко Кайо, момчета и момичета, големи и малки, дойдоха да целунат Ландри, а най-малкото от момиченцата привърза с панделка китка цветя на шапката му, защото това беше първият му работен ден — празник за семейството, което го приемаше в редовете си. Преди да си отиде, баща му му даде напътствия пред новия господар; поръча му да го слуша и да се грижи за добитъка като за свой собствен.

Тогава Ландри обеща да направи всичко, което е по силите му, и отиде на нивата; през целия ден работи усърдно и се върна много изгладнял, защото за пръв път работеше толкова дълго, а няма подобър лек срещу мъката от малко умора.

Клетият Силвине прекара много по-тежко в Близначницата — трябва да обясним, че така наричаха къщата и чифлика на татко Барбо след раждането на двете деца. Освен това една от прислужниците също беше родила близначета, които не оживяха. Тъй като селяните обичат много прякорите, къщата и стопанството станаха



Близначницата, така че щом Силвине и Ландри се покажеха някъде, останалите деца викаха: „Ето ги близначетата от Близначницата.“

Този ден всички бяха тъжни в дома на татко Барбо. Силвине, щом се събуди и видя, че брат му не е до него, разбра какво е станало, но му се струваше невъзможно Ландри да замине, без да се сбогува с него. Ето защо към мъката му се примесваше и недоволство.

— Какво съм му направил? — запита той майка си. — Защо ми се сърди? Винаги съм го слушал и когато ми поръча да не плача пред вас, майчице, сдържах се и не заплаках, макар че сърцето ми едва не се пръсна. Той ми обеща да не заминава, без да си поговорим, да ме утеши, да закуси с мен в Шанвиер, където толкова пъти сме си приказвали и сме играли двамата. Искях да му приготвя вързопа, да му дам моя нож, който е по-хубав от неговия. Значи, вие сте му свили снощи вързопа, без да ми кажете нищо, мамо! Знаели сте, че ще замине, без да се сбогува с мен!

— Изпълних волята на баща ти — отвърна стрина Барбо.

И наговори каквото ѝ дойде на ум, за да го утеши. Той не искаше нищо да чуе. Едва след като видя, че и тя плаче, започна да я целува и ѝ поиска прошка, че е изострил болката ѝ и обеща да стои при нея, за да не ѝ е мъчно за Ландри. Но щом тя го остави, за да надникне в кокошарника и в пералнята, Силвине се втурна към Приш, без дори да съзнава накъде тича, полетя като гълъб след гълъбицата си, без да сбърка пътя.

Щеше да отиде до Приш, ако не беше срещнал баща си, който се връщаше оттам. Той го улови за ръка и каза:

— Ще отидем там довечера, не бива да пречиш на брат си, докато работи, защото господарят му ще се сърди. Освен това на майка ти ѝ е много мъчно, разчитам на теб да я утешиш.

## V

Силвине се залови за полите на майка си като малко дете и цял ден не се отдели от нея — говореше непрекъснато за Ландри и не можеше да мисли за друго, обхождаше всички местенца и кътчета, където имаха навик да ходят заедно. Вечерта отиде в Приш с баща си, който пожела да го придружи. Силвине искаше да целуне брат си колкото може по-скоро и не яде нищо от бързане. Представяше си как Ландри ще го посрещне, виждаше го мислено как тича срещу него. И Ландри горещо желаше да полети срещу брат си, но дори не се помръдна от мястото си. Страхуваше се момчетата от Приш да не му се подиграват заради любовта към брат му, на която всички гледаха като на болест, ето защо Силвине го завари на масата — той ядеше и пиеше, сякаш вечно беше живял при семейство Кайо.

Като видя Силвине, Ландри потръпна от радост и ако не се беше съдържал, сигурно щеше да събори масата и стола, спускайки се да го прегърне колкото може по-скоро. Но не се реши, защото господарите му го гледаха любопитно; забавно беше да се види нещо ново — „особено природно явление“, както казваше местният учител.

Когато Силвине се спусна да го целува, облян в сълзи, и се притисна до него като птиче, което се гушва в гнездото до братчето си, за да се стопли, Ландри му се разсърди заради другите, макар сърцето му да преля от щастие. Той се мъчеше да се държи по-разумно от брат си и от време на време му правеше знаци да се въздържа — това изненада и много разсърди Силвине. Когато татко Барбо и татко Кайо седнаха да пийнат и да си поговорят, двамата близнаци излязоха — на Ландри му се искаше тайно да погали, да приласкае брат си. Но другите момчета ги наблюдаваха отдалеч, а Соланж, най-малката дъщеря на татко Кайо, хитруша и любопитна като сипка, ги проследи на пръсти чак до лещака; тя се спря сконфузено, когато я забелязаха, но не се върна, защото се надяваше да види нещо особено, колкото и да не ѝ беше ясно какво чудно може да има в обичта между двама братя.

При все че спокойствието на Ландри го беше учудило, Силвине дори не помисли да го укорява, толкова се радваше, че е с него. На другия ден още рано-рано сутринта, щом татко Кайо го освободи от работа, Ландри се отправи към къщи, за да изненада брат си в леглото. Но Силвине, макар да беше по-сънлив от двамата, се събуди, щом Ландри влезе в градината, и изтича бос, сякаш някой му бе подсказал, че брат му идва. Това беше прекрасен ден за Ландри. Той се зарадва на семейството си, на родния си дом, защото сега завръщането в къщи беше награда за него. До пладне Силвине съвсем забрави мъката си. На закуска си каза, че ще обядва с брат си, но когато обедът свърши и си спомни, че вечерята ще бъде последното им ядене, стана неспокоен и помръкна. Той се грижеше за брат си, галеше го от все сърце, даваше му най-хубавите парчета от гозбата, коричките от хляба, сърцето на марулята, изчетка дрехите му, изчисти обувките му, като че ли Ландри ще заминава надалеч, като че ли му бе необходимо съчувствие; не се замисляше, че всъщност на него, Силвине трябва да съчувствуват, защото той страда повече от двамата.

## VI

Седмицата изтече, без нищо да се промени. Силвине ходеше при Ландри всеки ден; Ландри се спираше за малко при него, когато се прибираще откъм Близначницата. Ландри все повече привикваше с ежедневието, Силвине не искаше да се покори на съдбата и броеше дните и часовете като мъченик.

Само Ландри можеше да вразуми брат си. Майка им го помоли да го утеши. Защото с всеки изминат ден клетото дете тъгуваше все повече и повече. То вече не играеше, не работеше, ако не го насилват, разхождаше сестричката си, почти без да ѝ продумва, не помисляше дори да я забавлява, само я пазеше да не падне и да не се удари. А когато не го гледаха, се криеше сам, тъй че да не могат да го намерят. Мушкаше се във всички дупки, през всички плетища, във всички долчинки, където си бяха бърбили и играли с Ландри; сядаше по дънерите, където бяха седели заедно, топеше краката си в поточетата, където бяха шляпали като патенца. Приятно му беше, когато намереше някоя пръчица, издялана от Ландри, камъчетата, които той беше щракал като кремък или ги беше хвърлял във водата. Събираше ги и ги криеше в хралупата на някое дърво или под шушулките; от време на време идваше, изваждаше ги и ги гледаше като скъпоценности. Живееше със спомени, все търсеше миналото щастие. За друго това не би било нищо, но за него беше всичко. Не се сецаше дори за бъдещето, нямаше смелост да мисли и за дните, които преживяваше. Живееше само с миналото, линееше от постоянни мечти.

Понякога му се струваше, че чува и вижда брат си, разговаряше с него сам, въобразяваше си, че той му отговаря. Или пък заспиваше там, където е, и го сънуваше, а когато се събудеше, плачеше, че е сам — надяваше се, че ако се умори, мъката му ще намалее.

Веднъж, като се луташе из сечището Шампо, попадна на едно от онези ручейчета, които избликуват от гората, когато вали дъжд; сега го беше почти пресъхнало; Силвине намери една воденичка — децата в нашия край правят такива воденички и ги нагласят тъй добре, че се

въртят по течението на потока и оцеляват, докато други деца ги счупят или придошлите води ги отнесат. Тази воденичка беше здрава и запазена и стоеше там повече от два месеца, понеже мястото беше пусто и никой не я беше видял, за да я разруши. Силвине си спомни, че брат му я беше направил, като се зарече да дойде пак да я види; после я бяха забравили, защото направиха много такива воденички и на други места.

Силвине ѝ се зарадва сега, отнесе я малко по-надолу, където ручейчето се бе отдръпнало, за да я види как се върти и да си припомни колко щастлив беше Ландри, когато тя се задвижи. После я остави там; каза си, че още първата неделя ще дойде да я види с Ландри, за да му покаже как е устояла и как се е запазила, защото е била добре направена.

Но не можа да се въздържа да не се върне сам тук още на другия ден — воловете, дошли на водопой след утринната паша на сечицето, бяха утъпкали брега на ручей. Воденичката беше смазана тъй, че нямаше и следа от нея. Домъчня му, въобрази си, че някакво нещастие ще се случи този ден на брат му и изтича чак до Приш, за да се убеди, че всичко е наред. Но тъй като беше забелязал, че Ландри не обича да го среща през деня от страх да не разсърди господаря си, че се отвлича от работата, той се задоволи да го погледа отдалеч, без брат му да го види. Срамуваше се да признае защо е дотичал тук и се върна, без да каже никому дума и без да спомене за това по-късно.

Той все повече побледняваше, спеше лошо и почти не ядеше; майка му се тревожеше, чудеше се как да го успокои. Взе го със себе си на пазар, прати го на панаир с баща му и с вуйчовците му, но Силвине не се интересуваше от нищо, нищо не го забавляваше и татко Барбо, без да споменава за това в къщи, се опита да убеди татко Кайо да вземе двамата близнаци на работа. Татко Кайо обаче му отговори напълно разумно:

— Дори да предположим, че взема двамата за известно време, няма да е за дълго, защото там, където е необходим един ратай, няма нужда от двама за хора като нас. В края на годината все ще трябва да настаните единия другаде. А не виждате ли, че ако Силвине отиде на чужда работа, няма все да мисли, а ще се подчини на съдбата си смело като брат си. Рано или късно все ще се стигне до това. Може би няма да го дадете там, където ви се иска, тъй че ако двете деца се виждат от

седмица на седмица или от месец на месец, по-добре е отсега да свикнат да не бъдат непрекъснато заедно. Бъдете разумен, драги приятелю, и не обръщайте толкова внимание на едно дете, което жена ви и другите деца прекалено много гледат. Най-трудното вече е направено и вярвайте ми, той ще свикне, ако не отстъпите.

Татко Барбо трябваше да се съгласи и си призна, че Силвине колкото по-често виждаше брат си, толкова по-голямо желание имаше да бъде с него. Затова си обеща на следващия Ивановден да го даде на работа, та като вижда по-рядко Ландри, да свикне най-сетне с раздялата и да заживее като другите, а не обичта му да се превръща в треска, в болест.

Не каза нищо на стрина Барбо, защото тя щеше още при първата дума да се облее в сълзи. Тя твърдеше, че Силвине е способен да се погуби и татко Барбо се чудеше как да се справи с това положение.

Бащата, господарят и майката съветваха непрекъснато Ландри и той все се мъчеше да вразуми клетия си брат. Силвине не възразяваше, обещаваше всичко, каквото му искаха, ѝ не можеше да се овладее. Към мъката му се примесваше и нещо друго, което той таеше дълбоко в сърцето си, защото се чудеше как да го обясни — страшна ревност към Ландри. Радваше се повече от когато и да било, като виждаше как всички го уважават и как новите му господари се отнасят към него като към тяхно дете. Но от друга страна се натъжаваше и огорчаваше, виждайки, че Ландри много държи на тези нови приятелства. Не можеше да търпи, когато само при една кротка дума на татко Кайо Ландри веднага се спуска да изпълни желанието му, като оставяше майка, баща и брат; той гореше от желание да изпълни по-скоро дълга си, вместо да засвидетелствува любов към близките си; проявяваше послушание, каквото Силвине никога не би могъл да прояви.

Клетото дете се измъчваше от тези нови чувства — струваше му се, че само той обича и че не отговарят на любовта му, че сигурно така е било открай време, ала той не го е съзнавал или брат му е охладнял, защото е срещнал другаде хора, които повече му подхождат и повече му се нравят.

## VII

Ландри не можеше да отгатне тази ревност на брат си, защото по природа не беше ревнив. Когато Силвине идваше при него в Приш, той го водеше при големите биволи, при хубавите крави, при многобройните овце, за да види стопанството на татко Кайо. Защото Ландри се възхищаваше от всичко, без да завижда, с хубаво чувство; той обичаше земеделската работа и скотовъдството и му беше приятно, когато работата спори. Радваше се на чистата, загладена и лъскава кобила, която водеше на ливадата, вършеше всичко добросъвестно, не изоставяше, не пренебрегваше, не захвърляше с безразличие нито едно божие творение, което можеше да даде плод и да живее. Силвине гледаше на всичко това бездушно, чудеше се как може брат му да взема толкова присърце нещата, които за него не представляваха нищо. Беше му неприятно дори и казваше на Ландри:

— Ти обичаш повече тези големи биволи и вече не се сецаш за нашите малачета, които са тъй пъргави, тъй мили и кротки, когато са с нас, че се оставят да ги връзваш. Не ме питаш какво прави нашата крава, която дава толкова хубаво мляко! Горкичката, тя ме гледа толкова тъжно, като й нося ядене, сякаш разбира, че съм сам и иска да ме попита къде е брат ми!

— Вярно, че е хубаво животно — съгласяваше се Ландри, — но погледни тези тука! Чакай само да почнат да ги доят, никога не си виждал толкова мляко наведнъж!

— Може и така да е — казваше Силвине, — но обзалагам се, че млякото и маслото им не са тъй хубави както млякото и маслото на Брюнет, защото тревата на Близначницата е по-хубава от тукашната.

— Дявол да го вземе — възразяваше му Ландри, — струва ми се, че татко, стига да можеше, би разменил на драго сърце тръстиките край реката с хубавото сено на татко Кайо.

— Ами — вдигаше рамене Силвине, — дърветата сред тръстиките са много по-хубави от вашите, а колкото до сеното, може да е тънко, но когато го прибират, по целия път мирише на балсам.

Те се препираха така без причина, защото Ландри, разбира се, обичаше и техния имот, а Силвине не мислеше нито за техния, нито за чуждия имот, но мразеше Приш. Приказките си бяха обаче приказки, а налице беше едно дете, доволно, че работи, и друго едно, което не проумяваше как така брат му може да се чувства спокоен и доволен, като не е с него.

Когато Ландри го водеше в градината на господаря си, ако, докато разговаряха, му се случеше да забрави думата си, за да откъсне някое изсъхнало клонче от присадено дръвче или да изскубе някой бурен, пораснал между зеленчуците, Силвине се сърдеше, че той мисли постоянно за работата си, вместо като него да изпива думите и дъха на брат си. Външно не показваше нищо, защото се срамуваше, че се обижда тъй лесно, но когато се разделяха, казваше:

— Хайде, за днес ти стига моето присъствие, може би ти дойдох до гуша и кой знае колко дълго ти се е сторило времето.

Ландри не разбираше нищо от тези укори. Но му домъчняваше и на свой ред той упрекваше брат си, че не желае или не иска да му обясни какво мисли.

Клетото дете ревнуваше Ландри от всичките му дребни задължения, но още повече го ревнуваше от хората, към които Ландри проявяваше привързаност. Той не можеше да понася Ландри да дружи и да се забавлява с другите момчета от Приш и като виждаше, че се грижи за малката Соланж, че я гали и забавлява, започваше да го упреква, че е забравил сестричката си Нанет, която според него била сто пъти по-сладка, по-чиста и по-обичлива от това отвратително момиче.

Но тъй като човек не може никога да бъде справедлив, когато сърцето му е изпълнено със завист, щом Ландри дойдеше в къщи, на него му се струваше, че той прекалено много се занимава със сестричката им. Започваше да го упреква, че обръща внимание само на нея и че с него му е отегчително и неприятно.

Най-сетне малко по малко започна да проявява такава възискателна и мрачна обич, че на Ландри му докривя и не му се искаше да го вижда често. Уморяваше се от вечните му укори, че се е примирил със съдбата си, като че ли Силвине щеше да бъде нещастен, дори ако брат му би бил малко по-нещастен от него. Ландри го разбра и се помъчи да му обясни, че прекалено силната любов измъчва



другия, Силвине не пожела и да чуе накова нещо и сметна, че брат му проявява голяма грубост, затова му се разсърди и понякога минаваха цели седмици, без да отиде в Приш, макар да умираше от желание да се отбие там — проявяваше гордост, където всъщност нямаше място за гордост.

Така от дума на дума, от сръдня на сръдня, приемайки неприязнено всичко, с което Ландри искаше да го вразуми, клетият Силвине започна все повече и повече да се ядосва; от време на време му се струваше дори, че мрази любимия си брат, и една неделя избяга от къщи, за да не прекара деня с него, след като Ландри никога не бе пропускал нито една неделя, без да се върне в къщи.

Тази детска лошотия огорчи много Ландри. Той обичаше да играе и да буйствува, защото с всеки изминат ден ставаше все по-силен и по-подвижен. Във всички игри беше пръв, с най-гъвкаво тяло и най-точно око. Така че правеше известна жертва заради брат си, като изоставяше веселите момчета от Приш всяка неделя, за да стои в Близначницата — Силвине отказваше да отидат да играят на площада в Кос, както и да се разхождат. Силвине си бе останал дете тялом и духом и мислеше само как да обича единствено него и да бъде обичан по същия начин; искаше да се разхождат насаме по техните места, както казваше той, да обиколят кътчетата и скривалищата, където се бяха забавлявали с игри, вече неподходящи на възрастта им: например да правят малки колички или воденици, примки за птички, къщички от камъни или ниви, големи колкото носна кърпа, които децата уж обработват, подражавайки в игрите си на орачите, сеячите, жетварите, косачите и други, като по този начин се учат едни други как да берат плодове и как да обработват земята през цялата година.

Тези забавления вече не се нравеха на Ландри, който сега работеше истински и предпочиташе да кара голяма кола с шест вола, отколкото да впряга кучето в малка количка. Доставяше му по-голямо удоволствие да се бори със силните селски момчета и да играе на топка, защото беше сръчен и улучваше топката от трийсет стъпки. Когато Силвине се съгласяваше да отиде там, вместо да играе, се пъхваше в някое ъгълче и мълчаливо се измъчваше, като гледаше, че Ландри играе весело и с увлечение.

Най-сетне Ландри се беше научил да танцува в Приш и макар да беше позакъснял с това, защото Силвине не искаше да танцува,

играеше вече не по-лошо от младежите, които започват да танцуват, щом проходим. Минаваше за добър танцьор в Приш и при все че още не му доставяше удоволствие да целува момичетата след всеки танц, както беше обичаят, беше доволен, защото поне външно се показваше не дете, а мъж, и дори му се искаше те да му правят малко фасони, както на големите мъже. Но момичетата не му отказваха целувка, а големите дори го прегръщаха, смеейки се, и това му беше неприятно.

Силвине го беше видял веднъж да танцува и много се ядоса. Едва се съдържа, като видя, че целува една от дъщерите на татко Кайо и плака от ревност — каза си, че това с неприлично и нехристиянско.

Тъй че всеки път, когато жертвуваше забавленията си заради любовта към брат си, Ландри не прекарваше приятно неделния ден; въпреки това никога не пропускаше нито един празник, смятайки, че Силвине ще му благодари за това, и не съжаляваше, че е доставил удоволствие на брат си. Ето защо, като видя, че брат му, който през цялата седмица бе търсил повод да се скара с него, е излязъл от къщи, за да не си проговорят, на свой ред се огорчи и за пръв път, откакто бе напуснал семейството си, заплака и отиде да се скрие, защото се срамуваше да покаже мъката си пред родителите си и да ги разтревожи.

Ландри имаше много повече право да ревнува от Силвине. Майка им повече обичаше Силвине и дори татко Барбо, макар че тайно предпочиташе Ландри, проявяваше по-голямо внимание и угаждаше повече на Силвине. Клетото дете, всички го глезеха и се страхуваха да не го огорчат, защото беше по-слабо и по-неразумно. Беше галеник на съдбата, защото той си оставаше в къщи, а брат му се беше отделил и тъгуваше по дома си.

За пръв път добрият Ландри премисли всичките тези неща и си каза, че брат му е несправедлив към него. Дотогава той се беше въздържал от добрина да го укорява или по-скоро да го обвинява, защото упрекуваше сам себе си, че е по-здрав, по-усърдно работи и повече обича да се забавлява, а не умее да говори любезни думи и да засвидетелствува внимание като брат си. Този път обаче на можа да открие у себе си никаква грешка, защото за да дойде този ден в къщи, се беше отказал от лова на раци, за който момчетата от Приш бяха приказвали цялата седмица и му бяха обещали чудесно прекарване. Така че той беше устоял на голямото изкушение, а на тази възраст това

не е малко. След като се наплака, притихна и се вслуша; близо до него някой плачеше и нареждаше, както правят селските жени, когато им е много тежко. Ландри позна майка си и изтича при нея.

— Ох, боже мили — ридаше тя, — защо ме мъчи така това дете! То ще ме умори!

— Майко, аз ли ти създавам грижи — извика Ландри и се хвърли на шията ѝ. — Ако съм виновен, накажи ме и не плачи повече! Не знам с какво съм те ядосал, но, моля те, прости ми!

И майката разбра, че Ландри не е с толкова студено сърце, както си мислеше тя. Целуна го горещо и без сама да мисли какво говори, толкова ѝ беше мъчно, му разказа, че Силвине, а не той я измъчва. Че по-рано е съдила Ландри несправедливо, сега обаче осъзнала грешката си, но се страхувала, че Силвине ще обезумее, безпокояла се, защото той излязъл, без да яде, още от ранно утро. По обед го видели край реката и стрина Барбо си мислеше, че може да се хвърли и да се удави.

## VIII

Мисълта, че Силвине може да се самоубие, се промъкна неволно в главата на Ландри, както мухата, без да иска, се промъква, и той се спусна да търси брат си. Беше му много мъчно, докато тичаше, и си казваше: „Може би майка ми е имала право да ме укорява, че съм със студено сърце. Но сега на Силвине сигурно му е много мъчно, щом може да причини такава болка на клетата ни майка и на мен.“

Той преброди всички кътчета, но не намери брат си, викаше го, но не получи отговор, разпита всички, които срещна, никой нищо не знаеше. Най-сетне се озова при ливадата с тръстиките и навлезе сред тях, защото си спомни едно местенце, което Силвине много обича. Там реката се врязваше в земята и беше изкоренила две три елхи, чиито корени стърчаха над водата. Татко Барбо не ги изтръгна. Остави ги така, с натрупаните буци пръст, за да поддържат почвата; това му беше добре дошло, защото водата всяка зима правеше големи бели в тази местност и всяка година подяждаше по малко от ливадата му.

Ландри се доближи до „лъката“ — така наричаха брат му и той това място от ливадата. Но преди още да стигне до завоя, където бяха направили стъпала от чимове, подпрени с камъни и корени, излезли над почвата, той скочи във вдлъбнатината; само така би могъл да намери брат си сред клонците и високите треви.

Вмъкна се там с тревожно сърце, защото от ума му не излизаха думите на майка му, която му беше внушила, че Силвине е в състояние да се самоубие. Ландри преброди много пъти листака, измачка тревите, като викаше Силвине и подсвиркваше на кучето, което сигурно го беше последвало, защото през целия ден никой не го беше виждал.

Напразно, скоро разбра, че е сам. Но тъй като той не обичаше да оставя недовършена започнатата работа и винаги знаеше какво да направи, огледа хубаво бреговете, дано да открие следи или някое необичайно свличане на пръстта. Тъжно и неприятно му беше да търси, защото от един месец не беше идвал тук и макар да познаваше мястото на пръсти, все пак бяха станали някои промени. Целият десен

бряг беше обрасъл с трева и дори в лъката тръстиките и трънаците бяха избуяли тъй гъсти, че беше невъзможно да се открие каквато и да е следа. Все пак, обикаляйки нагоре-надолу, Ландри най-сетне зърна кучешки стъпки и дори едно местенце с отъпкана трева, където Фино сигурно бе лежал, свит на кълбо. Той се замисли и пак се върна да изследва брега. Стори му се, че е открил прясна диря, като че ли някой беше скачал или се бе плъзнал оттам; макар че не беше ясна и можеше да е прокарана от някой от водните плъхове, които ровят, дълбаят, гризат тревата по тези места, той се изплаши и краката му се подкосиха; падна на колене, като за молитва. Остана така за малко безсилен, без да се реши да сподели с някого голямата си мъка, загледан със замрежени от сълзи очи в реката, сякаш ѝ искаше сметка какво е направила с брат му. А тя си течеше спокойно, подскачаше по клонките, надвиснали над нея и докосващи водите ѝ, и отминаваше надолу, ромолейки, сякаш се смееше или скришом се подиграваше на някого. Клетият Ландри се отдаде напълно на мрачните си мисли и почти изгуби сваят, макар една дребна следа всъщност да не значеше още нищо.

„Тая лоша река, която не ми казва нито дума — мислеше си той — и която е в състояние да ме остави да плача безкрайно, без да ми върне брат ми, точно тук е най-дълбока и откакто подяжда ливадата, в нея са нападали толкова много шушулки и толкова много листа, че ако някой влезе там, никога не би могъл да излезе. Боже мой, възможно ли е клетият ми брат да лежи там, на дъното, на две крачки от мен, без да мога да го видя, без да мога да го намеря в клоните и тръстиките, дори ако се опитам да сляза там.“

И той започна да оплаква брат си и да го упреква; никога през живота си не бе изпитвал тъй дълбока скръб. Най-сетне му хрумна да отиде да се посъветва с една вдовица, която всички наричаха баба Фаде; тя живееше до тяхната ливада, съвсем близо до брода. Тази жена нямаше нито земя, нито имот, а само една градинка и малка къща, но не ходеше да работи чуждо, защото познаваше добре човешките болки и мъки и при нея отвсякъде се стичаха хора за съвети. Тя лекуваше с неизвестни средства рани, навяхвания и осакатявания и изобщо всички смятаха, че знае много, защото лекуваше болести, от които хората не бяха боледували, например изтърсвания или изпадане на коремното було — аз никога не съм вярвал на тези неща, както не вярвам особено

и на това, което говореха за нея: че можела например да накара млякото на млада дойна крава да премине в стара и лошо хранена крава.

Колкото до хубавите церове, които приготвяше и прилагаше при простуда и които ние наричахме запарки, или за лапите, които слагаше върху наранени и изгорени места, или за настойките срещу треска, истината е, че си заслужаваше парите и умееше да лекува много болести, които никой лекар не би могъл да изцери с лекарствата си. Поне тя така разправяше и спасените от нея, разбира се, предпочитаха да ѝ вярват.

Тъй като на село никой не може да бъде многознаен и да не минава за магьосник, мнозина мислеха, че баба Фаде знае много повече неща, отколкото признава, и дори ѝ приписваха дарбата да намира загубени неща, а даже и хора. И понеже беше много умна и умееше да помага в затрудненията, заключаваха, че би могла да се справи и при изключителни случаи.

Децата слушат охотно всякакви приказки и Ландри също бе чувал да разправят в Прищ, където хората са много по-доверчиви, отколкото в Кос, че като хвърлела някакво зърно във водата и изричала някакви думи, баба Фаде можела да намери трупа на удавник. Зърното плувало във водата и спирало там, където е трупът. Мнозина вярват, че нафората притежава същото свойство, затова във всички воденици държат нафора. Но Ландри нямаше нафора, а баба Фаде живееше много близо до ливадата с тръстиките; когато човек тъгува, не му мисли много-много.

Той изтича до къщата на баба Фаде и ѝ разказа мъката си, като я помоли да дойде с него до реката, за да провери с нейното биле жив ли е, или мъртъв брат му.

Но баба Фаде, която не обичаше да я превъзнасят за такива неща и не проявяваше дарбите си за нищо, му се скара и грубо го изгони, още повече че я беше яд, защото на времето вместо нея викаха баба Сажет да изражда децата в Близначницата.

Ландри, който беше малко горд, при друг случай щеше да възрази или да се разсърди, но сега му беше много мъчно, та не каза нито дума, а се върна при реката, решил да я претърси, макар че не можеше нито да се гмурка, нито да плува. Като вървеше, навел глава, загледан в земята, някой го тупна по рамото; той се обърна и видя

внучката на баба Фаде, която всички в този край наричаха малката Фадет<sup>[1]</sup>, било защото така ѝ беше името, било защото я смятаха и нея малко за магьосница. Знае се, че нощните духове, които другаде наричат блуждаещи огънчета, са мили и много хитри дяволчета. В нашия край наричат така и самодивите, в които вече никой не вярва. Но дали името Фадет означаваше малка фея или дяволче, все едно, тъй като всеки, който я видеше, можеше да я сметне за мъничък нощен дух, толкова дребничка, слабичка и дръзка беше. Тя обичаше да се надсмива, беше бърбрица, лека като пеперуда, любопитна като червеношийка и черна като полско щурче.

Като сравнявам малката Фадет с полско щурче, трябва да ви кажа, че тя не беше хубава, защото клетото полско щурче е по-грозно от домашните щурчета. И все пак, ако като дете сте играли с някое щурче и сте го ядосвали, а то е свирело в дървената ви обувка, ще си спомните, че никак не изглежда глупаво и по-скоро предизвиква смях, отколкото гняв. Тъй че и децата от Кос, които не са по-глупави от другите, винаги откриват приликите и правят сравнения; те наричаха малката Фадет щурче, когато искаха да я ядосат, а понякога и от приятелско чувство, защото малко се страхуваха от хитростта ѝ, но не я мразеха — тя им разказваше най-различни приказки и умееше да измисля нови игри.

От всички тези обяснения щях да забравя да кажа името, което тя беше получила при кръщенето си и което по-нататък може би бихте пожелали да узнаете. Тя се наричаше Франсоаз, а баба ѝ я наричаше Фаншон.

Понеже открай време между хората от Близначницата и баба Фаде имаше свади, близнаците не разговаряха с малката Фадет и я избягваха; никога не играеха нито с нея, нито с малкия ѝ брат Скакалеца, който беше по-слаб и по-хитър и от нея, постоянно се държеше за полите ѝ и се сърдеше, когато тя тичаше и не го дочакваше; тогава, ядосан от подигравките ѝ, я замеряше с камъни, по този начин и той неволно я ядосваше, защото по природа тя всъщност беше весела и обичаше да се смее. Но всички мислеха толкова лоши неща за баба Фаде, че някои хора, като татко Барбо например, си въобразяваха, че дружбата с Щурчето и Скакалеца може да донесе нещастие. Въпреки това близнаците ѝ говореха, защото не бяха

срамежливи, и малката Фадет не пропускаше случая да им подхвърля  
разни закачки и смешки, щом ги видеше.

---

[1] Фадет — малка фея (фр.) — Б.пр. ↑



## IX

И тъй клетият Ландри се обърна ядосано и видя малката Фадет, а близо до нея Жане Скакалеца, който накуцваше, защото беше кривокрак от рождение. Ландри не ѝ обърна внимание и продължи пътя си, защото никак не му беше до смях, но Фадет го потупа по другото рамо.

— В устата на вълка, на вълка! Лошият близък, половин момче, загубило другата си половина!

Тогава Ландри, който не беше разположен нито да го обиждат, нито да го закачат, се обърна рязко и понечи да удари малката Фадет; тя щеше да изпита юмрука му, ако не се беше измъкнала, защото той беше петнадесетгодишен и имаше здрава ръка, а тя беше четиринадесетгодишна и беше тъй дребничка и слаба, че никой не би могъл да ѝ даде и дванадесет. Сякаш щеше да се счупи, ако някой я докосне.

Но беше много съобразителна и пъргава, затова не дочака удара; липсата на сила си наваксваше с бързина и хитрост. Отскокна ловко встрани, тъй че Ландри едва не удари ръката и носа си в едно голямо дърво.

— Лошо Щурче — каза тогава ядосано той, — ти сигурно нямаш сърце, щом можеш да ме дразниш, след като ми е толкова мъчно. Отдавна ме предизвикваш, като ме наричаш половин момче, но сега ми иде да ви разчекна — и тебе, и този грозен Скакалец, за да видя дали от двама ви ще излезе четвъртина сваятна порция.

— Тъй де, хубаво близначе от Близначницата, господар на лъката от брега на реката — продължи да се кикоти малката Фадет, — много сте глупав да се карате с мен, след като мога да ви кажа новини от вашия брат и да ви покажа къде е той...

— Това е съвсем друго — омекна веднага Ландри. — Ако знаеш, Фадет, кажи ми, много ще бъда доволен.

— Нито Фадет, нито Щурчето вече ще ви помогнат — каза момиченцето. — Вие ми наговорихте сума глупости и щяхте да ме

ударите, ако не бяхте толкова тежкоподвижен и непохватен. Търсете си сам вашия загубен брат, щом сте толкова многознаен!

— Аз наистина съм глупав, че те слушам, лошо момиче! — обърна ѝ гръб Ландри и си тръгна. — Ти знаеш къде е брат ми, колкото и аз, пък и не те бива повече от баба ти, която е стара лъжла и никаквица!

Но малката Фадет, влачейки с една ръка Скакалеца, който бе успял да я улови и да увисне на мръсната и пола, тръгна след Ландри, все така кикотейки се и повтаряйки, че никога няма да намери брат си. Понеже не можеше да се отърве от нея и си помисли, че баба ѝ и тя може би са в състояние да му попречат да намери Силвине, като направят някаква магия или се споразумеят с нощния дух на реката, Ландри реши да се върне в къщи.

Малката Фадет го последва до оградата на ливадата и когато той я прескочи, кацна като сврака на дървените преградки и закрепця:

— Сбогом, хубаво близначе без сърце, което зарязва братчето си! Ще има много да го чакаш на вечеря. Няма да го видиш нито днес, нито утре, защото той стои там неподвижен като камък, а ето че се задава буря. Още тази нощ в реката ще нападат дървета и тя ще отнесе Силвине толкова далеч-далеч, че никога няма да го видиш вече.

Студена пот обля Ландри, като слушаше тези зловни приказки. Той не вярваше нито на една дума, но семейство Фаде се славеше, че има спогодба с дявола, затова не беше спокоен.

— Хайде, Фаншон — каза Ландри, като се спря, — ще ме оставиш ли, или няма да ме оставиш на мира. Знаеш ли наистина нещо за брат ми?

— А какво ще ми дадеш, ако го намеря, преди да завали дъждът? — запита Фадет, като се изправи на оградата и разпери ръце, сякаш ще отлети.

Ландри се чудеше какво да ѝ обещае и започна да мисли, че тя иска да го дразни, за да му измъкне пари. Но вятърът, свистящ в дърветата, и гръмотевицата, която започваше да тътне, го накараха да потрепери от страх. Не се боеше от бурята, но все пак тя се зададе изведнъж, по някакъв странен начин. Възможно е Ландри, както беше угрижен, да не бе забелязал, че от два часа в дъното на долината се трупат облаци; той усети бурята, когато малката Фадет му каза, че тя идва и полата ѝ изведнъж се изду, а грозните ѝ черни коси, висящи

изпод винаги зле завързаната ѝ забрадка, щръкнаха като четина. Един пристъп на вятъра отнесе каскета на Скакалеца, Ландри едва задържа шапката си. За две минути небето почерня, а Фадет все още изправена на оградата, му се стори два пъти по-голяма от друг път. Тогава, трябва да признаем, Ландри се изплаши.

— Фаншон — каза той, — предавам се, ако върнеш брат ми. Може би си го видяла, може би знаеш къде е. Бъди добро момиче, не зная какво удоволствие ти доставя моята мъка. Покажи, че имаш добро сърце, и тогава ще повярвам, че струваш много повече, отколкото всички мислят, като те гледат и слушат приказките ти.

— А защо да бъда добро момиче — запита тя, — след като ти се отнасяш зле към мене, а аз не съм ти направила нищо лошо. Защо да бъда добра с двама близнаци, които ми се надуват като петли и никога не са ми казали една сваятна дума?

— Хайде, Фадет — помоли Ландри, — искаш да ти обеща нещо, кажи бързо какво е то и ще ти го дам. Искаш ли новия ми нож?

— Я го покажи — скочи като жаба до него Фадет.

И като видя ножа, който не беше лош и за който кръстникът на Ландри беше платил десет су на последния панаир, тя се изкуши за миг. Но скоро това ѝ се стори малко и попита дали няма да ѝ даде малката бяла кокошка, голяма колкото гълъб, с перушина чак до пръстите.

— Не мога да ти обеща бялата кокошка, защото тя е на майка ми — отговори Ландри, — но ти обещавам да я поискам за тебе и сигурен съм, че мама няма да откаже, защото ще бъде доволна, ако намеря Силвине, така че нищо няма да ѝ досвидее, за да ти се изплати.

— Виж ти — каза малката Фадет, — ами ако поискам вашата козичка с черната муцунка, стрина Барбо ще ми я даде ли?

— Боже мой, боже мой, колко бавно решаващ, Фаншон. Слушай какво ще ти кажа: само едно е важно — ако брат ми е в опасност и ти ме заведеш при него, няма в нашия дом кокошка или пиле, коза или козленце, които баща ми и майка ми, сигурен съм в това, не биха ти дали от благодарност.

— Е, добре, ще видим, Ландри — каза малката Фадет, като протегна сухата си ръка на момчето; те се ръкуваха в знак, че са се спогодили, и той потрепери, защото в този миг очите ѝ горяха тъй, сякаш пред него беше самият нощен дух. — Сега няма да ти кажа

какво искам от тебе, защото може би и аз не знам какво ми се иска. Но запомни добре, че в този час си ми дал обещание и ако измениш на думата си, ще кажа на всички да не вярват на Ландри. Слагам точка тук и не забравяй, че ще те оставя на мира до деня, когато реша да те помоля за нещо, а ти трябва да го изпълниш без забава и без съжаление.

— На добър час, Фадет! Разбрано. Обещано — каза Ландри и ѝ подаде ръка.

— Хайде — каза тя гордо и самодоволно, — върни се сега към реката и слизай, докато чуеш блеене. Където видиш сиво агне, ще видиш и брат си. Ако не стане, както ти казвам, освобождавам те от думата ти.

И Щурчето помъкна Скакалеца, без да му обръща внимание, че протестира и се извива като змиорка в ръцете му, и скочи в храстите, тъй че Ландри нито ги видя, нито ги чу, сякаш беше сънувал. Не губи повече време да се пита дали малката Фадет му се е подиграла или не. Изтича бързо до ливадата с тръстиките и стигна до лъката. Смяташе да я подмине, без да оглежда мястото, убеден, че Силвине не е там, когато изведнъж чу блеене. „Боже господи — помисли си той, — ето че момичето правилно ми предрече. Чувам агнето, значи, и брат ми е там. Но дали е жив или мъртъв?“

И той навлезе в храстите. Брат му не беше там, но като повървя по течението, заслушан в блеенето на агнето, на десет крачки по-долу Ландри видя брат си на другия бряг — той седеше, сгушил под ризката си агънце, сиво от муцуната до опашката.

Силвине беше жив и здрав и по лицето му нямаше драскотини, нито пък дрехите му бяха изкъсани; Ландри тъй се зарадва, че благодари на добрия господ, без да се сети да му иска прошка, че е прибягнал до знанията на дявола, за да постигне това щастие. Но точно когато щеше да извика Силвине, който не го виждаше и като че ли не го чуваше от ромона на водата, течаща буйно по камъните на това място, той се спря да го погледа. Не можеше да се начуди, че го намира точно така, както му беше предсказала малката Фадет — неподвижен като камък, сред дърветата, които вятърът бясно огъваше.

Всеки знае, че е опасно да се седи на брега на нашата река, когато се надига буря. Всички брегове са подкопани и вятърът все изкоренява някоя от елхите, които едва се задържат и могат да се

сгромоляшат, без човек да очаква. Но Силвине, макар да не беше нито прост, нито безумен, сякаш не обръщаше внимание на опасността. Стоеше тъй, като че ли се намира в здрава плевня. Цял ден беше тичал и скитал и, за щастие, не се бе удавил в реката, но беше като удавен в скръбта си; седеше неподвижно, втренчил очи във водата, с лице, бледо като водна лилия, полуотворил уста като малка рибка срещу слънцето, с разрошени от вятъра коси, без да обръща внимание дори на агънцето, което беше намерил заблудено из ливадите и над което се бе съжалил. Той го беше сгушил в пазвата си, за да го занесе в кошарата му, но забрави да попита на кого е. И сега то седеше на коленете му и блееше, без той да чува отчаяния му зов; клетото животинче се оглеждаше наоколо с големите си светли очи, удивено, че никой не му отвръща, че не вижда нито своята ливада, нито майка си, нито кошарата и това засенчено буренясало кътче край реката сигурно го плашеше.

## Х

Ако реката не отделяше Силвине от Ландри — тя не беше особено широка, но на места бе дълбока, — той сигурно веднага щеше да се хвърли на врата на брат си, без да размисли. Но тъй като Силвине не го видя, има време да размисли как да го изтръгне от полусънното състояние и как да го убеди да се върне в къщи. Защото, ако клетият сърдитко откажеше да мине от другата страна на реката, можеше да избяга, а Ландри мъчно щеше да намери веднага брод или мостче, за да го настигне.

Ландри се запита как би постъпил в подобен случай баща му, който беше разумен и предпазлив за четирима. И си каза, че татко Барбо сигурно щеше да се приближи тихо, без да показва на Силвине колко е разтревожен, за да не се почувствува той неудобно, но и за да не помисли отново да им поднася такива неприятни изненади.

Затова започна да свири уж на косовете, както свирят овчарите, когато минават вечер из храсталаците. Силвине вдигна глава и като видя брат си, се засрами; той скочи бързо, надявайки се, че Ландри не го е забелязал. Но Ландри се престори, че току-що го вижда и му извика спокойно, защото реката течеше тихо — не можеше да заглуши гласовете им.

— Ей, Силвине, ти ли си? Какво правиш там? Чаках те цялата сутрин и като видях, че не се връщаш, дойдох да се разходя насам, докато стане време за вечеря. Надявах се, че ще се върнеш дотогава в къщи. Понеже се срещнахме, да се връщаме заедно. Хайде да се спуснем по реката — ти по онзи бряг, аз по този, и ще се срещнем при брода Рулет. (Този брод на реката се намираше при къщата на баба Фаде.)

— Да вървим — каза Силвине, като подхвана агнето; понеже го познаваше отскоро, то не беше свикнало да го следва.

Двамата братя се спуснаха надолу по реката, без да се поглеждат, защото се страхуваха да не издадат колко им е било мъчно, че са сърдити, и радостта си, че пак са заедно. От време на време Ландри се

правеше, че нищо не е имало, и подхвърляше по някоя и друга дума. Запита го откъде е намерил сивото агънце, но Силвине не му обясни, защото не искаше да признае, че е бродил далеч от къщи. Като видя, че въпросът му е неприятен, Ландри го успокои:

— Ще ми разкажеш по-късно. Вятърът се усилва. Опасно е да вървим под дърветата. Добре, че започва да вали, бурята скоро ще стихне.

И си помисли: „Щурчето правилно ми предсказа, че ще го намеря, преди да завали. Това момиче наистина знае много повече неща от нас.“

И през ум дори не му мина, че близо четвърт час се бе разговарял с баба Фаде; в това време малката Фадет сигурно беше видяла Силвине. После изведнъж се сети, че сигурно е станало така, но все пак откъде можеше да знае Фадет какво го тревожи, след като я нямаше, когато той беше у тях. Вярно, че бе разпитвал всеки срещнат, докато отиваше към тръстиките, и някой би могъл да ѝ каже; освен това тя беше любопитна, тъй че можеше да се е скрила и да е подслушвала.

Клетият Силвине пък се чудеше как да обясни лошото си държане към брат си и към майка си; той разбираше, че Ландри се преструва и не знаеше какво да каже, тъй като никога не беше лъгал и нищо не беше крил от брат си.

Когато премина бродя, все още не беше намислил как да излезе от затруднението.

Щом се озова на другия бряг, Ландри го прегърна, и то много по-топло от друг път, но се въздържа и не го разпита нищо, защото видя, че на Силвине му е неудобно; отведе го в къщи, като бърбореше разни неща, без да споменава за това, което им беше на сърцето. Когато минаваха край къщата на баба Фаде, той потърси с поглед малката Фадет, искаше му се да ѝ благодари, но вратата беше затворена и отвътре се чуваше само гласът на Скакалеца, който ревеше — баба му го беше натупала както всяка вечер, все едно дали си заслужаваше боя, или не. На Силвине му домъчня и той каза на брат си:

— Каква неприятна къща, вечно плачат и се бият! Вярно е, че няма по-лошо и по-опърничаво дете от Скакалеца, а пък Щурчето не струва и пукната пара. Но колко са нещастни тези деца, че си нямат

нито баща, нито майка, а ги мъчи тая стара врачка, която е лоша и нищо не им прощава.

— Друго е в нашия дом — отговори Ландри. — Нито татко, нито мама са ни били някога и дори когато ни се карат за детските ни бели, карат ни се тъй кротко и добродушно, че съседите не ги чуват. Едни хора са щастливи, без да разбират щастието си, а малката Фадет, нещастна и вечно подритвана, все се смее и не се оплаква от нищо.

Силвине разбра упрека и се разкая за грешката си. Той страдаше още от сутринта и все искаше да се върне, но се срамуваше. Изведнъж му стана толкова мъчно, че заплака безмълвно. Но брат му го хвана за ръка и му каза:

— Силен дъжд идва, Силвине, да бягаме към къщи!

И те се затичаха; Ландри се мъчеше да разсмее Силвине, а той се насилваше да се развесели, за да му достави удоволствие.

Когато стигнаха до дома си, Силвине понечи да се скрие в плевнята — страхуваше се, че баща му ще се кара. Но татко Барбо не вземаше нещата толкова навътре като жена си, затова се задоволи само да се пошегува; а стрина Барбо, поучена предварително от мъжа си, се постара да не покаже тревогата, която беше изживяла. Докато тя сушеше пред огнището дрехите на близнаците, Силвине видя, че е плакала и че от време на време го поглежда неспокойно и тъжно. Ако бяха насаме, той щеше да ѝ поиска прошка, щеше да ѝ се погали и тя щеше да се успокои. Но баща му не обичаше такива лиготии и Силвине си легна веднага след вечерята, без да каже нищо, сломен от умора. Целия ден не беше ял нищо. След вечерята се почувствува като пиян; Ландри го разсъблече, сложи го да си легне и поседя до него, като му държеше ръката.

Щом Силвине заспа, Ландри се сбогува с родителите си и дори не забеляза, че майка му го целуна много по-топло от друг път. Той винаги беше смятал, че тя не го обича колкото брат му, но не ревнуваше, защото си казваше, че получава толкова любов, колкото заслужава. Подчиняваше се на участта си колкото от уважение към майка си, толкова и от обич към брат си, който повече от него имаше нужда от ласки и утешение.

На другия ден Силвине изтича до леглото на стрина Барбо още преди тя да стане и изля сърцето си, като ѝ довери съжалението и срама си. Разказа ѝ колко е нещастен не само защото са разделени с



Ландри, но защото си въобразявал, че Ландри не го обича вече. Не можа да отговори на въпроса на майка си откъде му идват на ум такива неща, защото това беше като болест, срещу която той беше безсилен да се брани. Стрина Барбо го разбираше, макар че не го показва, защото женското сърце познава тези мъки; на самата нея неведнъж ѝ беше докривявало, като виждаше как спокойно и смело изпълнява задълженията си Ландри. Но този път трябваше да признае, че ревността е лошо чувство, дори когато е предизвикана от силна обич, затова не насърчи Силвине. Накара го да почувствува колко много е наскърбил брат си и каква голяма добрина беше проявил Ландри, като не се оплака и не показва огорчението си. Силвине трябваше да признае, че брат му е по-добър от него. Обеща искрено да се излекува от лошите си чувства.

Помъчи се да изглежда спокоен и доволен, но макар майка му да изтри сълзите му, да изслуша жалбите му и да му отговори с разумни съвети, макар той да направи всичко, което беше по силите му, за да се отнася просто и справедливо към брат си, в сърцето му остана капка горчивина. „Брат ми — мислеше си той неволно — може да е по-добър от двамата ни, както каза и нашата скъпа майка, но ако ме обичаше толкова силно, колкото го обичам аз, не би се подчинил.“ И той си припомни колко спокоен и почти безразличен изглеждаше Ландри, когато го намери на брега на реката. Спомни си също, че свиреше на косовете, докато го търсеше, а той искаше да се хвърли в реката. Вярно е, че когато напусна дома си, тази мисъл не му беше минала през ума, но после си помисли за това, защото смяташе, че брат му няма да му прости никога цупенето и пропуснатата среща. „Ако той ми беше нанесъл такава обида — мислеше си той, — никога не бих могъл да се утеша. Много ми е приятно, че ми прости, но все пак не можех да си представя, че ще го стори тъй лесно!“ И клетото момче въздишаше, като се бореше със себе си, и се бореше със себе си, като въздишаше.

Но тъй като бог винаги възнаграждава и помага на този, който пожелае да му угоди, до края на годината Силвине показва повече разум. Въздържаше се, не се караше и не се сърдеше на брат си, започна да го обича по-спокойно и понеже не се тревожеше непрекъснато, здравето му укрепна и той заякна. Баща му започна да му възлага повече работа, защото разбра, че колкото по-малко се вживява в чувствата си, толкова по-добре е за него. Но работата в къщи

никога не е тъй тежка, както на чуждо място. Затова Ландри, който не жалеше сили, укрепна и израсна много повече от брат си тази година. Двата ставаха все по-различни. Когато навършиха петнадесет години, Ландри изведнъж се превърна в хубав момък, а Силвине си остана красив юноша, по-тънък и по-блед от брат си. Сега вече никой не ги бъркаше и макар че си приличаха като двама братя, не личеше веднага, че са близнаци. Ландри, който се беше родил един час след Силвине, изглеждаше по-голям с година или две. Татко Барбо все повече го обикваше, защото, като истински селянин, уважаваше преди всичко силата и снажното тяло.

## XI

След случката край реката Ландри си спомняше с известна тревога обещанието, което беше дал на малката Фадет. В оня миг на тревога той ѝ беше обещал от името на баща си и майка си всичко най-хубаво в Близначницата. Но като видя, че татко Барбо не обърна внимание на цупенето на Силвине и не прояви кой знае какво безпокойство, започна да се бои, че когато Фадет дойде да иска възнаграждението си, баща му може да я изпъди, като се подиграе с многозначността ѝ и с думата, която ѝ е дал Ландри. Ландри се срамуваше от този страх и след като мъката му се разсея, започна да вярва, че в цялата работа е имало магия. Не беше сигурен дали малката Фадет не му се е подиграла, но смяташе, че има защо да се съмнява; чудеше се как да докаже на баща си, че е постъпил правилно, като е обещал да изпълни обещанието ѝ. От друга страна, не можеше да се откаже от думите си, защото се беше заклел.

Но колкото и удивително да беше, нито на другия ден след тази случка, нито до края на месеца, нито по-късно се чу нещо за малката Фадет в Близначницата или в Приш. Тя не се яви у татко Кайо, за да потърси Ландри, нито у татко Барбо, за да си поиска обещаното, и когато Ландри я зърнеше далеч в полето, не се приближаваше до него, нито пък му обръщаше внимание, което не ѝ беше присъщо, защото тя тичаше след всички било от любопитство, било за да се посмее, било за да си поиграе или да се закачи с тези, които бяха в настроение, или за да нахока и да подиграе тези, които бяха начумерени.

Къщата на баба Фаде беше близо до Приш и до Кос, тъй че беше невъзможно Ландри да не се среща с малката Фадет. Пътят не беше особено широк, ето защо трябваше да се здрависат или да си кажат по някоя дума, когато се разминават.

Една вечер малката Фадет се връщаше с гъските си, следвана както винаги по петите от Скакалеца, а Ландри беше ходил да прибере конете от ливадата и сега ги водеше към Приш; двамата се срещнаха по пътеката, която се спуска от Кроа де Босон към брода Рулет, така че

нямаше как да избягнат срещата. Ландри се изчерви от страх, че Фадет може да поиска от него да изпълни думата си и за да ѝ попречи, яхна една от кобилите и я пришпори; всички коне обаче бяха спънати и не можа да препусне. Като се озова съвсем близо до Фадет, Ландри не посмя да вдигне очи и се престори, че се извърща, за да види дали жребчетата идват. Когато отново я погледна, тя го беше подминала, без да промълви нито дума. Не беше сигурен дори дали му е обърнала внимание и дали бе пожелала с поглед или усмивка да му каже „здравей“. Видя само Жане Скакалеца, който, какъвто си беше опърничав и лош, запрати камък в краката на коня му. На Ландри много му се искаше да му плесне един с камшика, но се страхуваше да спре, защото щеше да се наложи да разговаря със сестра му; той се направи, че не забелязва нищо, и си отиде, без да се обръща.

Ландри се държеше почти по същия начин винаги когато срещнеше Фадет. Полека-лека той се окуражи и започна да я поглежда; защото колкото повече растеше и поумняваше, толкова по-глупава започваше да му се вижда цялата тази история. Но когато най-сетне веднъж се реши да я погледне спокойно, сякаш очаквайки тя да му каже нещо, с изненада забеляза, че момичето също се обръща на другата страна, като че ли го е страх от него. Той стана още по-смел, но понеже беше справедлив, запита се правилно ли е постъпил, като никога не бе ѝ благодарил за услугата, все едно дали бе му я направила, защото знаеше прекалено много или случайно. Реши да я спре веднага щом я види, но когато я срещна, пак се поколеба за миг, преди да ѝ каже „добър ден“ и да я заговори.

Като видя обаче, че той се отправя към нея, малката Фадет го изгледа гордо и ядосано, а в очите ѝ прозираше толкова презрение, че Ландри се смути и не посмя да я заговори. За последен път тази година я видя толкова отблизо, тъй като след този ден малката Фадет, който знае защо, си науми да го избягва и щом го видеше още отдалеч, извърщаше се и се отклоняваше от пътя си, за да не го срещне. Ландри сметна, че му се сърди заради неблагодарността му, но тя се държеше тъй хладно, че не се реши да поправи грешката си. Малката Фадет не беше дете като другите. Тя не беше боязлива по природа и обичаше да предизвиква разпавии и подигравки, защото беше с остър език и винаги имаше последната дума. Никога не бяха я виждали начумерена, укоряваха я дори, че ѝ липсва гордостта, подхождаща на

четирнадесетгодишно момиче, което вече започва да се замомява. Винаги се държеше като момче, често ядосваше Силвине и го изкарваше от търпение, когато го заварваше унесен в мечти. Когато го срещнеше, тръгваше след него, подиграваше му се, че е близък, и го измъчваше, като му повтаряше, че Ландри не го обича, надсмиваше се над мъката му. Клетият Силвине, който повече от Ландри беше убеден, че е магьосница, се чудеше как тя отгатва мислите му и искрено я ненавиждаше. Той презираше и нея, и семейството ѝ, и както тя избягваше Ландри, той избягваше лошото Щурче, за което казваше, че рано или късно ще последва примера на майка си; тя имаше лошо поведение, напусна мъжа си и накрая тръгна с войниците. Беше заминала като лавкаджийка малко след раждането на Скакалеца и оттогава никой не беше чул да се говори за нея. Мъжът ѝ беше умрял от мъка и от срам и така грижата за двете деца остана на баба Фаде, която ги гледаше много лошо, защото беше скъперница, а и защото годините ѝ бяха напреднали и не можеше нито да се занимава с тях, нито да ги държи чисти.

Ландри, който не беше горделив като Силвине, също не обичаше Фаде и го беше яд, че има нещо общо с нея, затова се стремеше никой нищо да не узнае. Не спомена дори на брат си, защото не желаше да сподели безпокойството, което бе изживял заради него. От своя страна Силвине не му казваше нищо за неприятните закачки на Фаде, страхувайки се да признае, че тя отгатва ревността му.

Но времето летеше. Във възрастта, в която бяха нашите близници, те се изменяха толкова бързо душевно и телесно, сякаш седмиците бяха месеци, а месеците години. Ландри скоро съвсем забрави приключението си и след като изживя спомена за Фаде, престана да мисли за нея, сякаш беше сън.

Бяха Минали десет месеца, откакто Ландри работеше в Приш. Наближаваше Ивановден, когато изтичаше срокът му за работа при татко Кайо. Този чудесен човек беше много доволен от него; предложи да увеличи надницата му, но да остане и за другия сезон. Ландри също предпочиташе да остане близо до семейството си и да поднови договора си със стопаните от Приш. Освен това беше харесал една от племенниците на татко Кайо на име Мадлон — много хубава девойка. Тя беше с една година по-голяма и гледаше на него като на дете, но с всеки изминат ден чувствата ѝ се изменяха ѝ докато в началото на

годината му се надсмиваше, че той се стеснява да я целува при игрите и танците, в края на годината тя започна да се изчервява и вместо да го предизвиква, избягваше да остава насаме с него в плевнята и обора. Мадлон бе имотна, тъй че никой нямаше да има нищо против женитбата ѝ с Ландри. И двете семейства се ползуваха с добро име и бяха тачени в този край. Така че татко Кайо, като видя, че двете деца се задирят и се търсят, каза на татко Барбо, че от тях би могло да излезе добро семейство, затова смятал, че няма нищо лошо да се опознаят по-добре.

Една седмица преди Ивановден решиха Ландри да остане в Приш, а Силвине при родителите си, защото Силвине се бе вразумил вече и татко Барбо, който боледуваше от треска, видя, че момчето би могло да му помага при обработването на земята. Силвине се страхуваше да се отдели от къщи и този страх се оказа благотворен, защото му помогна да преодолее голямата си любов към Ландри или поне да не я проявява така явно. В Близначницата настъпиха мир и задоволство, макар че близнаците се виждаха само два пъти в седмицата. Ивановден прекараха много весело, отидоха заедно в града да погледат събора на работниците от града и селото, а после и празненството на големия площад. Ландри танцува много пъти с хубавата Мадлон, Силвине, за да му направи удоволствие, също се опита да танцува. Той не умееше, но Мадлон, която беше много внимателна с него, го улови за ръка и го поведе; Силвине застана наред с брат си и обеща да се научи да танцува добре, така щеше да споделя още една радост с брат си.

Той не го ревнуваше много от Мадлон, защото Ландри беше въздържан с нея. Мадлон ласкаеше и насърчаваше Силвине. Тя не се стесняваше от него и ако някой не ги познаваше, би могъл да помисли, че предпочита него пред Ландри. Ландри също би могъл да ревнува, ако по природа не презираше ревността, освен това нещо му подсказваше въпреки невинността му, че Мадлон постъпва така, за да му се понрави и да бъде по-често с него.

Всичко беше наред до Сент-Андош, празника на селището Кос, който е в последните дни на септември.

Двамата близнаци обичаха този ден, защото имаше танци и всякакъв вид игри под големите орехи до черквата; те съвсем не очакваха неприятностите, които им се случиха.

Татко Кайо беше освободил Ландри от вечерта, за да си отиде в Близначницата, та още от сутринта да участвува във веселбите. Ландри тръгна преди вечеря, щастлив, че ще изненада брат си, който го чакаше на другия ден. По това време дните са къси и рано се свечерява. Ландри никога не се беше страхувал през деня, но нямаше човек от неговия край на неговата възраст, комуто да е приятно да се озове сам посред нощ по пътищата, особено наесен, когато магьосниците и самодивите си правят сборища, прикрити от мъглите. Ландри излизаше по всяко време, за да прибира воловете, затова и тази вечер не се страхуваше повече от друг път. Въпреки това крачеше бързо и пееше силно, както правят всички, когато е тъмно, защото знаят, че човешката песен отблъсква и прогонва злите зверове и злите хора.

Когато стигна до брода Рулет, той запретна панталоните си — водата стигаше до глезените му, и запристъпва внимателно, защото от двете страни на брода имаше дупки. Ландри не минаваше за пръв път и не можеше да се излъже. Освен това през полуоголените клони на дърветата струеше светлина от къщата на баба Фаде. Загледан в тази светлинка, не можеше да сбърка пътя.

Под дърветата обаче беше тъй тъмно, че Ландри опипа с тоягата си брода, преди да навлезе в реката. Изненада се, като установи, че водата е повече от обикновено; чуваше се шумът от язовете, отворени от един час. Светлината от прозореца на Фадет го насърчи, той се реши да тръгне, но едва направил две крачки, водата стигна до коленете му и Ландри се върна, очевидно беше сбъркал. Опита се да премине малко по-нагоре или малко по-надолу, но там се оказа, че бродът е още по-дълбок. Не беше валил дъжд, язовете бучаха наистина странно!

## XII

„Изглежда, съм объркал пътя — помисли си Ландри, — защото отдясно виждам светлината на баба Фаде, която всъщност би трябвало да бъде отляво.“

Той се изкачи по пътя до Кроа-о-Лиевр, завъртя се със затворени очи и когато отново ги отвори и разгледа дърветата и храстите наоколо си, разбра накъде да върви и скоро се озова при реката. Макар бродът да му се стори проходим, направи само две-три крачки, защото изведнъж точно зад него светна прозорецът на баба Фаде, който всъщност трябваше да бъде пред него. Той се върна на брега и едва тогава му се стори, че светлината е на мястото си. Пое в друга посока, този път водата стигна до кръста му. Продължи, смятайки, че е попаднал в дупка, от която ще излезе, ако върви срещу светлината.

Спря се за щастие — дупката ставаше все по-дълбока и той затъна до раменете. Водата беше студена, за миг Ландри се запита дали да не се върне. Струваше му се, че светлината се мести, дори я видя как се движи, тича, подскача, преминава от единия бряг на другия и накрая изведнъж се раздвои, отразявайки се във водата, където се понесе като птица; тя сякаш размахваше крила, долиташе леко със скане, като че ли гореше смола.

Този път Ландри се изплаши, загуби, кажи-речи, ума и дума, защото бе чувал, че няма нищо по-измамливо и по-коварно от блуждаещото огънче. То си играело да обърква тези, които го гледат, и ги увеличало във водните глъбини, като им се смееело и се подигравало на страха им.

Ландри затвори очи, за да не гледа, и като се извърна рязко, излезе от дупката и се озова на брега. Хвърли се на тревата и се загледа в блуждаещото огънче, което продължаваше да танцува и сякаш му се смеееше. Наистина страшна гледка! То ту се издължаваше като водно конче, ту изчезваше. От време на време порастваше колкото биволска глава, после изведнъж се смеляваше като котешко око, притичваше почти до Ландри, завърташе се бързо около него, тъй че го



заслепяваше, и най-сетне, сякаш разбирайки, че той няма да тръгне след него, запърха отново в тръстиките, откъдето сякаш му се сърдеше и му се заканваше.

Ландри не смееше да мръдне, защото да се върне назад, съвсем не значеше, че ще се спаси от огънчето. Всички знаят, че то преследва тия, които бягат от него, и се изпречва на пътя им, докато ги подлуди и ги събори в някой трап. Той трепереше от страх и от студ, когато чу зад себе си нежно гласче:

*Фея, фея малка фея,  
взemi свецица и забрадка,  
аз си взех качулка и наметка.  
Всяко блуждаещо огънче си има дружка.*

Изведнъж отнякъде изникна малката Фадет; тя се готвеше да прекоси реката, весела, без да се плаши и без да се удивлява на блуждаещото огънче. Сблъска се с Ландри, който седеше на земята в мрака, и се отдръпна, проклинайки по-грозно и от момче.

— Аз съм, Фаншон — каза Ландри, като стана, — не се бой. Аз не съм ти враг.

Говореше ѝ кротко, защото се страхуваше от нея почти толкова, колкото и от блуждаещото огънче. Беше чул песента ѝ и беше разбрал, че му прави заклинание, а то танцуваше и се въртеше като лудо пред нея, сякаш се радваше, че я вижда.

— Виждам добре, хубав близнако — отговори малката Фадет, като се позамисли, — че ми говориш любезно, защото умираш от страх и гласът ти трепери досущ като гласа на баба ми. Хайде, клето сърчице, някои не са тъй горди нощем, както през деня, и обзалагам се, че не смееш да минеш през водата без мене.

— Боже мой, току-що излязох оттам — каза Ландри — и едва не се удавих. А ти ще минеш ли, Фадет? Не се ли страхуваш, че ще се заблудиш?

— Защо да се заблудя? Виждам какво те тревожи — отговори засмяна малката Фадет. — Хайде, дай ми ръка, страхливецо! Блуждаещото огънче не е толкова зло, колкото си мислиш, и причинява

беда само на онези, които се страхуват от него. Аз съм свикнала да го виждам, стари познати сме.

След тези думи тя дръпна силно Ландри и го поведе през брода, като тичаше и пееше:

*Аз си взех качулка и наметка.  
Всяка вълшебница си има вълшебник.*

Ландри се чувствуваше зле и с малката магьосница, както и с блуждаещото огънче, но все пак предпочиташе да види дявола в човешки образ, отколкото в такъв потаен и пърхащ огън, затова се подчини и скоро се успокои, воден от Фадет, сякаш вървеше по камениста почва. Но тъй като и двамата вървяха бързо и въздухът се раздвижваше, блуждаещото огънче, което нашият учител нарича „особено природно явление“, а той разбира от тия неща, и винаги ни обяснява, че не бива да се боим от тях, неотлъчно ги следеше.

## XIII

Може би баба Фаде също знаеше някои и други неща и беше научила внучката си да не се страхува от нощните огньовете; може би защото ги виждаше често край брода Рулет, а не за първи път като Ландри, Фадет беше разбрала, че те съвсем не са лоши духове и не правят никакви злини. Усецъйки, че колкото повече се приближават до огънчето, толкова по-силно трепери Ландри, тя каза:

— Слушай, детенце, този огън не обгаря и ако го докоснеш, ще видиш, че няма да ти остане никакъв белег.

„Толкова по-зле — помисли Ландри, — всеки знае какво значи огън, който не гори. Разбира се, това не е божа работа, защото божият огън стопля и обгаря.“

Но не каза нищо на малката Фадет и когато стъпи здрав и читав на брега, изпита непреодолимо желание да я зареже там и да изтича до Близначницата. Но понеже не беше неблагодарник, не хукна да бяга, а ѝ благодари.

— Ето че за втори път ми правиш услуга, Фаншон Фаде. Никога не бих си простил, ако не ти кажа, че ще си спомням цял живот за това. Седях като обезумял на брега, когато ме намери. Блуждаещото огънче ме беше уморило и омагьосало. Никога не бих могъл да премина реката или може би нямаше да изляза от нея.

— Сигурно щеше да я преминеш леко-леко, без нищо да ти стане, ако не беше такъв глупчо — каза Фадет. — Представа си нямах, че голямо момче като тебе, седемнадесетгодишно, на което скоро ще му поникне брада, може толкова лесно да се уплаши. Много ми е приятно, че видях какъв си бързльо.

— А защо ти е приятно, Фаншон Фаде?

— Защото никак не те обичам — отговори тя презрително.

— А защо никак не ме обичаш?

— Защото не ви уважавам — отговори тя, — нито вас, нито брат ви, нито баща ви, нито майка ви, които са надути, защото са богати и си мислят, че всички са им длъжни. Те са ви научили да бъдете такъв

неблагодарник, Ландри, а след страхливостта това е най-грозният недостатък за един мъж.

На Ландри му беше неприятно да слуша укорите ѝ, защото чувствуваше, че те не са съвсем несправедливи. Той каза:

— Може и да съм виновен, Фадет, но грешката е само моя. Нито брат ми, нито баща ми, нито майка ми, нито който и да било друг от семейството ми знае каква голяма услуга сте ми направили, но този път ще им кажа и вие ще получите за награда всичко, което пожелаете.

— Ама че горделивец! — възкликна малката Фадет. — Въобразявате си, че с подаръци можете да ми се отблагодарите. Мислите, че съм като баба си, която, щом ѝ подхвърлят някоя пара, е готова да търпи какви ли не безобразия. Да знаете, че нямам нужда от даровете ви и презирам всичко, което идва от вас, след като в устата ви не можа да се събере една дума за благодарност и приятелство, която да ми кажете през цялата тая година, макар че ви помогнах в голямата беда!

— Виновен съм, признавам, Фадет — каза Ландри, без да може да прикрие учудването си от разсъжденията ѝ. — Но и ти си малко виновна за това. Не беше кой знае какво чудо да кажеш къде е брат ми, след като си го видяла, докато аз разговарях с баба ти. Ако наистина имаше добро сърце, ти, която ме упрекваш, че аз нямам сърце, вместо да ме караш да се мъча, да чакам, да ти давам честна дума, че ще ти се отплатя, можеше веднага да ми кажеш: „Спусни се към ливадата и ще го намериш на брега на реката.“ Това нямаше да ти струва кой знае колко, но ти се подигра със страха ми и това намали цената на услугата ти.

Малката Фадет, която умееше да поставя капак на всичко, този път се замисли, после каза:

— Виждам, че си се постарал да захвърлиш като ненужен товар от сърцето си благодарността. Въобразил си си, че не ми дължиш нищо, за да ме лишиш от наградата, която ми обеща. Още едно доказателство колко кораво и лошо сърце имаш, щом не си разбрал, че не ти искам нищо и след като виждаш, че нито веднъж не съм те укорила за неблагодарността ти.

— Така е, Фаншон — каза Ландри съвсем искрено. — Разбрах, че сгреших и се срамувах. Много пъти ми се искаше да поговорим, но ти винаги ме гледаше тъй гневно, че не посмях.

— Ако бяхте дошли на другия ден и ми бяхте казали една приятелска дума, нямаше да ви гледам разгневено. Веднага щяхте да разберете, че не желая да ми се отплащате и щяхме да станем приятели. Оттогава имам лошо мнение за вас. Трябваше да ви оставя сам да се оправяте с блуждаещото огънче. Лека нощ, Ландри от Близначницата! Идете да си изсушите дрехите. Кажете на родителите си: „Ако не беше малката дрипла Щурчето, добре щях да се нагълтам с вода тая вечер в реката.“

И говорейки така, малката Фадет му обърна гръб и се отправи към къщи, пеейки:

*Взemi си урока и беж да те няма,  
Ландри Барбо Близнаков...*

Този път Ландри наистина се разкая не толкова от добри чувства към това момиче, което беше по-скоро умно, отколкото добро, и се държеше тъй грозно, че никой, дори тези, които се забавляваха от дяволиите му, не го харесваше, а защото беше честен по сърце и не искаше да му тежат грехове на съвестта. Той изтича след Фадет и дръпна наметката ѝ.

— Слушай, Фаншон Фаде, да си уредим веднъж завинаги сметките. Ти си недоволна от мене, пък и аз не съм кой знае колко доволен от себе си. Кажи ми какво желаеш и още утре ще ти го донеса.

— Желая да не те видя никога вече! — отговори Фадет грубо. — И каквото и да ми донесеш, можеш да бъдеш сигурен, че ще ти го запратя по физиономията!

— Що за груби думи пред човек, който толкова желае да поправи грешката си. Щом не искаш подарък, може би има начин да ти направя някоя услуга, да ти покажа, че ти желая доброто, а не злото. Хайде, кажи, какво да сторя?

— Значи, не желаете да ми поискате прошка, да ме помолите да ви стана приятелка? — запита Фадет, като спря.

— Ще бъде прекалено много да ти искам прошка! — каза Ландри, който не можеше да надвие гордостта си пред толкова невъзпитано за възрастта си и неразумно момиче. — Колкото до

приятелството, Фадет, ти си такава чудачка, че ти нямам доверие. Поискай ми нещо, което може да се даде веднага, и то без остатък.

— Е добре — съгласи се Фадет с ясен и сух глас. — Да бъде, както желаете, близнако Ландри! Предложих ви да ми се извините, вие не пожелахте! Сега ви искам това, което ми обещахте? Да изпълните желанието ми в деня, в който ви помоля за това. Този ден дойде и той е утре. Сент-Андош! Ето какво желяя! Ще танцувате три пъти с мен след утринната молитва, два пъти след вечерната и още два пъти, след като бият камбаните — всичко седем пъти. През целия ден, от утрото до вечерта, няма да танцувате с друга, нито жена, нито девойка. Ако не го направите, ще знам, че имате три недостатъка — неблагодарност, страх и не устоявате на честната си дума! Лека нощ, ще ви чакам утре, за да открием танците пред вратата на черквата.

И малката Фадет, която Ландри бе последвал до къщата ѝ, отвори вратата и я блъсна толкова бързо, че той не можа да каже нито дума.

## XIV

Отначало Ландри сметна желанието на Фадет толкова глупаво, че му идеше по-скоро да се изсмее, отколкото да се разсърди. „Това момиче — каза си той — е по-скоро лудо, отколкото лошо, и е побезкористно, отколкото можех да си представя, защото наградата, която поиска, наистина няма да разори семейството ми“. Но после, като поразмисли, разбра, че Фадет не е толкова глупава. Тя танцуваше много хубаво, беше я виждал, като подскача из полето или по пътищата с овчарите — същинско дяволче, тъй че мъчно беше да се спазва тактът с нея. Но тя беше тъй грозна и тъй зле нагиздена, дори в неделя, че никое момче на възрастта на Ландри не би танцувало с нея, особено пред всички. Най-много свинарите и момчетата, които не бяха си взели още първото причастие, а селските красавици не можеха да я търпят сред себе си. Ландри се почувствува унижен, че е обещал да играе с такава партньорка, а като си спомни, че беше уговорил най-малко три танца с хубавата Мадлон, умът му не побираше как ще приеме тя обидата му, като не я покани нито веднъж.

Понеже му беше студено, беше гладен и се страхуваше да не види пак блуждаещото огънче пред себе си, тръгна бързо, без да разсъждава повече и без да се обръща назад. Щом се прибра, изсуши дрехите си и разказа на близките си, че не е намерил брода поради тъмнината, затова едва се измъкнал от водата, срам го беше да признае какъв страх е изживял и не спомена за блуждаещото огънче, нито за малката Фадет. После си легна, като отложи за следващия ден грижите си. Но въпреки всички добри решения, спа много лошо и сънува какво ли не — малката Фадет, яхнала блуждаещото огънче, подобно на голям червен петел, уловило фенер със забучена свещ, чиито лъчи осветяваха цялата ливада с тръстиките. После малката Фадет се превърна в огромен като коза щурец, който свиреше неразбираема песен, но в нея непрекъснато се примесваха едни и същи думи: щурче, свирче, пламъче, близначе, Силвиначе. Главата му просто се пръскаше и светлината на блуждаещото огънче му се струваше тъй ярка и тъй

подвижна, че когато се пробуди, пред очите му играеха разноцветни точки, както се случва, когато се загледаме продължително в слънцето или в луната.

Ландри беше тъй уморен от кошмарната нощ, че дряма през цялата утринна литургия и не чу дори проповедта на свещеника, в която той превъзнесе добродетелите и качества на добрия свети Андош. Излезе от църквата омърлушен — съвсем беше забравил Фадет. Тя обаче го чакаше в преддверието до хубавата Мадлон, която стоеше там, убедена, че първата покана за танц ще бъде отправена към нея. Когато Ландри се приближи до нея, Щурчето пристъпи и му каза с безподобна дързост:

— Хайде, Ландри, нали ме покани снощи за първия танц, смятам, че няма да го пропуснем.

Ландри пламна като огън и като видя, че и Мадлон също гневно се изчерви, възрази на малката Фадет:

— Може и да съм ти обещал да танцуваме, Щурче, но преди това бях помолил друга, така че твоят ред ще дойде, след като изпълня първото си задължение.

— Нищо подобно — каза уверено Фадет, — много ти е къса паметта, Ландри! На никого преди мене не си обещал да танцуваш, защото си ми дал дума още от миналата година, а снощи само ми я повтори. Ако Мадлон иска да танцува днес, да танцува с брат ти, той и без това толкова прилича на теб, че спокойно може да заеме мястото ти. Каквото единият, такова и другият.

— Щурчето има право — заяви гордо Мадлон, като улови ръката на Силвине, — щом толкова отдавна сте дали обещание, трябва да го съдржите, Ландри. Освен това на мен ми е приятно да танцувам с брат ви.

— Да, да, все едно е — каза Силвине простодушно, — ще танцуваме четиримата.

Тъй и направиха, за да не привличат вниманието на околните. Щурчето заподскача толкова гордо и пъргаво, както никой никога дотогава. Ако беше нагиздена и мила, щеше да бъде приятно да я гледат, защото танцуваше чудесно и нито една красавица не можеше да се равнява с нея по лекота и увереност. Но клетото Щурче беше тъй лошо облечено, че изглеждаше десет пъти по-зле от обикновено. Ландри, който не смееше вече да погледне Мадлон, толкова натъжен и



унижен се чувствуваше, погледна партньорката си и тя му се стори по-грозна в празничните дрипи, отколкото в обикновеното си облекло — мислеше, че се е нагиздила, а беше станала смешна.

Забрадката ѝ беше съвсем пожълтяла от стоене в шкафа и вместо да е малка и подгъната, според модата в този край, тя висеше отстрани като големи плоски уши, а отзад падаше грозно до шията, така че Фадет приличаше на баба си; главата ѝ изглеждаше огромна като крина, забучена на тънкия ѝ врат като на пръчка. Полата ѝ от полувълнено платно беше окъсяла две педи и понеже тя беше много пораснала през годината, тънките ѝ почернели от слънцето ръце стърчаха от ръкавите като паякови пипала. Освен това носеше алена престилка, с която много се гордееше; беше ѝ останала от майка ѝ и бе толкова старомодна, че никое от младите момичета не би я погледнало. Защото клетото момиче съвсем не се гиздеше, а живееше като момче, без да се грижи за лицето си — Щурчето обичаше много игрите и лудориите. Фадет приличаше на натруфена баба и всички я презираха за лошото ѝ облекло, за което беше причина не толкова оскъдицата, колкото скъперничеството на бабата и липсата на вкус у внучката.

## XV

Силвине не можеше да се начуди откъде-накъде брат му изпълнява прищевките на Фадет, която той не можеше да търпи. Ландри не знаеше как да обясни постъпките си, идеше му да потъне в земята. Мадлон беше много ядосана и въпреки че Фадет ги увличаше във вихъра на танца, лицата им бяха тъй тъжни, като че ли им бяха потънали гемиите.

Ландри се измъкна веднага след първия танц и се скри в своята градинка, но само след миг малката Фадет, придружена от Скакалеца, който се беше накичил с пауново перо и златна нашивка на каскета, затова смяташе, че може да беснее и да крещи повече от друг път, го догони, като домъкна цяла банда по-малки момичета, защото нейните връстнички не обичаха да играят с нея. Когато Ландри я видя с цялата тая хвърковата чета, която тя водеше за свидетели, в случай че ѝ откаже, той се примири и я заведе под орехите, за да танцуват на показътаното място, та да не го вижда никой. За щастие, нито Мадлон, нито Силвине бяха там; нямаше и много хора от неговия край, така че можеше да изпълни спокойно задължението си, като изиграе третия танц с Фадет. Около тях танцуваха само непознати, които не им обръщаха внимание.

Щом свърши, той отиде да потърси Мадлон, за да я почерпи под навеса. Но тя беше танцувала с други и им беше обещала да пирува с тях, затова гордо му отказа. Като го видя, че се оттегля в един ъгъл, с изпълнени със сълзи очи, тъй като ядът и гордостта я разхубавяваха и всички като че ли го забелязваха, тя бързо стана от мястото си и бързо каза:

— Ето, че звъни за вечерня. Кой ме кани на танц след молитвата?

Тя се бе обърнала към Ландри, разчитайки, че той бързо ще каже: „Аз“, но преди още да отвори уста, други я поканиха и Мадлон, без да благоволи да го погледне укорително или съжалително, влезе в черквата с новите си поклонници.

Щом молитвата свърши, тя излезе с Пиер Обардо, последвана от Жан Аладниз и Етиен Алафилип; тримата танцуваха един след друг с нея, защото тя не можеше да мине незабелязана — беше хубаво и имотно момиче. Ландри я изгледа с крайчеца на окото; малката Фадет беше останала в черквата, където шептеше дълги молитви след другите. Тя правеше винаги така в неделя поради голяма набожност според едни, за да прикрие съглашението си с дявола според други.

На Ландри много му домъчня, че Мадлон не му обръща никакво внимание, че се е зачервила като ягода от удоволствие и че много бързо се беше утешила от обидата, която бе принуден да ѝ нанесе. За пръв път му мина през ума мисълта, че тя е прекалено голяма кокетка и сигурно никога не е изпитвала кой знае какви чувства към него, щом може да се забавлява така.

Вярно е, че беше виновен поне външно, но тя видя, че е много натъжен под навеса и би могла да отгатне, че иска да ѝ обясни нещо, а Мадлон никак не се бе обезпокоила и се веселеше като козле, докато неговото сърце се топеше от скръб.

Когато свърши танца с тримата си партньори, Ландри се приближи до нея, защото искаше по-скоро да ѝ говори насаме. Чудеше се как да я отведе настрана — беше още малък и се стесняваше от жените. И понеже не намери подходящи думи, улови я за ръка и я дръпна; тя обаче му каза полуюдосано, полуизвинително:

— Е, какво, Ландри, да не би най-сетне да си решил да ме поканиш на танц?

— Не, не те каня на танц — отговори той, защото не умееше да се преструва и не мислеше вече да изменя на дадената дума. — Но за да ти кажа нещо, което трябва да изслушаш.

— О, ако имаш да ми казваш някакви тайни, Ландри, по-добре да поговорим друг път — каза тя, като си дръпна ръката. — Днес е ден за танци и за забавления. Краката все още ме държат, а щом Щурчето те е изтощило, върви си да спиш, ако искаш, аз оставам.

И тя прие поканата за танц на Жермен Оду. Когато обърна гръб на Ландри, той чу как Жермен Оду ѝ каза:

— На това момче май му се искаше да изиграе този танц!

— Може би — поклати глава Мадлон, — но не е лъжица за неговата уста.

Ландри се огорчи много от думите ѝ и остана до края на танца, за да види как ще се държи Мадлон, която не направи нищо неприлично, но се държеше тъй надутно, че той се ядоса; и когато Мадлон се върна, той я погледна малко подигравателно, а тя му подхвърли предизвикателно:

— Е, какво, Ландри, днес като че ли не можеш да си намериш партньорка? Щеш не щеш, ще се върнеш при Щурчето!

След тези нейни думи той обиколи църквата, за да намери малката Фадет и застана с нея точно срещу Мадлон. Така изиграха два танца. Щурчето ликуваше доволно и гордо! То не криеше радостта си, лукавите му черни очи блестяха, повдигаше малката си глава с голямата забрадка като качулато пиле.

Но за нещастие пет-шест момчетии, с които Фадет обикновено танцуваше, се ядосваха, като я гледаха; те не можеха да се приближат до нея и макар много да не я обичаха, ценяха я като добра танцьорка, затова сега започнаха да я одумват, че е горделива и заповтаряха след нея: „Я погледнете Щурчето, мисли си, че ще омае Ландри Барбо. Щурче, Свирче, Зверче, Вrabче, Гардже, Печено краче“ и други прякори, както си имаха навик да кръщават хората в нашия край.

## XVI

Когато малката Фадет минаваше край тях, те я улавяха за ръката или ѝ слагаха марки, за да падне, а някои от по-малките дърпаха забрадката ѝ и викаха:

— Голямата капела, голямата капела на баба Фаде!

Клетото Щурче раздаде пет-шест плесници наляво-надясно, но това само привлече вниманието на останалите и тогава местните жители започнаха да приказват:

— Я го виж ти нашето Щурче как му е потръгнало днес! Ландри Барбо само с нея танцува. Вярно е, че танцува хубаво, но какво се надува като хубавица и се пъчи като сврака!

А някои казваха на Ландри:

— Да не те е омагьосала, клетки Ландри, та гледаш само нея? Или и ти искаш да станеш магьосник, та скоро да поведеш вълци из полето?

Ландри беше просто съсипан. Но Силвине, за когото нямаше по-прекрасен и по-почитан човек от брат му, беше още по-оскърбен, като виждаше, че той става за присмех на цял свят и дори пришълците започнаха да се чудят:

— Такова хубаво момче, откъде му е хрумнало да задирия най-голямата грозотия на събора!

Мадлон тържествуващо се, вслушваше в тези подигравки и безмилостно каза:

— Какво искате, Ландри е още малко момче, готов е да бърбри с всеки, все едно дали е с козя или с човешка глава.

Тогава Силвине дръпна Ландри и му каза:

— Да си вървим, братко, иначе ще трябва да се разправяме, защото хората се подиграват, а обидите, които отправят към малката Фадет, се отнасят и до тебе. Не знам какво те прихвана днес да танцуваш четири-пет пъти с нея. Ще рече човек, че искаш да правиш смешки, но свършвай вече, моля те. За нея няма значение, че се излага на обидите и презрението на всички, тя си умира за това, то ѝ допада,

но нашата работа е друга. Хайде да се махаме, ще се върнем, след като свърши черковната служба и ще поканиш на танц Мадлон, която е момиче на място. Винаги съм те упреждал, че обичаш прекалено много танците, и ето че взе да правиш неразумни неща.

Ландри го последва две-три крачки, но изведнъж чу някакъв шум и се обърна. Видя, че поклонниците на Мадлон и другите момичета се надсмиват на малката Фадет, а хлапетиите, окуражени от подигравките им, бяха смъкнали забрадката ѝ. Дългите ѝ черни коси се бяха разпилели по раменете и тя се бореше гневна и измъчена. Защото този път не беше направила нищо и плачеше от яд, но не можеше да стигне забрадката си, която един лош хлапак беше закачил на върха на една пръчка.

Тази постъпка се видя страшно грозна на Ландри. Доброто му сърце не възприемаше несправедливостите. Той сграбчи хлапето, отне му забрадката и пръчката, тупна го веднъж по задника, приближи се до другите, които се разбягаха още с появата му, улови клетото Щурче за ръка и му подаде забрадката. Бързината, с която Ландри беше действувал, и страхът на хлапетиите предизвикаха бурни смехове. Всички заръкопляскаха на Ландри. Но Мадлон извъртя работата срещу него. Подкрепиха я и други от връстниците на Ландри, както и някои по-големи от него момчета, и всички започнаха да му се смеят.

Ландри вече не се срамуваше, той се почувствува силен и достоен и не знам какво му подсказа, че дълг на мъжа е да не оставя да измъчват пред него жена, грозна или хубава, малка или голяма, щом тя е танцувала пред всички с него. Той видя как го гледат кавалерите на Мадлон, отиде близо до разните аладнизовци и алафилиповци и им каза:

— Е, какво пък, щом ми е приятно да бъда внимателен с тази девойка, на вас какво ви става? Ако сте засегнати нещо, защо се обръщате и си шушукате? Не ме ли виждате? Някой тук каза, че съм бил още дете. Защо не ми го каже мъж или младеж, и то право в лицето? Чакам думата ви и тогава ще видим може ли да се обижда момиче, което е танцувало с дете?

Силвине не беше изоставил брат си и макар да не одобряваше цялата тази разправия, беше готов да го подкрепи. Там имаше четирима-петима младежи, по-големи от близнаците, но като ги видяха как решително стоят, пък и преценявайки, че не си струва да се бият за

такива дреболии, не продумаха дума, спогледаха се, сякаш да се запитат кой иска да си премери силите с Ландри. Никой не излезе напред, а Ландри, без да пуска ръката на Фадет, каза:

— Сложи си забрадката, Фаншон, и да танцуваме, та да видим кой ще посмее да ти я вземе!

— Не — каза Фадет, като изтри сълзите си, — достатъчно танцувах днес. Прощавам ти остатъка от задължението.

— Нищо подобно, ще танцуваме още — каза Ландри, пламтящ от смелост и гордост. — Няма да позволя някой да каже, че не танцуваш с мене, защото можеш да бъдеш оскърбена!

И той танцува още с нея, без никой да ѝ каже дума или да я погледне накриво. Мадлон и поклонниците ѝ отидоха да танцуват другаде. След танца малката Фадет каза тихо на Ландри:

— А сега стига, Ландри. Доволна съм от тебе и ти връщам думата. Отивам си в къщи; танцувай с когото искаш тази вечер.

И тя намери братчето си, което се биеше с другите деца, и си отиде така бързо, че Ландри дори не я видя накъде зави.

## XVII

Ландри отиде да вечеря в къщи с брат си и за да разсее тревогата на Силвине, той му разказа премеждието с блуждаещото огънче и как малката Фадет го избавила, защото проявила смелост или направила магия, а след това му поискала за награда да танцува седем пъти с нея на празника. Не му каза нищо друго, не искаше да признае страха, който беше изживял миналата година при мисълта, че може да го види удавен, и не сбърка, защото лошите мисли на децата понякога се възвръщат, ако някой им обърне внимание или заговори пак за тях.

Силвине одобри, че брат му е сдържал думата си и каза, че неприятните последици всъщност още повече би трябвало да увеличат уважението към него. Но макар и сам да се изплаши от опасността, на която се беше изложил Ландри, не изпита признателност към малката Фадет. Тя му беше противна, затова не можеше да повярва, че го е намерила край реката случайно и му е помогнала от добрина.

— Сигурно тя е призовала блуждаещото огънче — каза той, — за да те сбърка и да те накара да се удавиш. Но бог не ѝ е позволил, защото ти никога не си извършвал смъртен грях. Тогава лошото Щурче, използвайки добрината и признателността ти, те е накарало да му обещаеш нещо, неприятно и лошо за теб. Много е злобно това момиче. Всички вещици обичат злините. Няма добра магьосница. Тя е знаела, че ще те скара с Мадлон и с най-добрите ти познати. Искала е да те накара да се биеш и ако добрият бог втори път не те беше защитил срещу нея, добре щеше да се наредиш.

Ландри, който нямаше нищо против да вижда нещата през очите на брат си, си каза, че той може би има право и не защити Фадет. Поговориха си за блуждаещото огънче — Силвине никога не беше го виждал и нямаше желание да го види, но слушаше с голямо любопитство за него. Момчетата не посмяха да кажат нищо на майка си, защото тя се страхуваше дори да помисли за блуждаещото огънче, както и на баща си, който се подиграваше и го беше виждал десетина пъти, без да му обръща внимание.



Танците продължиха до полунощ, но Ландри, който беше много натъжен от скарването си с Мадлон, не пожела да използва възвърнатата си свобода, затова отиде да помогне на брат си да приберат добитъка от пасището. И понеже бяха на половината път от Приш и главата го болеше, той се сбогува с брат си и си тръгна. Силвине не искаше брат му да минава през брода Рулет, защото се страхуваше блуждаещото огънче и Щурчето да не му изиграят пак някоя лоша шега. Накара го да обещае, че ще заобиколи по дългия път през мостчето на голямата воденица.

Ландри изпълни желанието на брат си и вместо да мине през ливадата, спусна се по брега на Шомоа. Не се страхуваше от нищо, понеже шумът от празненството стигаше дотук. Чуваха се пищенето на гайдите и виковете на танцуващите. А той знаеше, че духовете причиняват злини само когато всичко живо потъне в сън.

Когато слезе надолу по брега, вдясно от каменоломната, чу стенание и плач; отначало помисли, че е бекас, но колкото повече се приближаваше, толкова повече му заприлича на човешка жалба; и тъй като беше смел, щом ставаше дума да се срещне с хора, а още повече, когато трябваше да помогне, той смело се спусна в каменоломната. Когато се приближи, всичко притихна.

— Кой плаче там? — запита Ландри със спокоен глас.

Никакъв отговор.

— Да не би да е някой болен? — запита пак той.

Отново никакъв отговор. Понечи да си тръгне, но първо реши да надникне в камънака и трънака; скоро съзря на лунната светлина някаква фигура на земята — някой лежеше като мъртъв и не помръдваше, може би не се чувствуваше добре, а може би страдеше много и не желаше никой да го види.

Ландри никога не беше виждал и докосвал мъртвец. Мисълта, че пред него може би лежи умрял човек, го развълнува, но той се овладя, защото си каза, че е длъжен да помогне на ближния си. И решително се приближи, за да пипне ръката на лежащия; като видя, че е открита, сянката изведнъж се изправи и Ландри позна малката Фадет.

## XVIII

Ландри се ядоса, че Фадет непрекъснато му се изпречва на пътя. Но понеже тя изглеждаше много нещастна, я съжали и я заговори:

— Щурче, нима ти плачеш така? Да не би някой да те е набил или да те е подгонил, та плачеш й се криеш тук?

— Не, Ландри, никой не ми е додявал, след като ти така храбро ме защити, пък и аз не се страхувам от никого. Скрих се да си поплача и това е. Защото няма нищо по-глупаво от това да си показваш мъката пред другите?

— Че за какво ти е толкова мъчно? Да не е заради днешните разпавии? И ти имаш малко вина за тях, но хайде, утеши се и вече не се излагай така.

— Защо ми говорите така, Ландри. Каква вина имам аз. Нима е обидно, че ви поканих да танцувате с мен, нима аз съм единственото момиче, което няма право да се забавлява като другите.

— Не става дума за това, Фадет, аз не ви упреквам, че сте пожелали да танцувате с мене. Направих каквото пожелавате и се държах с вас както трябваше да се държа. Вашата вина е по-далечна и тя не се отнася до мене, а до самата вас, и вие знаете, че е така.

— Не, Ландри, както е вярно, че обичам бог, така е вярно, че не разбирам каква грешка мога да имам. Никога не съм мислила за себе си и ако се упреквам за нещо, то е само, че ви причиних неприятности, без да искам.

— Да не говорим за мен, Фадет, аз не се оплаквам от нищо. Да говорим за вас. Понеже вие си мислите, че нямате грешки, искате ли приятелски и откровено да ви кажа за какво сте виновна?

— Да, Ландри, кажи ми! Ще приема думите ти като най-голяма награда или като най-голямо наказание за доброто или злото, което съм ти причинила.

— Добре тогава, Фаншон Фаде, понеже говориш разумно и за първи път в живота ти те виждам кротка и сговорчива, ще ти кажа защо никой не те тачи като шестнадесетгодишна девойка, както се

полага на всяко момиче. В тебе няма нищо моминско, ти изглеждаш и се държиш като момче. Не се грижиш за себе си. Не си чиста, не си прилично облечена. Сама се правиш грозна с дрехите и приказките си. Знаеш добре, че децата те наричат с много по-грозно име от прякора Щурче. Наричат те Мъжкарана. Да не мислиш, че е случайно на шестнадесет години да приличаш на момче? Катериш се по дърветата като котка, а като яхнеш кон без юзда и седло и препуснеш, си същински дявол. Добре е да си силна и гъвкава, добре е да не се страхуваш от нищо, но това по-подхожда на мъжете. Прекален светец и богу не е драг, а ти като че ли все искаш да те забелязват. А щом те забележат, започват да те закачат и викат подир тебе като след вълк. Ти си остроумна и отговаряш със зловни шеги, които размиват онези, за които не се отнасят. Хубаво е човек да бъде по-остроумен от другите, но щом покажеш това, печелиш си врагове. Ти си любопитна и щом се добереш до чужди тайни, захвърляш ги грубо в лицата на хората, щом нещо те докачат. Това ги кара да се страхуват от тебе, а всички мразят хората, от които се страхуват, и им отвръщат с повече злини, отколкото те са им направили. Най-сетне не зная дали си магьосница или не, но мисля, че разбираш разни работи и дано да нямаш спогодба със злите духове. Мъчиш се да се показваш такава, за да уплашиш онези, които те ядосват, и с това винаги си печелиш лошо име. Ето това са грешките ти, Фаншон Фаде, и заради тези грешки хората ти имат зъб. Размисли и ще видиш, че ако се постараяш да приличаш малко на другите, хората ще започнат да гледат с по-добро око на тебе, макар че си повече от тях.

— Благодаря ти, Ландри — отговори Фадет много сериозно, след като изслуша благоговейно думите му. — Ти ми каза почти всичко, в което ме укоряват, но ми го каза много по-любезно и загрижено, отколкото другите. А сега искаш ли да ти отговоря? Ако си съгласен, седни за малко при мене.

— Мястото не е никак приятно — каза Ландри, който не се смущаваше от това, че ще закъснее с нея, но все си мислеше за лошите магии, в които я обвиняваха, че прави на доверчивите.

— Мястото ти се струва неприятно, защото на вас, богатите, мъчно ви се угажда. Трябва ви мека трева, за да седнете, понеже можете да избирате в ливадите и градините си най-хубавите места и най-дебелата сянка. Но тези, които нямат нищо, не са така придирчиви

пред добрия господ и подлагат под главата си първия камък, който им попадне. Бодлите не бодат краката им и където и да попаднат, те виждат само хубави и приятни неща на небето и на земята. Няма лошо място, Ландри, за тези, които познават добродетелта и красотата на всички божии творения. Без да съм магьосница, аз зная каква полза има и от най-малките тревици, които ти тъпчеш с крака, а като зная за какво могат да послужат, гледам ги и те ми казват нещо и с мириса, и с вида си. Казвам ти това, Ландри, за да те науча и на друго нещо, което се отнася колкото до човешките души, толкова и до цветята в градините и до къпините в каменоломните; хората често презират онова, което им се струва грозно и лошо, и по този начин се лишават от спасителни и благотворни за тях неща.

— Не ми е много ясно какво искаш да кажеш — забеляза Ландри и седна до нея.

Те постояха малко безмълвни, защото Фадет имаше крилата мисъл, която Ландри не можеше да следва. Въпреки че се беше пообъркал, той неволно слушаше с удоволствие тази девойка, защото никога досега не беше чувал тъй нежен глас и тъй добре изказани мисли като гласа и думите на Фадет в този миг.

— Слушай, Ландри — продължи тя, — аз заслужавам повече съжаление, отколкото укор, и ако имам някаква вина към себе си, то съвсем не съм виновна към другите, а ако хората бяха справедливи и разумни, щяха да оценят повече доброто ми сърце, отколкото грозното ми лице и лошите ми дрехи. Размисли или аз ще ти кажа, ако не знаеш с каква съдба съм дошла на този свят. Няма да ти разправам нищо лошо за клетата си майка, която всички укоряват и обиждат, защото тя не е тук да се защити, а и аз самата не мога да я защитя, понеже не зная какво зло е направила и какво я е подтикнало да го извърши. Е, добре, всички са тъй лоши, че едва майка ми ме беше изоставила, и аз все я оплаквах горчиво, при най-малко спречкване в играта, за всяка дреболия, която биха си простили помежду си, децата ме обвиняваха за грешката на майка ми и ме караха да се срамувам от нея. Може би някои благоразумно момиче би млъкнало, смятайки, че е по-добре да не защитава майка си и да остави да я обиждат, за да не обиждат него. Но аз не можех да постъпя така. Това беше по-силно от мен. Майка ми си е моя майка, каквото и да е направила, и все едно дали някога ще я намеря или никога няма да чуя да се говори за нея вече, винаги ще я

обичам от цялото си сърце. Затова, когато ми казват, че съм дъщеря на уличница и казармена лавкаджийка, аз се ядосвам не заради себе си, знам, че това не е обида, защото не съм извършила нищо лошо, ядосвам се заради клетата си мила майка, която съм длъжна да защитавам. И тъй като нищо не зная и не мога да я защита, аз си отмъщавам заради нея, като казвам на другите истините, които си заслужават, и им показвам, че не струват повече от тази, която замерят с камъни. Ето защо разправят, че съм любопитна и безсрамна, когато науча тайните им и ги разпространя. Вярно че добрият бог ме е създал любопитна, ако е любопитство да искаш да разгадаваш загадките. Но ако с мен се държаха добре, по човешки, аз дори не бих помислила да задоволявам любопитството си за сметка на ближния. Бих се задоволила да изуча тайните, които ми преподава баба ми — как да лекувам човешкото тяло. Цветята, тревите, камъните, буболечките, тайните на природата щяха да ми бъдат достатъчни, за да се занимавам и да се забавлявам, аз, която обичам да бродя и да тършувам навсякъде. Щях да стоя винаги сама, без да зная какво е скука, защото най-голямо удоволствие ми доставя да скитам из затънтени места и да мисля за сума неща, за които не съм чувала да говорят хора, които се мислят много осведомени и умни. Ако понякога ми се е искало да се сближа с хората, то е, защото съм се стремяла да правя услуги с незначителните си познания, на които ме е научила баба ми и които и тя прави често, без нищо да каже. Е, добре, вместо да ми благодарят любезно, всички тези деца, мои връстници, чиито рани и болести лекувам и на които казвам лекарствата си, без нищо да им искам, те се отнасят към мене като към магьосница и онези, които смирено са идвали да ми искат помощ, когато са били в нужда, по-късно при пръв удобен случай ми говорят глупости.

Винаги ме е дразнило и бих могла да им отмъстя, защото, както знам да правя добро, така мога да правя и зло, но никога не съм се възползвала от това. Аз не зная какво е злопаметност и си отмъщавам само на думи, защото се успокоявам, като кажа нещата веднага, както ми са на устата; след това изобщо не мисля за нищо и прощавам, както бог е заповядал. А колкото до това, че не се занимавам с външността си и се държа лошо, то би трябвало да покаже на всички, че не съм толкова луда да се мисля за хубава, след като съм грозна и никой не ме поглежда. Казвали са ми го често, за да не се заблуждавам. А като

виждам колко груби и презрителни са хората към тези, които бог е онеправдал, доставям си удоволствието да не им се нравя, утешавайки се от мисълта, че в лицето ми няма нищо, което да отблъсне добрия бог и моя ангел-пазител, които никога не биха ме укорили за това, както и аз самата не се укорявам. Освен това, аз не съм като тези, които казват; „Ето една гъсеница, какво грозно животно! У, колко е грозно! Я да го убия!“ Аз не стъпквам клетото божие създание и ако гъсеницата падне във водата подавам ѝ лист за да се спаси. Затова разправят, че съм обичала лошите животни и съм била магьосница, защото не обичам да мъча жаби, да късам краката на оси, да заковавам живи прилепи към дърветата. Клето животинче — му казвам аз, — ако трябва да убиват всеки, който е грозен, не бих имала повече от теб право да живея.

## XIX

Кой знае защо Ландри се развълнува от начина, по който малката Фадет говореше смирено и спокойно за грозотата си и като си припомни лицето ѝ, което не виждаше в тъмнината на каменоломната, той ѝ каза, без да се замисля:

— Знаеш ли, Фадет, ти съвсем не си толкова грозна, колкото си мислиш и колкото сама искаш да се изкараш. Има много по-грозни от тебе, а никой не се занимава с тях.

— Все едно колко съм грозна, Ландри, защото не можеш да кажеш, че съм хубава, нали? Така че не ме утешавай, на мен не ми е мъчно.

— Дявол да го вземе, кой знае как ще изглеждаш, ако се облечеш и се забрадиш като другите. Всички казват, че ако не беше тъй чипоноса, ако устата ти не беше тъй голяма и кожата ти тъй черна, нямаше да си толкова грозна; разправят също, че в целия наш край няма очи като твоите и ако не гледаше тъй дръзко и подигравателно, всеки щеше да пожелае да го стрелнеш с тия очи.

Ландри говореше така, без сам да си дава сметка за думите си. Припомняше си недостатъците и качествата на малката Фадет и за първи път се занимаваше с нея, само преди миг дори през ум не би му минало да го стори. Това я накара да стане предпазлива, но тя не се издаде, защото беше достатъчно умна да не приеме всичко за чиста монета.

— Гледам с добри очи на всичко, което е добро — каза тя, — и жая дори ония, които не го заслужават. Затова се утешавам лесно, че не се нравя на онези, които не ми харесват, и не разбирам защо всичките тези хубави момичета, които имат толкова поклонници, се занасят с всички, като че ли всички им харесват. Ако аз бях хубава, щях да показвам красотата си и да бъда любезна само с онзи, който ми е мил.

Ландри помисли за Мадлон, но малката Фадет не го остави да задълбава въпроса; тя продължи:

— Моята вина, Ландри, към другите е, че не искам тяхната милост, нито снизхождението им, задето съм грозна, а се показвам пред тях, без да се труфя, за да се прикривам. Това ги дразни и ги кара да забравят, че често съм им правила добрини и никога злини. От друга страна, дори да се бях грижила за външността си, откъде да взема средства да се гиздя. Просила ли съм някога, макар да съм нямала пукната пара? Баба ми дава само храна и подслон и ако не умея да използвам дрипите, които ми е оставила клетата ми майка, моя грешка ли е, след като никой не ме е научил нищо и от десетата си година съм изоставена без обич и без състрадание от когото и да било. Знам добре в какво ме укоряват, ти не ми го каза от жал — говорят, че съм шестнадесетгодишна и мога да отида на чуждо място, тогава ще имам средства и възможности да се обличам, но любовта към мързела и скиторенето ме задържали при баба, която не ме обичала и имала достатъчно средства, за да си вземе прислужница.

— Добре де, Фадет, това не е ли вярно? — запита Ландри. — Укоряват те, че не обичаш да работиш, и самата ти баба разправя наляво и надясно, че щяло да ѝ бъде много по-изгодно да си вземе слугиня на твое място.

— Баба ми говори така, защото обича да мърмори и да се оплаква, но щом спомена да я напусна, тя ме задържа, защото знае, че съм ѝ по-полезна, отколкото признава. Нито очите, нито краката ѝ са вече младежки, за да търси тревите, с които приготвя настойките и праховете си, а има такива билки, за които трябва да се ходи далеч в непроходими места. Освен това, както ти казах, аз самата откривам особени свойства на някои билки, които тя не знае и в които се уверява, когато приготви лекарствата и те окажат добро въздействие. А колкото за добитъка ни, той е толкова добре гледан, че всички се чудят, като видят нашето стадо, което пасе само на общинското пасище. Е добре, баба ми знае отлично на кого дължи овцете с хубава вълна и козите с хубаво мляко. Така е, тя няма никакво желание да я напусна, защото ѝ струвам много по-малко, отколкото ѝ давам. Пък аз обичам баба, макар тя да ми се кара и да ме лишава от много неща. Но имам и друга причина, поради която не искам да я напусна, да ти я кажа ли, Ландри!

— Кажи я — отговори Ландри, който не се уморяваше да слуша Фадет.



— Причината е — каза тя, — че майка ми остави, когато нямах дори и десет години, още едно грозно дете, грозно като мене, и още по-онеправдано, защото куца от рождение, хилаво, болнаво, изкривено, вечно тъжно и озлобено, защото все не му е добре на клетото дете. И всички го задяват, блъскат го, унижават го, горкото ми Скакалче! Баба ми го хока грубо и го бие и ще го бие, ако аз не го защитавам, като уж му се карам. Но винаги внимавам да не го ударя истински и той го знае. Така че, щом направи някоя беля, тича да се крие в полите ми и ми казва: „Набий ме, преди баба да е започнала!“ И аз го бия на шега, а хитрецът се прави, че вика. Освен това аз се грижа за него, не мога да го изкърпя хубаво, горкото дете, но щом ми падне някоя дрипа, преправям я, за да го облека; лекувам го, когато е болен, а баба ще го остави да умре, защото не умее да се грижи за деца. Запазвам живота на милото зверче, което без мене ще бъде съвсем нещастно и скоро ще отиде, ако не съм аз, в земята при нашия клет баща, на когото не можах да попреча да умре. Не зная дали му правя услуга, като му помагам да живее изкривено и неприятно, каквото е, но това е по-силно от мене, Ландри, и като си помисля, че бих могла да отида някъде на работа за пари и да се измъкна от немотията, сърцето ми се топи от жалост и започвам да се укорявам, като че ли съм майка на Скакалеца и го виждам как загива по моя вина. Ето това са моите недостатъци и моите грехове, Ландри. А сега нека добрият бог ме съди. Аз прощavam на тези, които не ме зачитат.

## XX

Ландри продължаваше да слуша внимателно малката Фадет и не намираще думи да ѝ възрази. Накрая, когато тя му заговори за малкото си братче Скакалеца, така се развълнува, че тя му стана мила и му се прииска да застане на нейна страна срещу целия свят.

— Да ти кажа ли, Фадет, всеки, който смята, че нямаш право, всъщност сам няма право, защото това, което ми каза, беше добре казано и никой не би могъл да се съмнява в доброто ти сърце и здравия ти разум. Защо не се покажеш такава, каквата си? Тогава няма да приказват лошо за тебе и ще ти отдадат справедливото.

— Казах ти, Ландри — възрази му тя, — не желая да се харесвам на хора, които не ми харесват.

— Щом го казваш на мене, значи ти...

Ландри се спря изненадан от това, което щеше да каже. После продължи:

— Значи, ти ме почиташ повече от другите. А аз си мислех, че ме мразиш, защото никога не съм бил добър към теб.

— Може би съм те мразила малко — отговори Фадет, — но дори и да е било така, от днес вече не те мразя и ще ти кажа защо, Ландри. Мислех, че си горд и ти наистина си горд, но си готов да надмогнеш чувствата си заради дълга и затова заслугата ти е още по-голяма. Мислех, че си неблагодарен и макар гордостта, в която са те възпитали, да те подтиква да бъдеш неблагодарен, ти държиш толкова на думата си, че винаги си готов да изпълниш обещаното. Най-сетне мислех, че си страхлив, и затова бях склонна да те презирам, но сега разбирам, че си само суеверен и съвсем не ти липсва смелост, когато трябва да се бориш с истинската опасност. Ти танцува с мен днес, макар че ти беше унижително. Дойде дори да ме потърсиш след вечерната молитва в черквата, когато ти бях простила в сърцето си, след като се бях помолила, и няхмах намерение да те измъчвам повече. Защити ме срещу лошите деца и предизвика големите момчета, които без теб щяха да ме пребият. И най-сетне тази вечер, като чу, че плача, дойде да ми

помогнеш и да ме утешиш. Помни, Ландри, че никога няма да забравя тези неща. Цял живот ще пазя спомена за това и ти можеш да искаш от мен всичко, когато имаш нужда. Зная, че днес ти причиних голяма мъка. Да, Ландри, аз съм достатъчно ловка магьосница, за да отгатна, макар че до тази сутрин не подозирах нищо; но моля те да ми вярваш, че постъпих тъй повече от проклетия, отколкото от злоба и ако знаех, че си влюбен в Мадлон, нямаше да те скарам с нея, като те принудя да танцуваш с мен. Признавам си, забавно ми беше, че танцуваш с грозница като мене, а изоставяш хубавицата, но си мислех, че нанасям драскотина само на честолюбието ти. Когато разбрах, че е истинска рана на сърцето ти, че без да искаш, все поглеждаш към Мадлон и едва не се разплака, че тя ти се разсърди, аз самата заплаках, така е, заплаках, когато пожела да се биеш с поклонниците ѝ, а ти си помисли, че плача от разкаяние. Затова плачех тъй горчиво и когато ме завари тук, но вместо да плача, ще поправя злото, което причиних на такова добро и храбро момче, каквото си ти, признавам го.

— Да допуснем, клета Фаншон — каза Ландри, дълбоко развълнуван от сълзите, които тя отново започна да лее, — че наистина си ме скарала с девойката, в която съм влюбен, както ти разправяш, какво би могла да направиш, за да ни сдобриш?

— Довери ми се, Ландри — отговори малката Фадет, — не съм толкова глупава, та да не знам как да се оправя. Мадлон ще узнае, че аз съм виновна за всичко. Ще ѝ призная и ще те изкарам по-бял от снега. Ако тя още утре не бъде твоя приятелка, то значи, че никога не те е обичала и...

— И аз не трябва да съжалявам за нея, Фаншон. И тъй като тя всъщност никога не ме е обичала, напразно ще си създаваш излишни грижи. Не прави нищо и се утеши, защото не си ми причинила кой знае каква скръб. Вече се излекувах от нея.

— Такива мъки не се лекуват толкова бързо — отговори малката Фадет, а после се поправи. — Поне така разправят. Говориш тъй от яд, Ландри. Като се напиш и настъпи денят, пак ще се натъжиш, че не си се помирил с хубавата девойка.

— Може и така да е — каза Ландри, — но те уверявам, че сега изобщо не мисля за нея. Ти сякаш искаш да ми внушиш, че много я обичам, а аз си мисля, че дори не съм изпитвал нещо към нея, то ще е било толкова дребна работа, че вече почти не си го спомням.

— Чудно — въздъхна малката Фадет, — значи, така обичате вие, момчетата?

— Боже мой, да не би пък вие, момичетата, да обичате похубаво, щом се оскърбявате тъй бързо и се утешавате с първия срещнат. Но ние говорим за неща, които още не разбираме, малка Фадет. Нали ти вечно се подиграваш на влюбените? Струва ми се, че и сега се шегуваш с мен, като искаш да уредиш работите ми с Мадлон. Не прави нищо, казвам ти, защото тя ще си помисли, че аз съм те изпратил, а това няма да е вярно. И може би ще се разсърди, като си помисли, че ѝ се представям за много влюбен, след като истината е, че никога не съм ѝ казал нито една любовна дума и дори да ми е доставяло удоволствие да бъда с нея и да танцуваме, тя никога не ме е насърчавала да ѝ го кажа. Така че зарежи тази работа. Тя сама ще дойде, ако иска, а ако не дойде, едва ли ще умра от това.

— Зная по-добре от теб какво мислиш, Ландри — възрази малката Фадет. — Вярвам ти, като ми казваш, че още не си говорил на Мадлон за любовта си, но тя трябва да е много проста, ако не е разбрала по очите ти, че я обичаш, особено днес. Тъй като аз станах причина за сръдната ви, мисля, че аз трябва да стана причина и за сдобряването ви. И тъкмо се представя добър случай Мадлон да разбере, че я обичаш. Това е моя работа и аз ще го направя тъй изтънко и толкова на място, че тя няма да може да те обвини, че си я пренебрегнал заради мен. Довери ми се, Ландри, довери се на малката Фадет, на клетото грозно Щурче, чиято душа не е тъй грозна, както външността му, и му прости, че те е измъчило, защото сега ще ти направи голямо добро. Ще разбереш, че е приятно да те обича хубавица, но е полезно да имаш приятелка грозница, защото грозниците са безкористни, те не проявяват нито яд, нито злопаметство.

— Все едно дали си хубава или грозна, Фаншон — каза Ландри, като я улови за ръка, — мисля, че разбрах колко прекрасно е твоето приятелство, толкова прекрасно, че в сравнение с него може би дори любовта нищо не струва. Ти си много добра, сега вече го знам, защото аз те оскърбих, а ти не ми се разсърди днес и макар да разправяш, че съм се държал добре с тебе, всъщност аз постъпих грозно.

— Как тъй, Ландри, не разбирам какво...

— Та аз не те целунах нито веднъж по време на танца, Фаншон, а това беше мой дълг и мое право, такъв е обичаят. Отнесох се към теб като към малко десетгодишно момиченце, което не целуват, а ти си почти моя връстница. Имаме разлика само една година. Тъй че аз те обидих, но ти си толкова добра, че не го забеляза.

— Не съм си и помислила за това — каза малката Фадет, но стана, защото почувствува, че лъже, и се изплаши да не се издаде. — Слушай — каза тя престорено весело, — слушай как свирят щурците в стърнищата, те ме викат по име, а кукумявката ми съобщава оттам часовете, които звездите отбелязват по небесния часовник.

— И аз я чувам, трябва вече да се връщам в Приш. Но преди да се сбогуваме, Фадет, не искаш ли да ми простиш?

— Та аз не ти се сърдя, Ландри, и няма за какво да ти прощавам.

— Не, не — каза Ландри, който, без сам да знае защо, се вълнуваше, след като тя му беше говорила за любов и приятелство с глас, по-сладък от гласа на синигерчетата, които чуруликат, преди да притихнат в храстите. — Не, не, ти трябва да ми простиш! Сама да ми поискаш да те целуна, за да поправа грешката си от деня.

Малката Фадет потрепери, но после изведнъж си възвърна доброто настроение.

— Значи, искаш, Ландри, да изкупиш грешката си с наказание. Прощавам ти, мило момче! Ти и без това направи твърде много, като танцува с грозницата, ще станеш прекалено добродетелен, ако се решиш да я целунеш.

— Недей, не говори така! — възкликна Ландри, като я улови за лакътя. — Мисля, че няма да е никакво наказание, ако те целуна... стига това да не ти е неприятно, понеже аз ще го сторя...

И като каза това, той тъй силно пожела да целуне малката Фадет, че се разтрепери от страх да не би тя да му откаже.

— Слушай, Ландри — каза му тя с нежния си ласкав глас, — ако бях красива, щях да ти кажа, че не му е нито мястото, нито времето да се целуваме на тъмно. Ако бях кокетка, щях да си помисля, че е тъкмо време и място, защото нощта скрива грозотата ми и тук няма никого, пред когото да се засрамиш от прищявката си. Но тъй като не съм нито кокетка, нито красавица, ето какво ще ти кажа: стисни ми ръката в знак на искрено приятелство и аз ще бъда доволна да ми бъдеш приятел, защото никога не съм имала приятел и никога няма да пожелаая друг.

— Да — каза Ландри, — стискам ръката ти от все сърце, разбираш ли, Фадет, но чистото приятелство, което изпитвам към теб, съвсем не пречи да се целунем. Ако ми откажеш това доказателство, ще помисля, че още имаш нещо против мен.

И той се опита да я целуне неочаквано, но Фадет не му разреши и понеже той упорствуваше, тя се разплака.

— Остави ме, Ландри, измъчваш ме!

Ландри се отдръпна изненадан и натъжен от сълзите ѝ; после се ядоса и каза:

— Виждам, че не казваш истината, като ми разправяш, че искаш единствено моето приятелство. Сигурно си имаш по-голям приятел, щом не искаш да ме целунеш.

— Не, Ландри — заридя тя, — но се страхувам, че като ме целунеш на тъмно, без да ме виждаш, ще ме намразиш утре на светло, като ме видиш.

— Да не би да не съм те виждал досега — възрази нетърпеливо Ландри, — да не би да не те виждам и в този момент? Ела тук на лунната светлина, виждам те добре и не знам дали си грозна, но обичам лицето ти, защото те обичам, това е то!

И той я целуна отначало разтреперан, а после я целуна повторно с такова желание, че Фадет се уплаши и го отблъсна.

— Стига, Ландри, стига! Ще рече човек, че ме целуваш от яд или че мислиш за Мадлон. Успокой се, аз ще ѝ говоря утре и ти ще я целунеш с такава радост, каквато аз не мога да ти дам.

И тя бързо се измъкна от каменоломната и се отдалечи с леката си стъпка.

Ландри остана като обезумял, искаше му се да изтича след нея. На три пъти едва не го стори, но най-сетне се спусна към реката. Струваше му се, че сам дяволът, тича след него, затова и той се затича и се спря чак в Приш. На другия ден рано сутринта отиде при воловете; докато ги хранеше и милваше, си мислеше как надълго и нашироко си бяха говорили с малката Фадет в каменоломната и му се струваше, че е било само за миг. Главата му още тежеше от съня и от душевните вълнения през деня, който беше протекъл тъй различно от всичко преживяно досега. И той се развълнува и почти се уплаши от чувството си към тази девойка, която се явяваше грозна и зле облечена както винаги. От време на време му се струваше, че е било сън

желанието да я целуне и насладата, която бе изпитал, притискайки я до сърцето си, сякаш беше влюбен в нея, сякаш тя бе по-хубава и по-мила от всички девойки на земята.

„Тя сигурно наистина е чародейка, както всички разправят, макар че не си признава — помисли си той, — защото снощи явно ме омагьоса. Никога в живота си не съм чувствувал нито към баща си, нито към майка си, нито към сестра, към брат, към хубавата Мадлон и дори към скъпия ми Силвине такъв порив на обич, какъвто ме заля като вълна за две-три минути, докато това малко дяволче ми приказваше! Ако моят клет Силвине можеше да надникне в сърцето ми, веднага щеше да се изяде от ревност. Защото чувството, което изпитвах към Мадлон, не отнемаше нищо на брат ми, но само след един ден на такова безумие и плам с Фадет, бих полудял и не бих признавал никого друго на света освен нея.“

И Ландри се задушаваше от срам, умора и нетърпение. Той седна на яслата и изпита страх, че чародейката му е отнела храбростта, разума и здравето.

Когато съмна и орачите от Приш станаха, те започнаха да го задяват за танца му с грозното Щурче и подигравките им я превръщаха в такава грозотия, тъй зле възпитана и лошо облечена, че той се чудеше къде да се скрие, толкова го беше срам не само от онова, което хората бяха видели, но и от онова, което сам се пазеше грижливо да не отгатнат.

Той не им се разсърди обаче, защото хората от Приш му бяха приятели и не влагаха лошо чувство в закачките си. Реши се дори да каже, че малката Фадет не е такава, каквато я мислят, че струва много повече от някои други и е способна на много по-големи услуги. Пак се посипаха подигравки.

— За майка ѝ не казваме нищо — говореха те. — Но тя е дете, което нищо не знае, и ако имаш болно говедо, не те съветваме да го лекуваш с нейните церове, защото е голяма бъбрица, но няма понятие как да лекува. Явно е обаче, че умее да замайва момчетата, защото ти не я напусна нито за миг на празника, и ще направиш добре да се пазиш, Ландри, защото скоро ще започнат да те наричат Щуреца на Щурчето и блуждаещото огънче на феята. Дяволът ще тръгне по петите ти и таласъмът ще дърпа нощем чаршафите ти и ще връзва

гривата на кобилата ти. Тогава ще трябва да ти прогонваме злите духове.

— Мисля — каза малката Соланж, — че Ландри е обул вчера сутрин наопаки чорапите си. Това привлича магьосниците и малката Фадет сигурно го е забелязала.



## XXI

На другия ден, когато малката Фадет мина, Ландри беше в плевнята. Тя вървеше бързо към сечището, където Мадлон събираше листа за овцете си. Беше тъкмо време да развърже воловете, преваляше пладне. Ландри ги заведе на пасището, загледан все в малката Фадет, която вървеше тъй леко, сякаш не докосваше тревата. Любопитен беше да чуе какво ще каже тя на Мадлон и вместо да побърза да хапне супа на разораната бразда, той тихо се промъкна към сечището, за да чуе какво ще си говорят двете момичета. Не можеше да ги вижда и тъй като Мадлон мърмореше отговорите си с глух глас, не я чуваше какво казва. Но гласът на малката Фадет, макар и нежен, бе много ясен, тъй че той не пропусна нито една от думите ѝ, макар тя да не крещеше. Фадет говореше на Мадлон за него и ѝ обясняваше, както беше обещала на Ландри, как ѝ бил дал дума преди десет месеца да изпълни едно нейно желание. Обясняваше ѝ го тъй смирено и мило, че да ти е драго да я слушаш, а после, без да споменава нито за блуждаещото огънче, нито за страха на Ландри, разказа как той едва не се удавил, като объркал пътя в брода Рулет вечерта преди празненството. Найсетне ѝ предаде в добра светлина всичко, което бе станало, и подчерта, че цялото зло произлязло от прищявката ѝ да танцува с голямо момче, тя, която винаги била танцувала само с дечурлигата.

Тук вече Мадлон се ядоса и каза високо:

— Какво ме интересува всичко това? Ако щеш танцувай цяла нощ с близнаците от Близначницата и не мисли, Щурче, че давам пет пари за тая работа или че ще ти завидя!

Но Фадет продължи:

— Не казвайте груби думи за клетия Ландри, Мадлон, защото Ландри ви е дал сърцето си и ако не го приемете, ще се измъчва много повече, отколкото мога да ви опиша.

Всъщност тя каза това с толкова красиви думи, с толкова нежен глас и изрече такива похвали за Ландри, че на него му се прииска да

запомни всичките ѝ изрази, за да си послужи с тях при случай. Изчерви се от удоволствие, като слушаше как го хвали.

Мадлон също беше изненадана от хубавите думи на Фадет, но я презираше прекалено много, за да го покаже:

— Бърбориш хубаво и си много дръзка — каза ѝ тя, — ще рече човек, че баба ти те е научила как да запленяваш хората. Но аз не обичам да разговарям с магьосници, това носи нещастие, затова те моля да ме оставиш на мира, рогато Щурче. Намерила си си поклонник, запази си го, моето момиче, защото той е първият и последният, който ще се влюби в твоята грозна муцунка. Аз няма да приема остатъци от тебе, та ако ще да са те от царски син. Твоят Ландри е глупчо и трябва да е съвсем загубен, щом като смяташ, че си ми го отнела и идваш да ме молиш да си го взема обратно. Хубав поклонник, разбира се, щом и малката Фадет не го иска вече!

— Ако от това се оскърбявате — отговори Фадет с тон, който достигна чак до сърцето на Ландри — и ако сте тъй горда, че ви е възможно да станете справедлива чак след като ме унижите, бъдете доволна и стъпчете, хубава Мадлон, гордостта и смелостта на бедното полско Щурче. Вие смятате, че презирам Ландри, защото иначе не бих ви молила да му простите. Е, добре, знайте, ако това ви харесва, че аз го обичам отдавна, че той е единственият младеж, за когото някога съм мислила, и може би този, за когото ще мисля цял живот. Но съм прекалено разумна и много горда, за да си помисля, че мога да го накарам да ме обича. Знам какво представлява той и какво представлявам аз. Той е хубав, богат и почитан. Аз съм грозна, бедна и презряна. Зная отлично, че не е за мен, вие сама сигурно сте видели колко много ме презираше той на празненството. Хайде, бъдете доволна, защото този, когото малката Фадет не се осмелява дори да погледне, ви гледа с очи, изпълнени с любов. Накажете малката Фадет, като се подиграете с нея и като ѝ отнемете онзи, когото тя не смее да ви оспорва! И ако не от обич към него, направете го поне за да накажете моята безочливост. Обещайте ми, когато дойде да ви се извини, да го приемете добре и да го утешите малко.

Вместо да се умиловичи от толкова смиреност и преданост, Мадлон стана груба и отпрати Фадет, като ѝ каза, че Ландри бил тъкмо за нея, а тя винаги го била смятала за глупав и много малък. Но голямата жертва, която Фадет принесе, даде плодове въпреки рязкото

държане на красивата Мадлон. Сърцата на жените са така устроени, че всеки младеж започва да им се вижда мъж, стига да разберат, че го зачитат и заглеждат и други жени. Мадлон, която не беше обръщала сериозно внимание на Ландри, започна да мисли за него веднага след като отпрати Фадет. Тя си припомни всичко, което тази сладкодумна бърбрия ѝ каза за любовта на Ландри, и при мисълта, че Фадет е тъй влюбена в него, че дори си го призна, се възгордя, защото можеше да си отмъсти на клетата девойка.

Вечерта отиде в Приш, откъдето жилището ѝ беше само на два-три пушечни изстрела, и под предлог, че търси една от овците, която се объркала с добитъка на чичо ѝ, се завъртя тъй, че се приближи до Ландри и го насърчи с поглед да ѝ заговори.

Ландри забеляза много добре тази хватка, защото откакто се беше намесила малката Фадет, беше много поумнял. „Фадет е вълшебница — помисли си той, — тя ми възвърна благоволенieto на Мадлон и с краткия разговор направи за мене повече, отколкото аз бих съумял да направя за цяла година. Тя има чудесен ум и сърце, каквото бог рядко създава!“

Докато тези мисли му минаваха през ума, той гледаше Мадлон, но тъй спокойно, че тя се оттегли, преди той да реши да ѝ заговори. Ландри не се стесняваше от нея, стеснението му бе изчезнало, без сам да разбере как, но заедно с него се беше изпарило и удоволствието да я вижда, както и желанието да я накара да го обича.

Щом се навечеря, се престори, че отива да спи. Но стана от леглото, плъзна се край стените и се отпрати към брода Рулет. Блуждаещото огънче танцуваше и тая вечер. Още отдалеч, като го видя, че подскача, Ландри си помисли: „Толкова по-добре, щом то е там, и Фадет няма да е далеч.“ И премина през брода безстрашно, без да сбърка, и стигна до къщата на баба Фаде, тършувайки и преглеждайки всички кътчета. Постоя за малко, без да вижда светлина и без да чува друг шум. Всичко живо спеше. Надяваше се, че Щурчето, което често излизаше вечер, след като бабата и Скакалеца заспят, броди някъде наоколо. Тръгна да се разхожда. Прекоси ливадата с тръстиките, отиде до каменоломната, като свиреше и пееше, дано го забележат, но срещна само язовец, който изтича по стърнищата, и кукумявката, която дрезгаво крещеше на едно дърво. Беше принуден да

се прибере, без да може да благодари на милата си приятелка за добрините ѝ.

## XXII

Седмицата измина, без Ландри да срещне Фадет, това го изненада и разтревожи. „Пак ще си помисли, че съм неблагодарник — казваше си той, — а не е моя грешка, че не я виждам, защото съм я търсил и съм я чакал. Сигурно я ядосах, като я целунах въпреки желанието ѝ в каменоломната, и все пак не го направих с лошо намерение, нито пък от желание да я оскърбя.“

И той размишлява през тази седмица много повече, отколкото през целия си живот. Не можеше да прозре ясно собствените си мисли, но беше угрижен и възбуден и се насилваше да работи, защото нито едрите биволи, нито блестящият плуг, нито хубавата черна земя, влажна от тихия есенен дъжд, можеха да задоволят съзерцанията и мечтанията му.

Отиде да види в четвъртък вечер брат си и го завари също така угрижен. Силвине имаше по-друг характер, но понякога просто като че ли отразяваше настроенята на брат си. Сякаш отгатваше, че нещо е нарушило спокойствието му, макар да не можеше да разбере какво е то. Попита го дали се е сдобрил с Мадлон и за първи път, отговаряйки му утвърдително, Ландри умишлено излъга. Истината бе, че той не бе казал нито дума на Мадлон, като си мислеше, че има време да ѝ говори и няма защо да бърза.

Най-сетне дойде неделя и Ландри отиде рано-рано на черква. Той влезе, преди камбаните да забият за молитва, знаейки, че малката Фадет има навик да отива там първа, за да чете дълги молитви, с които мнозина се подиграваха. Видя едно момиче, коленичило пред света Богородица с гръб към него, скрило лице в ръцете си, което се молеше съсредоточено. По стойка приличаше на малката Фадет, но не беше облечено и забрадено като нея и Ландри излезе да я потърси в преддверието, където се събираха дрипавите просяци, за да молят за милостиня след черковната служба.

Никъде не зърна дрипите на Фадет; не я видя и по време на молитвата; чак когато започна проповедта, погледна момичето, което

се молеше тъй набожно пред света Богородица; то вдигна глава и той позна своето Щурче, но облечено по съвсем друг начин и съвсем различно от преди. Фадет беше със същата бедна рокля, със забрадката без дантели, с червената престилка, но ги беше изпрала, изгладила и избелила през седмицата. Роклята ѝ беше по-дълга и падаше прилично над чорапите, които бяха бели, както и забрадката ѝ, завързана красиво над пригладените черни коси. Шалчето ѝ беше ново, с убит жълт цвят — мургавата ѝ кожа изпъкваше. Беше удължила също така елечето си и вместо да прилича на облечена върлина, беше с изящна и гъвкава талия като хубава пчелица. Освен това с кой знае каква смес от цветя и треви беше мила лицето и ръцете си, но лицето ѝ беше бледо, а малките ѝ ръце — чисти и нежни като бяла пролетна глогина. Ландри, като я видя тъй променена, изпусна молитвеника си; при този шум Фадет се извърна и го погледна точно когато и той я гледаше. Тя поруменя като малка шипка и това я направи почти красива, още повече че черните ѝ очи, за които никой никога не бе казал нищо лошо, блестяха с такъв светъл огън, че тя изглеждаше преобразена. Ландри си помисли: „Тя наистина е магьосница, пожелала е да стане красива и ето че по някакво чудо се е разхубавила.“ Остана като закован от страх, но страхът не му пречеше да изпитва такова силно желание да се приближи до нея и да я заговори, че до края на службата сърцето му подскочаше от нетърпение.

Но Фадет вече не го погледна и вместо да се спусне да тича и да лудува с децата след молитвата, си отиде тъй безшумно, че почти никой не я видя променена и разхубавена. Ландри не се осмели да я последва, още повече че Силвине не го изпускаше от очи, но след един час успя да се измъкне и този път вече сърцето го подтикваше и направляваше — той намери малката Фадет, която пазеше прилежно стадото си при пътя, наречен Трен-о-Жандарм, защото един кралски жандарм бил убит тук някога от жителите на Кос, тъй като пожелал да принуди бедните хора да плащат данъци и да работят ангария въпреки закона, който и без това бил достатъчно тежък.

## XXIII

Понеже беше неделя, малката Фадет не шиеше и не плетеше, докато пазеше овцете. Тя се забавляваше, както имат навик у нас децата, да търси детелина с четири листа, която се намира рядко и носи щастие на тези, които я открият.

— Намери ли я, Фаншон? — запита Ландри, като застана до нея.

— Намирала съм я често — отговори тя, — но не ми носи щастие, както разправят. Трите стръка, обложени в молитвеника ми, досега не са ми дали нищо.

Ландри седна до нея, сякаш имаше да ѝ каже нещо. Но изведнъж го обзе такова стеснение, каквото никога не бе изпитвал край Мадлон и макар че имаше намерение да ѝ разправя какво ли не, не можа да намери думи.

Фадет също се засрами, защото, макар че Ландри не ѝ казваше нищо, той я гледаше със странно изражение. Най-сетне го попита защо я гледа тъй учудено.

— Защото съм преправила забрадката си ли ме гледаш тъй? Вслушах се в съвета ти и си казах, че за да имам свестен вид, преди всичко трябва да се облека свястно. Сега не смея да се показвам, защото се страхувам да не ме укорят и да кажат, че искам да не бъда грозна, пък не съм успяла.

— Да разправят каквото щат — каза Ландри, — не зная какво си направила, за да станеш хубава, но истината е, че днес си хубава и само слепец не би могъл да го види.

— Не се подигравай с мен, Ландри — каза малката Фадет, — разправят, че красотата завърта главата на красавиците, а грозотата отчайва грозните. Бях свикнала да пораждам лоши чувства и сега не искам да оглупея толкова, та да си помисля, че доставям удоволствие. Но сигурно ти искаш да ми кажеш нещо друго. Прости ли ти Мадлон?

— Не, не съм дошъл да ти говоря за Мадлон. Не зная и не искам да зная дали ми е простила. Знам само, че ти ѝ говори, и то тъй хубаво, че ти дължа благодарност.

— Откъде знаеш, че съм ѝ говорила? Тя ли ти каза? В такъв случай, значи, сте се помирили.

— Не сме се помирили, но ние никога не сме се обичали толкова, тя и аз, та да воюваме помежду си. Знам, че си ѝ говорила, защото тя го е казала на едного и той ми го съобщи.

Фадет силно се изчерви и това още повече я разхубави, защото никога до този ден по страните ѝ не бе пламвал онзи цвят на страха и удоволствието, който разкрасява и най-грозните. В същото време обаче тя се разтревожи, като си помисли, че Мадлон може би е повторила думите ѝ и се е присмяла на любовта ѝ към Ландри, която тя ѝ беше доверила.

— Какво е казала Мадлон за мен? — запита тя.

— Казала, че съм голям глупак, който не се нравел на никое момиче, дори на малката Фадет, че малката Фадет ме презирала, избягвала, криела се по цяла седмица, за да не ме види, макар през цялата седмица да съм тичал и да съм я търсил навред. Така че аз станах за присмех на всички, Фаншон, защото знаят, че те обичам, а ти не ме обичаш.

— Що за некрасиви думи! — каза Фадет, изненадана, защото не беше достатъчно голяма магьосница да отгатне, че в този момент Ландри проявяваше по-голяма хитрост от нея. — Не мислех, че Мадлон е такава лъжлива и вероломна, но трябва да ѝ простиш, Ландри, защото говори тъй от яд, а това означава, че те обича.

— Може би — съгласи се Ландри, — но значи затова ти не проявяваш яд към мен, Фаншон! Прощавах ми всичко, защото презираш всичко у мене.

— Не съм заслужила да ми говориш така, Ландри. Не, не съм го заслужила. Никога не съм била толкова безумна да казвам лъжите, които ми приписват. Казах съвсем други неща на Мадлон и думите ми бяха само за нея, но те не биха могли да ти навредят, а напротив, би трябвало да ѝ покажат уважението, което изпитвам към теб.

— Слушай, Фаншон — каза Ландри, — да не спорим, каквото си ѝ казала, казала си и го. А сега искам да се посъветвам с теб, защото ти много знаеш. Миналата неделя в каменоломната изпитах към теб, без сам да зная как, толкова силно приятелско чувство, че през цялата седмица не можах да ям и да спя както трябва. Не искам да крия нищо от теб, защото с такава умна девойка като тебе това ще бъде само



загубено време. Признавам ти, че се срамувах от чувството си в понеделник сутринта и ми се искаше да избягам някъде далеч, за да не бъда обзет пак от това безумие. Но в понеделник вечерта пак полудях и преминах брода през нощта, без да ме е грижа за блуждаещото огънче, което би могло да ми попречи да те търся, защото беше все тъй там; когато то ми се изсмя злобно и аз му се изсмях. От понеделник всяка сутрин съм като замаян, защото постоянно ми се подиграват за обичта ми към теб, а вечер обезумявам, защото любовта надвива глупавия срам. Ето днес, като те видях тъй мила и тъй прилична, че би учудила всички, помислих си, че преди да минат две седмици, ако продължаваш така, не само всички ще ми простят, че съм влюбен в теб, но ще се явят и други поклонници. Тогава аз няма да имам никакво предимство, че те обичам, и ти няма дя бъдеш длъжна да ме предпочетеш. И все пак, ако си спомняш, миналата неделя в каменоломната аз ти поисках разрешение да те целуна от сърце, макар всички да те смятаха грозна и нежелана. Така че аз имам някакво право, Фадет. Кажи ми, мога ли да разчитам на това или то те сърди, вместо да те убеждава.

Малката Фадет беше скрила лице в ръцете си и не отговори. От разговора ѝ с Мадлон Ландри вярваше, че тя го обича и тази любов му бе действувала тъй силно, че и сам той се влюби. Но като гледаше как свенливо и тъжно стои това момиченце, започна да се страхува да не е приказвала празни приказки на Мадлон само за да я накара да се вслуша в съвета ѝ. Това усили още повече любовта му и той се натъжи. Махна ръцете от лицето ѝ, и видя, че тя е тъй бледа, сякаш ще умре. И понеже той я упрекваше бурно, че не отговаря на безумната му любов, Фадет се смъкна на земята, сплете ръце, въздъхна като задушена и падна в несвяст.

## XXIV

Ландри се изплаши, потупа я по ръцете, за да се свести. Те бяха ледено студени и вцепенени, той ги стопли, разтърква ги дълго и когато най-сетне се съвзе, тя каза:

— Мисля, че си играеш с мен, Ландри. Има неща, с които не бива да се шегуваме. Моля те да ме оставиш на спокойствие и да не ми говориш никога, освен когато имаш да ме питаш нещо важно, а аз винаги ще бъда готова да ти услужа.

— Фадет, Фадет — каза Ландри, — не са хубави тези работи! Играете си с мен. Ненавиждате, а ме накарахте да повярвам друго.

— Аз ли? — запита тя наскърбено. — Какво съм ви накарала да вярвате? Предложих ви и ви дадох истинско приятелство като обичта на брат ви към вас, а може би по-силно дори, защото аз не ревнувам и вместо да преча на любовта ви, опитах се да ви помогна.

— Това е истина — каза Ландри, — ти беше добра като добрия бог и аз греша, като те укорявам. Прости ми, Фаншон, и ме остави да те обичам, както мога. Може би няма да те обичам тъй спокойно, както обичам брат си или сестра си Нанет, но ти обещавам да не се опитвам да те целувам, щом ти е неприятно.

И като размисли, Ландри си каза, че малката Фадет изпитва към него спокойна обич и тъй като не беше нито суетен, нито самохвалко, стана плах и свенлив край нея, сякаш не беше чул със собствените си уши какво бе казала на хубавата Мадлон.

Колкото до малката Фадет, тя беше достатъчно умна, за да разбере, че Ландри чисто и просто е лудо влюбен в нея — преди малко беше припаднала от радост. Но се страхуваше да не загуби бързо, прекалено бързо спечеленото щастие. Затова искаше да даде време на Ландри да пожелае още по-силно любовта ѝ.

Той остана при нея до нощта, защото макар и да не смееше да я задиря, беше тъй влюбен и му беше тъй приятно да я гледа и да я слуша, че не можеше да я напусне. Поигра си със Скакалеца, който винаги се въртеше близо до сестра си. Ландри прояви доброта към

него и скоро видя, че горкото дете, към което всички се отнасяха тъй лошо, не беше нито глупаво, нито зло, стига да не го дразнеха. След един час дори така се укроти, че започна признателно да целува ръцете на Ландри, като го наричаше „моя Ландри“, както наричаше сестра си „моята Фаншон“. Ландри се трогна и разнежи и си каза, че всички, а и той самият, са виновни спрямо двете клетки деца на баба Фаде, които все едно дали бяха добри или лоши, имаха право да получат поне малко обич.

На другия ден и през следващите дни Ландри виждаше малката Фадет било вечер и тогава можеше да поразговаря с нея, било през деня, когато я срещаше в полето. И тъй като тя не можеше да се спре за дълго с него, не желаейки и не умеейки да бяга за дълго от задълженията си, той беше доволен да си размени четири-пет думи от сърце и да я изпие с очи. Тя продължаваше да разговаря любезно, да се облича прилично и да се държи както трябва. Така че скоро всички станаха внимателни и започнаха да ѝ говорят и да се държат по съвсем друг начин с нея. Понеже тя вече не правеше напук на никого, не я хулеха, а като не я обиждаха и тя не изпитваше желание да ядосва и да оскърбява никого.

Но тъй като хорското мнение не се изменя бързо, все пак трябваше да мине още малко време, преди презрението да се превърне в уважение и омразата в доброжелателство. По-късно ще обясним как стана тази промяна. Сега засега никой не обръщаше голямо внимание на гизденето на Фадет. Четири-пет старци и старици, от тези, които винаги гледат как младежта подраства и са в селището като бащи и майки на всички, понякога разсъждаваха помежду си под орехите на Кос, гледайки как гъмжи около тях целият този млад свят, едни, играещи на топка, други, танцуващи. Старците казваха:

— Този ще стане добър войник, ако продължава така, защото е снажен и няма да го отхвърлят от войската. Оня ще стане хитър и сръчен като баща си. Този ще бъде мъдър и спокоен като майка си. Ето я и малката Люсет, която ще стане добра ратайкиня. Едрата Луиз ще се харесва на мнозина. Ех, малката Марион я оставете да порасне и тя ще поумнее като другите!

Когато идваше ред на малката Фадет, те казваха:

— Ето че добре се развива, не тича вече, не пее и не танцува. Никой не я вижда след празненството на Сент-Андош. Изглежда,

много се е стреснала, дето децата ѝ дърпаха забрадката по време на танца. Сменила е и наметката си и сега всеки би могъл да каже, че не е по-грозна от коя да е друга.

— Направило ли ви е впечатление колко е побеляла кожата ѝ от това време? — запита веднъж баба Кутюрие. — Лицето ѝ беше като пьдпъдъче яйце, покрито с лунички. Последния път, като я видях отблизо, изненадах се, че е тъй бяло; тя дори е тъй бледа, че я запитах дали няма треска. Като я гледа човек сега, ще си каже, че може и да се оправи. Пък и кой знае, има ги много грозни, които стават хубавици, като започнат седемнадесет-осемнадесет години.

— И умът им идва в главата — забеляза дядо Нобен. — Пък и когато една девойка пръкне, тя се научава как да бъде приятна и как да се пременява. Време е и Щурчето да разбере, че не е момче. Боже мой, всички мислеха, че ще се развие лошо и ще бъде срам за нашия край. Но и тя ще се поправи и ще се укроти като другите. Ще разбере, че трябва да накара да ѝ простят, задето е имала такава майка за одумване и ще видите, че няма да остави вече да говорят за нея.

— Дай боже — каза баба Куртийе, — защото много е грозно, когато едно момиче прилича на изпуснат кон. Но и аз имам вяра в тая Фадет, защото я срещнах оня ден и вместо да тръгне и да закуцука като мен, надсмивайки ми се, тя ми каза „добър ден“ и ме запита много любезно как съм.

— Това момиче, за което говорите, е по-скоро палаво, отколкото лошо — каза дядо Анри. — То няма зло сърце, аз ви го казвам. Колко пъти е пазило внуците ми в полето от чиста любезност, когато дъщеря ми е била болна. Грижило се е винаги много добре за тях и те не могат да се отделят от него.

— Вярно ли е това, дето разказват — подхвана баба Кутюрие, — че един от близнаците на татко Барбо полудял по нея на последното празненство?

— Хайде де — отговори дядо Нобен, — не бива да се взема на сериозно тази работа. Чисто и просто детско забавление! Барбовци не са глупави, а децата няма да паднат по-долу от баща си и майка си.

Така одумваха малката Фадет, но общо взето рядко се сещаха за нея, защото я виждаха само от време на време.

## XXV

Но Ландри Барбо я виждаше често и мисълта за нея много го занимаваше. Просто побесняваше, когато не можеше да ѝ говори до насита. Но щом останеше за малко с нея, се успокояваше и беше доволен, защото тя го вразумяваше и го разведряваше. Тя играеше с него малка игра, в която може би се съдържаше частица кокетство, поне той така смяташе от време на време, но тъй като имаше честно отношение към него и не молеше за любовта му, каквото да мислеше и да премисляше, Ландри чувствуваше, че няма право да ѝ се сърди. Тя не можеше да го подозира, че иска да я измами с голяма любов, защото любовта му не беше обикновената любов на селяните, които обичат по-търпеливо от гражданите. И действително Ландри беше търпелив по характер, по-търпелив дори от другите. Никога не би предположил, че е в състояние да пламне тъй силно и ако някой отгатнеше чувствата му, защото той добре се прикриваше, много би се учудил.

Но малката Фадет, като виждаше, че той се е влюбил тъй внезапно и всеотдайно, се страхуваше да не би това да е мимолетен огън или пък нейната любов да я отведе по лош път и да стигнат подалеч, отколкото доброто поведение позволява на две деца, още недостигнали възрастта да се женят, поне по приказките на предпазливите близки. Защото любовта не чака и когато пламне в кръвта на двама млади, истинско чудо е те да дочакат чуждото одобрение.

Фадет обаче, която външно бе останала по-дълго време дете, притежаваше разум и воля, неподходящи за възрастта ѝ. Беше силна, защото сърцето ѝ беше пламенно, може би дори повече от сърцето и кръвта на Ландри. Тя го обичаше безумно и при все това се държеше разумно, защото макар че денем, нощем и всеки миг мислеше за него и се топеше от нетърпение да го види и от желание да го погали, щом го видеше, си придаваше спокоен вид, говореше му кротко, преструваше се дори, че още не познава любовния плам и не му позволява да ѝ стиска ръката по-горе от китката.

Ландри се виждаше с нея в потайни места през най-тъмни нощи, той би могъл да се забрави и да престане да ѝ се подчинява, толкова беше омагьосан, но се страхуваше да не би да я отблъсне, понеже съвсем не беше уверен, че тя е влюбена в него, стоеше съвсем невинно, сякаш тя му беше сестра, а той — Жане, малкият Скакалец.

За да го разсее от мислите, които не искаше да насърчава, Фадет го обучаваше на всичко, което знаеше и в което нейният ум и природен дар бяха надминали знанията на баба ѝ. Тя не желаше да се показва загадъчна пред Ландри и тъй като той все още малко се страхуваше от магьосничествата, направи голямо усилие да му внуши, че дяволът не взема никакво участие в тайната на нейните познания.

— Слушай, Ландри — каза му тя един ден, — нямаме никаква работа с лоши духове. Има само един дух и той е добър, това е господ. Луцифер е измислица на кюрето, а вампирът — измислица на старите селски клюкарки. Когато бях малка и аз им вярвах и се страхувах от врачуванията на баба. Но тя се подиграваше с мен, защото много право казват, че ако някой се съмнява във всичко, може да внуши и на другите всичко да повярват и че най-малко вярват в сатаната магьосниците, които уж го призовават. Те знаят чудесно, че никога не са го виждали и никога не са получавали помощ от него. Никога тези, които от простотия са повярвали в него и са го призовали, не са успели да го накарат да дойде — доказателство за това е воденичарят от Пас-о-Шиен, който, по думите на баба, ходил навсякъде с една голяма тояга и викал дявола, както разправял той, за да го натупа. Чували го, като зове през нощта: „Ще дойдеш ли, вълча муцуно? Ще дойдеш ли, бясно куче? Ще дойдеш ли, дяволски вампир?“ И вампирът никога не идвал. Така че този воденичар почти полудял от гордост и разправял наляво и надясно, че дяволът се страхува от него.

— Да — каза Ландри, — но вярата ти, че дяволът не съществува, не е много християнска, моя малка Фаншон!

— Не мога да споря по тоя въпрос — отговори тя, — но ако той съществува, сигурна съм, че няма никаква власт да идва на земята да ни мами и да ни иска душите, за да ги носи на добрия бог. Не би могъл да бъде толкова безочлив, а тъй като земята е на добрия бог, само той може да ръководи нещата и хората, които се намират на земята.

И Ландри, избавен от своя луд страх, не можеше да не се възхищава от разсъжденията на малката Фадет. Освен това тя беше

много по-истински набожна от другите. Обичаше бог с цялото си горещо сърце, защото възприемаше всички неща с живия си ум и с нежното си сърце. И когато говореше за тази любов на Ландри, той се учудваше, че се е научил да казва молитви и да изпълнява християнските си обязанности, които никога не бе помислил да разбере и към които се отнасяше с уважение, вдъхнато му от дълга, без сърцето му да пламти от обич към създателя, както сърцето на малката Фадет.

## XXVI

Докато си приказваха тъй, разхождайки се, той научи свойствата на билките и всички рецепти за лекуване на хора и животни. Опита скоро действието им на една от кравите на татко Кайо, която се беше подула от прекалено много паша. И тъй като ветеринарният я беше отписал, казвайки, че няма да живее и един час, той ѝ даде да пие лекарство, което малката Фадет го беше научила да приготвя. Даде ѝ го тайно и сутринта, когато орачите, разтревожени от загубата на такава хубава крава, дойдоха да я вдигнат, за да я хвърлят в трапа, завариха я на крака, душеща храната, с прояснен поглед и с почти спаднал корем. Друг път змия ухапа един жребец и Ландри, вслушвайки се в съветите на малката Фадет, умело го спаси. После опита лек против бяс на едно куче, което оздравя и престана да хапе. Понеже Ландри криеше връзките си с малката Фадет и не се похвали с умението си, приписаха оздравяването на животните на големите му грижи към тях. Но татко Кайо, който също разбираше от тази работа и като всеки добър стопанин и чифликчия умееше да лекува животни, каза:

— Татко Барбо не притежава такъв дар да гледа добитък, а мога да кажа, че няма и щастие, защото миналата година загуби много животни, и то не за пръв път. Но Ландри има лека ръка, а човек си идва така надарен на света. Или имаш дарба, или нямаш. И дори тези, които отиват да учат в училище като артистите, нищо не научават, ако не са си надарени от рождение. И аз ви казвам, че Ландри е надарен и че всичко му идва отръки. Голяма природна дарба е получил той и тя струва повече от всички пари, необходими за стопанисването на един чифлик.

Това, което казваше татко Кайо, не бяха думи на лековерен и неразумен човек, само че той се лъжеше, като приписваше природна дарба на Ландри — единствената дарба на Ландри беше, че е грижлив стопанин и умее да използва рецептите, които е научил. Но природният дар не е празни приказки, тъй като малката Фадет го притежаваше наистина и с малкото уроци, които баба ѝ беше дала,



откриваше и отгатваше качества, които добрият бог е вложил в някои билки в зависимост от начина, по който ги употребяват. Тя не беше магьосница, притежаваше разум да се защити, но умееше да наблюдава, да сравнява, да забелязва, да опитва, а това вече е природна дарба, никой не може да го отрече. Татко Кайо отиваше малко далеч, той си мислеше, че този и този воловар или онзи и онзи орач или има, или няма лека ръка и че само с присъствието си в обора прави добро или зло на добитъка. И тъй като винаги се съдържа малко истина дори в най-лъжливите вярвания, трябва да се съгласим, че добрите грижи, добросъвестната работа водят до по-добри резултати, които не биха могли да бъдат постигнати с небрежност и глупост.

Тъй като Ландри винаги беше мислил и обичал работата, обичта му към Фадет се увеличи още повече от признателността, която ѝ дължеше, че го е изучила тъй добре, и от уважението към дарбата на девойката. Той ѝ беше признателен, че се старее да го разсейва в любовта му по време на разходките и разговорите им и съзна също така, че тя милее повече за знанията и уменията на своя любим, отколкото да се отдава на удоволствието той да я ухажда и ласкае непрекъснато, както правеше отначало.

Ландри много скоро се влюби лудо и забрави всякакъв срам, че изпитва любов към едно малко момиче, известно с грозотата, лошотията и невъзпитанието си. Проявяваше предпазливост само заради брат си, чиято ревност познаваше и който вече веднъж беше направил голямо усилие да приеме без злоба увлечението на Ландри към Мадлон, съвсем незначително увлечение впрочем и много спокойно, ако трябва да се сравни с чувството му към Фаншон Фаде.

Ландри беше готов да се развихри в любовта си, но малката Фадет, която намираще нещо привлекателно в загадките и не желаше да изложи Ландри на хорските закачки, малката Фадет, която наистина го обичаше прекалено много, за да си помисли да му създаде тревоги в семейството, поиска от него да пази в тайна срещите им, тъй че измина около една година, без никой нищо да разбере. Ландри привикна Силвине да не следи всичките му стъпки и прояви и тоя край, който не е много населен и е цял осеян с долчинки и обрасъл с дървета, беше истинско убежище за тайна любов.

Като виждаше, че Ландри не се занимава вече с Мадлон, Силвине, макар отначало да беше приел тази подялба на обичта като

необходимо зло, немного голямо поради стеснителността на Ландри и благоразумието на девойката, много се зарадва; той повярва, че Ландри не бърза да му отнеме сърцето си, за да го дари на жена, и понеже не се измъчваше от ревност, остави го свободен да прави каквото иска в празнични дни и по време на почивка. Ландри винаги имаше предлози да отива и да се връща; в неделни дни често напускаше рано Близначницата, а се връщаше в Приш в полунощ. Беше му много удобно, защото си бе нагласил легло в помещението до обора. Трябва да обясня, че в това помещение слагаха яреми, сбруя, подпръги и всякакви видове такъми за добитъка, както и работни инструменти. По този начин Ландри можеше да се прибира в какъвто иска час, без да събужда никого и разполагаше винаги с неделния си ден чак до понеделник сутрин, тъй като татко Кайо и големият му син, и двамата разумни хора, никога не ходеха по кръчми и поемаха цялата работа и грижата за чифлика в празнични и сватбени дни, защото, казваха те, младежта от къщата, която здраво се труди през седмицата, трябва да се забавлява и да се развлича на свобода, както е наредил добрият бог. През зимата, когато нощите са студени, тъй че мъчно може да се говори за любов посред полето, Ландри и малката Фадет намериха убежище в кулата Жако, стар гълъбарник, изоставен от гълъбите преди много години, но добре покрита и затворена; тя се намираше в чифлика на татко Кайо. Използуваха я даже, за да складират там излишъците от храна, и тъй като Ландри имаше ключ от нея, а тя беше на границата със земите на Приш, недалеч от брода Рулет, посред една люцернова нива, дори и най-големият хитрец не би могъл да се досети за срещите на двамата влюбени. Когато времето беше топло, те се разхождаха из сечищата от млади дървета, с които е осеян този край. Те са добри убежища за крадци или влюбени и тъй като в нашия край няма крадци, влюбените двойки се възползват от уединението без страх.

## XXVII

Но тъй като никоя тайна не остава скрита, ето че един хубав ден в неделя Силвине, като минаваше край стената на гробищата, чу гласа на брат си; той говореше на две крачки от него, зад извивката на стената. Приказваше тихо, но Силвине познаваше гласа му, тъй че по-скоро отгатваше думите му.

— Защо не искаш вече да танцуваме? — питаше Ландри някого, когото Силвине не виждаше. — От толкова време не са те виждали след черковна служба, тъй че на никого няма да се зловиди, ако те поканя на танц, след като вече всички забравиха, че те познавам. Ще си помислят, че те каня не от любов, а от любезност. Много ми се иска да видя дали след толкова време все още танцуваш тъй хубаво!

— Не, Ландри, не — отговори един глас, който Силвине не позна защото отдавна не беше чувал гласа на малката Фадет. Тя странеше от всички, и особено от него. — Не, не бива да ми обръщаш внимание, тъй ще бъде по-добре и ако веднъж се съглася да дойда да танцувам, ти ще искаш все да танцуваме и пак ще влезем в устата на хората. Вярвай ми, Ландри, в деня, когато узнаят, че ме обичаш, отново ще започнат нашите мъки. Остави ме да си отида и след като прекараш част от деня със семейството си и с брат си, ела да се видим на уреченото място.

— Тъжно е все пак никога да не танцуваме — каза Ландри, — ти тъй обичаш танците, миличката ми, и тъй хубаво танцуваш! Какво щастие би било за мен да те държа за ръка, да те завъртам и да те гледам, тъй лека и чаровна, да танцуваш само с мен!

— Точно това не бива да правим — възрази тя, — но аз виждам, че ти съжеляваш за танците, скъпи мой, добри Ландри, и не разбирам защо се отказваш от тях! Иди да потанцуваш, ще ми бъде много приятно да си мисля, че се забавляваш и ще те чакам дори по-търпеливо.

— О, ти си много търпелива — каза Ландри с глас, в който не личеше никакво търпение — но аз предпочитам да си отрежа двата

крака, отколкото да отида да танцувам с девойки, които не обичам и които не бих целунал дори срещу сто франка.

— Е, добре, но ако аз танцувам — възрази Фадет, — нали ще трябва да играя и с други освен с теб и тогава ще трябва и други да ме целуват.

— Върви си, върви си веднага! — извика Ландри. — Не искам други да те целуват!

Силвине чу само отдалечаващи се стъпки и за да не бъде заловен, че подслушва брат си, бързо се мушна в гробищата и го остави да мине.

Това откритие подеждва като удар с нож в сърцето на Силвине. Той не се помъчи да открие коя е тъй страстно обичаната от Ландри девойка. Стигаше му да знае, че съществува друг някой, заради когото Ландри го изоставяше, който владееше всичките му мисли, а той ги прикриваше от брат си и не му се доверяваше. „Сигурно той не ми се доверява — помисли Силвине, — защото девойката, която обича, го учи да се страхува от мен и да ме ненавижда. Вече не се чудя защо винаги му е скучно в къщи и защо е тъй неспокоен, когато искам да се виждам с него. Аз го оставих, защото си мислех, че желае да бъде свободен, но сега ще внимавам да не го дразня. Няма да му кажа нищо. Той ще ме намрази, че съм разбрал нещо, което не е желал да ми довери. Ще страдам съвсем сам, докато той ще се радва, че се е отървал от мене.“

Силвине направи тъй, както си беше обещал, и дори отиде подалеч, отколкото беше необходимо, защото не само не се помъчи да задържи брат си, а за да не го смуцава, излезе пръв от къщи и отиде да мечтае сам в градината, като се отказа дори да се разхожда из полето: „Ако отида там — мислеше си той, — може да срещна Ландри и той ще си помисли, че го шпионирам и сигурно ще ми покаже, че му е неприятно.“

Малко по малко старата скръб, от която почти се беше излекувал, пак се възвърна тъй тежка и упорита, че скоро се изписа по лицето му. Майка му нежно го заразпитва. Но тъй като той се срамуваше да признае, че на осемнадесет години изпитва същите душевни смущения, които бе преживял на петнадесет, не пожела да ѝ се довери и да каже какво го разяжда.

Това именно го спаси да не се разболе, защото добрият бог изоставя само тези, които сами се изоставят, и този, който притежава смелостта да затаи мъката си, е по-силен от онзи, който се оплаква от нея. Горкото момче, станало му беше навик да е все тъжно и бледо; от време на време го разтърсваше треска и макар че порасна, остана си нежен и тънък. Не го биваше за работа и това не беше негова вина, защото знаеше, че трудът е полезен; освен това не искаше да отегчава баща си с тъгата си или да го дразни с небрежността си. Така че се залови за работа, като че ли разгневен срещу себе си. Поемаше повече задължения, отколкото можеше да понесе, и на другия ден се събуждаше уморен и неспособен за каквото и да било.

— От него никога няма да стане силен работник — казваше татко Барбо, — но прави, каквото може, а когато може, не жали сили. Ето защо не искам да го давам на чуждо място. Страхувайки се от укори и с малкото сила, която бог му е дал, той бързо ще се убие и аз ще се укорявам за цял живот.

Стрина Барбо одобряваше всичките тези разсъждения и правеше каквото е по силите ѝ да разведри Силвине. Тя запита мнозина лекари за здравето му; едни ѝ казаха, че трябва да се грижи много за него и да му дава да пие само мляко, защото е слаб; други, че трябва да го кара да работи много и да му дава вино, защото е слаб и има нужда да се засили. Стрина Барбо се чудеше кого да слуша, както често се случва, когато се допитваме до различни хора.

За щастие, тя не се вслуша в нито един съвет и Силвине продължи да върви по пътя, който самият бог му беше начертал, без да се отбива надясно и наляво, влачейки унило своята болка! Но ето че изведнъж любовта на Ландри излезе наяве и към мъката на Силвине се прибави мъката, която причиняваха на брат му.

## XXVIII

Мадлон разкри тайната. Може би не го направи от кой знае каква злоба, но предизвика големи неприятности. Тя се беше утешила от загубата на Ландри и тъй като не беше загубила много време да го обича, не ѝ трябваше и много време да го забрави. Все пак в сърцето ѝ остана малко злобица, която само чакаше случай да се прояви, защото известно е, че гневът на жените не трае по-дълго от съжаленията им. Ето как стана всичко. Хубавата Мадлон, която беше известна с благоразумието си и гордото си държане сред момците, всъщност беше доста шавлива и съвсем не толкова разумна, нито толкова вярна в чувствата си, както клетото Щурче, за което бяха наговорили толкова лоши неща и на което предричаха, че ще свърши зле. И тъй, Мадлон се беше влюбила вече два пъти, без да броим Ландри, и сега се беше увлякла по трети, неин братовчед, малкия син на татко Кайо от Приш. Тя се беше влюбила тъй силно, че наблюдавана от последния си поклонник на когото беше дала преди това големи надежди, и страхувайки се той да не избухне, като се чудеше къде да се скрие, за да си поговори на свобода с новия, остави той да я убеди да отидат да си побъбрят в гълъбарника, където Ландри правеше невинните си срещи с Фадет.

Малкият Кайо напразно търси ключа от гълъбарника, не го намери, защото той беше винаги в джоба на Ландри, а не се и осмели да запита никого за него, защото нямаше уважителна причина, с която да обясни желанието си. С изключение на Ландри никой не се интересуваше от тоя ключ. Малкият Кайо, мислейки, че са го загубили или че баща му го държи във връзката с ключовете, без да му мисли много, издъни вратата. Точно в този момент обаче Ландри и Фадет бяха вътре и двете двойки се озоваха в глупаво положение, като се видяха. Това ги накара да си замълчат и да не разгласяват нищо.

Но Мадлон, сякаш обзета отново от ревност и гняв, като видя, че Ландри, който беше станал един от най-хубавите и най-тачените младежи в техния край, продължава след празненството на Сент-

Андош да бъде верен на малката Фадет, реши да си отмъсти. Затова без да се довери на малкия Кайо, който беше честен човек и не би ѝ се поддавал, тя повика две-три свои приятелки; те бяха също малко засегнати от пренебрежението на Ландри, който вече не ги канеше на танц, затова се заеха да извардят малката Фадет; не им трябваше много време, за да се уверят в любовта ѝ с Ландри. Щом ги проследиха и ги видяха два-три пъти заедно, те вдигнаха голям шум, като разправяха на всеки, който имаше желание да слуша, а бог сам знае колко бързо се разнася мълвата, че Ландри има нечиста връзка с малката Фадет. Тогава цялата женска половина от младежта се намеси, защото когато хубав и имотен младеж се занимава с една личност, това е обида за всички останали, и ако могат да намерят начин да ухапят тази личност, никой не пропуска случая. Може да се каже освен това, че когато клеветата се разнася от жени, тя добива крила и отива много надалеч.

Тъй че две седмици след приключението в кулата Жако, без да става дума за кулата или за Мадлон, която се беше погрижила да не излиза наяве и дори се преструваше, че едва сега научава новината, макар първа да я беше разпространила скришом, всичко живо, малки и големи, стари и млади научиха за любовта на Ландри близнака с Фаншон Щурчето.

Мълвата стигна и до ушите на стрина Барбо, която много се огорчи, но не се реши да заговори на мъжа си. Татко Барбо обаче от своя страна също го научи и Силвине, който деликатно беше запазил тайната на брат си, много се натъжи, като видя, че всички я знаят.

Една вечер, когато Ландри понечи да напусне Близначницата рано както беше добил навик, баща му му каза в присъствието на майка му, на голямата сестра и на брат му:

— Не бързай да си отиваш, Ландри, защото имам да ти говоря. Чакам и кръстника ти да дойде, защото искам да ми дадеш едно обяснение пред всички членове на семейството, които милеят за твоята съдба.

Когато кръстникът, чичо Ландриш дойде, татко Барбо каза следното:

— Думите ми ще те засрамят, Ландри. И аз малко се стеснявам, а и много ми е мъчно, че съм задължен да говоря такива неща пред близките ти. Но надявам се, че този срам ще бъде благотворен и ще те излекува от една прищявка, която би могла много да ти навреди.

Изглежда, че си направил някакво запознанство на последното празненство на Сент-Андош преди година. Казаха ми това още първия ден, защото то наистина е нещо, дето да не си го помислиш — че си танцувал целия ден с най-грозната и най-нечистата девойка, ползваща се с най-лошо име в нашия край. Не пожелах да обърна внимание на тези слухове, помислих си, че си се забавлявал, пък и не задълбах особено въпроса, защото дори да не посещаваме хората, които не приемаме в нашата среда, не бива да увеличаваме унижението и нещастията им, като им показваме, че са неприятни на всички. Не ти заговорих по този въпрос, тъй като си помислих, че на другия ден сам ще се събудиш огорчен от постъпката си, ще се укориш и няма да повториш подобно нещо. Но ето че от около седмица слушам съвсем други приказки и при това от хора, на които мога да имам вяра. Аз обаче няма да им повярвам, ако все пак ти не го потвърдиш. Ако съм сбъркал, като те подозирам, знай, че е било в твой интерес и поради задължението, което имам да бдя над поведението ти. Защото, ако това е лъжа, ще ми доставиш голямо удоволствие, като ми дадеш дума и ме убедиш, че невярно са те огорчили пред мен.

— Татко — каза Ландри, — няма ли да ми кажете в какво ме обвинявате? И аз ще ви отговоря истината с цялото уважение, което ви дължа.

— Обвиняват те, Ландри, смятам че е стигнало до твоите уши, че поддържах нечиста връзка с внучката на баба Фаде, която е лоша жена, без да смятаме, че собствената майка на тази девойка по най-грозен начин напусна мъжа си, децата си и своя роден край, за да последва войниците. Обвиняват те, че се разхождаш навред с малката Фадет, а това ме кара да се страхувам, че си се обвързал с не хубава любов, за която цял живот ще трябва да се разкайваш. Разбираш ли какво ти казвам?

— Разбирам много добре, татко — отговори Ландри, — но позволете ми да ви задам още един въпрос, преди да ви отговоря. Заради семейството или заради самата нея смятате, че Фаншон Фаде не е добро познанство за мене?

— И заради едното, и заради другото — отговори татко Барбо, вече малко по-строго, а не както в началото, защото беше очаквал, че Ландри ще се смути и не му беше приятно, че той е спокоен и като че ли решен на всичко. — Първо на първо — продължи той, — лошото



роднинство е лошо петно, така че никога почитано и тачено семейство като нашето не би пожелало да се свърже със семейство Фаде. Освен това малката Фаде също не вдъхва уважение и доверие на никого. Видяхме я как се възпитава и всички знаем колко струва. Чух, вярно е, пък и сам я зърнах два-три пъти, че от една година се държи по-добре, не тича с момчетиите и не говори лоши приказки на никого. Сам виждаш, че съм справедлив, но това не е достатъчно, за да повярвам, че дете, което е толкова лошо възпитано, може някога да стане почтена жена; а познавайки баба й добре, имам причини да се страхувам, че са те заплели в интрига, за да ти изтръгнат обещания и да ти докарат на главата срам и грижи. Казаха ми дори, че малката била бременна, което не искам да приема лековерно, но ме огорчава много, защото могат да ти припишат и да те упрекнат за това и всичко да свърши със скандално дело.

Ландри, още от първите думи на баща си си беше обещал да бъде предпазлив и да се обяснява кротко, загуби търпение, пламна като огън, стана и каза:

— Татко, тези, които са ви казали това, най-безсрамно са ви излъгали. Казали са такава обида за Фаншон Фаде, че ако ги знам кои са, трябва да се откажат от думите си или да се бият с мене, докато единият падне. Кажете им, че са подлеци и нечестивци и да дойдат да ми го заявят в лицето, а не така зад гърба, тогава ще видим!

— Не се гневи така, Ландри — каза Силвине, покрусен от мъка, — баща ми не те обвинява, че си прегрешил с тази девойка, но се страхува тя да не се е заплела с други, а като се разхожда денонощно с тебе, да те накара ти да отговаряш!

## XXIX

Ландри омекна, като чу гласа на Силвине, но все пак не можеше да не му възрази.

— Братко — каза той, — ти не разбираш нищо. Винаги си бил предубеден към малката Фадет, макар да не я познаваш. Все ми е едно какво ще кажат за мен, но не мога да понасям да говорят така срещу нея, искам баща ми и майка ми да знаят, за да се успокоят, че на земята няма друга девойка, тъй честна, тъй благоразумна, тъй добра и тъй безкористна като нея. Ако тя има нещастieto да бъде от лош род, още по-голяма заслуга е, че е такава, каквато е, и аз никога не бих могъл да си представя как ще се поберат в устата на добри християни упреци за произхода ѝ.

— Вие като че ли към мен отправяте укор, Ландри — каза татко Барбо и също стана, за да покаже, че няма да търпи своеволия. — По яда ви разбирам, че държите на Фадет повече, отколкото съм си представял. Щом нито се срамувате, нито съжалявате, да не говорим повече за това. Ще видя какви мерки трябва да взема, за да ви предпазя от една младежка лудория. А сега се върнете при господарите си.

— Не бива да се разделяте така — намеси се Силвине, като задържа брат си, който се приготви да си върви. — Татко, Ландри е много натъжен, че ви огорчи, но не знае какво да ви каже. Простете му и го целунете, защото ще плаче цяла нощ и вашето недоволство ще бъде голямо наказание за него!

Силвине плачеше, стрина Барбо също плачеше, плачеше и голямата сестра, плачеше и чичо Ландриш. Само татко Барбо и Ландри стояха със сухи очи, макар сърцата им да преливаха от мъка; те се целунаха. Бащата не поиска никакво обещание, знаейки добре, че има ли любов, обещанията стават съмнителни, а той не искаше да подронва авторитета си. Но даде на Ландри да разбере, че въпросът не е приключен и пак ще се върне към него. Ландри си отиде ядосан и отчаян. На Силвине много му се искаше да тръгне след него, но не се реши, защото предположи, че той ще отиде да излее мъката си пред

Фадет. Легна си натъжен. Цялата нощ се въртя и сънува беди в семейството си.

Ландри почука на вратата на малката Фадет. Баба Фаде беше толкова оглушала, че като заспеше, нищо не можеше да я събуди; откакто бяха разгласили любовта им, Ландри разговаряше с Фаншон само вечер в стаята, където спяха старицата и малкият Жане. Там той също се излагаше на опасност, защото старата магьосница не можеше да го понася и ако го видеше, щеше да го изхвърли с метлата, а не с любезни приказки. Ландри разказа грижите си на Фадет, тя изслуша всичко покорна и смела. Отначало се опита да го убеди, че най-добре е да се откаже от дружбата им и да не мисли вече за нея. Но като видя, че той се натъжи и още повече се разбунтува, започна да го убеждава да се подчинят временно, докато се разбере накъде отиват работите.

— Слушай, Ландри — каза му тя, — винаги съм имала предчувствие, че това ще ни се случи, тъй че неведнъж съм размисляла как трябва да постъпим в такъв случай. Баща ти не е виновен, аз не му се сърдя. От голяма обич той се страхува, че си влюбен в момиче като мен. Прощавам му малко прекалената гордост и несправедливост, защото не можем да не се съгласим, че в детските си години аз действително бях твърде палава, нали и ти ме упрекна за това в деня, когато започна да ме обичаш. Ако от една година съм се поправила, това все още не е достатъчно той да бъде убеден, че вече съм друг човек. Трябва, значи, да мине още време, тогава малко по малко предубежденията ще отпаднат, грозните лъжи сами ще заглъхнат. Баща ти и майка ти ще видят, че съм разумна и не искам нито да те развращавам, нито да ти измъквам пари. Ще разберат обичта ми към теб и пак ще можем да се виждаме и да си говорим, без да се крием от никого; дотогава обаче трябва да се подчиниш на баща си, който, сигурна съм, ще ти забрани да ме посещаваш.

— Никога няма да намеря сили в себе си за това — каза Ландри, — предпочитам да се хвърля в реката.

— Е добре, ако ти не намериш сили, аз ще намеря и заради тебе — каза Фадет, — ще си отида, ще напусна родния дом за известно време. От два месеца ми предлагат добро място в града. Баба вече е тъй глуха и толкова стара, че почти не приготвя и не продава лекарства, а не може да дава и съвети. Тя има една много добра

родственица, която ѝ предлага да дойде да живее у дома, ще се грижи добре и за нея, и за моето малко Скакалче...

При мисълта да напусне това дете, което наред с Ландри обичаше най-много на света, гласът на малката Фадет се прекърши. Но тя събра сили и продължи.

— Сега той укрепна вече и може да мине без мен. Скоро ще приеме първото причастие и като ходи с другите деца да учи вероучение, няма да му е толкова мъчно, че съм заминала. Сигурно сам си забелязал, че вече е по-разумен и другите момченца не го дразнят. Разбери, Ландри, че тук трябва да ме позабравят, защото сега цялото селище се е надигнало срещу мен. Като не ме виждат година-две и се върна с добри свидетелства и с добро име, което мога да си извоювам много по-лесно другаде, отколкото тук, ще престанат да се занимават с мен и ние ще бъдем по-добри приятели от когато и да било.

Ландри не желаше и да чуе за подобно предложение; изпадна в черно отчаяние и си отиде в Приш в такова състояние, че би предизвикал жал и в най-злото сърце.

Два дни по-късно, когато подготвяше лина за гроздобера, малкият Кайо се приближи до него и му каза:

— Слушай, Ландри, виждам, че ми се сърдиш и от известно време не ми говориш. Сигурно си мислиш, че аз съм разгласил любовта ти с малката Фадет. Обижда ме, че можеш да допуснеш такава мръсотия от моя страна! Кълна ти се в небето, че никога не съм споменавал нито дума и много ми е мъчно, че имаш толкова неприятности, защото винаги съм те почитал и никога не съм мислил лошо за малката Фадет. Мога дори да кажа, че уважавам тази девойка след случката в гълъбарника, за която и тя можеше да се разбъбри и за която никой никога нищо не узна, защото тя е възпитана. А би могла да го стори дори само да отмъсти на Мадлон, тъй като знае, че тя е причина за всичките тези клюки. Но Фадет си замълча и знаеш ли, Ландри, сега разбирам, че не бива да се доверяваме на външните фасони и уж доброто име. Фадет минаваше за лоша, пък се оказа добра, а Мадлон минаваше за добра, пък излезе подла не само спрямо Фадет и спрямо теб, а и спрямо мен, ако трябва да говорим за верността ѝ.

На Ландри му беше приятно да слуша малкия Кайо. Думите му пооблекчиха мъката му.

— Причиниха ти много неприятности, клети Ландри — каза накрая малкият Кайо, — но можеш да се успокоиш, защото Фадет се държи както трябва. Чудесно е от нейна страна, че си отива, за да не тревожи семейството ти, казах го и на самата нея на сбогуване.

— Какво говориш? — възкликна Ландри. — Нима тя си отива?

— Ти не знаеше ли? — запита младежът. — Мислех, че сте се разбрали и че не я изпращаш, за да няма приказки. Сигурен съм, че замина. Мина покрай нас преди четвърт час. Носеше и вързоп. Отправи се към Шато-Мейан и сега не може да е по-далеч от Вией-Вил или от Юрмон.

Ландри остави остена и се затича; спря се чак когато настигна малката Фадет по пътя, който се вие между лозята на Юрмон и Фрамлен.

Там, изтощен от мъка и от тичане, се просна безмълвно на сред пътя, но ѝ направи знак с ръка, че само през трупа му ще мине. Когато се посъвзе малко, Фадет му каза:

— Исках да ти спестя тази мъка, скъпи Ландри, а ето че ти просто се чудиш как да ми отнемеш смелостта. Бъди мъж и не ми пречи и аз да бъда храбра, защото не можеш да си представиш колко смелост ми е необходима. Като си помисля само, че моят мъничък Жане ме търси и ме вика в този миг, чувствавам се тъй слаба, че ми иде да си разбия главата в камъните. Ах, моля те, Ландри, помогни ми, вместо да ме отклоняваш от дълга ми. Защото, ако не си отида днес, няма да си отида никога и ние сме загубени.

— Фаншон, Фаншон, не ти е нужна голяма смелост — отговори Ландри, — съжالياваш едно дете, което ще се утеши бързо-бързо, защото е дете! А не те е грижа за моето отчаяние! Ти не знаеш какво значи любов! Никога не си имала чувства към мен и ще ме забравиш скоро, тъй че може никога да не се върнеш.

— Ще се върна, Ландри, бог ми е свидетел, че ще се върна след една година, най-късно след две. И никога няма да те забравя, както никога няма да имам друг приятел и друг любим освен тебе.

— Друг приятел може би, Фаншон, защото ти никога няма да намериш приятел, който да ти се покорява, като мене, но за друг любим не съм сигурен. Кой би могъл да ме убеди в това?

— Аз мога да те убедя!

— Ти не знаеш нищо за любовта, Фадет, никога не си обичала! Когато дойде любовта, ще забравиш твоя клет Ландри. Ах, ако ме обичаше, както аз те обичам, никога не би ме напуснала така!

— Тъй ли мислиш, Ландри? — запита малката Фадет, като го погледна тъжно и сериозно. — Може би ти сам не знаеш какво говориш. Аз мисля, че сега любовта ме съветва, а не приятелството.

— Ако постъпваше тъй от любов, нямаше да ми е толкова мъчно! О, да, Фаншон, ако беше от любов, мисля, че почти щях да бъда щастлив в нещастieto. Щях да повярвам на думата ти и щях да се надявам за бъдещето. Щях да бъда смел като теб, тъй е!... Но ти не си отиваш от любов, нали сама си ми го казвала толкова пъти, а и аз го разбрах, винаги си била тъй спокойна до мен!

— Ти мислиш, че не те обичам? Сигурен ли си?

И докато го гледаше, в очите ѝ заблестяха сълзи; те се зарониха по страните ѝ, а в същото време тя се усмихваше някак странно.

— Ах, боже мой, боже мой — въздъхна Ландри, като я взе в прегръдките си, — да можеше да съм се излъгал!

— Мисля, че наистина си се излъгал — отговори Фадет, все тъй през смях и сълзи. — Мисля, че още на тринадесет години клетото Щурче видя Ландри и оттогава няма очи за никого друго. Сигурна съм, че когато тичаше след него по пътищата и полето, като му говореше глупости и го закачаше, за да го накара да ѝ обърне внимание, не знаеше още какво прави, нито какво я привлича в него. Убедена съм, че когато един ден отиде да търси Силвине, знаейки, че на Ландри му е мъчно, и когато намери Силвине на брега на реката замислен с агънце на коленете, тя си поигра малко на магия, за да принуди Ландри да ѝ дължи благодарност. Мисля също, че когато го оскърби в брода Рулет, тя го направи от яд и от мъка, че той никога вече оттогава не ѝ проговори. Мисля, че когато пожела да танцуват, вече беше луда по него и се надяваше да му хареса с красивия си танц. Мисля също, че когато плачеше в каменоломната, плачеше от разкаяние и мъка, че не му се е понравила. Убедена съм, че когато той искаше да я целуне и тя му отказваше, когато той ѝ говореше за любов, а тя му отговаряше с приятелство, правеше го от страх да не загуби любовта му, ако я задоволи много бързо. И най-сетне мисля, че ако тя заминава сега с разбито сърце, заминава с надеждата да се върне

достойна за него в очите на всички и да може да стане негова жена, без семейството му да се чувства огорчено и унижено.

Този път Ландри помисли, че наистина полудява. Той се смееше, викаше и плачеше, целуваше ръцете на Фаншон, роклята ѝ, би целунал дори краката ѝ, ако тя му позволеше, но тя го притегли до себе си и му подари една истинска любовна целувка, от която той едва не умря. Защото това беше първата целувка, която получаваше от нея, и изобщо първата истинска целувка от жена; Ландри се отпусна почти в несвят край пътя, а тя прибра бързо вързопа си, поруменяла и засрамена, и изтича, като му забрани да я последва и му се закле, че ще се върне.

## XXX

Ландри се подчини и се върна при гроздоберачите изненадан, че не се чувства нещастен, както сам беше очаквал, толкова сладко е да знаеш, че те обичат и толкова силно е доверието, когато обичаш истински. Беше тъй доволен и тъй удивен, че не можа да се въздържи и заговори за чувствата си с младия Кайо, който също се удиви и възхити от малката Фадет — тя наистина беше устояла храбро срещу всяка слабост, макар да обичаше Ландри и той да я обичаше.

— Много ми е приятно — каза малкият Кайо, — че тази девойка притежава толкова много качества, защото мога да кажа, че никога не съм съдил лошо за нея и ако беше ми обърнала внимание, може би също бих я харесал. Тя има такива очи, че винаги ми се е струвала по-скоро хубава, отколкото грозна, а от известно време, ако беше поискала да я харесват, всички щяха да я погледнат с други очи. Но тя обичаше единствено теб, Ландри, останалите не я интересуваха. Само твоето мнение я интересуваше и казвам ти, жена с такъв характер много ми допада. Впрочем дори когато беше още малко дете, винаги съм забелязвал, че е с широко сърце и ако отидем да запитаме, всеки би казал, стига да пожелае да говори по съвест истината, че не може да каже нищо лошо за нея. Но светът е устроен тъй, че когато двама-трима души викнат подир някого, всички се намесват, замерват го с камъни и му създават лошо име, без сами да знаят защо, и като че ли дори изпитват удоволствие да премазват онзи, който не може да се защитава.

Разсъжденията на малкия Кайо бяха много приятни на Ландри и от този ден нататък той започна да дружи с него; грижите му понамаляха, като ги сподели. Той дори му каза един ден:

— Не мисли вече за тая Мадлон, която не заслужава нищо и ни причини мъка и на двамата, драги мой Кайо. Ти си на моята възраст и няма защо да бързаш да се жениш. Аз имам сестричка, Нанет, която е хубава като цвете, възпитана, нежна, сладка и сега започва шестнадесет години. Идвай по-често у дома на гости. Баща ми много



те уважава и когато опознаеш добре нашата Нанет, ще видиш, че страшно ще ти се прииска да ми станеш зет.

— Боже мой, не казвам не — отговори малкият Кайо — и ако сестра ти не е дала дума другаде, ще идвам у вас всяка неделя.

Вечерта, когато Фаншон замина, Ландри реши да отиде у дома си, за да разкаже на баща си колко добре се е държала девойката, която той тъй зле е осъдил и в същото време да му заяви, че като се подчинява сега, си запазва правата за в бъдеще. Много му беше мъчно, когато мина покрай къщата на баба Фаде, но се въоръжи със смелост, като си каза, че ако Фаншон не беше заминала, кой знае още колко време не би узнал, че тя го обича. Видя баба Фаншет, роднина и кръстница на Фаншон; тя беше дошла да се грижи за старицата и за внучето. Седеше пред вратата със Скакалеца на колене. Горкият Жане плачеше и не искаше да си легне, защото неговата Фаншон не се била прибрала, а той само с нея си казвал молитвата, преди да заспи. Баба Фаншет го успокояваше, както може; Ландри се зарадва, като чу, че бабата говори нежно и приятелски с детето; Скакалеца, щом го видя, се изскубна из ръцете на Фаншет като стрела, хвърли се в краката му, като започна да го целува и да го разпитва, заклинайки го да му доведе неговата Фаншон. Ландри го взе на ръце и се помъчи да го утеши. Подаде му чепка хубаво грозде, което носеше в малка кошничка, дар от стрина Кайо за стрина Барбо, но Жане, който обикновено беше много лаком, отказа и помоли Ландри да му обещае, че ще отиде да търси Фаншон; Ландри му обеща, въздишайки, защото детето иначе нямаше да се подчини на Фаншет.

Татко Барбо не очакваше такова пълно примирение от малката Фадет; той беше доволен, но се поразтревожи, защото беше справедлив и добър човек.

— Не ми е приятно, Ландри — каза той, — че ти не намери смелост да се откажеш да я посещаваш. Ако беше действувал, както ти повелява дългът, нямаше да станеш причина за заминаването ѝ. Дано бог бди това дете да не страда на новото място и отсъствието ѝ да не причини голяма мъка на баба ѝ и на братлето ѝ, защото, както мнозина говорят лошо за нея, така има и хора, които я защитават и ме увериха, че е много добра и грижлива към семейството си. Ако приказките, че е бременна, са лъжа, ние ще го узнаем и ще я защитим както трябва. Ако пък, за нещастие, това е вярно и ти си виновен, Ландри, ще я

подкрепим и няма да я оставим да изпадне в мизерия. Само че, моля ти се, Ландри не се жени за нея!

— Татко — каза Ландри, — ние гледаме на тия неща по съвсем различен начин. Ако бях виновен в това, което мислите, щях да ви поискам разрешение да се ожена за нея. Но тъй като малката Фадет е тъй невинна, както и сестра ми Нанет, не ви искам нищо друго, освен да ми простите мъката, която ви причиних. Ще поговорим за нея покъсно, както вие ми обещахте.

Татко Барбо трябваше да се съгласи с това условие. Той беше много предпазлив, за да насилва събитията, и се задоволи с това, което беше постигнал.

От този момент в Близначницата престанаха да говорят за малката Фадет. Избягваха дори да споменават името ѝ, защото Ландри се изчервяваше и веднага след това пребледняваше, а с това показваше, че я помни тъй, както и първия ден.

## XXXI

Отначало като научи, че Фадет е заминала, Силвине изпита егоистично задоволство, надявайки се, че отсега нататък брат му ще обича само него и няма да го изостави вече заради никого. Но не стана така, Ландри обичаше най-много Силвине след малката Фадет, но не го свърташе с него, защото Силвине мразеше Фаншон. Винаги когато Ландри се опитваше да му заговори за нея и за намеренията си, Силвине се наскърбяваше, упрекуваше го, че не се отказва от тая своя прищявка, толкова неприятна на родителите му и на самия него. Полека-лека Ландри престана да му говори за нея, но тъй като не можеше да живее, без да споделя с някого, прекарваше голяма част от времето си с малкия Кайо и Жане, когото водеше на разходка; изпитваше Скакалеца по вероучение, учеше го и го утешаваше. Можеха да му се подиграват, ако смееха, когато го срещнеха с детето, но тъй като Ландри никога не се беше срамувал от каквото и да било, той се чувствуваше по-скоро горд, отколкото засрамен, че показва дружбата си с брата на Фаншон Фаде; по този начин сякаш се бореше срещу приказките на някои хора, които твърдяха, че татко Барбо с познатата на всички мъдрост бързо сложил край на тази любов. Силвине, като видя, че брат му не му подарява любовта си, която той смяташе, че ще получи отново, пренесе ревността си към Жане и малкия Кайо. От друга страна сестра му Нанет, която винаги го беше утешавала и разведрявала с нежни грижи и мило внимание, започна да дружи прекалено много със същия този син на Кайо, дружба, на която двете семейства гледаха благосклонно. Клетият Силвине, той винаги мечтаеше единствен да притежава любовта на тези, които обича, затова пак бе обзет от смъртна мъка, залиня и стана толкова мрачен, че се чудеха как да го задоволят. Престана да се смее, нищо не му харесваше, не можеше дори да работи, нещо тъй го гризеше отвътре, че вехнеше. Уплашиха се за живота му, защото почти непрекъснато беше трескав, а когато треската се усилише, говореше напълно безсмислени и нараняващи сърцата на родителите му неща. Казваше,

че никой не го обича, след като всички в къщи бяха галили и глезили най-много него. Пожелаваше смъртта, като се оплакваше, че не го бива за нищо, че се грижат от съчувствие за него, че е товар за родителите си и че най-голямата милост, която добрият бог можел да им направи, било да ги отърве от него. Понякога татко Барбо, като чуваше тези нехристиянски думи, строго му се караше. Никакъв резултат. Друг път го увещаваше през сълзи, че го обича. Това беше още по-лошо, Силвине плачеше, разкайваше се, искаше прошка от баща си, от майка си, от брат си, от цялото семейство и треската му се усилваше от прекалено голямо разнежване.

Отново се обърнаха към лекарите. Те не ги посъветваха кой знае какво. По лицата им виждаха, че смятат за единствена болест близнечеството, което щеше да убие единия брат, по-слабия от двамата. Попитаха също и баняджийката от Клавиер, която беше най-веща в окръга след покойната Сажет и баба Фаде, която беше започнала да се вдетинява. Баняджийката каза на стрина Барбо:

— Единственото нещо, което може да спаси детето ви, е да започне да обича жените.

— Там е работата, че не може да ги понася — отговори стрина Барбо. — Къде се е виждал такъв горд и разумен младеж! Откакто брат му се влюби, говори лошо за всички познати момичета. Одумва ги, защото една от тях (и то не най-добрата) му била отнела, според думите му, сърцето на брат му.

— Да знаете — каза баняджийката, която беше специалистка по всички душевни и телесни болести, — че в деня, когато вашият син Силвине обикне някоя жена, той ще я обикне по-безумно, отколкото обича брат си. Предричам ви го. Сърцето му прелива от любов и понеже непрекъснато мисли за брат си, почти е забравил, че е момче; тъй върви срещу божия закон, който отрежда мъжът да обича някоя жена повече от баща, майка, братя и сестри. Но успокойте се, защото не е възможно природата да не заговори, колкото и късно да стане това; не се поколебавайте да го ожените за жената, която той обикне, все едно дали е бедна, грозна или лоша, защото синът ви няма да обича две жени в живота си. Сърцето му е създадено за една любов и голямо природно чудо ще бъде да се отдели от брат си, а още по-голямо чудо — да се отдели от изгората.

Мнението на баняджийката се стори много разумно на татко Барбо и той се помъчи да заведе Силвине в къщите, където имаше хубави и добри момичета за женене. Но макар че Силвине беше хубав и възпитан младеж, безразличният му и тъжен вид не привличаше момичетата. Те не го насърчаваха, а той беше толкова стеснителен, че се страхуваше от тях и си въобразяваше, че го ненавиждат.

Татко Кайо, който беше един от най-добрите приятели и най-ценните съветници на семейството, беше на друго мнение.

— Винаги съм казвал, че отсъствието е най-добрият лек. Погледнете Ландри. Той беше обезумял по малката Фадет и все пак, когато тя замина, не загуби нито разума, нито здравето си и дори вече не е тъй тъжен, както беше по-рано, когато не знаехме каква е причината. Сега се държи разумно и покорно. Същото ще стане и със Силвине, ако пет-шест месеца не вижда брат си. Ще ви кажа как да ги разделите мирно и тихо. Чифликът ми в Приш върви добре, но в замяна на това стопанството ми при Артон не е наред от около година. Работникът ми там е болен и не може да се съвземе. Не искам да го изпъдя, защото е човек на място, но ако му изпратя един добър помощник, ще се оправи, тъй като всъщност болката му е прекалена умора и много работа. Ако се съгласите, ще изпратя Ландри да изкара там до края на сезона. Ще кажем на Силвине, че не е за дълго, само за седмица, а после, като мине седмицата, ще му обясним, че ще остане още една седмица и тъй, докато свикне. Послушайте съвета ми, вместо да насърчавате винаги прищевките на едно дете, което все щадите, та сте го направили господар в къщи.

Татко Барбо беше склонен да последва този съвет, но стрина Барбо се уплаши. Мислеше си, че това може да нанесе смъртен удар на Силвине. Дълго я убеждаваха. Тя поиска първо да задържат две седмици Ландри в къщи, за да проверят дали брат му, като го вижда непрекъснато, няма да оздравее. Ако състоянието му се влошавало, щели да се вслушат в съвета на татко Кайо. Тъй и направиха. Ландри дойде на драго сърце да прекара определеното време в Близначницата, а на всички казаха, че баща му имал нужда от него за вършитбата. Силвине не можеше да работи. Ландри се грижеше за брат си с обич и се мъчеше да го разведри. Стоеше при него колкото може повече, спеше в същото легло, приласкаваше го като малко дете. Първия ден Силвине сияеше от радост, но на втория започна да мърмори, че

Ландри се отегчава с него, без той да може да му избие тази мисъл. На третия ден Силвине побесня от яд, защото Скакалеца дойде да види Ландри и Ландри нема̀ смелостта да го отпрати. Най-сетне в края на седмицата се отказаха от това хрумване, защото Силвине ставаше все по-несправедлив, взискателен и ревнив. Решиха да последват съвета на татко Кайо и макар Ландри да нямаше никакво желание да отиде в Артон, след като толкова обичаше родния си край, работата, семейството си, господарите си, той се подчини на всичко за доброто на брат си.

## XXXII

Този път Силвине едва не умря първия ден. Но на втория се поуспокои, а на третия треската му престана. Той се примири и се съвзе. В края на първата седмица видяха, че отсъствието на брат му действува по-добре, отколкото присъствието му. Силвине, разсъждавайки под влияние на ревността, тайно беше доволен от заминаването на Ландри, защото на новото място той не познаваше никого и не можеше веднага да завърже приятелства. Казваше си: „Ще му бъде малко скучно, ще си мисли за мен и ще съжاليا, че не съм при него. А когато се върне, ще ме обича както преди.“

Бяха минали три месеца, откакто Ландри не беше в дома на татко Кайо и около една година, откакто малката Фадет беше напуснала родния си край, когато тя внезапно се върна, защото баба ѝ се беше парализирала. Фадет се грижи за нея от цялото си сърце. Но старостта е най-лошата болест и след две седмици баба Фаде предаде богу дух, без да дойде в съзнание. На третия ден вечерта, след като погребва старицата и подреди къщата, Фадет съблече и приспа братчето си, целуна добрата си кръстница, която си легна в другата стая, и седна тъжно пред тлеещото огнище, което едва разпръскваше светлина, заслушана в песента на щурчето; то сякаш ѝ говореше:

*Щурче, Щурче, малко Щурче,  
всяка фея си има блуждаещо огънче.*

Дъждът се лееше и чукаше по стъклото, Фаншон мислеше за любимия си, когато някой потропа на вратата и един глас каза:

— Фаншон Фаде, тук ли сте? Познавате ли ме?

Тя не се стресна и отиде да отвори — каква радост да се притисне до сърцето на своя Ландри! Ландри беше научил за болестта на баба ѝ и за връщането ѝ. Не беше могъл да устои на желанието да я види и бе дошъл през нощта, за да си отиде на другия ден. Прекараха

скромно и благоразумно цялата нощ в приказки край огнището, защото малката Фадет напомни на Ландри, че ложето, където баба ѝ бе предала богу дух, още не е изстинало и не му е нито времето, нито мястото да се отдават на своето щастие. Но въпреки добрите решения те се чувствуваха безкрайно щастливи, че са заедно и че се обичат повече от когато и да било.

Тъй като скоро щеше да съмне, Ландри започна да губи смелост и помоли Фаншон да го скрие в плевнята си, за да остане с нея и следващата нощ. Тя го вразуми както винаги. Каза му, че още малко ще бъдат разделени, защото е решила да се върне.

— Има причини за това — обясни му тя, — които ще ти кажа покъсно и които ми дават известни надежди за нашата женитба. Иди да довършиш работата, която господарят ти е поверил, защото кръстницата ми разказа, че за да оздравее брат ти, не бивало да те вижда още известно време.

— Само тази причина може да ме накара да те напусна — каза Ландри, — защото моят клет брат ми причини много мъки и, страхувам се, че ми предстоят нови. Фаншонет, ти умееш толкова много неща, потърси средства да го излекуваш.

— Единственото средство е разумът — отговори тя. — Защото душата му разболява тялото и който излекува душата му, ще излекува и тялото му. Но той толкова ме мрази, че няма начин да му поговоря и да го успокоя.

— И все пак ти си толкова умна, Фадет, и говориш тъй хубаво, имаш такава дарба да убеждаваш всеки, когато си наумиш, че ако му поговориш само един час, той ще се почувствува по-добре. Опитай, моля ти се! Не обръщай внимание на гордостта и лошото му настроение, накарай го да те изслуша, направи това усилие заради мен, Фаншон, както и заради нашата любов, защото съпротивата на баща ми няма да бъде най-малката пречка за нея.

Фаншон обеща и те се разделиха, след като си повториха повече от двеста пъти, че се обичат и винаги ще се обичат.



## XXXIII

Никой не узна, че Ландри е идвал. Ако бяха казали на Силвине, той пак щеше да се разболе и никога нямаше да прости на брат си, че е дошъл да види Фадет, а не него.

Два дни след това малката Фадет се облече грижливо; вече не ѝ липсваха пари и черната ѝ рокля беше от тънък плат. Прекоси Кос; както беше пораснала, хората не я познаваха. Беше се разхубавила много в града. Понеже се хранеше добре и живееше по друг начин, бе добила хубав цвят, вече никой не можеше да я вземе за преоблечено момче, тъй кръшна и прелестна беше. Любовта и щастието озаряваха лицето ѝ, от цялата ѝ личност лъхаше нещо, което може трудно да се обясни. Дори да не беше най-хубавата девойка на света, както си мислеше Ландри, тя беше приятна, добре сложена, свежа и може би най-желаната в този край.

Носеше голяма кошница и влезе в Близначницата, като поиска да говори с татко Барбо. Пръв я видя Силвине и се извърна от нея, толкова му беше неприятна. Но тя го запита къде е баща му, и то така любезно, че ще не ще, той ѝ отговори и я заведе до плевнята, където татко Барбо цепеше дърва. Малката Фадет го помоли да си поговорят насаме. Той затвори вратата и ѝ каза, че е готов да я изслуша.

Фадет не се смути от студеното му посрещане. Тя седна на сламата, той също; едва тогава заговори:

— Татко Барбо, макар че покойната ми баба не ви обичаше и вие не я обичахте, аз ви смятам за най-справедливия и най-честния човек в нашия край. Трябва да ви кажа, че и баба ми дори, макар да ви смяташе за прекалено горд, беше на същото мнение. Освен това, както знаете аз бях дълго време приятелка на сина ви Ландри. Той много пъти ми е говорил за вас и от него повече от когото и да било друг зная какъв сте вие и колко струвате. Ето защо идвам да ви помоля за една услуга и да ви се доверя.

— Говорете, Фадет — отговори татко Барбо. — Никога не съм отказвал да направя услуга на когото и да било и ако желанията ви не

противоречат на съвестта ми, можете да ми се доверите.

— Ето за какво се отнася — каза малката Фадет, като повдигна кошницата и я постави в краката на татко Барбо. — Покойната ми баба печелеше, докато беше жива, като даваше съвети и продаваше лекарства; натрупала е много повече пари, отколкото някой може да си представи. Тъй като не харчеше почти нищо и не е давала парите си в банки, никой не би могъл да знае какво е криела в дупката на зимника, който често ми показваше с думите: „Когато вече няма да ме има, там ще намериш онова, което съм ти оставила. Всичко е твое и на брат ти. Може сега да ви лишавам малко, но един ден ще имате много. Не оставяй обаче хората на закона да се занимават с наследството, че ще ти изядат парите с разноски. Запази го, скрий го и да ти остане за старини, та да не бъдеш в нужда.“

Когато погребяхме горката ми баба, изпълних желанието ѝ, взех ключа от зимника и разместих тухлите в стената, точно на мястото, което ми беше показвала. Там намерих това, което е в тази кошница, татко Барбо, моля ви да го подредите, както смятате за добре, след като изпълня задълженията си пред закона, от който нямам понятие, и да ме предпазите от големи разноски, от които се страхувам.

— Много съм ви задължен за доверието, Фадет — каза татко Барбо, без да отваря кошницата, макар да умираше от любопитство, — но нямам право да задържа парите ви, нито да се грижа за работите ви. Не съм ваш настойник. Баба ви сигурно е оставила завещание.

— Няма завещание и по закон моя настойница е майка ми. Както знаете, отдавна нямам новини от нея, не зная дори дали е жива или мъртва, горкичката! Освен нея нямам други роднини с изключение на кръстницата ми Фаншет, която е добра и честна жена, но е неспособна да оправи работите ми и да запази парите ми, без да се разприказва. Тя няма да се въздържи, всички ще узнаят и страхувам се да не настани лошо парите или да ги разпилее от незнание. Защото клетата мила кръстница няма понятие от сметки.

— Значи, не е каква да е парà — каза татко Барбо, чиито очи неволно все се извъръцаха към капака на кошницата и той я улови за дръжката, за да провери колко е тежка. Щеше да му откъсне ръцете, затова каза изненадано: — Ако е железария, тежи колкото конски товар.

Малката Фадет беше много дяволита; тя се забавляваше, като гледаше колко му се иска да надникне в кошницата. Понечи да я отвори, но татко Барбо сметна, че това е под достойнството му, и я спря.

— Това не ме интересува — каза той, — след като не мога да я взема на съхранение, няма защо да знам съдържанието.

— И все пак, татко Барбо — възрази Фадет, — моля ви да ми направите тая малка услуга. Аз не съм учена, нито пък кръстницата ми и едва можем да броим до сто. Освен това не зная стойността на тези стари и нови монети и само на вас мога да се доверя, за да разбере богата ли съм или бедна и да си дам точна сметка какво имам и какво нямам.

— Добре тогава — каза татко Барбо, който не можа да се сдържи. — Туй не е кой знае каква услуга, не мога да ви откажа.

Тогава Фадет пъргаво вдигна капака на кошницата и измъкна две големи торби, пълни с монети.

— Ха, чудесно! — каза татко Барбо. — Ето една зестра, която ще събере много женихи.

— Това не е всичко — каза Фадет. — На дъното на кошницата има и друго, което нищо не ми подсказва.

И тя извади една кожена кесия и я изсипа в шапката на татко Барбо. В нея имаше сто златни луидора; като ги видя, добрият човек се ококори. Когато той ги изброи и ги върна в кожената кесия, тя извади втора със същото съдържание, после трета, после четвърта и накрая злато и сребро и дребни монети. В кошницата имаше горе-долу четиридесет хиляди франка. Това беше повече от третината от цялото имущество на татко Барбо в постройките, и тъй като селяните нямат звонкови монети, той никога не беше виждал толкова пари на едно място.

Колкото и честен и безкористен да е един селянин, той не може да гледа равнодушно парите. Татко Барбо се изпоти, докато преброи всичко, и каза:

— За да имаш четиридесет пъти по хиляда франка, ти липсват двадесет и две екю, така че ти наследяваш хиляда звонкови пистоли, което ще рече, че си най-добрата партия в нашия край, Фадет, а брат ти Скакалеца може да е хилав и куц цял живот, но ще ходи да наглежда

имотите си с кола. Бъди щастлива, ти си богата и можеш да си вземеш какъвто искаш жених.

— Нямам бърза работа — каза малката Фадет — и дори ви моля да запазите в тайна това богатство, татко Барбо. Както съм грозна, иска ми се някой да ме вземе не заради парите ми, а заради доброто ми сърце и заради доброто ми име. Нали се ползувах с лошо име в нашия край, отидох да прекарам известно време другаде, за да заслужи да говорят добро за мен.

— Колкото за вашата грозота, Фадет — каза татко Барбо, като вдигна очи от кошницата, в която се беше вторачил, — мога да ви кажа с чиста съвест, че вие дяволски сте се изменили и че в града сте станали съвсем друга; сега можете да минете за много хубава девойка. А колкото до лошото ви име, което, смятам, не сте заслужили, одобрявам мисълта ви да почакате и да скриете богатството си, защото наистина ще има хора, които, заслепени от него, ще ви предложат женитба, без да ви засвидетелствуват уважението, което мъжът е длъжен да отдаде на жена си. Да оставите обаче на съхранение у мен парите си, е противозаконно, това може по-късно да ме изложи на подозрения и обвинения, защото зли езици не липсват и дори да имате право да дадете в нечий ръце това, което е ваше, не можете да постъпите така с парите на малолетния ви брат. Тъй че най-добре ще бъде да се посъветвам с някого за вас, без да ви назовавам. Тогава ще разберем как точно да поставим на сигурно място парите ви, наследството на вашата майка и вашето, без да минават през ръцете на заядливи хора, на които не може да се разчита. Отнесете всичко това и го скрийте, докато ви дам отговор. Готов съм при случай да свидетелствувам пред съда и пред вашия сънаследник за цифрата на сумата, която изброихме, ще я запиша в едно ъгълче на плевнята, да не я забравим.

Всъщност малката Фадет искаше точно това, а татко Барбо щеше да се оправя по-нататък. Тя беше горда пред него, че е богата само защото не искаше да я обвинят, че е искала да използва Ландри.

## XXXIV

Като видя колко предпазлива и умна е Фадет, татко Барбо побърза не толкова да подреди богатството, колкото да узнае с какво име се ползува тя в Шато-Мейан, където беше прекарала годината. Защото хубавата зестра го изкушаваше и той беше готов да забрави лошото роднинство, но не беше същото с честта на девойката, която би могла да му стане снаха. Затова отиде лично в Шато-Мейан и най-добросъвестно събра сведения. Казаха му, че малката Фадет не само че не е била бременна и не е имало никакво дете, но се държала толкова добре, че никой не можел да я упрекне в нищо. Живеела при една стара религиозна благородна дама, на която била по-скоро като компаньонка, отколкото като прислужница, толкова тя я харесвала заради доброто ѝ държане, обноски и интелигентност. Старата дама много съжаляваше за Фадет и казваше, че била истинска християнка, смела, пестелива, чиста, грижлива и с толкова приятен характер, какъвто рядко се среща. Понеже тя беше богата и правеше благодеяния, малката Фадет умело ѝ помагала — грижела се за болните, приготвяла лекарства и научила много хубави неща, които господарката ѝ знаела от манастира още преди революцията.

Татко Барбо се върна много доволен в Кос; той реши да изясни нещата докрай. Събра семейството си и поръча на по-възрастните деца, на братята и всички роднини да се осведомят внимателно как се е държала малката Фадет, откак е пораснала, за да преценят дали всичките приказки, казани по-рано за нея, не бяха предизвикани чисто и просто от детинщините ѝ. Ако някои продължаваха да говорят лошо за нея, той смяташе, че трябва да я защитят, както беше направил Ландри. Те провериха предпазливо всичко, както той им нареди, без да споменава за зестрата, защото не беше казал нищо за нея дори на жена си.

През това време малката Фадет живееше в къщичката си, където не пожела да промени нищо, само поддържаше блестяща чистота. Тя обличаше чисто малкия Скакалец и приготвяше хубава храна, която

много скоро оказа чудесно въздействие върху детето. То укрепна и много скоро заякна съвсем. Щастиято се отрази и на темперамента и характера му; понеже баба му я нямаше да го заплашва и да го дразни, а всички само го галеха и му говореха нежно, той стана много приятно момченце, изпълнено с хитри и весели хрумвания, тъй че се нравеше на всички, въпреки че малко накуцваше и имаше чипо носле.

От друга страна, такава голяма промяна се беше извършила в навиците на Фаншон Фаде, че злите приказки бяха забравени и мнозина младежи, като я виждаха как пристъпва леко и грациозно, мечтаеха жалейката ѝ да свърши, за да я ухаждат и да я канят на танц.

Само Силвине Барбо не можеше да я приеме. Той схващаше, че в семейството му гласят нещо около нея, защото баща му не можеше да се въздържа да не я споменава, а когато получи доказателство, че приказките за Фаншон са били лъжа, той казваше, че никак не е било справедливо да обвиняват сина му Ландри за чувствата му към това невинно младо момиче.

Говореха също за близкото завръщане на Ландри и татко Барбо сякаш искаше това да излезе от татко Кайо. Най-сетне Силвине долавяше, че са благосклонни към любовта на Ландри, и отново изпадна в отчаяние. Общественото мнение, което се мени в зависимост от вятъра, сега беше на страната на Фадет. Никой не знаеше, че е богата, но всички я харесваха и поради това тя беше още по-противна на Силвине, който виждаше в нейно лице съперница в любовта си към Ландри.

От време на време татко Барбо изпускаше пред него думата сватба и казваше, че неговите близнаци сигурно ще трябва да помислят скоро за това. Възможността Ландри да се ожени винаги беше отчайвала Силвине, сякаш това щеше да означава окончателната им раздяла. Той пак изпадна в треска и майка му тръгна по лекари.

Един ден срещна кръстницата Фаншет, която, като чу тревогите ѝ, я запита защо ходи да се съветва толкова далеч и да харчи толкова пари, след като под ръка има такава умела знахарка, най-опитната в техния край, която лекувала не за пари като баба си, а само от любов към бога и към ближния. И ѝ назова малката Фадет.

Стрина Барбо каза това на мъжа си, той не възрази. Обясни ѝ, че в Шато-Мейан Фадет се ползувала с име на „учена“ и отвсякъде се стичал народ да се съветва с нея, както и с господарката ѝ.

Тогава стрина Барбо помоли Фадет да отиде да види Силвине, който лежеше, и да му помогне.

Фаншон неведнъж беше търсила случай да му говори, както беше обещала на Ландри, но се чудеше как да го направи. Тя не се остави дълго да я убеждават и отиде да види клетия близък. Обзет от треска, той спеше; Фадет помоли да я оставят насаме с него. Тъй като всички знахарки действаха тъй, никой не й възрази; оставиха я в стаята.

Фадет постави ръката си върху ръката на Силвине, но го стори тъй тихо, че той не усети и макар да спеше леко като заек, не се събуди. Ръката на Силвине гореше като огън и се затопли още повече в ръката на малката Фадет. Той се раздвижи, но не се опита да си изтегли ръката. Тогава Фадет постави другата ръка на челото му също тъй тихо, както беше уловила ръката му, и Силвине се умири. Малко по малко той се успокои и тя почувствува, че ръката и главата му охлаждат и сънят му става спокоен като съня на малко дете. Остана тъй до него, докато видя, че е на път да се събуди. Тогава излезе от стаята и на тръгване каза на стрина Барбо:

— Идете при сина си и му дайте нещо да хапне, защото той вече няма треска. Ако Искате да му помогна да оздравее, не му говорете за мене. Ще се върна тази вечер в часа, когато казвате, че му е най-зле, и пак ще се опитам да премахна лошата треска.

## XXXV

Стрина Барбо много се изненада, като видя, че Силвине няма треска, и веднага му поднесе ядене. Той не отказа, макар да нямаше апетит. Тъй като от шест дни го тресеше и той не искаше да приеме нищо, всички се възхитиха от умениято на малката Фадет, която, без да го събуди и без да му даде лекарство, само със заклинанията си, както мислеха, беше подобрила състоянието му.

Вечерта нов още по-силен пристъп на треска обзе Силвине. Той пъшкаше, бълнуваше, сънуваше, стряскаше се и се плашеше от хората, които са край него.

Фадет отново дойде и както сутринта остана насаме с него. Не му направи никаква друга магия, освен дето задържа ръцете му в своите и погали леко челото му, докосвайки със свежия си дъх пламналото му в огън лице.

Както сутринта, тя победи бълнуването и треската. Когато си отиде, пак поръча да не казват на Силвине нищо за нея; завариха го, че спи тихо, лицето му не беше зачервено, той изглеждаше оздравял.

Фадет лекуваше така. Може би случайно, може би от опит край малкото си братче Жане, което много пъти бе изтръгвала от смъртта, без да му дава други лекарства, освен като го разхлаждаше с ръцете и с дъха си или го затопляше по същия начин, когато пламнеше в огън и треската го разтърсваше. Тя си въобразяваше, че обичта и волята на един човек с добро здраве, докосването на чиста, здрава ръка могат да отстранят болката, когато лечителят е надарен с интелигентност и вяра в божията добрина. Затова, докато докосваше с ръце болния, четеше наум молитви. Това, което беше направила за братчето си, правеше сега за брата на Ландри и не би го опитала с други болни. Защото смяташе, че най-важното за този лек е силната обич, която човек изпитва в сърцето си към болния и без която бог не дава никаква власт над болестта.

Когато малката Фадет лекуваше треската на Силвине, тя се молеше, като казваше думите, с които лекуваше и треската на брат си:



„Боже мили, направи така, че здравето от моето тяло да премине в тялото на болния и както благият Исус ти повери живота си, за да откупи душата на хората, ако такава е твоята воля, лиши ме от живот и го дай на този болен. Давам ти го от чисто сърце и в замяна на неговото здраве, за което те моля.“

Малката Фадет беше си мислила дали да опита тази молитва край леглото на умиращата си баба, но не се осмели, защото ѝ се стори, че животът и душата на тази стара жена гаснат поради годините и природния закон. А тя, както се вижда, влагаше много повече религиозно чувство, отколкото дяволско изкуство в чародействата си, затова сметна, че няма да се понрави на господ, ако му поиска нещо, което би било чудо.

Дали лекарството беше безполезно или полезно само по себе си, все едно, но след три дни Силвине престана да се измъчва от треска и без сам да знае как, веднъж, събуждайки се по-рано от друг път, като я видя надвесена над себе си, отдръпна кротко ръцете си.

Отначало си помисли, че е видение и затвори очи, но после запита майка си дали Фадет е опипвала челото и пулса му, или е сънувал. Стрина Барбо, на която мъжът ѝ беше казал някои неща за плановите си и която искаше много Силвине да промени чувствата си към Фадет, му отговори, че действително идвала три дни сутрин и вечер и че по някакво чудо премахнала треската му, като се грижела само за него.

Силвине сякаш не повярва. Той каза, че треската му сама си е отишла и че думите и тайните на Фадет са глупости. Но все пак остана спокоен и се чувствуваше добре следващите няколко дни; тогава татко Барбо реши, че е време да му спомене за възможността брат му да се ожени, без да казва името на бъдещата невеста.

— Няма защо да криете името ѝ — каза Силвине, — знам добре, че е Фадет, която е омагьосала всички.

И действително тайната проверка на татко Барбо беше толкова благоприятна за малката Фадет, че той вече не се колебаеше и гореше от желание да извика Ландри. Но се страхуваше от ревността на Силвине и се мъчеше да го излекува от лошото му чувство, като му обясни, че брат му никога няма да бъде щастлив без малката Фадет. Тогава Силвине отговори:

— Направете тъй, че брат ми да бъде щастлив.

Въпреки това не се осмеляваха още нищо да направят, защото Силвине изпаднаше в треска веднага след като заявеше, че уж се е съгласил.

## XXXVI

Татко Барбо малко се страхуваше да не би Фадет да е запазила известно лошо чувство към него заради миналото му несправедливо отношение и утешавайки се от отсъствието на Ландри, да е започнала да мисли за друго. Когато беше дошла в Близначницата, за да се погрижи за Силвине, той се опита да я заговори за Ландри, но тя се престори, че не чува, и той се почувствува неудобно. Най-сетне една сутрин се реши да отиде при нея.

— Фаншон Фаде — каза той, — идвам при вас, за да ви задам един въпрос, на който ви моля да ми отговорите искрено и честно. Преди смъртта на баба си имахте ли представа какво ще наследите?

— Да, татко Барбо — отговори малката Фадет, — имах известна представа, защото често виждах баба да брои златни и сребърни монети, а от къщи излизаха само обикновени. Освен това тя неведнъж ми казваше, когато ми се подиграваха за парцалите: „Не се безпокой, ти ще бъдеш най-богата от всички момичета и ще дойде ден, когато ще можеш да се облечеш в коприна от главата до петите, ако това ти доставя удоволствие.“

— Е добре — поде татко Барбо, — а казвали ли сте това на Ландри и възможно ли е синът ми да е влюбен във вас заради парите?

— Колкото до това, татко Барбо — отговори малката Фадет, — аз винаги съм мечтала да ме обичат заради хубавите ми очи, които са единствената ми неоспорвана от никого красота, тъй че не съм казвала на Ландри, че заедно с тях ще има кожени кесии с пари. Но дори да му бях казала, Ландри ме обичаше тъй честно и тъй искрено, че никога не се е интересувал дали съм богата или бедна.

— А откакто баба ви е покойница, скъпа Фаншон — продължи татко Барбо, — можете ли да ми дадете честна дума, че Ландри не е узнал от вас или от някого друго за вашите пари.

— Давам ви дума — каза Фадет, — кълна се в добрия господ, че вие единствен освен мене знаете това.

— А мислите ли, Фаншон, че Ландри все още ви обича? И даде ли ви той знак след смъртта на баба ви, че още ви е верен?

— Аз получих най-доброто доказателство за това и ще ви доверя, че той дойде да ме види три дни след смъртта на баба ми и ми се закле, че ще умре от мъка или ще ме вземе за жена.

— А вие, Фадет, какво му отговорихте?

— Татко Барбо, аз не съм длъжна да ви го кажа, но ще го сторя, за да ви задоволя. Отговорих му, че имаме още време да размислим и че трудно ще се реша да се ожения за младеж, който ме задиря против волята на родителите си.

И тъй като малката Фадет изрече тези думи с горд и свободолюбив тон, татко Барбо се обезпокои.

— Нямам право да ви разпитвам, Фаншон Фаде — поде той, — и не знам дали имате намерение да направите сина ми щастлив или нещастен за цял живот, но знам, че той ви обича от сърце и ако бях на ваше място, както мечтаете да бъдете обичана само заради себе си, щях да си кажа: „Ландри Барбо ме обичаше, когато носех дрипи, когато всички ме отблъскваха и когато дори родителите му го упрекваха, че греша. Виждах му се красива, когато никой не вярваше, че мога да стана хубава. Обичаше ме напук на всички грижи, които му създаде тази любов, обичаше ме и когато отсъствувах, и когато бях тук, обичаше ме толкова много, че не мога да не му вярвам и никога не бих желала да имам друг мъж.“

— Отдавна съм си казала всичко това — отговори малката Фадет, — но повтарям ви, ужасно неприятно ще ми бъде да вляза в семейство, което ще се черви от мене и ще отстъпи на сина си само от слабост и съчувствие.

— Ако само това ви задържа, можете да се решите, Фаншон, защото семейството на Ландри ви желае и уважава. Не мислете, че си е променило мнението само защото сте богата. Не заради бедността ви ви отблъскахме, а заради лошите приказки, които се носеха за вас. Ако те бяха истински, дори Ландри да трябваше да умре, аз не бих се съгласил да ви нарека моя снаха. Но искам да бъда справедлив, аз ходих в Шато-Мейан, осведомих се и за най-дребните неща, които сте вършили в този край и в нашия, и сега признавам, че са ме лъгали и че вие сте умна и честна, както винаги пламенно го е твърдял Ландри.

Така че, Фаншон Фаде, аз ви моля да се ожените за сина ми и ако кажете „да“, той ще бъде тук след една седмица.

Малката Фадет беше очаквала това обяснение и много се зарадва, но се постара да не го покаже, защото искаше един път завинаги да си осигури уважението на бъдещото си семейство; затова отговаряше много предпазливо.

Тогава татко Барбо каза:

— Виждам, дъще, че в сърцето ви все още има нещо против мене и семейството ни. Не искайте възрастен човек да проси извинение. Задоволете се с добрите думи на уважение и се доверете на татко Барбо, който никога нищо не е излъгал. И дайте една целувка за помирение на настойника, който сама си избрахте, или на човека, който ще бъде щастлив да ви стане баща.

Съпротивата на Фадет беше сломена, тя обгърна шията на татко Барбо и вля радост в старото му сърце.

## XXXVII

Уговориха всичко. Щяха да вдигнат сватба, след като траурът на Фаншон свърши, оставаше само да извикат Ландри. Но когато стрина Барбо отиде да види Фаншон същата вечер, за да я целуне и да я благослови, тя ѝ съобщи, че при новината за предстоящата сватба на брат му, Силвине пак се разболял, затова я моли да почака няколко дни да му мине и да се успокои.

— Сгрешили сте, стрино Барбо — каза Фадет, — като сте казали на Силвине, че не ме е сънувал, когато треската го е напуснала. Сега мисълта му ще пречи на моята мисъл и аз няма да мога да го лекувам в съня му както преди. Той дори може да ме отблъсне и присъствието ми да влоши състоянието му.

— Не ми се вярва — отговори стрина Барбо, — защото, щом се почувствува зле и си легна, каза: „Къде е оная Фадет? Струва ми се, че тя ме беше успокоила. Няма ли да дойде пак?“ И аз му обещах, че ще дойда да ви извикам, а той се показва доволен и нетърпелив.

— Ще дойда — отговори Фадет, — само че този път ще трябва да действам по друг начин, защото, както ви казах, няма да успея тъй както първия път, когато не знаеше, че съм при него.

— А няма ли да вземете някакви церове, билки? — запита стрина Барбо.

— Не — каза Фадет, — не тялото му е болно, а душата. Ще се опитам да му внуша моите мисли, дано да успея. Обещавам ви обаче, че ще чакам търпеливо завръщането на Ландри и няма да ви моля да го викате, преди да сме направили всичко за брат му. Ландри ме закле да помогна на Силвине и знам, че няма да ми се сърди, ако заради това забавя завръщането му.

Когато Силвине видя малката Фадет до леглото си, като че ли не му стана приятно и не пожела да ѝ отговори как се чувствува. Тя пожела да провери пулса му, но той дръпна ръката си и извърна лице на другата страна. Тогава Фадет направи знак да я оставят насаме с него и когато всички излязоха, загаси лампата и остави да прониква

само лунната светлина — по това време имаше пълнолуние. После тя се приближи до Силвине и му каза със заповеднически тон, на който той се подчини като дете:

— Силвине, дайте ми ръцете си и ми отговаряйте само истината. Не съм си нарушила спокойствието за пари и ако съм си дала труд да дойда да ви видя, не съм го сторила, за да ме посрещате тъй лошо, без капка благодарност. Тъй че слушайте добре какво ще ви питам и мислете какво ще ми кажете, защото няма да можете да ме излъжете.

— Питайте каквото искате, Фадет — отговори Силвине, изненадан, че се оставя тая подигравчийка Фадет да му говори тъй строго, след като на времето често ѝ беше отговарял с камъни.

— Силвине Барбо — поде Фадет, — изглежда, че сте решили да умрете.

Силвине се пообърка, преди да отговори, но тъй като Фадет му стискаше ръката, за да му покаже силната си воля, той ѝ отговори смутено:

— Нима това няма да е най-хубавото нещо, което може да ми се случи — да умра, след като виждам, че съм товар за семейството си с лошото си здраве и с...

— Кажете всичко, Силвине, не бива нищо да скривате.

— ... и с неспокойната си мисъл, която не мога да променя — отговори сломен Силвине.

— Добавете и с лошото си сърце — каза Фадет сурово.

Той се разгневи и в същото време се поизплаши.

## XXXVIII

— Защо ме обвинявате, че имам лошо сърце? — запита Силвине.  
— Обиждате ме, понеже виждате, че нямам сили да се защитавам.

— Казвам истината, Силвине, и смятам да добавя още някои неща. Вашата болест никак не ме тревожи, защото аз разбирам от тези неща и знам, че няма нищо сериозно, за вас има само опасност да полудеете, накъдето ви водят лошите чувства и духовната ви слабост.

— Упреквайте ме за духовната ми слабост — каза Силвине, — но мисля, че не бива да ме укорявате в лоши чувства.

— Не се опитвайте да се защитавате — отговори Фадет, — познавам ви малко по-добре, отколкото вие сам се познавате, Силвине, и ви казвам, че слабостта поражда лъжа, тъй че вие сте егоист и неблагодарник.

— Вие мислите тъй лошо за мен, Фаншон Фаде, защото кой знае какво ви е наприказвал брат ми Ландри и е споделил, че не се разбираме; вие ме познавате само по неговите думи.

— Точно това очаквах да кажете, Силвине. Сигурна бях, че не можете да кажете и три приказки, без да се оплачете и без да обвините брат си. Защото обичта, която изпитвате към него, е тъй безумна и объркана, че се превръща по-скоро в омраза и злоба. По това разбирам, че сте по-луд и че никак не сте добър. Е добре, аз ви уверявам, че Ландри ви обича десет хиляди пъти повече от вас, макар никога да не ви упреква, както вие правите постоянно, защото вие го укорявате за всичко, докато той ви отстъпва и се чуди как да ви угоди. Как искате да не виждам разликата между него и вас. Колкото по-хубави неща ми е казвал Ландри за вас, толкова по-лошо съм си мислила аз, защото съм била убедена, че само несправедлив човек може да не признае такъв добър брат.

— Значи, вие ме мразите, Фадет? Не съм се лъгал, че ми отнемате любовта на брат ми, като му говорите лошо за мене.

— Стигнахме ли най-сетне дотук, господин Силвине. Доволна съм, че се нахвърляте върху мене. Е добре, ще ви кажа, че вие сте зло



сърце и лъжливек, защото се държите лошо и обиждате човек, който винаги се е отнасял добре към вас и ви е защитавал, макар да е знаел, че сте против него. Човек, който сто пъти се е лишавал от най-главното и единствено удоволствие на света — удоволствието да вижда Ландри и да стои с него, като е изпращал Ландри при вас, за да ви дари щастие, от което сам се лишава. Аз не съм ви дължала никога нищо, вие винаги сте били мой враг и откакто си спомням за вас, мога да кажа, че никога не съм срещала такова грубо и надменно дете, ако съдя по държането ви спрямо мен. Могла съм да ви отмъстя и случаи не са ми липсвали. Ако не съм го направила и съм ви отвърнала на злото с добро, то е, защото винаги съм смятала, че един истински християнин трябва да прощава на ближния си, за да изпълнява Божиите повели. Но когато ви споменавам бог, сигурно вие не ме чувате, тъй като сте негов враг и враг на избавлението на душите.

— Оставих ви да ми кажете много неща, Фадет, но вие вече го прекаляхте. Обвинявате ме, че съм нечестивек.

— Не ми ли казахте преди малко, че искате да умрете. Смятате ли, че такива мисли подхождат на един християнин.

— Не съм казал това, Фадет. Казах; че...

И Силвине се спря уплашен, като си помисли какво бе казал; думите му започнаха действително да му се струват нечестиви, като слушаше упреците на Фадет. Но тя не го остави на мира и продължи да го мъмри.

— Може би думите ви са по-лоши от мислите ви, защото аз смятам, че едва ли искате толкова смъртта, а само желаете да накарате другите да ви повярват, за да останете господар в семейството си, да измъчвате клетата си майка, която е отчаяна, и брат си, който е достатъчно прост да вярва, че искате да сложите край на живота си. Аз не съм толкова глупава, Силвине. Смятам, че се страхувате от смъртта, като всеки човек, и че си играете със страха, който внушавате на близките си. Удоволствие ви доставя да видите, че най-благоразумните и най-важни решения отстъпват винаги пред заплахата, че ще се самоубиете, и наистина много удобно и много приятно е с една дума да караш всички около теб да се огъват. По този начин вие господствувате над всички. Но тъй като това е против природата и вие го постигате със средства, които господ не приема, той ще ви накаже, като ви направи още по-нечестив, като властвувате, вместо да се подчинявате.

И ето че вие се отегчавате от един живот, който всички са направили за вас прекалено сладък. Ще ви кажа какво ви е липсвало, за да бъдете добро и умно момче, Силвине. Трябваше да имате груби родители, да живеете в оскъдица, да не сте яли хляб всеки ден и да са ви били често. Ако бяхте изкарвали същото училище като мен и брат ми Жане, вместо да бъдете неблагодарник, щяхте да бъдете признателен и за най-малкото нещо. Хайде, Силвине, не се крийте вечно зад близкостта. Знаем, че прекалено много са приказвали пред вас, че обичта между близките е природен закон, който може да умори единия, ако му се противопоставяте, и вие сте сметнали, че трябва да се подчините на съдбата, като стигнете до изстъпление в обичта си. Но господ не е толкова несправедлив, че да ни бележи със зла съдба още в майчините утробы. Той не е толкова лош да ни внуши мисли, които не бихме могли да преодолеем, и вие го оскърбявате със суеверието си, като че ли можете да носите в кръвта си повече сила или зла съдба, отколкото съпротива и разум. Никога, освен ако сте луд, не бих повярвала, че е възможно да не съумеете да преодолеете ревността си, стига да желаете. Но вие не искате, защото твърде дълго са галили с перо душевната ви порочност и почитате по-малко дълга си, отколкото прищевките си.

Силвине не отговори нищо и остави Фадет дълго да го хока, без да го пожали. Той чувствуваше, че тя всъщност има право и че не е снизходителна само в едно — като че ли смяташе, че той никога не се е мъчил да преодолее злото и не си е давал сметка за егоизма си. А всъщност беше егоист, без да иска и, без да го знае. Това го огорчаваше и го унижаваше, и той пожела да ѝ даде по-ясна представа за себе си. Тя знаеше, че преувеличава, но го правеше с желанието да разтърси душата му, преди да го утеши нежно. Насилваше се да му говори сурово и гневно, докато сърцето ѝ преливаше от толкова жал и обич към него, че сама се почувствува болна от преструвките си и го напусна много по-разстроена, отколкото беше той.

## XXXIX

Истината е, че Силвине съвсем не беше толкова болен, колкото се показваше и колкото сам искаше да повярва. Малката Фадет беше установила, че пулсът му е нормален, той се унасяше повече от душевна слабост, отколкото от някаква болест. Тя сметна, че трябва да се заеме именно с това негово състояние и малко да го уплаши, затова рано-рано отиде при него. Той не беше спал, но беше спокоен и като пребит. Щом я видя, протегна ѝ ръка, вместо да я отдръпне както предната вечер.

— Защо ми подавате ръка, Силвине — запита Фадет, — за да проверя дали имате треска ли? По лицето ви виждам, че нямате.

Силвине се засрами, че трябва да дръпне ръката си, която тя не искаше да докосне, и каза:

— Подавам ви ръка, за да ви кажа добър ден, Фадет, и да ви благодаря за грижите, които проявихте към мен.

— В такъв случай приемам — каза тя, като улови ръката му и я задържа в своята. — Защото никога не отблъсквам едно истинско добро чувство и мисля, че приятелството, което проявихте към мен, не е лъжливо.

Силвине се почувствува добре от това, че Фадет държеше ръката му, и ѝ каза кротко:

— Снощи вие много ме нахокахте, Фаншон, но не знам защо никак не ви се сърдя. Струва ми се дори, че сте много добра, като идвате да ме видите след всичко, в което ме упреквахте.

Фадет седна до него на леглото и му заговори по съвсем друг начин, а не като вчера. Тя вложи толкова доброта, толкова нежност и сърдечност в думите си, че Силвине почувствува много по-голямо облекчение и щастие, отколкото, когато му се беше карала. Той много плака, довери всичките си мъки, поиска ѝ прошка и приятелството ѝ тъй от душа и толкова честно, че Фадет разбра — макар и неразумен, той имаше добро сърце. Остави го да си излее душата, като от време на време го посмърряше, и когато се опитваше да издърпа ръката си, той

я задържаше, защото му се струваше, че тази ръка го лекува и от болестта, и от мъката му. Когато видя, че той вече е съвсем добре, Фадет му каза:

— Аз си отивам, а вие станете, Силвине, защото вече нямате треска, тъй че не бива да се глезите и да уморявате майка си, която тича да ви прислужва и си губи времето да ви забавлява. Изяжте всичко, което тя ви поднесе, защото аз ще я посъветвам какво да ви даде. Яжте месо, знам, че не ви харесва и че ядете само треволяк. Но няма значение, насилете се и дори да ви е отвратително, не го показвайте. На майка ви ще ѝ бъде приятно да ви види, че ядете с охота. А колкото до вас, ако веднъж преодолеете отвращението си, другия път няма да ви бъде толкова неприятно, а на третия изобщо ще ядете с апетит. Ще видите, че не се лъжа. А сега сбогом и няма да дойда скоро при вас, защото знам, че не сте болен и няма да се разболеете, ако не желаете.

— Няма ли да дойдете довечера? — запита Силвине. — Мислех, че ще се отбиете.

— Аз не съм лекар, който взема пари, и имам да правя други неща, а не да се грижа за здрави хора.

— Имате право, Фадет, но нима желанието да ви видя е егоизъм? Това е съвсем друго нещо, олеква ми, като си говоря с вас.

— Добре де, вие не сте немощен и знаете много добре къде е къщата ми. Знаете също, че ще стана ваша сестра чрез женитбата си, а и сега съм вече ваша сестра поради приятелството си към вас. Можете да дойдете да си поговорим, без в това да има нещо нередно.

— Ще дойда, щом сте съгласна — каза Силвине. — Довиждане, Фадет, ще стана, макар че много ме боли глава, понеже не спях и размислях цялата нощ.

— Ще се погрижа за това главоболие — каза тя, — но да знаете, че е за последен път и че ви заповядвам да спите следващата нощ.

Тя докосна с ръка челото му и след пет минути той се почувствува тъй ободрен и разведрен, че вече нищо не го болеше.

— Виждам — каза той, — че съм грешил, като съм отказвал да ми помогнете, Фадет, защото вие сте голяма знахарка и умеете да лекувате. Всички други ми причиняваха болка с церовете си, а вие, щом ме докоснете и оздравявам. Мисля, че ако можех да бъда винаги при вас, вие щяхте да ме възпирате да боледувам и да греша. Но

кажете ми, Фадет, не ми ли се сърдите вече? И вярвате ли на думата, която ви дадох, че ще ви се подчинявам напълно.

— Вярвам — каза тя, — ако не се промените, и ще ви обичам, като че ли сте мой брат.

— Ако наистина мислите това, което казвате, Фаншон, ще ми говорите на „ти“, а не на „вие“, защото между братя такива церемонии са излишни.

— Хайде, Силвине, стани, яж, приказвай, разхождай се и спи — каза тя, като стана. — Ето какво ти заповядвам за днес. Утре ще работиш.

— И ще дойда да те видя — каза Силвине.

— Разбрано — каза тя и си отиде, като го погледна приятелски и сякаш давайки му прошка, от което той изведнъж почувствува сила и желание да стане от леглото, където лежеше жалък и ленив.

## XL

Стрина Барбо не можеше да се начуди на умението на малката Фадет и вечерта каза на мъжа си:

— Ето че Силвине се чувствава тъй добре, както не е бил цели шест месеца. Изяде всичко, което му дадох днес, без да прави обикновените си гримаси, и най-невероятното е, че говори за малката Фадет като за добрия господ. Каза ми какви ли не хубави неща и много иска брат му да се върне и да се ожени. Това е истинско чудо, вече не знам сънувам ли, или съм будна.

— Чудо или не — каза татко Барбо, тази девойка е много умна и мисля, че ще носи щастие на всяко семейство.

Силвине замина три дни след това да доведе брат си от Артон. Той беше поискал от баща си и от Фадет като голяма награда пръв да му съобщи за щастieto му.

— Получавам всички блага наведнъж — каза Ландри, като почти припадна в объятията му. — Защото ти идваш да ме вземеш, като че ли си доволен, колкото съм доволен и аз.

Те се върнаха заедно, без да се бавят по пътя, както би могло да се очаква, и нямаше по-щастливи хора от семейство Барбо, когато се събраха на трапезата заедно с малката Фадет и братчето ѝ Жане.

Половин година животът протече мирно и тихо. Нанет беше обещана на малкия Кайо, който беше най-добрият приятел на Ландри. Решиха да вдигнат двете сватби в един и същ ден. Силвине изпитваше към Фадет такава топла обич, че не правеше нищо, без да се посъветва с нея. А тя имаше такава власт над него, сякаш му беше сестра. Той вече не боледуваше и въобще не ставаше дума за ревност. Ако понякога се натъжеше и беше склонен да се отдаде, на черни мисли, Фадет го мърмеше и той веднага се засмиваше и ставаше общителен.

Двете сватби бяха вдигнати в един и същ ден и тъй като семействата бяха имотни, сватбите бяха толкова хубави, че татко Кайо, който цял живот не беше загубвал хладнокръвието си, изглеждаше малко пиян третия ден. Нищо не развали радостта на Ландри и

близките му, а може да се каже и на целия край, защото двете семейства бяха богати, а малката Фадет беше по-богата и от едните, и от другите заедно, така че те дариха всички, както се полага. Фаншон беше с истински добро сърце, затова отвърна с добро на злото на всички, които бяха говорили лошо за нея. Дори по-късно, когато Ландри купи голям имот, който стопанисваше много добре благодарение на умението си и умението на жена си, тя построи хубава къща, където събираше нещастните деца от общината по четири часа на ден през седмицата и в която лично тя и брат ѝ Жане се грижеха да ги възпитават и да ги обучават по вероучение, както и да подпомагат тези, които бяха най-бедни. Тя си спомняше, че е била нещастно и изоставено дете, и хубавите деца, които даде на света, бяха възпитани да се държат приветливо и със съчувствие към тези, които не бяха нито богати, нито глезени.

Но какво стана със Силвине сред щастливото семейство? Нещо, което никой не може да разбере и което накара татко Барбо дълго да размисля. Около един месец след женитбата на брат си и сестра си, понеже баща му го караше също да се ожени, той отговори, че няма абсолютно никакво желание да се задомява, но от известно време му била хрумнала една мисъл, която искал да задоволи — мечтаел да стане войник.

Тъй като момчетата не са много в семействата в нашия край и няма достатъчно работна ръка за земята, почти никога не отиват доброволно войници. Така че всички се изненадаха от това решение, на което Силвине не можеше да даде друго обяснение, освен че било негова прищявка ѝ че проявявал войнствен дух, какъвто никой не беше подозирал в него. Как ли не му говориха баща му, майка му, братята, сестрите и самият Ландри — той не промени решението си. Тогава накараха Фаншон, която беше най-умната глава и най-добрият съветник на семейството, да поговори с него.

Тя остана цели два часа със Силвине и когато се разделиха, видяха, че Силвине е плакал, снаха му също. Но и двамата изглеждаха тъй спокойни и решителни, че никой не възрази, когато Силвине каза, че ще замине, а Фаншон го подкрепи и му предрече добро бъдеще.

Тъй като все си имаха едно наум, че тя може би притежава поголеми знания, отколкото признаваше, не се осмелиха да ѝ възразят и

стрина Барбо също се предаде, макар да проля много сълзи. Ландри беше отчаян, но жена му го успокои.

— Такава е божията воля и наш дълг е да оставим Силвине да замине. Вярвай ми, не ме разпитвай повече.

Ландри изпрати брат си надалеч по пътя и когато му подаде вързопа, който беше носил дотогава на рамото си, стори му се, че му дава сърцето си. После се върна при скъпата си жена, която трябваше сериозно да се погрижи за него, защото почти цял месец беше като болен.

Колкото до Силвине, той беше добре, вървя и стигна до границата, защото това беше времето на хубавите войни на императора Наполеон и макар да нямаше никак войнолюбив дух, той се прояви тъй, че скоро направи впечатление като добър войник, храбър в битките, готов да бъде убит, а в същото време кротък и покорен на дисциплината като дете и издръжлив като ветераните. Понеже имаше всички предпоставки, скоро го повишиха и след десет години умора, храброст и добро поведение, той стана капитан и получи дори и кръст за храброст.

— Ах, ако можеше да се върне! — каза стрина Барбо на мъжа си в деня, когато бяха получили едно чудесно писмо, изпълнено с обич към тях, към Ландри и Фаншон, към всички млади и стари в семейството. — Ето че почти вече е генерал, време е да си почине.

— Той е получил голям чин и без преувеличение, това е чест за селско семейство като нашето.

— Нашата Фадет наистина е фея, щом предсказа, че това ще се случи — заяви стрина Барбо. — Да, тя го предрече.

— Тъй е — каза бащата, — но аз въпреки това не мога да си обясня как тъй му хрумна тази мисъл и как тъй той се измени по характер, след като беше толкова спокоен и толкова обичаше удобствата.

— Ех, мъжо — каза майката, — нашата снаха знае много повече неща, отколкото признава. Но от майка като мене нищо не се изплъзва и аз мисля, че също като Фадет знам някои нещица.

— Не е ли време да ми ги кажеш и на мене? — запита татко Барбо.

— Добре — съгласи се стрина Барбо, — ще ти кажа. Нашата Фаншон е голяма чародейка. Тя беше очаровала Силвине повече,



отколкото сама би желала. Когато го разбра, се помъчи да го удържи и да намали въздействието на очарованието си, но не можа и нашият Силвине, съзнавайки, че мисли прекалено много за жената на брат си, замина честно и почтено, а Фаншон го подкрепи и одобри намерението му.

— Ако е тъй — почеса се по ухото татко Барбо, — страхувам се, че той никога няма да се ожени, защото баняджийката от Клавиер каза някога, че ако той се влюби в някоя жена, ще престане да лудее по брат си, но ще обича цял живот само една, защото е с много чувствително и страстно сърце.

**Издание:**

Жорж Санд. Индиана

Издателство „Христо Г. Данов“, Пловдив, 1981

Френска, II издание

Редактор: Здравка Петрова

Художник: Никола Марков

Художник-редактор: Веселин Христов

Технически редактор: Найден Русинов

Коректор: Бети Леви

# ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

**МОЯТА БИБЛИОТЕКА**



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.